ISSN 1831-8525

CVRIA

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

Jaarverslag 2010

JAARVERSLAG 2010

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

NL

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

JAARVERSLAG
2010

Overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie,
het Gerecht en het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie

Luxemburg 2011

www.curia.europa.eu

Hof van Justitie
2925 Luxemburg
LUXEMBURG
Tel. +352 43 03-1

Gerecht
2925 Luxemburg
LUXEMBURG
Tel. +352 43 03-1

Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie
2925 Luxemburg
LUXEMBURG
Tel. +352 43 03-1

Het Hof op internet: http://www.curia.europa.eu

Manuscript voltooid op 1 januari 2011

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet
via de Europaserver (http://europa.eu).

Bibliografische gegevens bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2011

ISBN 978-92-829-1042-9

doi:10.2862/50145

Printed in Luxembourg

Gedrukt op elementair chloorvrij gebleekt papier (ECF)

Inhoud

Hoofdstuk III

Het Gerecht voor ambtenarenzaken

Hoofdstuk IV

Bijeenkomsten en bezoeken

Voorwoord

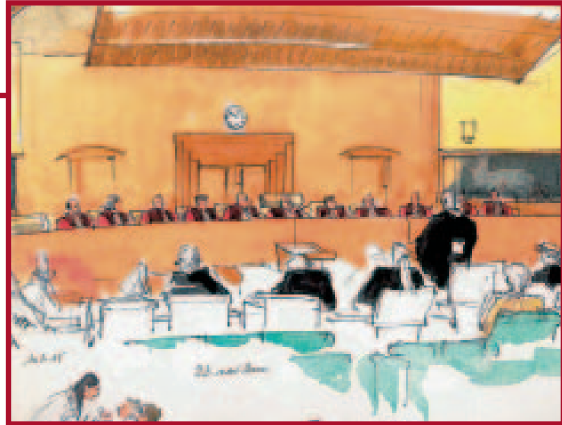
2010 was voor het Hof van Justitie van de Europese Unie het jaar van de consolidatie van de hervormingen die het Verdrag van Lissabon heeft aangebracht in het rechtsplegingstelsel van de Unie. De procedure waarmee uitvoering moet worden gegeven aan de belangrijkste van die hervormingen, namelijk de toetreding van de Europese Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, is in dat jaar ingeleid. Het Hof van Justitie heeft het verloop van die procedure van nabij gevolgd, en zal dat ook blijven doen.

2010 zal in de annalen ook geboekstaafd worden wegens het hoge tempo van de gerechtelijke activiteiten van de instelling. In totaal zijn 1 406 zaken aanhangig gemaakt bij de drie rechterlijke instanties die samen het Hof van Justitie vormen, het hoogste cijfer in de geschiedenis van de instelling, dat getuigt van de voortdurende stijging van het aantal geschillen met betrekking tot het recht van de Unie. Bijzondere vermelding verdient ook de algemene daling van de procesduur, die vooral zeer groot is bij de prejudiciële zaken.

Ten slotte zag het voorbije jaar ook het vertrek van twee leden en van de griffier van het Hof en van vier leden van het Gerecht, welk vertrek met name het gevolg was van de gedeeltelijke vernieuwing van die rechterlijke instantie. In dat verband moet erop worden gewezen dat de benoeming van de nieuwe leden van het Hof en van het Gerecht voor het eerst is verlopen volgens de nieuwe procedure die is ingevoerd door het Verdrag van Lissabon, namelijk na advies van het in artikel 255 VWEU bedoelde comité.

Dit Jaarverslag biedt een volledig overzicht van de ontwikkeling en de werkzaamheden van de instelling in 2010. Zoals elk jaar is een groot deel van het verslag gewijd aan een beknopte, maar volledige uiteenzetting van de eigenlijke rechtsprekende activiteit van het Hof van Justitie, het Gerecht en het Gerecht voor ambtenarenzaken. Statistische gegevens met betrekking tot elke rechterlijke instantie vervolledigen en illustreren de analyse van de gerechtelijke werkzaamheden in 2010.

V. Skouris
President van het Hof van Justitie

Hoofdstuk I

Het Hof van Justitie

A — Ontwikkeling en werkzaamheden van het Hof van Justitie in 2010

door Vassilios Skouris, president

Dit eerste deel van het Jaarverslag geeft een beknopt overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie van de Europese Unie in 2010. In de eerste plaats wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van de instelling in de loop van het voorbije jaar, waarbij de nadruk wordt gelegd op de institutionele veranderingen waarmee het Hof van Justitie te maken kreeg en op de wijzigingen van zijn interne organisatie en werkmethoden. In de tweede plaats worden de statistieken inzake de evolutie van de werklast van het Hof van Justitie en de gemiddelde procesduur geanalyseerd. In de derde plaats worden, zoals elk jaar, per gebied de belangrijkste ontwikkelingen in de rechtspraak behandeld.

1. Het Verdrag van Lissabon bepaalt dat de Europese Unie toetreedt tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). De procedure met het oog op die toetreding is dit jaar ingeleid. De eerste fase van die procedure is beëindigd en de Europese Commissie is gemachtigd om met de Raad van Europa te onderhandelen. De toetreding van de Europese Unie tot het EVRM zal ongetwijfeld gevolgen hebben voor het rechtsplegingstelsel van de Unie in zijn geheel.

Om die reden volgt het Hof van Justitie het verloop van die procedure van nabij, en om bij te dragen aan de inspanningen om deze toetreding, waarbij een aantal vrij ingewikkelde juridische vragen rijzen, tot een goed einde te brengen, heeft het in een op 5 mei 2010 gepubliceerd document[1] zijn eerste overwegingen bekendgemaakt over een bijzonder aspect dat verband houdt met de werking van het rechtsplegingstelsel van de Unie. In dat document concludeert het Hof dat om het aan het EVRM inherente subsidiariteitsbeginsel in acht te nemen en tegelijkertijd de goede werking van het rechtsplegingstelsel van de Unie te verzekeren, dient te worden voorzien in een mechanisme dat garandeert dat de vraag naar de geldigheid van een handeling van de Unie daadwerkelijk aan het Hof van Justitie kan worden voorgelegd alvorens het Europees Hof voor de rechten van de mens uitspraak doet over de overeenstemming van die handeling met het EVRM.

Ten slotte moet ook worden gewezen op de wijzigingen die op 23 maart 2010 zijn aangebracht in het Reglement voor de procesvoering van het Hof (PB L 92, blz. 12). Die wijzigingen betreffen de aanpassingen van het Reglement voor de procesvoering die na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon noodzakelijk waren geworden.

2. De gerechtelijke statistieken van het Hof voor 2010 geven algemeen blijk van een hoge productiviteit en van een zeer aanmerkelijke verbetering van de doeltreffendheid wat de procesduur betreft. Ook moet erop worden gewezen dat het aantal aanhangig gemaakte zaken, met name het aantal verzoeken om een prejudiciële beslissing van het Hof, dit jaar als nooit tevoren is toegenomen.

In 2010 heeft het Hof 522 zaken afgedaan (netto, voegingen meegeteld), een lichte daling in vergelijking met het vorige jaar (543 afgedane zaken in 2009). In 370 zaken werd een arrest gewezen en in 152 zaken werd een beschikking gegeven.

[1] http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-05/convention_nl_2010-05-21_08-58-24_38.pdf.

In 2010 zijn bij het Hof 631 nieuwe zaken aanhangig gemaakt (los van het aantal voegingen wegens verknochtheid), een zeer grote stijging in vergelijking met 2009 (562 zaken) en het grootste aantal nieuwe zaken in de geschiedenis van het Hof. Hetzelfde geldt voor de verzoeken om een prejudiciële beslissing. Het aantal prejudiciële zaken dat dit jaar aanhangig is gemaakt, is voor het tweede opeenvolgende jaar het hoogste dat ooit is bereikt, en is 27,4 % groter dan in 2009 (385 zaken in 2010 tegenover 302 zaken in 2009).

Wat de procesduur betreft, zijn de statistieken zeer positief. Hij bedroeg voor prejudiciële verwijzingen 16,1 maanden. Vergelijkend onderzoek wijst uit dat de gemiddelde procesduur voor prejudiciële zaken voor de gehele periode waarvoor het Hof over betrouwbare statistische gegevens beschikt, in 2010 het kortst was. De gemiddelde duur voor de afhandeling van rechtstreekse beroepen en hogere voorzieningen bedroeg respectievelijk 16,7 maanden en 14,3 maanden (17,1 maanden en 15,4 maanden in 2009).

De verhoogde efficiëntie van het Hof bij de behandeling van de zaken is niet alleen te danken aan wijzigingen van de werkwijze in de afgelopen jaren, maar ook aan het feit dat meer gebruik wordt gemaakt van de verschillende procedures waardoor de behandeling van sommige zaken kan worden versneld, met name de prejudiciële spoedprocedure, de berechting bij voorrang, de versnelde procedure, de vereenvoudigde procedure en de mogelijkheid om uitspraak te doen zonder conclusie van de advocaat-generaal.

In zes zaken is verzocht om toepassing van de prejudiciële spoedprocedure; de betrokken kamer was van oordeel dat in vijf daarvan was voldaan aan de voorwaarden van artikel 104 ter van het Reglement voor de procesvoering. Die zaken zijn afgedaan in gemiddeld 2,1 maanden.

Dit jaar is in twaalf zaken verzocht om toepassing van de versnelde procedure, maar aan de in het Reglement voor de procesvoering gestelde voorwaarden was slechts in vier daarvan voldaan. Overeenkomstig een in 2004 ingevoerde praktijk worden verzoeken om een versnelde procedure toe- of afgewezen bij een met redenen omklede beschikking van de president van het Hof. Veertien zaken zijn overigens bij voorrang behandeld.

Het Hof heeft ook verder gebruik gemaakt van de vereenvoudigde procedure die in artikel 104, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering is vastgelegd voor de beantwoording van bepaalde prejudiciële vragen. Op basis van deze bepaling zijn 24 zaken afgedaan bij beschikking.

Ten slotte heeft het Hof vaak gebruik gemaakt van de bij artikel 20 van het Statuut geboden mogelijkheid om een zaak zonder conclusie van de advocaat-generaal te berechten wanneer in die zaak geen nieuwe rechtsvraag aan de orde is. Bij ongeveer 50 % van de in 2010 gewezen arresten is geen conclusie genomen (tegenover 52 % in 2009).

De zaken waren als volgt verdeeld over de verschillende rechtsprekende formaties van het Hof: van de in 2010 bij arrest of beschikking van gerechtelijke aard afgedane zaken werd ongeveer 14 % afgedaan door de Grote kamer, 58 % door kamers van vijf rechters en ongeveer 27 % door kamers van drie rechters. Vergeleken met het vorige jaar is er een aanmerkelijke stijging van het aantal zaken bij de Grote kamer (8 % in 2009) en een duidelijke daling van het aantal zaken bij de kamers van drie rechters (34 % in 2009).

Meer gedetailleerde statistische gegevens over het jaar 2010 zijn te vinden in het deel „Gerechtelijke statistieken" van dit verslag.

B — Rechtspraak van het Hof van Justitie in 2010

Dit deel van het Jaarverslag geeft een overzicht van de rechtspraak in 2010.

Constitutionele of institutionele vraagstukken

In 2010 was er veel rechtspraak betreffende de fundamentele rechten.

De zaak *Volker und Markus Schecke* (arrest van 9 november 2010, gevoegde zaken C-92/09 en C-93/09) gaf het Hof de gelegenheid te preciseren welke vereisten voortvloeien uit het recht op bescherming van persoonsgegevens, in het kader van de toetsing van de geldigheid van de verordeningen (EG) nrs. 1290/2005 en 259/2008[1], die de financiering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid betreffen en op grond waarvan informatie moet worden bekendgemaakt over de begunstigden van financiële middelen uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO), en die de verplichting opleggen om die informatie onder het publiek te verspreiden, met name via websites van de nationale instanties. In antwoord op een prejudiciële vraag over de verhouding tussen het recht op bescherming van persoonsgegevens, dat is erkend in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en de transparantieplicht inzake Europese fondsen, overwoog het Hof dat de bekendmaking op een website van nominatieve gegevens betreffende de begunstigden van deze fondsen en de precieze bedragen die zij ontvingen, gezien het feit dat die gegevens door derden kunnen worden geraadpleegd, een inbreuk op het recht van de betrokken begunstigden op eerbiediging van hun privéleven in het algemeen, en op bescherming van hun persoonsgegevens in het bijzonder oplevert. Om gerechtvaardigd te zijn, moet een dergelijke inbreuk bij wet worden geregeld, de wezenlijke inhoud van die rechten eerbiedigen, en, met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel, noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang, en moeten de uitzonderingen op en beperkingen van die rechten binnen de grenzen van het strikt noodzakelijke blijven. In die context was het Hof van oordeel dat ofschoon de belastingplichtigen in een democratische samenleving het recht hebben om te worden geïnformeerd over het gebruik van overheidsmiddelen, de Raad en de Commissie een evenwichtige afweging van de verschillende betrokken belangen hadden moeten verrichten, hetgeen ertoe noopte om vóór de vaststelling van de betwiste bepalingen na te gaan of de bekendmaking op één enkele website per lidstaat niet verder ging dan noodzakelijk was voor de verwezenlijking van de nagestreefde rechtmatige doelstellingen. Het Hof verklaarde daarom sommige bepalingen van verordening nr. 1290/2005 en verordening nr. 259/2008 in haar geheel ongeldig, zonder dat evenwel kan worden teruggekomen op de gevolgen van de bekendmaking van de lijsten van begunstigden van steun uit het ELGF en het ELFPO waartoe de nationale autoriteiten op basis van die voorschriften tijdens de periode vóór de datum van het arrest zijn overgegaan.

Eveneens met betrekking tot de fundamentele rechten heeft het Hof van Justitie op 22 december 2010 een ander belangrijk arrest gewezen (arrest *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft*, C-279/09) betreffende de uitlegging van het in artikel 47 van het Handvest

[1] Verordening (EG) nr. 1290/2005 van de Raad van 21 juni 2005 betreffende de financiering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (PB L 209, blz. 1), zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 1437/2007 van de Raad van 26 november 2007 (PB L 322, blz. 1); verordening (EG) nr. 259/2008 van de Commissie van 18 maart 2008 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen van verordening nr. 1290/2005 met betrekking tot de bekendmaking van informatie over de begunstigden van financiële middelen uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) (PB L 76, blz. 28).

van de grondrechten van de Europese Unie neergelegde beginsel van daadwerkelijke rechterlijke bescherming.

Het hoofdgeding betrof een geschil tussen de Duitse handelsvennootschap DEB en de Duitse Staat met betrekking tot een verzoek om rechtsbijstand dat die vennootschap had ingediend bij de nationale rechters. DEB wilde tegen de Duitse Staat een vordering instellen tot vergoeding van de schade die zij zou hebben geleden door de vertraging waarmee die lidstaat richtlijn 98/30/EG betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas[2] had omgezet. De rechtsbijstand was haar geweigerd omdat niet was voldaan aan de voorwaarden die het Duitse recht stelt voor de verlening van die bijstand aan rechtspersonen. De rechter die zich moest uitspreken over het tegen die weigering ingestelde beroep stelde het Hof van Justitie de prejudiciële vraag of het beginsel van doeltreffendheid van het recht van de Unie er in de context van een op grond van dat recht ingestelde vordering wegens overheidsaansprakelijkheid aan in de weg staat dat een nationale regeling de instelling van de rechtsvordering afhankelijk stelt van de betaling van een voorschot op de kosten en de verlening van rechtsbijstand aan een rechtspersoon die dat voorschot niet kan betalen, beperkt door zeer strenge voorwaarden te stellen.

Het Hof overwoog dat bij de beantwoording van deze vraag rekening moest worden gehouden met het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon dezelfde juridische waarde als de Verdragen heeft. Het Hof verwees meer bepaald naar artikel 47 van het Handvest, dat voorziet in een recht op daadwerkelijke toegang tot de rechter voor eenieder die zich beroept op de hem door het recht van de Unie gewaarborgde rechten en vrijheden. De derde alinea van dat artikel bepaalt: „Rechtsbijstand wordt verleend aan degenen die niet over toereikende financiële middelen beschikken, voor zover die bijstand noodzakelijk is om de daadwerkelijke toegang tot de rechter te waarborgen". Het Hof overwoog allereerst dat niet kan worden uitgesloten dat het in artikel 47 van het Handvest neergelegde beginsel van daadwerkelijke rechterlijke bescherming door rechtspersonen kan worden ingeroepen om te worden vrijgesteld van de betaling van een voorschot op de proceskosten en/of de bijstand van een advocaat. Gelet op de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens met betrekking tot artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, waarin het recht op daadwerkelijke toegang tot de rechter is neergelegd, verduidelijkte het Hof vervolgens dat de nationale rechter moet nagaan of de voorwaarden voor verlening van rechtsbijstand een beperking vormen van het recht op toegang tot de rechter die dit recht in zijn kern aantast, of met die voorwaarden een legitiem doel wordt nagestreefd en of er een redelijke verhouding bestaat tussen de gebruikte middelen en het beoogde doel. Het Hof vermeldde vervolgens welke factoren de nationale rechter bij de beoordeling daarvan kan betrekken, waarbij het de in de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens genoemde factoren overnam, waaronder het belang van de zaak, de complexiteit van het toepasselijke recht en van de toepasselijke procedure, en, wat meer bepaald rechtspersonen betreft, de vorm van de betrokken rechtspersoon, de vraag of deze al dan niet een winstoogmerk heeft, alsmede de financiële draagkracht van de vennoten of aandeelhouders ervan.

Vragen blijven rijzen over de wijze waarop de nationale rechter vorm moet geven aan de aansprakelijkheid van de staat die zijn gemeenschapsverplichtingen schendt.

In de zaak *Trasportes Urbanos y Servicios Generales* (arrest van 26 januari 2010, C-118/08) wenste de verwijzende rechter het standpunt van het Hof te kennen met betrekking tot de toepassing

[2] Richtlijn 98/30/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 juni 1998 (PB L 204, blz. 1).

van de regel dat een vordering wegens overheidsaansprakelijkheid die is gebaseerd op schending van het recht van de Unie door een nationale wet enkel succes kan hebben indien alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, terwijl een dergelijke regel niet geldt voor een vordering wegens overheidsaansprakelijkheid die is gebaseerd op schending van de Grondwet. Het Hof antwoordde dat het recht van de Unie in de weg staat aan de toepassing van die regel, nadat het had herinnerd aan de beginselen inzake vergoeding door de lidstaten in geval van schending van het recht van de Unie, op grond van de voorrang daarvan. Zich baserend op het gelijkwaardigheidsbeginsel overwoog het dat het geheel van regels die van toepassing zijn op beroepen, gelijkelijk van toepassing is op beroepen op grond van schending van het recht van de Unie en op beroepen op grond van niet-inachtneming van het nationale recht: het voorwerp van de twee aansprakelijkheidsvorderingen is vergelijkbaar aangezien zij strekken tot vergoeding van schade die is geleden wegens een handeling of een nalaten van de staat. Het enige verschil, de rechter die bevoegd is om de schending van het recht vast te stellen, volstaat niet om met het oog op het gelijkwaardigheidsbeginsel onderscheid te maken tussen deze twee vorderingen.

In de zaak *Melki en Abdeli* (arrest van 22 juni 2010, C-188/10 en C-189/10) moest het Hof zich uitspreken over de verenigbaarheid van het recentelijk in Frankrijk ingevoerde proceduremechanisme van de „*Prioritaire grondwettigheidsvraag*" met het recht van de Unie. Het Hof herinnerde eraan dat het stelsel van samenwerking tussen het Hof en de nationale rechters de voorrang van het recht van de Unie alleen kan verzekeren, indien de nationale rechter vrij is om op elk ogenblik van de procedure dat hij passend acht — ook na een incidentele procedure voor grondwettigheidstoetsing — alle naar zijn oordeel noodzakelijke prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie voor te leggen. Artikel 267 VWEU verzet zich dus niet tegen een wettelijke regeling van een lidstaat die een incidentele procedure voor toetsing van de grondwettigheid van de nationale wetten invoert, voor zover de andere nationale rechters vrij blijven,

— op elk ogenblik van de procedure dat zij passend oordelen — ook na de incidentele procedure voor grondwettigheidstoetsing — het Hof prejudiciële vragen voor te leggen,

— alle maatregelen te treffen die noodzakelijk zijn om de voorlopige rechterlijke bescherming van de door de rechtsorde van de Unie verleende rechten te verzekeren, en

— na een dergelijke incidentele procedure de betrokken nationale wettelijke bepaling buiten toepassing te laten indien zij die in strijd met het recht van de Unie achten.

Op de reeds bij herhaling behandelde kwestie van de gevolgen van de uitlegging van het recht van de Unie die het Hof geeft in de uitoefening van zijn prejudiciële bevoegdheid, werd er in de zaak *Albron Catering* (arrest van 21 oktober 2010, C-242/09) aan herinnerd dat het Hof in de uitoefening van de hem bij artikel 267 VWEU verleende bevoegdheid slechts in zeer uitzonderlijke gevallen uit hoofde van een aan de rechtsorde van de Unie inherent algemeen beginsel van rechtszekerheid kan besluiten beperkingen te stellen aan de mogelijkheid voor iedere belanghebbende om met een beroep op een door het Hof uitgelegde bepaling te goeder trouw tot stand gekomen rechtsbetrekkingen opnieuw in geding te brengen. Tot een dergelijke beperking kan slechts worden besloten indien is voldaan aan twee essentiële criteria, te weten de goede trouw van de belanghebbende kringen en het gevaar voor ernstige verstoringen. Het Hof besliste dan ook dat aangezien hem geen enkel concreet element was overgelegd dat aantoonde dat er gevaar bestond voor ernstige verstoringen in verband met het grote aantal rechtsgedingen dat naar

aanleiding van het arrest betreffende de uitlegging van richtlijn 2001/23/EG[3] zou kunnen worden ingesteld tegen ondernemingen die een onder de richtlijn vallende overdracht hadden verricht, de gevolgen van dat arrest niet in de tijd hoefden te worden beperkt.

Aangaande de bijdrage van het Hof aan de omschrijving van de gevolgen van overeenkomsten die de Unie sluit met derde staten, moet worden gewezen op de zaak *Brita* (arrest van 25 februari 2010, C-386/08), waarin verschillende belangrijke vragen aan de orde waren over de uitlegging van internationale overeenkomsten, met name de Associatieovereenkomst EG-Israël[4].

Het Hof overwoog dat de in het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht[5] neergelegde regels van toepassing zijn op een overeenkomst gesloten tussen een staat en een internationale organisatie, zoals de Associatieovereenkomst EG-Israël, voor zover deze regels de uitdrukking zijn van algemeen internationaal gewoonterecht. Met name moeten de bepalingen van de associatieovereenkomst die de territoriale werkingssfeer daarvan omschrijven, worden uitgelegd overeenkomstig het beginsel „pacta tertiis nec nocent nec prosunt". Overeenkomstig die beginselen heeft het Hof geoordeeld dat de douaneautoriteiten van een lidstaat van invoer de in de Associatieovereenkomst EG-Israël voorziene preferentiële behandeling mogen weigeren voor goederen van oorsprong uit de westelijke Jordaanoever. Uit een andere associatieovereenkomst, de Overeenkomst EG-PLO[6], volgt immers dat enkel de douaneautoriteiten van de westelijke Jordaanoever en de Gazastrook bevoegd zijn om een certificaat inzake goederenverkeer af te geven indien de betrokken producten als producten van oorsprong uit de westelijke Jordaanoever en de Gazastrook kunnen worden beschouwd. Een uitlegging van de Associatieovereenkomst EG-Israël in die zin dat de Israëlische autoriteiten douanebevoegdheid hebben ten aanzien van producten van oorsprong uit de westelijke Jordaanoever zou erop neerkomen dat de Palestijnse douaneautoriteiten worden verplicht om niet de bevoegdheden uit te oefenen die hun nochtans door de bepalingen van de Overeenkomst EG-PLO zijn toegekend. Een dergelijke uitlegging, die een verplichting schept voor een derde zonder diens instemming, zou dan ook in strijd zijn met het algemene volkenrechtelijke beginsel „pacta tertiis nec nocent nec prosunt", zoals neergelegd in het Verdrag van Wenen.

Verder verduidelijkte het Hof dat in het kader van de procedure van de Associatieovereenkomst EG-Israël de douaneautoriteiten van de staat van invoer niet gebonden zijn door het overgelegde bewijs van oorsprong en door het antwoord van de douaneautoriteiten van de staat van uitvoer, wanneer dat antwoord niet voldoende gegevens bevat om de werkelijke oorsprong van de producten vast te stellen.

Zoals in de vorige jaren zijn ook nu weer geschillen ontstaan met betrekking tot de toegang tot documenten van de instellingen. Dienaangaande verdienen drie arresten een bijzondere

3 Richtlijn 2001/23/EG van de Raad van 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen (PB L 82, blz. 16).

4 Euro-mediterrane Overeenkomst waarbij een associatie tot stand wordt gebracht tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en de Staat Israël, anderzijds, ondertekend te Brussel op 20 november 1995 (PB 2000, L 147, blz. 3).

5 Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht van 23 mei 1969 (Recueil des traités des Nations unies, deel 1155, blz. 331).

6 Euro-mediterrane Interim-associatieovereenkomst voor handel en samenwerking tussen de Europese Gemeenschap, enerzijds, en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) ten behoeve van de Palestijnse Autoriteit van de westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, anderzijds, ondertekend te Brussel op 24 februari 1997 (PB 1997, L 187, blz. 3).

vermelding. In de zaak *Commissie/Bavarian Lager* (arrest van 29 juni 2010, C-28/08 P) onderzocht het Hof de verhouding tussen verordening (EG) nr. 1049/2001[7] en verordening (EG) nr. 45/2001[8].

Verordening nr. 1049/2001 stelt als algemene regel dat het publiek toegang heeft tot de documenten van de instellingen, maar voorziet in uitzonderingen, met name in het geval waarin openbaarmaking zou leiden tot ondermijning van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer of de integriteit van het individu, in het bijzonder gelet op de wetgeving van de Unie inzake de bescherming van persoonsgegevens. Wanneer een op verordening nr. 1049/2001 gebaseerd verzoek strekt tot het verkrijgen van toegang tot documenten die persoonsgegevens bevatten, worden de bepalingen van verordening nr. 45/2001 volgens het Hof in volle omvang van toepassing. Door geen rekening te houden met deze verwijzing naar de wetgeving van de Unie inzake de bescherming van persoonsgegevens en de toepassing van de uitzondering te beperken tot situaties waarin de persoonlijke levenssfeer of de integriteit van het individu zou worden geschonden in de zin van artikel 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens, heeft het Gerecht aan verordening nr. 1049/2001 een bijzondere en beperkende uitlegging gegeven die niet in overeenstemming is met het evenwicht dat de wetgever van de Unie tussen de twee betrokken verordeningen tot stand heeft willen brengen.

Met betrekking tot de grond van de zaak was het Hof van oordeel dat de Commissie terecht had beslist dat de lijst van deelnemers aan een vergadering in het kader van een niet-nakomingsprocedure persoonsgegevens bevatte en dat zij, door te eisen dat degene die om toegang had verzocht, voor de personen die niet uitdrukkelijk toestemming hadden gegeven, de noodzaak van de doorgifte van deze persoonsgegevens aantoonde, had gehandeld in overeenstemming met artikel 8, sub b, van verordening nr. 45/2001.

Diezelfde dag wees het Hof een ander zeer belangrijk arrest inzake de toegang tot documenten (arrest van 29 juni 2010, *Commissie/Technische Glaswerke Ilmenau*, C-139/07 P), dit keer met betrekking tot de verhouding tussen verordening nr. 1049/2001 en verordening (EG) nr. 659/1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 EG[9]. Het Hof overwoog dat het ter rechtvaardiging van de weigering om toegang te verlenen tot een document waarvan om openbaarmaking is verzocht, in beginsel niet volstaat dat het document een in artikel 4, lid 2, van verordening nr. 1049/2001 genoemde activiteit betreft. De betrokken instelling moet tevens uitleggen in welk opzicht de toegang tot dat document een concrete en daadwerkelijke ondermijning zou vormen van het belang dat wordt beschermd door een van de in dat artikel neergelegde uitzonderingen. Het Hof verduidelijkte dienaangaande echter dat de betrokken gemeenschapsinstelling zich in dit verband mag baseren op algemene aannames die gelden voor bepaalde categorieën documenten.

Voor controleprocedures inzake staatssteun kunnen dergelijke algemene aannames voortvloeien uit verordening nr. 659/1999 alsmede uit de rechtspraak betreffende het recht om de documenten van het administratieve dossier van de Commissie in te zien. Verordening nr. 659/1999 voorziet

[7] Verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB L 145, blz. 43).

[8] Verordening (EG) nr. 45/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2000 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens door de communautaire instellingen en organen en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (PB 2001, L 8, blz. 1).

[9] Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83, blz. 1).

niet in een recht op toegang tot de documenten van het administratieve dossier van de Commissie voor belanghebbenden, met uitzondering van de lidstaat die verantwoordelijk is voor de verlening van de steun. Indien deze belanghebbenden in staat zouden zijn op basis van verordening nr. 1049/2001 toegang te krijgen tot de documenten van het administratieve dossier van de Commissie, zou immers afbreuk worden gedaan aan het stelsel van controle op staatssteun. Bovendien moet rekening worden gehouden met het feit dat andere belanghebbenden dan de betrokken lidstaat in controleprocedures inzake staatssteun geen recht hebben om de documenten van het administratieve dossier van de Commissie in te zien, en derhalve moeten aanvaarden dat een algemene aanname geldt dat openbaarmaking van de documenten van het administratieve dossier in beginsel zou leiden tot ondermijning van de bescherming van het doel van onderzoeken. Deze algemene aanname sluit niet uit dat die belanghebbenden het recht hebben om aan te tonen dat een bepaald document waarvan openbaarmaking is gevraagd, niet onder die aanname valt of dat er een hoger openbaar belang is dat openbaarmaking van het betrokken document gebiedt krachtens artikel 4, lid 2, van verordening nr. 1049/2001.

Een dergelijk stelsel van aannames stond ook centraal in de zaak *Zweden/API en Commissie* (arrest van 21 september 2010, gevoegde zaken C-514/07 P, C-528/07 P en C-532/07 P), waarin het Hof zich diende te buigen over de vraag betreffende de toegang tot memories die een instelling bij hem heeft ingediend in een gerechtelijke procedure. Volgens het Hof hebben dergelijke memories zeer bijzondere kenmerken, daar zij naar hun aard eerder deel uitmaken van de gerechtelijke werkzaamheden van het Hof. Die memories worden immers uitsluitend opgesteld voor die gerechtelijke procedure en vormen de kern daarvan. Gerechtelijke werkzaamheden als zodanig vallen niet onder het in de regelgeving van de Unie vastgestelde recht op toegang tot documenten. De bescherming van gerechtelijke procedures houdt met name in dat het beginsel van de wapengelijkheid en het beginsel van de goede rechtsbedeling worden geëerbiedigd. Indien over de inhoud van de memories van de instelling een publiek debat wordt gehouden, bestaat het risico dat de kritiek op die memories het door de instelling verdedigde standpunt beïnvloedt. In een dergelijke situatie kan het noodzakelijke evenwicht tussen de partijen bij een geding voor de rechterlijke instanties van de Unie worden verstoord, aangezien de verplichting tot openbaarmaking alleen geldt voor de instelling waaraan om toegang tot haar documenten is verzocht, en niet voor alle partijen bij de procedure. Overigens vindt de uitsluiting van de gerechtelijke werkzaamheden van de werkingssfeer van het recht van toegang tot documenten haar rechtvaardiging in de noodzaak om gedurende de gehele gerechtelijke procedure te verzekeren dat de debatten tussen de partijen en de beraadslaging van de betrokken rechterlijke instantie over het aanhangige geding onverstoord verlopen. Openbaarmaking van de memories zou ertoe leiden dat, al is het maar in de perceptie van het publiek, pressie van buiten kan worden uitgeoefend op de gerechtelijke werkzaamheden, en zou de debatten verstoren. Bijgevolg besliste het Hof dat een algemene aanname geldt dat openbaarmaking van de door een instelling in een gerechtelijke procedure ingediende memories leidt tot ondermijning van de bescherming van die procedure in de zin van artikel 4, lid 2, tweede streepje, van verordening nr. 1049/2001 zolang die procedure aanhangig is, maar dat een dergelijke algemene aanname niet uitsluit dat de belanghebbende het recht heeft om aan te tonen dat een bepaald document niet onder die aanname valt.

Wanneer de gerechtelijke werkzaamheid van het Hof is beëindigd, hoeft er daarentegen niet meer van te worden uitgegaan dat openbaarmaking van de memories leidt tot ondermijning van die werkzaamheden; een concreet onderzoek van de opgevraagde documenten is dan noodzakelijk om vast te stellen of de openbaarmaking daarvan kan worden geweigerd op grond van artikel 4, lid 2, tweede streepje, van verordening nr. 1049/2001.

Europees burgerschap

Op dit gebied, waarop zich voortdurend nieuwe ontwikkelingen voordoen, stelde de zaak *Tsakouridis* (arrest van 23 november 2010, C-145/09) bij het Hof de delicate problematiek aan de orde van de voorwaarden voor de verwijdering van een burger van de Unie die het in artikel 28 van richtlijn 2004/38/EG betreffende het vrije verkeer en verblijf[10] omschreven recht van verblijf heeft. Het Hof verduidelijkte allereerst dat een verwijderingsmaatregel moet zijn gebaseerd op een individueel onderzoek van de situatie van de betrokkenen, waarbij rekening moet worden gehouden met criteria als de leeftijd, de gezondheidstoestand, het centrum van zijn persoonlijke, beroeps-, bedrijfs- of familiebelangen, de duur van de afwezigheden uit de gastlidstaat en de mate waarin hij bindingen heeft met zijn land van oorsprong; het beslissend criterium voor de toekenning van de verhoogde verwijderingsbescherming is of hij gedurende de tien jaar voorafgaande aan het verwijderingsbesluit in de gastlidstaat heeft verbleven. Voorts beklemtoonde het Hof dat deze verwijderingsmaatregel slechts kan worden gerechtvaardigd door „dwingende redenen van openbare veiligheid" of „ernstige redenen van openbare orde of openbare veiligheid" in de zin van artikel 28 van richtlijn 2004/38 indien een dergelijke maatregel, gelet op de uitzonderlijke ernst van de bedreiging, noodzakelijk is voor de bescherming van de belangen die hij veilig wil stellen, mits dit doel niet kan worden bereikt met minder stringente maatregelen, gelet op de duur van het verblijf van de burger van de Unie in de gastlidstaat. Ten slotte herinnerde het Hof er ook aan dat de bestrijding van de georganiseerde drugscriminaliteit, de inbreuk waarvoor de betrokkene was veroordeeld, kan vallen onder het begrip „dwingende redenen van openbare veiligheid" of „ernstige redenen van openbare orde of openbare veiligheid" in de zin van artikel 28 van de richtlijn.

Nog met betrekking tot de rechten inzake vrij verkeer en vrij verblijf die samenhangen met het Europees burgerschap moet worden gewezen op de zaak *Bressol e.a.* (arrest van 13 april 2010, C-73/08), waarin het Hof uitspraak diende te doen over de verenigbaarheid van een nationale regeling die het aantal niet als ingezetenen beschouwde studenten die zich voor het eerst voor medische en paramedische opleidingen van instellingen van hoger onderwijs mogen inschrijven, beperkt. Het Hof stelde allereerst dat ongeacht de eventuele toepassing van artikel 24 van richtlijn 2004/38 op de situatie van sommige studenten in het hoofdgeding, de artikelen 18 en 21 van het Verdrag zich verzetten tegen een nationale regeling die het aantal niet als ingezetenen beschouwde studenten die zich voor het eerst aan instellingen van hoger onderwijs mogen inschrijven, beperkt, daar die regeling een ongelijke behandeling van ingezeten studenten en niet-ingezeten studenten oplevert, en dus een discriminatie die indirect op de nationaliteit is gebaseerd. Vervolgens herinnerde het Hof eraan dat een dergelijke restrictieve regeling slechts kan worden gerechtvaardigd door het doel van bescherming van de volksgezondheid indien de bevoegde autoriteiten een grondig onderzoek van die regeling verrichten in drie stappen: bestaan er daadwerkelijke risico´s voor dat doel, is de regeling geschikt om dat doel te bereiken, en is de regeling evenredig aan het beoogde doel? Daarbij moeten objectieve, uitvoerige en cijfermatige criteria worden gebruikt. Ten slotte preciseerde het Hof dat de nationale autoriteiten zich niet kunnen beroepen op artikel 13 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, vastgesteld door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 16 december 1966, als de verwijzende rechter vaststelt dat de regeling die in het hoofdgeding aan de orde is, onverenigbaar is met de artikelen 18 en 21 VWEU.

[10] Richtlijn 2004/38/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden, tot wijziging van verordening (EEG) nr. 1612/68 en tot intrekking van richtlijnen 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG en 93/96/EEG (PB L 158, blz. 77, en rectificaties PB L 229, blz. 35, en PB 2005, L 197, blz. 34).

In de zaak *Lassal* (arrest van 7 oktober 2010, C-162/09) werd artikel 16 van richtlijn 2004/38 onder de aandacht van het Hof gebracht. Het verzoek om een prejudiciële beslissing betrof meer bepaald de vraag of voor het verkrijgen van het in artikel 16 bepaalde recht van duurzaam verblijf rekening moet worden gehouden met perioden van ononderbroken verblijf gedurende vijf jaar die vóór de datum van omzetting van die richtlijn in nationaal recht, te weten 30 april 2006, overeenkomstig aan die datum voorafgaande rechtsinstrumenten van de Unie zijn vervuld, en zo ja, of tijdelijke afwezigheden die na een periode van ononderbroken legaal verblijf gedurende vijf jaar maar vóór 30 april 2006 hebben plaatsgevonden, ongunstige gevolgen kunnen hebben voor de verkrijging van een recht van duurzaam verblijf in de zin van de richtlijn. Het Hof beantwoordde het eerste deel van de vraag bevestigend, op grond van de overweging dat ofschoon de mogelijke verkrijging van een recht van duurzaam verblijf na een verblijf gedurende een periode van vijf jaar niet voorkwam in de vóór richtlijn 2004/38 vastgestelde rechtsinstrumenten van de Unie, de weigering om die ononderbroken verblijfsperiode in aanmerking te nemen de richtlijn haar nuttig effect zou ontnemen, en zou leiden tot een situatie die onverenigbaar is met de aan die richtlijn ten grondslag liggende gedachte van integratie door de duur van het verblijf. Vervolgens overwoog het Hof dat de doelstellingen en oogmerken van richtlijn 2004/38, namelijk de uitoefening van het fundamenteel en persoonlijk recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten vergemakkelijken, het bevorderen van de sociale samenhang en het versterken van het gevoel van Unieburgerschap door middel van het recht van duurzaam verblijf, ernstig in gevaar worden gebracht indien dit recht van verblijf aan burgers van de Unie die vóór 30 april 2006 gedurende een ononderbroken periode van vijf jaar legaal op het grondgebied van de gastlidstaat hebben verbleven, werd geweigerd op de enkele grond dat deze burgers na die periode maar vóór bovengenoemde datum minder dan twee achtereenvolgende jaren tijdelijk afwezig zijn geweest uit de gastlidstaat.

Bij de rechtspraak inzake het Europees burgerschap moet ten slotte worden gewezen op de zaak *Rottmann* (arrest van 2 maart 2010, C-135/08), waarin het Hof uitspraak deed over de voorwaarde voor het ontnemen van de nationaliteit van een lidstaat die een Europees burger door bedrog bij de naturalisatie heeft verkregen. Volgens het Hof verzet het recht van de Unie, met name artikel 17 EG, zich er niet tegen dat een lidstaat de door naturalisatie verkregen nationaliteit van die lidstaat van een burger van de Unie intrekt wanneer deze door bedrog werd verkregen; dat besluit vindt zijn rechtvaardiging in een reden van algemeen belang, nu het bedrog de nationaliteitsband tussen de lidstaat en zijn onderdaan verbreekt. Het besluit tot ontneming moet echter in overeenstemming zijn met het evenredigheidsbeginsel. Wanneer de frauderende burger, zoals in casu, door de naturalisatie zijn oorspronkelijke nationaliteit heeft verloren, moeten de nationale rechters bij de toetsing van een besluit tot intrekking van de naturalisatie nagaan wat de gevolgen van dit besluit zijn voor de betrokkene en voor zijn gezinsleden, en met name beoordelen of het verlies van de rechten die elke burger van de Unie geniet, gerechtvaardigd is in het licht van de ernst van de door hem gepleegde inbreuk, van het tijdsverloop tussen de naturalisatiebeslissing en het intrekkingsbesluit, en van de mogelijkheid voor de betrokkene om zijn vroegere nationaliteit terug te krijgen. Het verlies van de oorspronkelijke nationaliteit en het verlies van de door naturalisatie verkregen nationaliteit zijn dus in beginsel niet onverenigbaar met het recht van de Unie, zelfs al leidt het besluit tot ontneming van de nationaliteit tot het verlies van het burgerschap van de Europese Unie.

Vrij verkeer van goederen

In de zaak *Ker-Optika* (arrest van 2 december 2010, C-108/09) stelde het Hof vast dat een wettelijke regeling die verbiedt om contactlenzen uit andere lidstaten te verkopen via internet en die bij de consument thuis te leveren, de marktdeelnemers uit andere lidstaten een bijzonder doeltreffende modaliteit voor de verkoop van deze producten ontzegt en de toegang van laatstgenoemden

tot de nationale markt dus aanzienlijk hindert, en een belemmering van het vrije verkeer van goederen oplevert. Het Hof merkte op dat een lidstaat stellig kan eisen dat de contactlenzen worden afgeleverd door geschoold personeel dat de klant kan inlichten over het correcte gebruik en onderhoud ervan en over de gevaren die aan het dragen van contactlenzen verbonden zijn. Door de aflevering van contactlenzen voor te behouden aan optiekspeciaalzaken die de diensten van een geschoold opticien aanbieden, wordt het doel van bescherming van de gezondheid van de consumenten gegarandeerd. Het Hof herinnerde er evenwel aan dat die diensten ook door oogartsen buiten de optiekzaak kunnen worden verricht. Bovendien zijn die diensten in beginsel alleen bij de eerste levering van contactlenzen vereist. Bij latere leveringen hoeft de klant de verkoper alleen mee te delen welk soort lenzen hij bij de eerste levering heeft gekregen, en wat in voorkomend geval zijn door een oogarts vastgesteld gewijzigde gezichtsvermogen is. Bijgevolg besliste het Hof dat het doel de gezondheid van de contactlensdragers te beschermen kan worden bereikt met minder restrictieve maatregelen dan die krachtens de nationale regeling. Het verbod op de internetverkoop van contactlenzen is dus niet evenredig aan het doel de volksgezondheid te beschermen en derhalve in strijd met de regels inzake het vrij verkeer van goederen.

Vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal

Ook dit jaar heeft het Hof een groot aantal arresten gewezen op het gebied van de vrijheid van vestiging, de vrijheid van dienstverrichting, het vrij verkeer van kapitaal en het vrij verkeer van werknemers. Duidelijkheidshalve worden de geselecteerde arresten gegroepeerd naar gelang van de vrijheid waarop zij betrekking hebben, en vervolgens in voorkomend geval naar gelang van de betrokken activiteiten.

Inzake de vrijheid van vestiging moet worden gewezen op de gevoegde zaken *Blanco Pérez en Chao Gómez* (arrest van 1 juni 2010, C-570/07 en C-571/07), betreffende een Spaanse regeling die voor de vestiging van een nieuwe apotheek in een bepaalde regio een voorafgaande administratieve vergunning vereiste. De verlening van die vergunning was inzonderheid afhankelijk van voorwaarden die betrekking hadden op de bevolkingsdichtheid en de minimumafstand tussen apotheken in de betrokken regio. Het Hof was van oordeel dat artikel 49 VWEU zich in beginsel niet tegen een dergelijke regeling verzet. Het overwoog dat volgens een lidstaat het risico kan bestaan dat er in sommige delen van zijn grondgebied te weinig apotheken zijn en er dus geen veilige en kwalitatief hoogstaande geneesmiddelenvoorziening is. Daarop gelet kan die staat dan ook een regeling vaststellen waarbij slechts één apotheek per zoveel inwoners kan worden gevestigd, teneinde de apotheken evenwichtig te spreiden over het nationale grondgebied. Het Hof preciseerde echter dat artikel 49 VWEU zich tegen een dergelijke nationale regeling verzet, voor zover door toepassing daarvan niet in alle geografische gebieden met bijzondere demografische kenmerken voldoende apotheken kunnen worden gevestigd om adequate farmaceutische zorg te waarborgen, hetgeen de nationale rechter dient na te gaan. Ook besliste het Hof dat artikel 49 VWEU, gelezen in samenhang met artikel 1, leden 1 en 2, van richtlijn 85/432 inzake de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende bepaalde werkzaamheden op farmaceutisch gebied, en met artikel 45, lid 2, sub e en g, van richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties, zich verzet tegen criteria in een nationale regeling aan de hand waarvan houders van nieuwe apotheken worden geselecteerd, volgens welke het puntentotaal voor de in een bepaald deel van het nationale grondgebied opgedane beroepservaring met 20 % wordt verhoogd en bij een op basis van de lijst gelijk puntenaantal de vergunningen worden verleend in een volgorde waarbij voorrang wordt verleend aan apothekers die hun beroep hebben uitgeoefend in dat deel van het nationale grondgebied, daar aan die criteria uiteraard gemakkelijker kan worden voldaan door nationale apothekers.

Het beginsel van de vrijheid van vestiging gaf ook aanleiding tot verschillende arresten in belastingzaken. In de eerste plaats moet worden gewezen op de zaak *X Holding* (arrest van 25 februari 2010, C-337/08), waarin het Hof heeft geoordeeld dat de artikelen 43 EG en 48 EG zich niet verzetten tegen de wettelijke regeling van een lidstaat die een moedervennootschap de mogelijkheid biedt om met haar ingezeten dochteronderneming een fiscale eenheid te vormen, doch niet toestaat dat een dergelijke fiscale eenheid wordt gevormd met een niet-ingezeten dochteronderneming omdat laatstgenoemde vennootschap voor de belasting van haar winst niet is onderworpen aan de belastingwet van deze lidstaat. Volgens het Hof is een dergelijke fiscale regeling gerechtvaardigd uit hoofde van de noodzaak om de verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten te handhaven. Aangezien de moedervennootschap vrijelijk kan beslissen om met haar dochteronderneming een fiscale eenheid te vormen en van het ene op het andere jaar even vrijelijk kan beslissen om die fiscale eenheid op te heffen, zou zij met de mogelijkheid om een niet-ingezeten dochteronderneming in de fiscale eenheid op te nemen, immers de vrijheid hebben om te kiezen welke belastingregeling op de verliezen van deze dochteronderneming van toepassing is en waar deze verliezen worden verrekend. Bovendien impliceert de beslissing van een lidstaat om de tijdelijke verrekening van verliezen van een buitenlandse vaste inrichting op de plaats van de hoofdzetel van de onderneming toe te staan, niet dat ook niet-ingezeten dochterondernemingen van een ingezeten moedervennootschap deze mogelijkheid moet worden geboden. Aangezien in een andere lidstaat gevestigde vaste inrichtingen en niet-ingezeten dochterondernemingen zich niet in een vergelijkbare situatie bevinden wat de verdeling van de heffingsbevoegdheid betreft, is de lidstaat van oorsprong bijgevolg niet verplicht om op niet-ingezeten dochterondernemingen dezelfde fiscale regeling toe te passen als die welke geldt voor buitenlandse vaste inrichtingen.

In de tweede plaats moet worden gewezen op het arrest *Gielen* (arrest van 18 maart 2010, C-440/08), betreffende de toekenning door de Nederlandse regeling inzake de inkomstenbelasting, van een aftrek voor zelfstandigen die een bepaald aantal uren als ondernemer hebben gewerkt. Die regeling bepaalde echter dat de door buitenlandse belastingplichtigen aan een vestiging in een andere lidstaat bestede uren te dien einde niet in aanmerking worden genomen. Volgens het Hof verzet artikel 49 VWEU zich tegen een dergelijke regeling, die discriminerende gevolgen heeft voor buitenlandse belastingplichtigen, zelfs indien deze belastingplichtigen met betrekking tot dat voordeel kunnen kiezen voor toepassing van de regeling voor binnenlandse belastingplichtigen. Met betrekking tot dit laatste punt overwoog het Hof namelijk dat aan het bestaan van een indirecte discriminatie op grond van nationaliteit in de zin van artikel 49 VWEU niet wordt afgedaan door het feit dat voor de buitenlandse belastingplichtigen een keuze voor behandeling als binnenlandse belastingplichtige openstaat die hun de mogelijkheid biedt te kiezen tussen de discriminerende belastingregeling en de regeling voor binnenlandse belastingplichtigen, wanneer een dergelijke keuze de discriminerende gevolgen van eerstgenoemde belastingregeling niet kan wegnemen. Indien zou worden erkend dat die keuze een dergelijk effect heeft, zou dat immers tot gevolg hebben, dat een belastingregeling als rechtmatig wordt beschouwd die op zich wegens het discriminerende karakter ervan nog steeds in strijd is met artikel 49 VWEU. Een nationale regeling die de vrijheid van vestiging beperkt, is bovendien nog steeds in strijd met het recht van de Unie, ook al is de toepassing daarvan facultatief.

Nog een derde arrest van het Hof op fiscaal gebied verdient een vermelding, dit keer inzake het beginsel van het vrij verrichten van diensten. In het arrest *Schmelz* (arrest van 26 oktober 2010, C-97/09) moest het Hof onderzoeken of met artikel 49 EG verenigbaar is de bijzondere regeling voor kleine ondernemingen van de artikelen 24, lid 3, en 28 decies van de

Zesde richtlijn (77/388/EG)[11], en artikel 283, lid 1, sub c, van richtlijn 2006/112/EG[12], voor zover zij het de lidstaten mogelijk maakt om op hun grondgebied gevestigde kleine ondernemingen een vrijstelling van btw met verlies van het recht op aftrek toe te kennen, maar deze mogelijkheid uitsluit voor in andere lidstaten gevestigde kleine ondernemingen. Volgens het Hof beperkt deze regeling de vrijheid van dienstverrichting, maar rechtvaardigen in dit stadium van de ontwikkeling van de btw-regeling de doelstelling om de doeltreffendheid van de fiscale controles te waarborgen ter bestrijding van fraude, belastingontwijking en mogelijke misbruiken alsmede de doelstelling van de regeling voor kleine ondernemingen, die ertoe strekt het concurrentievermogen van die ondernemingen te versterken, dat de btw-vrijstelling enkel van toepassing is op de activiteiten van de kleine ondernemingen die zijn gevestigd op het grondgebied van de lidstaat waar de btw wordt verschuldigd. Inzonderheid behoort een doeltreffende controle van de activiteiten die worden uitgeoefend in het kader van het vrij verrichten van diensten door een kleine onderneming die niet op dat grondgebied is gevestigd, niet tot de mogelijkheden van de lidstaat van ontvangst. Bovendien kunnen de regels inzake administratieve bijstand die voortvloeien uit verordening (EG) nr. 1798/2003 betreffende de administratieve samenwerking op het gebied van de belasting over de toegevoegde waarde en tot intrekking van verordening (EEG) nr. 218/92[13] en richtlijn 77/799/EEG[14] niet een nuttige uitwisseling van gegevens verzekeren met betrekking tot kleine ondernemingen die activiteiten uitoefenen op het grondgebied van de lidstaat die vrijstelling van de belasting over de toegevoegde waarde verleent. Bijgevolg verzet artikel 49 EG zich volgens het Hof niet tegen een dergelijke regeling.

Met betrekking tot de vrijheid van dienstverrichting heeft het Hof een groot aantal arresten gewezen op zeer uiteenlopende gebieden, zoals de volksgezondheid, de terbeschikkingstelling van werknemers en kansspelen.

In het arrest *Commissie/Frankrijk* (arrest van 5 oktober 2010, C-512/08) besliste het Hof dat een lidstaat wiens nationale regeling, behoudens in bijzondere omstandigheden die onder meer verband houden met de gezondheidstoestand van de verzekerde of met het spoedeisende karakter van de vereiste zorg, de vergoeding door het bevoegde orgaan, op basis van de in de lidstaat van aansluiting geldende dekkingsregeling, van zorg die is gepland in een extramurale structuur in een andere lidstaat en waarbij zware apparatuur dient te worden gebruikt, afhankelijk stelt van voorafgaande goedkeuring, niet de verplichtingen verzuimt die op hem rusten krachtens artikel 49 EG. Gelet op de gevaren voor de organisatie van het volksgezondheidsbeleid en voor het financiële evenwicht van het socialezekerheidsstelsel is een dergelijk vereiste volgens het Hof in de huidige stand van het recht van de Unie namelijk een gerechtvaardigde beperking. Die gevaren houden verband met het feit dat, ongeacht of zij bestemd is om te worden geïnstalleerd en gebruikt in een ziekenhuisomgeving, voor zware apparatuur een planning moet worden vastgesteld, met name met betrekking tot het aantal toestellen en de geografische verdeling ervan, teneinde bij te dragen tot het garanderen van een rationeel, stabiel, evenwichtig en toegankelijk aanbod van geavanceerde behandelingen op het gehele nationale grondgebied, maar ook om iedere verspilling van financiële en technische middelen en personeel zo veel mogelijk te

[11] Zesde richtlijn (77/388/EEG) van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting — Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag (PB L 145, blz. 1).

[12] Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over de toegevoegde waarde (PB L 347, blz. 1).

[13] Verordening (EG) nr. 1798/2003 van de Raad van 7 oktober 2003 (PB L 264, blz. 1).

[14] Richtlijn 77/799/EEG van de Raad van 19 december 1977 betreffende de wederzijdse bijstand van de bevoegde autoriteiten van de lidstaten op het gebied van de directe belastingen (PB L 336, blz. 15).

vermijden. In het arrest *Elchinov* (arrest van 5 oktober 2010, C-173/09) was het Hof daarentegen van oordeel dat een wettelijke regeling van een lidstaat die aldus wordt uitgelegd dat zij in alle gevallen de vergoeding van in een andere lidstaat zonder voorafgaande toestemming verstrekte medische zorg uitsluit, in strijd is met artikel 49 EG en artikel 22 van verordening (EEG) nr. 1408/71, in de versie zoals gewijzigd en bijgewerkt bij verordening (EG) nr. 118/97, zoals gewijzigd bij verordening (EG) nr. 1992/2006[15]. Hoewel het recht van de Unie zich in beginsel niet verzet tegen een stelsel van voorafgaande toestemming, zoals blijkt uit het arrest *Commissie/Frankrijk*, is het immers noodzakelijk dat de voorwaarden waaronder die toestemming wordt verleend hun rechtvaardiging vinden. Bij de regeling in kwestie was dat volgens het Hof niet het geval, daar zij de sociaalverzekerde die wegens zijn gezondheidstoestand of omdat hij dringend in een ziekenhuis moest worden opgenomen, geen toestemming heeft kunnen vragen of het antwoord van het bevoegde orgaan niet kon afwachten, berooft van zijn recht op vergoeding van die zorg door dat orgaan, ook al zijn de voorwaarden voor vergoeding voor het overige vervuld. De vergoeding van dergelijke zorg brengt de verwezenlijking van de doelstellingen van ziekenhuisplanning niet in gevaar en brengt geen ernstige schade toe aan het financiële evenwicht van het socialezekerheidsstelsel. Het Hof concludeerde dan ook dat deze regeling een ongerechtvaardigde beperking van het vrij verrichten van diensten vormt.

Wat vervolgens de terbeschikkingstelling van werknemers betreft, moet worden gewezen op het arrest *Santos Palhota e.a.* (arrest van 7 oktober 2010, C-515/08), waarin het Hof voor recht verklaarde dat de artikelen 56 VWEU en 57 VWEU in de weg staan aan een regeling van een lidstaat volgens welke een in een andere lidstaat gevestigde werkgever die werknemers ter beschikking stelt op het grondgebied van eerstgenoemde staat, een voorafgaande verklaring van terbeschikkingstelling moet toezenden, voor zover de aanvang van de voorgenomen terbeschikkingstelling afhankelijk is gesteld van de kennisgeving aan die werkgever van het registratienummer van die verklaring en de nationale autoriteiten van de staat van ontvangst voor die kennisgeving beschikken over een termijn van vijf werkdagen vanaf de ontvangst van de verklaring. Het Hof overwoog namelijk dat een dergelijke procedure moet worden aangemerkt als een bestuurlijke vergunningsprocedure, die met name wegens de termijn voor het verrichten van deze kennisgeving, de voorgenomen terbeschikkingstelling en bijgevolg het verrichten van diensten door de werkgever van de ter beschikking te stellen werknemers kan belemmeren, inzonderheid wanneer de te verrichten diensten op vrij korte termijn moeten worden verricht. Volgens het Hof staan de artikelen 56 VWEU en 57 VWEU daarentegen niet in de weg aan een regeling van een lidstaat volgens welke een in een andere lidstaat gevestigde werkgever die werknemers ter beschikking stelt op het grondgebied van eerstgenoemde staat, gedurende de periode van terbeschikkingstelling een kopie van documenten die vergelijkbaar zijn met de door het recht van eerstgenoemde staat voorgeschreven sociale documenten of arbeidsdocumenten, ter beschikking van de nationale autoriteiten van die staat moet houden en die documenten na afloop van die periode aan die autoriteiten moet toezenden. Dergelijke maatregelen zijn namelijk evenredig met het doel de werknemers te beschermen, aangezien zij een geschikt middel zijn om de autoriteiten in staat te stellen, na te gaan of de in artikel 3, lid 1, van richtlijn 96/71/EG[16] genoemde arbeidsvoorwaarden met betrekking tot de ter beschikking gestelde werknemers in acht worden genomen, en dus om deze werknemers te beschermen.

[15] Verordening (EG) nr. 1992/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 tot wijziging van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen´(PB L 392, blz. 1).

[16] Richtlijn 96/71/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 1996 betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers met het oog op het verrichten van diensten (PB 1997, L 18, blz. 1).

Het Hof diende zich in verschillende zaken ook te buigen over de delicate kwestie van de nationale monopolies inzake kansspelen en sportprijsvragen, en te preciseren onder welke voorwaarden dergelijke monopolies gerechtvaardigd kunnen worden geacht. In de arresten *Sporting Exchange* (arrest van 3 juni 2010, C-203/08) en *Ladbrokes Betting & Gaming en Ladbrokes International* (arrest van 3 juni 2010, C-258/08) verklaarde het Hof allereerst voor recht dat artikel 49 EG zich niet verzet tegen een regeling van een lidstaat die de organisatie en de bevordering van kansspelen aan een gesloten stelsel onderwerpt ten gunste van één marktdeelnemer en elke andere marktdeelnemer, een in een andere lidstaat gevestigde marktdeelnemer daaronder begrepen, verbiedt om op het grondgebied van eerstgenoemde lidstaat via internet onder dit stelsel vallende diensten aan te bieden. Aangezien de sector van via internet aangeboden kansspelen binnen de Europese Unie niet is geharmoniseerd, mag een lidstaat zich volgens het Hof op het standpunt stellen dat het enkele feit dat een marktdeelnemer via internet diensten van deze sector rechtmatig aanbiedt in een andere lidstaat, waar hij is gevestigd en in beginsel reeds door de bevoegde autoriteiten van deze staat aan wettelijke voorwaarden en aan controles wordt onderworpen, niet voldoende waarborgt dat de nationale consument wordt beschermd tegen het risico van fraude en criminaliteit, omdat het voor de autoriteiten van de lidstaat van vestiging in een dergelijke context moeilijk kan zijn om de professionele kwaliteiten en integriteit van de marktdeelnemers te beoordelen. Via internet toegankelijke kansspelen brengen bovendien andere en ernstigere risico's op fraude door marktdeelnemers jegens consumenten mee dan traditionele kansspelen, omdat er geen direct contact is tussen de consument en de marktdeelnemer. Die beperking kan dus, gelet op de bijzonderheden die aan het aanbieden van kansspelen via internet verbonden zijn, gerechtvaardigd worden geacht door de doelstelling om fraude en criminaliteit te bestrijden. In het arrest *Ladbrokes Betting & Gaming en Ladbrokes International* voegde het Hof daaraan toe dat een nationale regeling die is gericht op de beteugeling van gokverslaving en het tegengaan van fraude en die daadwerkelijk bijdraagt tot het bereiken van deze doelstellingen, kan worden geacht de activiteiten met betrekking tot weddenschappen op samenhangende en stelselmatige wijze te beperken, ook al is het de houder of houders van een exclusieve vergunning toegestaan zijn of hun marktaanbod aantrekkelijk te maken door nieuwe kansspelen te introduceren en reclame te maken. Het staat aan de nationale rechter om na te gaan of de illegale activiteiten met betrekking tot weddenschappen in de betrokken lidstaat een probleem kunnen vormen, dat door een uitbreiding van de toegestane en gereglementeerde activiteiten zou kunnen worden ondervangen, en of deze uitbreiding door haar omvang niet onverenigbaar is met de doelstelling, gokverslaving te beteugelen.

Vervolgens boog het Hof zich in de arresten *Carmen Media Group* (arrest van 8 september 2010, C-46/08) en *Stoß* (arrest van 8 september 2010, gevoegde zaken C-316/07, C-358/07–C-360/07, C-409/07 en C-410/07) over de Duitse regeling die de organisatie van publieke kansspelen of de bemiddeling daarbij via internet verbiedt. Het Hof besliste in de lijn van de arresten *Sporting Exchange* en *Ladbrokes Betting & Gaming en Ladbrokes International* dat de lidstaten, teneinde de goklust en de exploitatie van deze spelen in controleerbare banen te leiden, overheidsmonopolies mogen instellen, nu een dergelijk monopolie de gevaren die aan de kansspelsector verboden zijn beter kan beheersen dan een stelsel waarin particuliere marktdeelnemers, mits eerbiediging van de ter zake geldende regeling, kansspelen mogen organiseren. Volgens het Hof kan het feit dat voor sommige soorten kansspelen een publiek monopolie geldt en dat andere zijn onderworpen aan een stelsel van vergunningen die aan particuliere ondernemers worden verleend op zich namelijk niet de coherentie van het Duitse stelsel op losse schroeven zetten, aangezien die kansspelen verschillende kenmerken hebben. Niettemin wees het Hof erop dat, gelet op de vaststellingen van de Duitse rechters in die zaken, zij konden aannemen dat de Duitse regeling weddenschappen niet op samenhangende en stelselmatige wijze beperkte. Die rechters hadden immers vastgesteld dat de overheidsmonopolies intensieve reclamecampagnes voerden om de winst van de loterijen te maximaliseren en aldus afweken van de doelstellingen die het bestaan

van die monopolies rechtvaardigden, en dat wat kansspelen als casinospelen en speelautomaten betreft, die niet onder het overheidsmonopolie vallen maar groter gevaar voor gokverslaving opleveren dan de spelen die daar wel onder vallen, de Duitse autoriteiten een beleid voerden of tolereerden dat de deelneming aan die spelen aanmoedigde. Volgens het Hof kan in dergelijke omstandigheden het preventieve doel van dat monopolie niet meer doeltreffend worden verwezenlijkt, zodat dit monopolie niet meer kan worden gerechtvaardigd.

In het arrest *Stoß* herinnerde het Hof eraan dat de lidstaten een ruime beoordelingsmarge hebben om het niveau van bescherming tegen de gevaren van kansspelen vast te stellen. Gelet op deze beoordelingsmarge en op het feit dat geen communautaire harmonisatie op dit gebied heeft plaatsgevonden, zijn de lidstaten niet verplicht de door andere lidstaten ter zake afgegeven vergunningen te erkennen. Om dezelfde redenen en gelet op de gevaren die kansspelen op internet in vergelijking met traditionele kansspelen opleveren, kunnen de lidstaten ook het aanbieden van kansspelen op internet verbieden. In het arrest *Carmen Media Group* preciseerde het Hof evenwel dat een dergelijk vergunningsstelsel, dat aan de vrijheid van dienstverrichting derogeert, moet zijn gebaseerd op objectieve criteria die niet-discriminerend en vooraf bekend zijn, zodat een grens wordt gesteld aan de uitoefening van de beoordelingsbevoegdheid van de nationale autoriteiten, opdat deze niet op willekeurige wijze zou kunnen worden gebruikt. Bovendien moet elke persoon die wordt geraakt door een restrictieve maatregel die op een dergelijke derogatie is gebaseerd, een effectief beroep in rechte kunnen instellen.

Ten slotte verklaarde het Hof in het arrest *Winner Wetten* (arrest van 8 september 2010, C-409/06) voor recht dat een nationale regeling inzake een publiek monopolie op sportweddenschappen die beperkingen bevat die onverenigbaar zijn met de vrijheid van vestiging en de vrijheid van dienstverrichting omdat zij niet ertoe bijdragen dat weddenschappen op samenhangende en stelselmatige wijze worden beperkt, wegens de voorrang van het rechtstreeks toepasselijke recht van de Unie niet gedurende een overgangsperiode verder mag worden toegepast.

Wat ten slotte het vrij verkeer van kapitaal betreft, verdient het arrest *Commissie/Portugal* (arrest van 8 juli 2010, C-171/08) een bijzondere vermelding. In die zaak diende het Hof de verenigbaarheid met artikel 56 EG te onderzoeken van de bijzondere regeling inzake „golden shares" van de Portugese Staat in de geprivatiseerde onderneming Portugal Telecom, die bijzondere rechten verleende met betrekking tot de verkiezing van een derde van het totale aantal bestuurders, de verkiezing van een bepaald aantal leden van het uitvoerend comité dat wordt verkozen uit de raad van bestuur, de benoeming van ten minste één van de bestuurders die worden verkozen om zich in het bijzonder met bepaalde bestuursvraagstukken bezig te houden, en de goedkeuring van belangrijke besluiten van de algemene vergadering. Het Hof was van oordeel dat de Portugese Staat door het handhaven van die bijzondere rechten, gelet op de invloed die zij haar verlenen op het bestuur van de onderneming die niet wordt gerechtvaardigd door de omvang van zijn deelneming, de krachtens artikel 56 EG op hem rustende verplichtingen niet was nagekomen. Aangaande de door artikel 58 EG toegestane afwijkingen, herinnerde het Hof eraan dat de openbare veiligheid, of in casu, de noodzaak van het veiligstellen van de beschikbaarheid van het telecommunicatienetwerk in situaties van crisis, oorlog of terrorisme slechts kan worden aangevoerd in geval van een werkelijke en voldoende ernstige bedreiging die een fundamenteel belang van de samenleving aantast. Wat ten slotte de evenredigheid van de betrokken beperking betreft, vormt de onzekerheid die het gevolg is van het feit dat noch in de nationale wet, noch in de statuten van de betrokken onderneming criteria zijn neergelegd aangaande de omstandigheden waarin die bijzondere rechten kunnen worden uitgeoefend, een ernstige aantasting van het vrije verkeer van kapitaal, aangezien daarmee de nationale autoriteiten bij de uitoefening van deze rechten een mate van discretionaire bevoegdheid wordt verleend die niet kan worden geacht evenredig te zijn aan de nagestreefde doelen.

De rechtspraak is ook verder ontwikkeld in de specifieke sector van de vrijheid van dienstverrichting die wordt gevormd door de overheidsopdrachten. In het verlengde van de bekende zaken *Viking Line* (arrest van 11 december 2007, C-438/05) en *Laval un Partneri* (arrest van 18 december 2007, C-341/05) rees in de zaak *Commissie/Duitsland* (arrest van 15 juli 2010, C-271/08) de vraag hoe op het gebied van overheidsopdrachten het recht tot het voeren van collectieve onderhandelingen kan worden verzoend met de beginselen van de vrijheid van vestiging en de vrijheid van dienstverrichting. In die zaak strekte het beroep van de Commissie ertoe, te doen vaststellen dat de Bondsrepubliek Duitsland niet de verplichtingen was nagekomen die op haar rusten krachtens richtlijn 92/50/EEG[17] en richtlijn 2004/18/EG[18] in het kader van de gunning van dienstenovereenkomsten inzake bedrijfspensioenvoorziening ter uitvoering van een tussen de sociale partners gesloten collectieve overeenkomst. De Commissie was van mening dat de lidstaat, door dergelijke overeenkomsten zonder aanbesteding op het niveau van de Europese Unie rechtstreeks te hebben gegund aan organen of ondernemingen als bedoeld in § 6 van de collectieve overeenkomst inzake de omzetting van loon in pensioenpremies voor werknemers/werkneemsters in gemeentelijke overheidsdienst, de verplichtingen niet was nagekomen die op hem rusten krachtens die richtlijnen en de beginselen van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten. De Bondsrepubliek Duitsland stelde dat de litigieuze overeenkomsten waren gesloten in de bijzondere context van de uitvoering van een collectieve arbeidsovereenkomst.

In dat arrest overwoog het Hof van Justitie dat het grondrecht op collectieve onderhandelingen en het sociale doel van een collectieve overeenkomst inzake de omzetting van loon in pensioenpremies voor werknemers/werkneemsters in gemeentelijke overheidsdienst in zijn geheel beschouwd an sich de gemeentelijke werkgevers niet automatisch kunnen ontheffen van de verplichting tot inachtneming van de uit de richtlijnen 92/50 en 2004/18 betreffende overheidsopdrachten voortvloeiende eisen, die een toepassing van de beginselen van vrije vestiging en vrij verrichten van diensten op het gebied van overheidsopdrachten vormen. De uitoefening van het grondrecht op collectieve onderhandelingen moet dus worden verzoend met de eisen die voortvloeien uit de in het VWEU beschermde vrijheden en dient in overeenstemming te zijn met het evenredigheidsbeginsel. Nadat het Hof de verschillende redenen had onderzocht op grond waarvan de gunning van de litigieuze overeenkomsten zou kunnen worden onttrokken aan de Europese regels betreffende de gunning van overheidsopdrachten, zoals de deelneming door de werknemers aan de keuze van het orgaan dat met de tenuitvoerlegging van de maatregel van omzetting van loon in pensioenpremies wordt belast, de solidariteitsfactoren waarop de offertes van de in de betrokken collectieve overeenkomst bedoelde organismen en ondernemingen berusten, of hun ervaring en financiële soliditeit, concludeerde het dat de inachtneming van die richtlijnen in casu niet onverenigbaar was met het sociale doel dat met de betrokken collectieve overeenkomst wordt nagestreefd. Ten slotte stelde het Hof vast dat was voldaan aan de voorwaarden waarvan de richtlijnen de kwalificatie als „overheidsopdrachten" afhankelijk stellen. Het wees erop dat de gemeentelijke werkgevers, zelfs wanneer zij een in een collectieve overeenkomst gemaakte keuze op het gebied van bedrijfspensioenverzekering ten uitvoer leggen, als aanbestedende diensten handelen, aangezien zij vertegenwoordigd waren bij de onderhandelingen over de collectieve overeenkomst die in casu ten uitvoer wordt gelegd. Het overwoog ook dat groepsverzekeringsovereenkomsten een rechtstreeks economisch belang

[17] Richtlijn 92/50/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening (PB L 209, blz. 1).

[18] Richtlijn 2004/18/EG van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten (PB L 134, blz. 114).

hebben voor de werkgevers die ze sluiten, zodat het om overeenkomsten onder bezwarende titel gaat. Bijgevolg concludeerde het Hof in die zaak dat de Bondsrepubliek Duitsland de verplichting had verzuimd om overeenkomstig de Europese richtlijnen betreffende overheidsopdrachten de gunning van de litigieuze overeenkomsten ter uitvoering van een collectieve overeenkomst afhankelijk te stellen van een aanbesteding.

Richtlijn 2004/18 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten is uitgelegd in een andere belangrijke uitspraak van het Hof van Justitie van 18 november 2010 (arrest *Commissie/Ierland*, C-226/09). In casu was het probleem dat de aanbestedende dienst, hoewel hij niet verplicht was in de aankondiging van de opdracht het relatieve gewicht te specificeren dat hij toekent aan elk van de gunningscriteria, dat na het verstrijken van de aan de ondernemingen gestelde termijn voor indiening van de offertes toch had gedaan. De Commissie stelde tegen de aanbestedende lidstaat een beroep wegens niet-nakoming in, waarin zij hem verweet de beginselen van gelijke behandeling en transparantie te hebben geschonden.

Het Hof van Justitie stelde allereerst vast dat, ofschoon de verplichting om het relatieve gewicht van elk van de criteria voor de gunning van een onder bijlage II A vallende opdracht aan te geven, beantwoordt aan het vereiste van de eerbiediging van het beginsel van gelijke behandeling en de daaruit voortvloeiende transparantieverplichting, het bij gebreke van een specifieke bepaling voor opdrachten van de categorie van bijlage II B niet gerechtvaardigd is te overwegen dat van de aanbestedende dienst die beslist om toch dergelijke aanwijzingen te geven wordt vereist dat hij dat doet voor de termijn voor de indiening van de offertes verstrijkt. Door aan deze criteria een gewogen waarde toe te kennen, heeft de aanbestedende dienst volgens het Hof slechts de modaliteiten gepreciseerd die voor de beoordeling van de ingediende offertes moesten worden gevolgd. Daarentegen schendt de wijziging van het relatieve gewicht van de gunningscriteria na afloop van een eerste onderzoek van de offertes het beginsel van gelijke behandeling en de daaruit voortvloeiende transparantieverplichting. Die wijziging druist in tegen de rechtspraak van het Hof volgens welke die fundamentele beginselen van het recht van de Unie voor de aanbestedende diensten de verplichting inhouden de gunningscriteria gedurende de gehele procedure op dezelfde wijze uit te leggen.

Op het gebied van het vrij verkeer van werknemers moet worden gewezen op de zaak *Olympique Lyonnais* (arrest van 16 maart 2010, C-325/08), betreffende de verenigbaarheid van een regeling op het gebied van beroepsvoetbal met artikel 45 VWEU. Volgens die regeling kan een speler van de categorie „beloften" worden gelast schadevergoeding te betalen indien hij bij afloop van zijn opleidingsperiode geen contract als beroepsspeler tekent bij de club die hem heeft opgeleid, maar wel bij een club uit een andere lidstaat. In het arrest ging het Hof allereerst na of de litigieuze regeling binnen de werkingssfeer van artikel 45 VWEU viel. In casu was het Handvest van het beroepsvoetbal van de Franse voetbalbond aan de orde. Volgens het Hof heeft die tekst het karakter van een collectieve arbeidsovereenkomst die strekt tot regeling van arbeid in loondienst, zodat het binnen de werkingssfeer van het recht van de Unie valt. Vervolgens stelde het Hof vast dat de onderzochte regeling een speler van de categorie „beloften" ervan kan weerhouden zijn recht van vrij verkeer uit te oefenen. Een dergelijke regeling beperkt dan ook het vrije verkeer van werknemers. Zoals het Hof reeds heeft geoordeeld in het arrest *Bosman*[19], *moet, gezien het grote maatschappelijke belang van sport en inzonderheid van voetbal in de Unie, worden erkend dat de aanmoediging van de indienstneming en opleiding van jonge spelers een legitieme doelstelling is. Het Hof concludeerde dan ook dat artikel 45 VWEU niet in de weg staat aan een regeling die, ter*

[19] Arrest van 15 december 1995, *Bosman* (C-415/93, Jurispr. blz. I-4921).

verwezenlijking van die doelstelling, de schadeloosstelling van de opleidingsclub waarborgt ingeval een jonge speler bij afloop van zijn opleidingsperiode een contract als beroepsspeler tekent bij een club uit een andere lidstaat, mits deze regeling geschikt is om de verwezenlijking van deze doelstelling te waarborgen en niet verder gaat dan ter bereiking van deze doelstelling noodzakelijk is. Daarentegen is een regeling als die in het hoofdgeding niet noodzakelijk om de verwezenlijking van die doelstelling te waarborgen, daar het bedrag van de schadevergoeding waartoe de speler van de categorie „beloften" kan worden veroordeeld, losstaat van de werkelijke opleidingskosten.

Nog met betrekking tot werknemers wees het Hof op dezelfde dag twee arresten (arresten van 23 februari 2010, *Ibrahim*, C-310/08, en *Teixeira*, C-480/08) aangaande de uitlegging van artikel 12 van verordening (EEG) nr. 1612/68 betreffende het vrije verkeer van werknemers[20] en meer bepaald de verhouding daarvan met richtlijn 2004/38/EG betreffende het vrij verkeer van burgers van de Unie[21]. In die twee zaken was aan de verzoeksters door de nationale autoriteiten bijstand voor huisvesting voor henzelf en hun kinderen geweigerd omdat zij in het Verenigd Koninkrijk geen verblijfsrecht op grond van het recht van de Unie hadden. De ene verzoekster leefde gescheiden van haar man, die, na in het Verenigd Koninkrijk te hebben gewerkt, dat land had verlaten; de andere, die eveneens van haar man gescheiden leefde, had zelf de hoedanigheid van werknemer verloren. Daar hun kinderen in het Verenigd Koninkrijk onderwijs volgden, beriepen zij zich echter op artikel 12 van de verordening, zoals door het Hof uitgelegd in het arrest *Baumbast en R*[22]. Het Hof bevestigde zijn rechtspraak en herinnerde eraan dat artikel 12 van de verordening het mogelijk maakt, aan het kind van een migrerend werknemer in samenhang met zijn recht van toegang tot het onderwijs in de gastlidstaat een zelfstandig verblijfsrecht toe te kennen, en dat het daarvoor enkel eist dat het kind met zijn ouders of met een van hen in een lidstaat heeft gewoond terwijl ten minste één van de ouders daar woonde in de hoedanigheid van werknemer. Het feit dat de ouders van dat kind inmiddels zijn gescheiden, dat slechts één van de ouders burger van de Unie is en dat die ouder in de gastlidstaat niet langer migrerend werknemer is, heeft daarop geen enkele invloed. Volgens het Hof moet de toepassing van artikel 12 van de verordening derhalve autonoom zijn ten opzichte van de bepalingen van het recht van de Unie die uitdrukkelijk de voorwaarden voor de uitoefening van het recht van verblijf in een andere lidstaat regelen; aan die autonomie wordt niet afgedaan door de inwerkingtreding van de nieuwe richtlijn betreffende het vrij verkeer van Europese burgers. Bij het trekken van consequenties uit die autonomie constateerde het Hof vervolgens dat het verblijfsrecht van de ouder die daadwerkelijk zorgt voor een kind van een migrerende werknemer dat onderwijs volgt niet afhankelijk is van de voorwaarde dat die ouder beschikt over voldoende middelen teneinde geen belasting te vormen voor het socialebijstandsstelsel van het gastland. In de tweede zaak (*Teixeira*, reeds aangehaald) ten slotte, preciseerde het Hof ook dat ofschoon het recht van verblijf in de gastlidstaat van de ouder die daadwerkelijk zorgt voor een kind van een migrerende werknemer dat een opleiding in de gastlidstaat volgt, doorgaans eindigt bij de meerderjarigheid van dat kind, dat anders kan zijn indien het kind de aanwezigheid en de zorg van die ouder nog nodig heeft om zijn opleiding te kunnen voortzetten en voltooien. Het is aan de nationale rechter om te beoordelen of dit inderdaad het geval is.

[20] Verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap (PB L 257, blz. 2).

[21] Zie voetnoot 10.

[22] Arrest van het Hof van 17 september 2002, *Baumbast en R* (C-413/99, Jurispr. blz. I-7091).

Harmonisatie van de wetgevingen

Aangezien geen compleet beeld kan worden geschetst van de rechtspraak op dit gebied, dat in navolging van het nog steeds toenemende optreden van de wetgever van de Unie wordt gekenmerkt door een zeer grote diversiteit, is ervoor gekozen om de klemtoon te leggen op twee sectoren: handelspraktijken in het algemeen, met bijzondere aandacht voor de consumentenbescherming, en telecommunicatie. Wegens hun evidente belang worden echter ook enkele andere uitspraken vermeld.

Wat oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten betreft, is dit jaar twee keer een uitlegging gegeven van richtlijn 2005/29/EG[23]. Die richtlijn harmoniseert de regels inzake oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten volledig en bevat in bijlage I een uitputtende lijst van 31 handelspraktijken die volgens artikel 5, lid 5, van deze richtlijn onder alle omstandigheden als oneerlijk worden beschouwd. Zoals uitdrukkelijk is gepreciseerd in punt 17 van de considerans van deze richtlijn, kunnen enkel deze handelspraktijken oneerlijk worden geacht zonder een individuele toetsing aan het bepaalde in de artikelen 5 tot en met 9 van de richtlijn.

In een eerste zaak, *Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag* (arrest van 9 november 2010, C-540/08), verklaarde het Hof dan ook voor recht dat die richtlijn aldus moet worden uitgelegd dat zij in de weg staat aan een nationale bepaling die voorziet in een algemeen verbod op verkopen waarbij geschenken worden aangeboden, en niet enkel gericht is op de bescherming van de consument, maar ook andere doeleinden nastreeft. Praktijken die erin bestaan dat de consument een geschenk wordt aangeboden dat gekoppeld is aan de aankoop van producten of diensten, worden niet genoemd in bijlage I bij de richtlijn en kunnen dus niet onder alle omstandigheden worden verboden, maar enkel na een specifieke analyse waaruit blijkt dat zij oneerlijk zijn. Het loutere feit dat de aan de koop van een krant verbonden mogelijkheid om deel te nemen aan een prijsvraag ten minste voor een deel van de betrokken consumenten de doorslaggevende reden vormt om deze krant te kopen, maakt hiervan nog geen oneerlijke handelspraktijk in de zin van artikel 5, lid 2, van die richtlijn.

In een tweede zaak, *Plus Warenhandelsgesellschaft* (arrest van 14 januari 2010, C-304/08), verklaarde het Hof voor recht dat die richtlijn zich ook verzet tegen een nationale regeling die handelspraktijken waarbij de deelneming van de consument aan een prijsvraag of spel afhankelijk wordt gesteld van de aankoop van een goed of een dienst, in beginsel verbiedt, zonder rekening te houden met de specifieke omstandigheden van het concrete geval. Het Hof wees er allereerst op dat reclamecampagnes waarbij de kosteloze deelneming van de consument aan een loterij afhankelijk wordt gesteld van de aankoop van een bepaalde hoeveelheid goederen of diensten, commerciële handelingen zijn die duidelijk deel uitmaken van de commerciële strategie van een ondernemer en rechtstreeks verband houden met de verkoopbevordering van zijn producten. Bijgevolg vormen zij wel degelijk handelspraktijken in de zin van de richtlijn en vallen zij dus binnen de werkingssfeer van deze richtlijn. Het Hof herinnerde er vervolgens aan dat die richtlijn, die een volledige harmonisatie van de regels tot stand brengt, uitdrukkelijk bepaalt dat de lidstaten geen strengere maatregelen kunnen vaststellen dan die welke in de richtlijn zijn neergelegd, ook niet om een hoger niveau van consumentenbescherming tot stand te brengen. Daar de praktijk

[23] Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van richtlijn 84/450/EEG van de Raad, richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad en van verordening (EG) nr. 2006/2004 van het Europees Parlement en de Raad (PB L 149, blz. 22).

die in deze zaak aan de orde was, niet voorkomt in bijlage I, constateerde het Hof dat zij niet kan worden verboden zonder dat op basis van de feitelijke omstandigheden van elk geval wordt bepaald of zij „oneerlijk" is volgens de criteria van de richtlijn. Tot die criteria behoort met name de vraag of de praktijk het economisch gedrag van de gemiddelde consument met betrekking tot het product wezenlijk verstoort of kan verstoren.

Dit jaar moest het Hof ook twee keer richtlijn 93/13/EEG[24] betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten uitleggen.

In een eerste zaak, *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (arrest van 3 juni 2010, C-484/08), herinnerde het Hof eraan dat het door de richtlijn uitgewerkte beschermingsstelsel berust op de gedachte dat de consument zich tegenover de verkoper in een zwakke onderhandelingspositie bevindt en over minder informatie dan deze beschikt, wat ertoe leidt dat hij met de tevoren door de verkoper geformuleerde voorwaarden instemt zonder op de inhoud daarvan invloed te kunnen uitoefenen. De richtlijn heeft evenwel slechts een gedeeltelijke en minimale harmonisering van de nationale wettelijke regelingen inzake oneerlijke bedingen tot stand gebracht, waarbij aan de lidstaten de mogelijkheid is gelaten om de consument een hoger beschermingsniveau te waarborgen dan dat waarin de richtlijn voorziet. Het Hof beklemtoonde dat de lidstaten op het gehele door deze richtlijn bestreken gebied strengere voorschriften mogen aannemen of handhaven dan die waarin de richtlijn zelf voorziet, mits deze tot doel hebben een hoger niveau van consumentenbescherming te verzekeren. Bijgevolg concludeerde het Hof dat de richtlijn zich niet verzet tegen een nationale regeling die een rechterlijke toetsing toestaat van het oneerlijke karakter van contractuele bedingen die betrekking hebben op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst of op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, ook al zijn deze bedingen duidelijk en begrijpelijk geformuleerd.

In de tweede zaak, *VB Pénzügyi Lízing* (arrest van 9 november 2010, C-137/08), verfijnde het Hof de rechtspraak van het arrest *Pannon GSM* (arrest van 4 juni 2009, C-243/08) (zie Jaarverslag 2009). Het herinnerde eraan dat artikel 267 VWEU aldus moet worden uitgelegd dat de bevoegdheid van het Hof van Justitie van de Europese Unie betrekking heeft op de uitlegging van het begrip „oneerlijk beding", als bedoeld in artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 en in de bijlage daarbij, alsmede op de criteria die de nationale rechter kan of moet toepassen wanneer hij een contractueel beding toetst aan die richtlijn, met dien verstande dat het aan die rechter staat om, rekening houdend met die criteria, zich in het licht van de omstandigheden van het betrokken geval uit te spreken over de concrete kwalificatie van een bepaald contractueel beding. Voor de beoordeling van het oneerlijke karakter van een contractueel beding moeten alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst, op het moment waarop de overeenkomst is gesloten in aanmerking worden genomen, rekening houdend met de aard van de goederen of diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft, waaronder de omstandigheid dat over een beding in een tussen een consument en een verkoper gesloten overeenkomst waarbij de rechter van de plaats van vestiging van de verkoper bij uitsluiting bevoegd wordt verklaard, niet afzonderlijk is onderhandeld. Het Hof verklaarde ook voor recht dat de nationale rechter verplicht is om ambtshalve maatregelen van instructie te nemen teneinde te kunnen vaststellen of een in een overeenkomst tussen een verkoper en een consument opgenomen exclusief territoriaal forumkeuzebeding dat het voorwerp vormt van het aan hem voorgelegde geding, binnen de werkingsfeer van richtlijn 93/13 valt, en zo ja, ambtshalve te toetsen of een dergelijk beding eventueel oneerlijk is. Teneinde de

[24] Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten (PB L 95, blz. 29).

doeltreffendheid van de door de wetgever van de Unie gewenste consumentenbescherming te waarborgen in een situatie die wordt gekenmerkt door de ongelijkheid tussen de consument en de verkoper, die enkel kan worden opgeheven door een positief ingrijpen buiten de partijen bij de overeenkomst om, dient de nationale rechter in alle gevallen, ongeacht zijn nationale recht, na te gaan of over het litigieuze beding afzonderlijk tussen een verkoper en een consument is onderhandeld.

Aangaande de bescherming van de consument bij buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten overwoog het Hof in de zaak *E. Friz* (arrest van 15 april 2010, C-215/08) dat richtlijn 85/577/EEG[25] van toepassing is op een overeenkomst die tussen een handelaar en een consument wordt gesloten tijdens een ongevraagd huisbezoek, betreffende de toetreding van die consument tot een gesloten vastgoedfonds met de vorm van een personenvennootschap, wanneer het doel van die toetreding prioritair niet is om lid van de vennootschap te worden maar om geld te beleggen. Het Hof preciseerde dat artikel 5, lid 2, van richtlijn 85/577 niet in de weg staat aan een nationale regel die inhoudt dat in geval van herroeping van de toetreding tot een dergelijk vastgoedfonds, welke toetreding heeft plaatsgevonden na ongevraagde huis-aan-huisverkoop, de consument jegens de vennootschap een naar rato van zijn deelneming op het tijdstip van zijn terugtrekking uit dit fonds berekend recht op het saldo van de scheiding en deling kan doen gelden, en aldus wellicht een lager bedrag terugkrijgt dan zijn inleg of gehouden is deel te nemen in het verlies van dit fonds. Het lijdt immers weliswaar geen twijfel dat de richtlijn de bescherming van de consument tot doel heeft, maar dit betekent niet dat deze bescherming absoluut is. Zowel uit de algehele opzet als uit de bewoordingen van verschillende bepalingen van de richtlijn blijkt dat deze bescherming zekere beperkingen kent. Wat meer speciaal de consequenties van de uitoefening van het recht van afstand betreft, heeft de kennisgeving van de herroeping zowel voor de consument als voor de handelaar herstel in de oorspronkelijke toestand tot gevolg. Dit neemt niet weg dat in de richtlijn nergens wordt uitgesloten dat de consument in bepaalde specifieke gevallen verplichtingen kan hebben jegens de handelaar en eventueel bepaalde consequenties van de uitoefening van zijn recht van afstand zal moeten dragen.

Met betrekking tot een daarmee verwant probleem verklaarde het Hof in de zaak *Heinrich Heine* (arrest van 15 april 2010, C-511/08), betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten overeenkomsten, voor recht dat artikel 6, lid 1, eerste alinea, tweede volzin, en lid 2, van richtlijn 97/7/EG[26] aldus moet worden uitgelegd dat het in de weg staat aan een nationale regeling volgens welke de leverancier, in een op afstand gesloten overeenkomst, de kosten van verzending van de goederen mag aanrekenen aan de consument wanneer deze laatste zijn herroepingsrecht uitoefent. De bepalingen van de richtlijn inzake de rechtsgevolgen van de herroeping hebben duidelijk tot doel dat de consument er niet van wordt weerhouden zijn herroepingsrecht uit te oefenen. Zij zouden dus in strijd met deze doelstelling worden uitgelegd indien zij de lidstaten toestaan om in geval van herroeping de leveringskosten ten laste van de consument te brengen. Door het aanrekenen van de verzendingskosten bovenop de rechtstreekse kosten voor het terugzenden van de goederen zou bovendien een evenwichtige verdeling van de risico's tussen de partijen in op afstand gesloten overeenkomsten op losse schroeven worden gezet door de consument alle kosten in verband met het vervoer van de goederen te laten dragen.

[25] Richtlijn 85/577/EEG van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten (PB L 372, blz. 31).

[26] Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 1997 betreffende de bescherming van de consument bij op afstand gesloten overeenkomsten (PB L 144, blz. 19).

Wat handelspraktijken betreft, moet ten slotte worden gewezen op de zaak *Lidl* (arrest van 18 november 2010, C-159/09), die het gevolg was van een reclamecampagne van een supermarkt. In een plaatselijke krant was een advertentie van die supermarkt verschenen waarin kassabonnen waren afgebeeld die producten opsomden, hoofdzakelijk levensmiddelen, die waren aangekocht in twee supermarktketens, en waaruit bleek dat de totale aankoopprijs verschilde. De concurrent betwistte dat procedé. Het Hof wees er allereerst op dat de richtlijn inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame[27] aldus moet worden uitgelegd dat de loutere omstandigheid dat levenmiddelen van elkaar verschillen inzake hun eetbaarheid en het genoegen dat zij de consument verschaffen, op basis van de wijze en plaats van bereiding ervan, de ingrediënten, en de identiteit van de fabrikant, er niet toe leidt dat een vergelijking tussen dergelijke producten niet kan voldoen aan het vereiste dat deze producten in dezelfde behoeften moeten voorzien of voor hetzelfde doel moeten zijn bestemd, en dus in voldoende mate onderling verwisselbaar moeten zijn[28]. Wanneer wordt aangenomen dat twee levenmiddelen slechts vergelijkbaar zijn indien zij identiek zijn, zou vergelijkende reclame namelijk zijn uitgesloten voor een bijzonder belangrijke groep van consumptiewaren. Het Hof voegde daaraan toe dat reclame die de prijs van levenmiddelen in twee concurrerende winkelketens vergelijkt, misleidend kan zijn[29], met name indien, rekening houdend met alle relevante omstandigheden van het betrokken geschil en in het bijzonder met de vermeldingen of weglatingen in de advertentie, wordt vastgesteld dat een aanzienlijk aantal consumenten tot wie de advertentie zich richt, tot aankoop zou kunnen besluiten in de onjuiste overtuiging dat de door de adverteerder samengestelde productenkorf representatief is voor diens algemene prijsniveau ten opzichte van zijn concurrent, zodat zij, wanneer zij regelmatig hun gangbare consumptiegoederen zouden aankopen bij de adverteerder en niet bij de betrokken concurrent, besparingen zouden kunnen realiseren van de door de betwiste advertentie vermelde omvang, of dat zij in de onjuiste overtuiging verkeren dat alle producten van de adverteerder goedkoper zijn dan die van zijn concurrent. Zij kan ook misleidend zijn indien wordt vastgesteld dat voor een vergelijking die enkel de prijs betreft, levensmiddelen zijn geselecteerd die verschillen vertonen die de keuze van de gemiddelde consument merkbaar kunnen beïnvloeden, zonder dat die verschillen uit de betrokken reclame blijken. Ten slotte overwoog het Hof dat de voorwaarde van controleerbaarheid[30] met betrekking tot reclame waarin de prijs van twee goederenassortimenten wordt vergeleken, vereist dat de goederen nauwkeurig kunnen worden geïdentificeerd aan de hand van de in de advertentie vermelde informatie, zodat de geadresseerde in staat is zich ervan te vergewissen dat hij juist is ingelicht met het oog op zijn aankopen van gangbare consumptiegoederen.

Dit jaar was er zeer veel rechtspraak met betrekking tot de sector telecommunicatie. Om te beginnen legde het Hof in de zaak *Polska Telefonia Cyfrowa* (arrest van 1 juli 2010, C-99/09) artikel 30, lid 2, van richtlijn 2002/22/EG („universeledienstrichtlijn")[31] uit, betreffende de kosten

[27] Richtlijn 84/450/EEG van de Raad van 10 september 1984 betreffende het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake misleidende reclame (PB L 250, blz. 17), zoals gewijzigd bij richtlijn 97/55/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 oktober 1997 teneinde ook vergelijkende reclame te regelen (PB L 290, blz. 18).

[28] Artikel 3 bis, lid 1, sub b, van richtlijn 84/450 inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame, zoals gewijzigd bij richtlijn 97/55.

[29] Artikel 3 bis, lid 1, sub a, van richtlijn 84/450 inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame, zoals gewijzigd bij richtlijn 97/55.

[30] Artikel 3 bis, lid 1, sub c, van richtlijn 84/450 inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame, zoals gewijzigd bij richtlijn 97/55.

[31] Richtlijn 2002/22/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake de universele dienst en gebruikersrechten met betrekking tot elektronischecommunicatienetwerken en -diensten („universele-dienstrichtlijn") (PB L 108, blz. 51).

van de nummerportabiliteit, waardoor telefoonabonnees hun nummer kunnen behouden als zij van exploitant veranderen. Volgens het Hof moet dat artikel aldus worden uitgelegd dat de nationale regelgevende instantie bij de beoordeling van de ontmoedigende werking van de directe kosten die de consumenten moeten betalen om gebruik te maken van de dienst van nummerportabiliteit, rekening moet houden met de kosten die bij het verrichten van die dienst worden gemaakt door de exploitanten van netwerken voor mobiele telefonie. Zij behoudt echter de mogelijkheid om het maximumbedrag aan directe kosten dat de exploitanten kunnen vragen, lager vast te stellen dan het bedrag van de door hen gedragen kosten, indien een bedrag aan directe kosten dat enkel op basis van de voornoemde kosten van de exploitanten is berekend, de consument kan ontmoedigen om van de portabiliteitfaciliteit gebruik te maken.

Nog op het gebied van telecommunicatie moet worden gewezen op de zaak *Alassini e.a.* (arrest van 18 maart 2010, C-317/08, C-318/08, C-319/08 en C-320/08), waarin het Hof antwoordde op een prejudicieel verzoek om uitlegging van het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming in verband met een nationale regeling die voor de ontvankelijkheid van een beroep voor de rechter in bepaalde geschillen tussen aanbieders van diensten en eindgebruikers, die vallen onder de „universeledienstrichtlijn"[32] als voorwaarde stelt dat een poging tot buitengerechtelijke geschillenbeslechting wordt gedaan. Volgens het Hof noemt artikel 34, lid 1, van die richtlijn als doelstelling voor de lidstaten het instellen van buitengerechtelijke procedures voor het behandelen van geschillen waarbij consumenten betrokken zijn en die betrekking hebben op aangelegenheden die door die richtlijn worden bestreken. Dat een nationale regeling niet alleen een procedure voor buitengerechtelijke geschillenbeslechting heeft ingesteld, maar het volgen daarvan bovendien verplicht heeft gesteld voordat beroep bij de rechter mag worden ingesteld, doet geen afbreuk aan de verwezenlijking van de doelstelling van algemeen belang van de richtlijn, maar versterkt zelfs de nuttige werking ervan, doordat ten gevolge van die regeling geschillen sneller en goedkoper worden beslecht en de werklast van de rechters wordt verlicht. Het Hof bevestigt dus dat de extra tussenstap voor toegang tot de rechter die bestaat uit een voorafgaande geschillenbeslechtingsprocedure die door de regeling in kwestie verplicht is gesteld, niet indruist tegen de beginselen van doeltreffendheid en van gelijkwaardigheid en het beginsel van effectieve rechtelijke bescherming, mits deze procedure niet tot een bindende beslissing voor de partijen leidt, zij niet leidt tot vertraging van de gerechtelijke procedure of hoge kosten voor de consumenten, de elektronische weg niet de enige manier van toegang tot die procedure vormt en voorlopige maatregelen kunnen worden gelast in de uitzonderlijke gevallen waarin de spoedeisendheid dit verlangt.

In de zaak *Vodafone e.a.* (arrest van 8 juni 2010, C-58/08) diende het Hof zich vervolgens uit te spreken over de geldigheid van verordening (EG) nr. 717/2007 betreffende roaming op openbare mobieletelefoonnetwerken[33], in het kader van een geding tussen verschillende exploitanten van openbare mobiele telefoonnetwerken en de nationale autoriteiten inzake de geldigheid van nationale bepalingen ter uitvoering van die verordening. In antwoord op drie prejudiciële vragen herinnerde het Hof er allereerst aan dat bij de verordening, die is vastgesteld op de grondslag van artikel 95 EG, een gemeenschappelijke aanpak is ingevoerd die ervoor moet zorgen dat de gebruikers van openbare mobiele telefoonnetwerken geen buitensporig hoge tarieven betalen voor roamingdiensten in de Gemeenschap en dat de exploitanten kunnen werken binnen één samenhangend regelgevingskader dat gebaseerd is op objectieve criteria, waardoor wordt

[32] Zie vorige voetnoot.

[33] Verordening (EG) nr. 717/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2007 betreffende roaming op openbare mobieletelefoonnetwerken binnen de Gemeenschap en tot wijziging van richtlijn 2002/21/EG (PB L 171, blz. 32).

bijgedragen tot de harmonische werking van de interne markt opdat een hoog niveau van bescherming van de consument kan worden bereikt en de concurrentie tussen de exploitanten gewaarborgd blijft. Vervolgens overwoog het Hof met betrekking tot de eerbiediging van het evenredigheids- en het subsidiariteitsbeginsel vanwege het feit dat de verordening niet alleen maxima voor de gemiddelde wholesaletarieven per minuut vastlegt, maar ook voor de retailtarieven, en het feit dat zij in verplichtingen op het gebied van informatieverstrekking over deze laatste ten voordele van de roamende klanten voorziet, dat de gemeenschapswetgever, gelet op zijn ruime beoordelingsbevoegdheid op het betrokken gebied, op basis van objectieve criteria en na een alomvattende studie op goede gronden mocht aannemen dat een regulering van enkel de wholesalemarkten niet tot hetzelfde resultaat zou leiden als een regulering die zowel de wholesale- als de retailmarkten omvat, en dat deze laatste bijgevolg noodzakelijk was, en dat de informatieplicht het nuttig effect van de vaststelling van maximumprijzen versterkt. In de lijn van die beoordeling besliste het Hof ook dat er geen sprake was van schending van het subsidiariteitsbeginsel, gelet op de onderlinge afhankelijkheid tussen de retail- en wholesaletarieven en de gevolgen van de gemeenschappelijke aanpak die is ingevoerd bij die verordening, waarvan het doel beter op communautair niveau kan worden bereikt.

In de zaak *Commissie/België* (arrest van 6 oktober 2010, C-222/08) ten slotte, betreffende een beroep wegens niet-nakoming dat de Commissie had ingesteld op grond van de gedeeltelijke omzetting door het Koninkrijk België van de artikelen 12, lid 1, en 13, lid 1, en bijlage IV, deel A, van de „universeledienstrichtlijn"[34], stelde het Hof eerst vast dat nu de richtlijn enkel regels stelt voor de berekening van de nettokosten van de levering van de universele dienst wanneer de nationale autoriteiten van mening zijn dat deze een onredelijke last kunnen opleveren, de betrokken lidstaat zijn verplichtingen niet had verzuimd door zelf te bepalen onder welke voorwaarden die last al dan niet onredelijk is. Vervolgens preciseerde het Hof dat de gemeenschapswetgever, door de mechanismen ter dekking van de nettokosten die de levering van de universele dienst voor een onderneming kan meebrengen te koppelen aan de voorwaarde dat deze onderneming een onredelijke last draagt, heeft willen uitsluiten dat een automatisch recht ontstaat op vergoeding van alle nettokosten van de levering van de universele dienst, op grond van de overweging dat de nettokosten van de universele dienst niet noodzakelijkerwijs voor alle betrokken ondernemingen een onredelijke last vormen. Bijgevolg kan de onredelijke last waarvan de nationale regelgevende instantie het bestaan moet vaststellen alvorens compensatie te kunnen toekennen, slechts de last zijn die onevenredig groot is ten opzichte van de draagkracht van elke betrokken onderneming, gelet op al haar eigen kenmerken (uitrusting, economische en financiële situatie, marktaandeel, enz.). Verder stelde het Hof vast dat de betrokken lidstaat, die op grond van de richtlijn verplicht was de nodige mechanismen in te voeren om ondernemingen die een onredelijke last dragen te vergoeden, zijn verplichtingen niet nakwam door in het algemeen en op basis van de berekening van de nettokosten van de aanbieder van de universele dienst (voorheen de enige aanbieder van deze dienst), vast te stellen dat alle ondernemingen die voortaan deze dienst moeten leveren, hierdoor daadwerkelijk een onredelijke last moeten dragen, zonder naast de nettokosten die de levering van de universele dienst voor elke betrokken operator meebrengt, alle eigen kenmerken van deze operator specifiek te hebben onderzocht. Ten slotte herinnerde het Hof eraan dat zijn krachtens die richtlijn op hem rustende verplichtingen ook verzuimt een lidstaat die bij de berekening van de nettokosten voor het aanbieden van het sociale element van de universele dienst geen rekening houdt met de marktvoordelen, met inbegrip van de immateriële voordelen, die hieruit voortvloeien voor de ondernemingen die met de levering van deze dienst zijn belast.

[34] Zie voetnoot 31.

Uit een en ander blijkt dat in twee bijzonder gevoelige sectoren een homogene rechtspraak ontstaat. De rechtspraak inzake harmonisatie van de wetgevingen blijft echter niet tot die sectoren beperkt. Daarvan getuigen nog enkele andere zaken.

In de zaak *Monsanto Technology* (arrest van 6 juli 2010, C-428/08) rees voor het eerst de vraag wat de omvang is van een Europees octrooi op een DNA-sequentie. Monsanto, die sedert 1996 houder is van een Europees octrooi op een DNA-sequentie die, na te zijn ingebracht in het DNA van een sojaplant, die plant resistent maakt tegen een bepaald herbicide, verzette zich tegen de invoer in een lidstaat van sojameel dat in Argentinië was geproduceerd uit soja dat aldus genetisch was gemodificeerd, omdat de uitvinding van Monsanto in Argentinië niet door een octrooi was beschermd. De nationale rechter bij wie de zaak aanhangig was gemaakt vroeg het Hof van Justitie of de aanwezigheid van de door een Europees octrooi beschermde DNA-sequentie alleen volstond om aan te nemen dat bij de verhandeling van het meel in de Europese Unie inbreuk wordt gemaakt op het octrooi van Monsanto. Volgens het Hof stelt richtlijn 98/44/EG[35] de door een Europees octrooi geboden bescherming afhankelijk van de voorwaarde dat de genetische informatie die in het geoctrooieerde materiaal is opgenomen of waaruit dat materiaal bestaat haar functie uitoefent in het materiaal zelf. Dienaangaande wijst het Hof erop dat de functie van de uitvinding van Monsanto wordt uitgeoefend wanneer de genetische informatie de sojaplant waarin zij aanwezig is beschermt tegen het herbicide. Die functie van de beschermde DNA-sequentie kan niet meer worden uitgeoefend wanneer zij slechts als residu aanwezig is in het sojameel, een dode materie die wordt verkregen door soja aan verschillende behandelingen te onderwerpen. De bescherming op grond van het Europees octrooi is dus uitgesloten wanneer de genetische informatie niet meer de functie vervult die zij had in de oorspronkelijke plant waaruit zij afkomstig is. Die bescherming kan ook niet worden verleend op grond dat de genetische informatie in het sojameel die functie eventueel opnieuw zou kunnen uitoefenen in een andere plant. Het zou immers noodzakelijk zijn dat de DNA-sequentie daadwerkelijk in die andere plant wordt ingebracht opdat die op grond van het Europees octrooi zou worden beschermd. Bijgevolg kan Monsanto niet op grond van richtlijn 98/44 de verhandeling verbieden van sojameel uit Argentinië waarin haar biotechnologische uitvinding als residu aanwezig is. Ten slotte wijst het Hof erop dat de richtlijn zich ertegen verzet dat een nationale regel absolute bescherming verleent aan een geoctrooieerde DNA-sequentie als zodanig, ongeacht of zij in de materie waarin zij aanwezig is haar functie uitoefent. De bepalingen van de richtlijn die voorschrijven dat die functie daadwerkelijk moet worden uitgeoefend, vormen immers een uitputtende harmonisering van deze materie in de Europese Unie.

In de zaak *Association of the British Pharmaceutical Industry* (arrest van 22 april 2010, C-62/09) diende het Hof richtlijn 2001/83/EG[36] uit te leggen. Hoewel die richtlijn in beginsel verbiedt om in het kader van de bevordering van de verkoop van geneesmiddelen aan artsen of apothekers voordelen in geld of in natura toe te kennen, aan te bieden of in het vooruitzicht te stellen, verklaarde het Hof voor recht dat zij zich niet verzet tegen bonusregelingen die de voor de volksgezondheid bevoegde nationale instanties hebben ingevoerd om hun uitgaven ter zake te verlagen en die ertoe strekken de artsen ertoe te bewegen om, voor de behandeling van bepaalde aandoeningen, specifiek aangewezen geneesmiddelen voor te schrijven die een andere werkzame stof bevatten dan het geneesmiddel dat eerder werd voorgeschreven of dat zonder een

[35] Richtlijn 98/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 juli 1998 betreffende de rechtsbescherming van biotechnologische uitvindingen (PB L 213, blz. 13).

[36] Richtlijn 2001/83/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 november 2001 tot vaststelling van een communautair wetboek betreffende geneesmiddelen voor menselijk gebruik (PB L 311, blz. 67), zoals gewijzigd bij richtlijn 2004/27/EG van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 (PB L 136, blz. 34).

dergelijke bonusregeling mogelijkerwijs zou zijn voorgeschreven. In het algemeen wordt met het door een lidstaat uitgestippelde gezondheidsbeleid en de daarvoor voorziene overheidsuitgaven geen winstgevend of commercieel doel nagestreefd. Een bonusregeling die onderdeel is van een dergelijk beleid, kan dus niet worden geacht deel uit te maken van de commerciële verkoopbevordering van geneesmiddelen. Het Hof herinnerde er evenwel aan dat de autoriteiten aan de beroepsbeoefenaren in de farmaceutische industrie de gegevens ter beschikking moeten stellen waaruit blijkt dat de betrokken regeling op objectieve criteria berust en er geen sprake is van discriminatie tussen nationale geneesmiddelen en geneesmiddelen die uit andere lidstaten afkomstig zijn. Ook dienen zij deze regeling openbaar te maken en die beroepsbeoefenaren de beoordelingen ter beschikking te stellen waarin de therapeutische equivalentie wordt vastgesteld van de beschikbare werkzame stoffen die behoren tot de therapeutische klasse waarop die regeling betrekking heeft.

In de zaak *Commissie/Duitsland* (arrest van 9 maart 2010, C-518/07), betreffende de verwerking van persoonsgegevens, overwoog het Hof dat de waarborg van onafhankelijkheid van de nationale toezichthoudende autoriteiten waarin richtlijn 95/46/EG[37] voorziet, beoogt de doeltreffendheid en de betrouwbaarheid van het toezicht op de naleving van de bepalingen inzake de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens te verzekeren en moet worden uitgelegd tegen de achtergrond van deze doelstelling. Zij is niet ingevoerd om deze autoriteiten zelf en hun gemachtigden een bijzonder statuut te verlenen, maar om een grotere bescherming te bieden aan de personen en organen die door hun beslissingen worden getroffen. Bij de uitoefening van hun taken moeten de toezichthoudende autoriteiten bijgevolg objectief en onpartijdig handelen. Derhalve moeten de autoriteiten die belast zijn met het toezicht op de verwerking van persoonsgegevens in de niet-publieke sector een onafhankelijkheid genieten die hen in staat stelt om hun taken zonder beïnvloeding van buitenaf te vervullen. Deze onafhankelijkheid sluit niet enkel elke beïnvloeding door de organen waarop toezicht wordt uitgeoefend, uit, maar ook elk bevel of elke andere beïnvloeding van buitenaf, zij het rechtstreeks of indirect, die de vervulling door deze autoriteiten van hun taak, een juist evenwicht tussen de bescherming van het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het vrije verkeer van persoonsgegevens te vinden, in het gedrang zou kunnen brengen. Het loutere gevaar dat de autoriteiten die belast zijn met het overheidstoezicht, een politieke invloed kunnen uitoefenen op de beslissingen van de autoriteiten die belast zijn met het toezicht op de verwerking van persoonsgegevens, volstaat om de onafhankelijke vervulling van de taken van deze autoriteiten te hinderen. Er zou sprake kunnen zijn van een „geanticipeerde gehoorzaamheid" van deze autoriteiten in het licht van de beslissingspraktijk van de instantie die belast is met het overheidstoezicht. Bovendien vereist de door deze toezichthoudende autoriteiten vervulde rol van hoeders van het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer dat de beslissingen van deze autoriteiten, en dus de autoriteiten zelf, boven iedere verdenking van partijdigheid staan. Het overheidstoezicht op de nationale toezichthoudende autoriteiten is dus niet verenigbaar met het vereiste van onafhankelijkheid.

Op het gebied van het auteursrecht en de naburige rechten zijn in het arrest *Padawan* (arrest van 21 oktober 2010, C-467/08) verduidelijkingen gegeven met betrekking tot het begrip, de criteria en de grenzen van de billijke compensatie voor het kopiëren voor privégebruik. Richtlijn 2001/29/EG betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en

37 Artikel 28, lid 1, tweede alinea, van richtlijn 95/46/EG van het Europees Parlement en de Raad van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (PB L 281, blz. 31).

de naburige rechten in de informatiemaatschappij[38] erkent de uitzondering voor het kopiëren voor privégebruik die sommige lidstaten in hun nationale recht hebben ingevoerd, mits de houders van het reproductierecht een billijke compensatie krijgen. In het arrest preciseerde het Hof allereerst dat het begrip „billijke compensatie" in de zin van artikel 5, lid 2, sub b, van richtlijn 2001/29 een autonoom begrip van het recht van de Unie is, dat uniform moet worden uitgelegd in alle lidstaten die een uitzondering voor het kopiëren voor privégebruik hebben ingevoerd. Het verduidelijkte voorts dat het tussen de betrokken personen te vinden „rechtvaardige evenwicht" impliceert dat de billijke compensatie moet worden berekend op basis van het criterium van de schade geleden door de auteurs van beschermde werken als gevolg van de invoering van de uitzondering voor het kopiëren voor privégebruik. Ook wezen de rechters erop dat de „heffing voor het kopiëren voor privégebruik" niet rechtstreeks dient te worden betaald door de privégebruikers van installaties, apparaten en dragers waarmee reproducties kunnen worden gemaakt, maar door personen die beschikken over die installaties, apparaten en dragers, aangezien die personen gemakkelijker kunnen worden geïdentificeerd en zij de daadwerkelijke last van die financiering kunnen afwentelen op de privégebruikers. Ten slotte achtte het Hof het noodzakelijk dat een verband bestaat tussen de toepassing van de heffing voor de financiering van de billijke compensatie op reproductiemiddelen en het vermoedelijke gebruik daarvan voor het vervaardigen van reproducties voor privégebruik. De ongedifferentieerde toepassing van de heffing voor het kopiëren voor privégebruik, met name op installaties, apparaten en dragers voor reproductie die niet ter beschikking worden gesteld van privégebruikers, maar duidelijk bestemd zijn voor andere doelen dan voor het kopiëren voor privégebruik, is dus niet in overeenstemming met richtlijn 2001/29. Daarentegen is het, wanneer de betrokken installaties voor een privégebruik ter beschikking van natuurlijke personen zijn gesteld, niet noodzakelijk aan te tonen dat die personen daarmee daadwerkelijk kopieën voor privégebruik hebben gemaakt en aldus de auteur van het beschermde werk daadwerkelijk hebben benadeeld. Die natuurlijke personen worden immers terecht geacht volledig gebruik te maken van die terbeschikkingstelling. Zij worden met andere woorden geacht de functies van die installaties — waaronder het vervaardigen van reproducties — volledig te benutten.

In de zaak *Kyrian* (arrest van 14 januari 2010, C-233/08) betrof het prejudiciële verzoek in de eerste plaats de vraag of, gelet op artikel 12, lid 3, van richtlijn 76/308/EEG betreffende de wederzijdse bijstand inzake de invordering van schuldvorderingen die voortvloeien uit bepaalde bijdragen, rechten en belastingen, alsmede uit andere maatregelen[39], zoals gewijzigd bij richtlijn 2001/44/EG[40], de rechterlijke instanties van de lidstaat waar de aangezochte autoriteit is gevestigd, bevoegd zijn om de uitvoerbaarheid van de in een andere lidstaat afgegeven executoriale titel voor de invordering van een schuld te toetsen. Het Hof preciseerde in dat arrest dat de rechterlijke instanties van de aangezochte lidstaat in beginsel niet bevoegd zijn om na te gaan of de executoriale titel voor de invordering uitvoerbaar is, behalve om na te gaan of die titel in overeenstemming is met de openbare orde van die staat. Daarentegen was het Hof van oordeel dat aangezien de kennisgeving een „uitvoeringsmaatregel" in de zin van artikel 12, lid 3, van richtlijn 76/308 is, de rechter van de aangezochte lidstaat bevoegd is om overeenkomstig de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van die lidstaat te toetsen of die maatregelen regelmatig zijn getroffen. In de tweede plaats diende het Hof van Justitie uitspraak te doen over de vraag of de kennisgeving van de executoriale titel voor de invordering van de schuld, om rechtmatig te zijn, aan de schuldenaar moet worden geadresseerd in een officiële taal van de lidstaat waar de aangezochte autoriteit is gevestigd. Richtlijn 76/308 zwijgt dienaangaande. Gelet

38 Richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 (PB L 167, blz. 10).

39 Richtlijn 76/308/EEG van de Raad van 15 maart 1976 (PB L 73, blz. 18).

40 Richtlijn 2001/44/EG van de Raad van 15 juni 2001 (PB L 175, blz. 17).

op het doel van die tekst, te waarborgen dat daadwerkelijk kennisgeving wordt gedaan van alle akten en beslissingen, moet volgens het Hof echter worden aangenomen dat de kennisgeving van een executoriale titel voor de invordering aan de geadresseerde hiervan moet worden gedaan in een officiële taal van de aangezochte lidstaat. Verder was het Hof van oordeel dat teneinde de inachtneming van dit recht te garanderen, de nationale rechter zijn nationale recht dient toe te passen en er daarbij voor dient te waken dat de volle werking van het recht van de Unie wordt gewaarborgd.

Mededinging

Zowel de rechtspraak met betrekking tot staatssteun als die met betrekking tot de mededingingsregels voor ondernemingen kende interessante ontwikkelingen.

Op het gebied van staatssteun boog het Hof zich in de zaak *Commissie/Deutsche Post* (arrest van 2 september 2010, C-399/08 P) over de methode die de Commissie had gebruikt om te beslissen dat er sprake was van een voordeel dat staatssteun oplevert voor een particuliere onderneming die is belast met een dienst van algemeen economisch belang (hierna: „DAEB"). Terwijl de Commissie meende dat het bedrag van de overheidsmiddelen die de betrokken onderneming ontving ter compensatie voor de verrichting van een DAEB hoger was dan de extra kosten voor die dienst, en dat die overcompensatie met de gemeenschappelijke markt onverenigbare steun opleverde, had het Gerecht de beschikking nietig verklaard omdat de Commissie niet afdoende had bewezen dat er sprake was van een voordeel in de zin van artikel 87, lid 1, EG en zij niet mocht aannemen dat de overheidsmiddelen de onderneming een voordeel hadden verschaft zonder eerst te hebben onderzocht of zij inderdaad meer bedroegen dan het totale bedrag van de met het verrichten van een dienst van algemeen economisch belang verband houdende extra kosten. Het Hof bevestigde de analyse van het Gerecht en wees het middel van de Commissie inzake schending van de artikelen 87, lid 1, EG en 86, lid 2, EG af. Het herinnerde eraan dat, wil een financiële vergoeding aan een met een DAEB belaste onderneming ontsnappen aan de kwalificatie van staatssteun, moet zijn voldaan aan nauwkeurige voorwaarden: in het bijzonder mag de vergoeding niet hoger zijn dan nodig is om de kosten van de uitvoering van de openbaredienstverplichtingen, rekening houdend met de opbrengsten alsmede met een redelijke winst uit de uitvoering van deze verplichtingen, geheel of gedeeltelijk te dekken (voorwaarden geformuleerd in het arrest van 24 juli 2003, *Altmark Trans en Regierungspräsidium Magdeburg*, C-280/00, Jurispr. blz. I-7747, punten 74 en 75). Het Hof leidde daaruit af dat wanneer de Commissie de geldigheid van een stelsel van financiering van een dergelijke dienst in het licht van het recht inzake steunmaatregelen moet onderzoeken, zij moet nagaan of aan deze voorwaarde is voldaan. Vervolgens stelde het vast dat het Gerecht de gebreken in de door de Commissie gebruikte methode had vermeld en dat het derhalve terecht mocht concluderen dat de analyse van de Commissie gebrekkig was, zonder dat het evenwel de bewijslast mocht omkeren of zijn eigen analysemethode in de plaats mocht stellen van die van de Commissie. Dat de voorwaarden waaronder de compensatie voor een DAEB aan de kwalificatie van staatsteun kan ontsnappen, restrictief zijn, ontslaat de Commissie dus niet van de plicht om een rigoureus bewijs te leveren wanneer zij meent dat aan die voorwaarden niet is voldaan.

De zaak *Commissie/Scott* (arrest van 2 september 2010, C-290/07 P) betrof een bij het Hof aanhangig gemaakte hogere voorziening tegen een arrest van het Gerecht houdende nietigverklaring van een beschikking van de Commissie waarbij steun van de Franse overheid aan een Amerikaanse onderneming in de vorm van de verkoop van een terrein onder voorwaarden die niet marktconform waren, onverenigbaar was verklaard. Het Hof moest verduidelijken wat de grenzen zijn van de rechterlijke toetsing van het Gerecht wanneer de identificatie van een steunmaatregel ernstige beoordelingsproblemen doet rijzen. De Commissie verweet het Gerecht dat het de grenzen van zijn rechterlijke controle had overschreden door methodologische

en rekenfouten te identificeren die een schending opleveren van de plicht om de formele onderzoeksprocedure van artikel 88, lid 2, EG-Verdrag zorgvuldig te voeren. Het Hof aanvaardde dit middel. Het herinnerde eerst aan de beginselen die zijn neergelegd in het arrest *Tetra Laval* (arrest van 15 februari 2005, *Commissie/Tetra Laval*, C-12/03 P, Jurispr. blz. I-987, punt 39), volgens welke de rechter van de Unie niet enkel de materiële juistheid van de aangevoerde bewijselementen, alsook de betrouwbaarheid en samenhang daarvan dient te controleren, maar ook moet nagaan of die elementen het relevante feitenkader vormen voor de beoordeling van een complexe toestand en of zij de daaruit getrokken conclusies kunnen schragen. Daaraan wordt echter een belangrijke beperking toegevoegd, volgens welke de rechter van de Unie in het kader van deze controle zijn beoordeling van de feiten, met name op economisch vlak, niet in de plaats kan stellen van die van de Commissie. Vervolgens beklemtoonde het Hof dat de Commissie het beginsel van de particuliere investeerder handelend in een markteconomie diende toe te passen om uit te maken of de door de veronderstelde begunstigde van steun betaalde prijs overeenkomt met de prijs die een particuliere investeerder in normale mededingingsomstandigheden had kunnen vaststellen. Het Hof was van oordeel dat het Gerecht in casu geen kennelijke beoordelingsfouten van de Commissie had vastgesteld die nietigverklaring van de onverenigbaarheidsbeschikking had kunnen rechtvaardigen, zodat het de grenzen van zijn rechterlijke controle had overschreden. Ten slotte kon het Gerecht de Commissie volgens het Hof niet verwijten dat zij geen rekening had gehouden met bepaalde gegevens die nuttig konden zijn geweest, aangezien die pas na afloop van de formele onderzoeksprocedure waren verstrekt, en de Commissie niet verplicht is die procedure na de ontvangst van nieuwe gegevens te heropenen.

In de zaak *NDSHT/Commissie* (arrest van 18 november 2010, C-322/09 P) diende het Hof het begrip voor beroep vatbare handeling van een gemeenschapsinstelling nader te omschrijven. De hogere voorziening strekte tot vernietiging van een arrest van het Gerecht houdende niet-ontvankelijkverklaring van een beroep tot nietigverklaring van de beschikking die zou zijn vervat in de brieven van de Commissie aan NDSHT inzake een klacht betreffende onrechtmatige staatssteun die door de stad Stockholm zou zijn verleend aan een concurrent. Verzoekster NDSHT stelde dat het Gerecht blijk had gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door de litigieuze brieven, waarin de Commissie had beslist geen gevolg te geven aan de klacht van NDSHT, te beschouwen als een informele kennisgeving waartegen geen beroep in de zin van artikel 230 EG kan worden ingesteld. Volgens de geldende procedure is het immers zo dat waar de Commissie, na een klacht te hebben onderzocht, vaststelt dat op basis van een onderzoek niet tot het bestaan van staatssteun in de zin van artikel 87 EG kan worden geconcludeerd, zij impliciet weigert de procedure van artikel 88, lid 2, EG in te leiden. Volgens het Hof kon de handeling in kwestie echter niet worden aangemerkt als een loutere informele kennisgeving, noch als een voorlopige maatregel, aangezien zij het definitieve standpunt van de Commissie bevatte om haar inleidend onderzoek af te sluiten, waarmee zij tegelijkertijd weigerde de formele onderzoeksprocedure in te leiden, hetgeen voor verzoekster belangrijke gevolgen had. In die context bevestigde het Hof dat verzoekster wel degelijk een concurrent was van de onderneming die de gelaakte steun had ontvangen, en dus een belanghebbende in de zin van artikel 88, lid 2, EG. Het besliste dat het Gerecht blijk had gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door te hebben geoordeeld dat de litigieuze handeling niet de kenmerken vertoonde van een beschikking waartegen beroep kan worden ingesteld op grond van artikel 4 van verordening (EG) nr. 659/1999 hoewel zij, ongeacht haar hoedanigheid of vorm, bindende rechtsgevolgen in het leven riep die de belangen van verzoekster konden aantasten. Derhalve vernietigde het Hof het betrokken arrest, verwierp het de exceptie van niet-ontvankelijkheid waarmee werd betoogd dat de litigieuze handeling niet vatbaar was voor beroep tot nietigverklaring en verwees het de zaak naar het Gerecht voor een uitspraak ten gronde.

Wat de mededingingsregels voor ondernemingen betreft, moet in het bijzonder worden gewezen op twee arresten betreffende de toepassing van de mededingingsregels op groepen ondernemingen en betreffende de strekking van het beginsel van de bescherming van de vertrouwelijkheid van de communicatie tussen advocaten en hun cliënten.

In het arrest *Knauf Gips/Commissie* van 1 juli 2010 (C-407/08 P) besliste het Hof dat in het geval van een groep ondernemingen waarvan verschillende rechtspersonen aan het hoofd staan, de Commissie geen onjuiste beoordeling maakt wanneer zij één van die ondernemingen verantwoordelijk acht voor de handelingen van de ondernemingen van die groep, die een economische eenheid vormt. Het feit dat niet één rechtspersoon aan de top van de groep staat, belet immers niet de verantwoordelijkheid voor het handelen van de groep bij één onderneming te leggen. De rechtsstructuur van een groep ondernemingen die zodanig is opgezet dat meer dan één rechtspersoon aan de top van de groep staat, is niet bepalend wanneer die structuur het daadwerkelijk functioneren en de reële organisatie van die groep niet weergeeft. Het Hof overwoog met name dat het feit dat tussen twee ondernemingen aan het hoofd van de groep rechtens geen ondergeschiktheidsverhouding bestaat, niet afdoet aan de conclusie dat een van die twee ondernemingen verantwoordelijk moet worden geacht voor het handelen van de groep, wanneer vaststaat dat de tweede onderneming haar gedrag op de relevante markt in werkelijkheid niet zelfstandig bepaalt.

Het arrest *Knauf Gips/Commissie* verduidelijkt ook de rechten van de ondernemingen tijdens de administratieve procedure en de beroepsmogelijkheden. Het Hof preciseert namelijk dat geen enkele bepaling van het recht van de Unie de geadresseerde van een mededeling van punten van bezwaar verplicht, de diverse in die mededeling aangevoerde elementen rechtens of feitelijk in de loop van de administratieve procedure te betwisten om het recht dit in de rechterlijke procedure te doen niet te verwerken. Een dergelijke beperking zou in strijd zijn met de fundamentele beginselen van legaliteit en eerbiediging van de rechten van de verdediging.

In de zaak *Akzo Nobel Chemicals en Akcros Chemicals/Commissie* (arrest van 14 september 2010, C-550/07 P) rees een vraag betreffende de rechten van ondernemingen tijdens onderzoeken van de Commissie. De Commissie had namelijk verificaties verricht en talrijke documenten in beslag genomen, waaronder kopieën van e-mails, gewisseld tussen de general manager en de coördinator mededingingsrecht van Akzo Nobel, een in Nederland ingeschreven advocaat die in vaste dienst van Akzo Nobel was. In die context moest het Hof preciseren of de vertrouwelijkheid van mededelingen van interne advocaten die in dienst zijn van een onderneming op dezelfde wijze wordt beschermd als die van externe advocaten. Het Hof was van oordeel dat noch de ontwikkeling van de situatie rechtens in de lidstaten van de Unie, noch de vaststelling van verordening (EG) nr. 1/2003 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 en 82 van het Verdrag[41] rechtvaardigt de rechtspraak[42] in de zin van een erkenning van het voordeel van het beginsel van de vertrouwelijkheid voor interne advocaten te laten evolueren. Het Hof herinnerde eraan dat het voordeel van die bescherming onderworpen is aan twee cumulatieve voorwaarden. De briefwisseling met de advocaat dient plaats te vinden in het kader van het recht van verdediging van de cliënt en de briefwisseling moet afkomstig zijn van een onafhankelijke advocaat, dat wil zeggen een advocaat die niet in dienstbetrekking is bij zijn cliënt. Het vereiste van onafhankelijkheid veronderstelt dat er geen enkele dienstbetrekking tussen de advocaat en zijn cliënt bestaat, zodat de bescherming uit hoofde van het beginsel van de vertrouwelijkheid zich niet uitstrekt tot briefwisseling die binnen een onderneming of

[41] Verordening (EG) nr. 1/2003 van de Raad van 16 december 2002 (PB 2003, L 1, blz. 1).

[42] Arrest van het Hof van 18 mei 1982, *AM & S Europe/Commissie*, 155/79, Jurispr. blz. 1575.

binnen een groep ondernemingen met de interne advocaten wordt gevoerd. Een advocaat in dienstbetrekking is, ondanks zijn toelating als advocaat en de daarmee samenhangende gedragsrechtelijke voorwaarden, niet even onafhankelijk van zijn werkgever als een advocaat die in een extern advocatenkantoor werkzaam is tegenover zijn cliënt. In die omstandigheden kan de advocaat in dienstbetrekking minder doeltreffend met eventuele belangenconflicten tussen zijn beroepsverplichtingen en de doelstellingen en wensen van zijn cliënt omgaan dan een externe advocaat. De interne advocaat is zowel vanwege zijn economische afhankelijkheid als vanwege de nauwe banden met zijn werkgever beroepsmatig niet even onafhankelijk als een externe advocaat.

Fiscaliteit

Het Hof diende zich in drie zaken (arresten van 4 maart 2010, C-197/08, C-198/08 en C-221/08) uit te spreken over niet-nakomingsberoepen van de Commissie tegen de Franse Republiek, de Republiek Oostenrijk en Ierland met betrekking tot de vaststelling van minimumkleinhandelsverkoopprijzen voor bepaalde tabaksfabrikaten (sigaretten en andere tabaksproducten voor Frankrijk, sigaretten en tabak van fijne snede voor Oostenrijk en sigaretten voor Ierland). De Commissie had de zaken bij het Hof aanhangig gemaakt omdat de betrokken nationale regelingen volgens haar indruisten tegen richtlijn 95/59/EG[43], waarin regels zijn vastgelegd betreffende de accijnzen op het verbruik van die producten, doordat zij afbreuk deden aan de vrijheid van fabrikanten en importeurs om maximumkleinhandelsverkoopprijzen voor hun producten vast te stellen, en dus aan de vrije mededinging.

Het Hof was van oordeel dat een stelsel van maximumprijzen niet verenigbaar met de richtlijn kan worden geacht als het niet zodanig is opgezet dat in alle gevallen wordt uitgesloten dat afbreuk wordt gedaan aan het mededingingsvoordeel dat voor sommige producenten of importeurs kan voortvloeien uit lagere kostprijzen. Het besliste namelijk dat lidstaten die voor sigaretten minimumkleinhandelsverkoopprijzen opleggen, de verplichtingen niet nakomen die op hen rusten krachtens artikel 9, lid 1, van richtlijn 95/59, wanneer deze regeling het niet mogelijk maakt, in ieder geval uit te sluiten dat de opgelegde minimumprijs het mededingingsvoordeel aantast dat voor bepaalde producenten of importeurs van tabaksproducten uit lagere kostprijzen zou kunnen voortvloeien. Een dergelijke regeling, die bovendien de minimumprijs bepaalt op basis van de gemiddelde prijs die voor elke soort sigaretten op de markt wordt toegepast, kan volgens het Hof immers tot gevolg hebben dat de verschillen tussen de prijzen van de concurrerende producten verdwijnen en dat die prijzen convergeren naar de prijs van het duurste product. Die regeling doet dus afbreuk aan de door artikel 9, lid 1, tweede alinea, van richtlijn 95/59 gewaarborgde vrijheid van de producenten en de importeurs om hun maximumkleinhandelsverkoopprijs te bepalen.

De lidstaten hadden getracht hun regelingen te rechtvaardigen op grond van de kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)[44]. Het Hof was van oordeel dat die overeenkomst geen invloed kan hebben op het antwoord op de vraag of een dergelijke regeling verenigbaar is met artikel 9, lid 1, van richtlijn 95/59, aangezien zij de overeenkomstsluitende partijen geen enkele concrete verplichting oplegt, wat het prijsbeleid ten aanzien van tabaksproducten betreft, en slechts een beschrijving bevat van de mogelijke oplossingen om rekening te houden met de nationale doelstellingen van volksgezondheid aangaande de beheersing van het tabaksgebruik.

[43] Richtlijn 95/59/EG van de Raad van 27 november 1995 betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten (PB L 291, blz. 40), zoals gewijzigd bij richtlijn 2002/10/EG van de Raad van 12 februari 2002 (PB L 46, blz. 26).

[44] Kaderovereenkomst van de WHO voor de bestrijding van tabaksgebruik, namens de Gemeenschap goedgekeurd bij besluit 2004/513/EG van de Raad van 2 juni 2004 (PB L 213, blz. 8).

Artikel 6, lid 2, van die overeenkomst bepaalt immers alleen dat de overeenkomstsluitende partijen maatregelen nemen of handhaven, die „onder meer kunnen bestaan in" de tenuitvoerlegging van een fiscaal beleid en, „waar nodig", een prijsbeleid voor tabaksproducten. De lidstaten hadden zich ook op artikel 30 EG beroepen ter rechtvaardiging van een schending van artikel 9, lid 1, van richtlijn 95/59 uit hoofde van bescherming van de gezondheid en het leven van personen. Het Hof besliste dat artikel 30 EG niet aldus kan worden begrepen, dat het andere maatregelen zou toestaan dan de kwantitatieve in- en uitvoerbeperkingen en de maatregelen van gelijke werking bedoeld in de artikelen 28 EG en 29 EG.

Ten slotte overwoog het Hof dat richtlijn 95/59 de lidstaten niet belet de strijd tegen het roken, die strookt met het doel van bescherming van de volksgezondheid, voort te zetten, en herinnerde het eraan dat de fiscale regeling met betrekking tot tabaksproducten een belangrijk en doeltreffend instrument ter bestrijding van het gebruik van die producten en dus ter bescherming van de volksgezondheid is, aangezien het doel te verzekeren dat het prijsniveau van die producten hoogt ligt, op passende wijze kan worden nagestreefd door die producten zwaarder te belasten, waarbij de verhoging van de accijns vroeg of laat tot een stijging van de kleinhandelsverkoopprijzen zal leiden, zonder dat de vrije prijsbepaling wordt aangetast. Het Hof voegde daaraan toe dat het verbod om minimumprijzen vast te stellen, de lidstaten niet belet te verbieden dat tabaksfabrikaten worden verkocht met verlies, voor zover geen afbreuk wordt gedaan aan de vrijheid van de producenten en de importeurs om voor hun producten maximumkleinhandelsverkoopprijzen vast te stellen. Aldus kunnen die ondernemingen de weerslag van de belastingen op die prijzen niet absorberen door hun producten te verkopen tegen een lagere prijs dan de som van de kostprijs en het geheel van de belastingen.

Merken

In de zaak *Audi/BHIM* (arrest van 21 januari 2010, C-398/08 P) besliste het Hof dat een reclameslogan onder bepaalde voorwaarden als een onderscheidend teken kan worden beschouwd en als zodanig dus een geldig merk kan vormen overeenkomstig artikel 7, lid 1, sub b, van verordening (EG) nr. 40/94[45]. Het vernietigde dan ook de beslissing om de aanvraag tot inschrijving van het betrokken merk, bestaande in de slogan „Vorsprung durch Technik" („voorsprong door techniek"), te weigeren. Het feit dat een merk bestaat uit een verkoopbevorderende formulering die in beginsel door andere ondernemingen zou kunnen worden overgenomen, volstaat niet voor de conclusie dat dit merk elk onderscheidend vermogen mist. Het relevante publiek kan een dergelijk merk tegelijkertijd opvatten als een verkoopbevorderende formulering en als een aanduiding van de commerciële herkomst van de waren of diensten, hetgeen de functie van het merk is. Het Hof formuleerde vervolgens een aantal criteria die van toepassing zijn op reclameslogans: een uitdrukking die meerdere betekenissen kan hebben, een woordspeling kan vormen of als fantasievol, verrassend en onverwacht kan overkomen, en dus kan worden gememoriseerd. Het bestaan van dergelijke kenmerken is weliswaar niet noodzakelijk, maar kan het teken in kwestie toch onderscheidend vermogen verlenen. Ook als reclameslogans bestaan uit een objectieve boodschap, missen daarvan afgeleide merken volgens het Hof niet wegens dit feit alleen elk onderscheidend vermogen, voor zover zij niet beschrijvend zijn. Opdat een als merk ingeschreven reclameslogan onderscheidend vermogen heeft, moet hij volgens het Hof in zekere mate origineel of pregnant zijn, een zekere uitleggingsinspanning vragen of bij het relevante publiek een denkproces in gang zetten. Het Hof concludeerde dan ook dat, ook al is de slogan in kwestie nog zo eenvoudig, hij niet in die mate gewoon kan worden geacht dat daardoor meteen

[45] Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het gemeenschapsmerk (PB 1994, L 11, blz. 1).

en zonder enige verdere analyse kan worden uitgesloten dat het daaruit bestaande merk geschikt is om de consument te wijzen op de commerciële herkomst van de waren of diensten waarvoor de inschrijving is aangevraagd.

In de gevoegde zaken *Google France SARL* en *Google Inc./Louis Vuitton Malletier SA, Google France SARL/Viaticum SA* en *Luteciel SARL en Google France SARL/Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL en anderen* (arrest van 23 maart 2010, C-236/08–C-238/08) deed het Hof in antwoord op prejudiciële vragen van de Franse Cour de cassation uitspraak over de aansprakelijkheid van de verleners van zoekmachineadvertentiediensten en adverteerders bij het gebruik van „AdWords". Het Hof moest verordening nr. 40/94[46] en richtlijn 89/104/EEG[47] uitleggen teneinde het begrip gebruik van een merk in de zin van artikel 9, lid 1, van die verordening en van artikel 5, leden 1 en 2, van die richtlijn te preciseren. Google exploiteert een zoekmachine op internet die berust op het gebruik van trefwoorden, en biedt de betaalde zoekmachineadvertentiedienst „AdWords" aan. Daarmee kan elke marktdeelnemer, door een of meer trefwoorden te selecteren, wanneer dit woord of deze woorden overeenkomen met een of meer woorden die deel uitmaken van de zoekopdracht die de internetgebruiker in de zoekmachine heeft ingevoerd, een advertentielink naar zijn site doen verschijnen, samen met een reclameboodschap. Wanneer internetgebruikers in de zoekmachine van Google de woorden ingeven waaruit die merken bestaan, verschijnen in het veld „gesponsorde links" links naar sites die imitaties van waren van de onderneming Louis Vuitton Malletier aanbieden en naar sites van concurrenten van de onderneming Viaticum en het Centre national de recherche en relations humaines. Die ondernemingen, die houder zijn van merken die als „AdWords" zijn opgenomen, hebben daarop Google gedagvaard en gevorderd vast te stellen, dat laatstgenoemde inbreuk had gemaakt op hun merken.

De Cour de cassation, die in laatste aanleg uitspraak moest doen over de door de merkhouders ingeleide procedures tegen Google, stelde het Hof van Justitie vragen over de wettigheid van het gebruik van met merken overeenkomende trefwoorden in het kader van een zoekmachineadvertentiedienst op internet, zonder dat de houders van deze merken daarin hebben toegestemd. De adverteerders gebruiken die tekens voor hun waren of diensten. Dat is evenwel niet het geval voor de verlener van de zoekmachineadvertentiedienst wanneer hij adverteerders de mogelijkheid biedt, aan merken gelijke tekens als trefwoorden te selecteren, deze tekens opslaat en op basis daarvan advertenties van zijn klanten toont.

Het Hof preciseerde dat het gebruik, door een derde, van een teken dat gelijk is aan of overeenstemt met het merk van de houder, op zijn minst impliceert dat deze derde het teken in het kader van zijn eigen commerciële communicatie gebruikt. Volgens het Hof biedt de verlener van een zoekmachineadvertentiedienst de adverteerders de mogelijkheid, gebruik te maken van tekens die gelijk zijn aan of overeenstemmen met merken van derden, zonder zelf van deze tekens gebruik te maken. Hoewel de merkhouder die merken niet zelf kan aanvoeren tegen de verlener van de zoekmachineadvertentiedienst, die er zelf geen gebruik van maakt, kan hij die toch aanvoeren tegen de adverteerders, die door middel van het met de merken overeenstemmende trefwoord door Google advertenties doen verschijnen die het de internetgebruiker onmogelijk of moeilijk maken te bepalen van welke onderneming de in de advertentie bedoelde waren of diensten afkomstig zijn. De internetgebruiker kan zich immers vergissen omtrent de herkomst van de waren of diensten. Er wordt dan afbreuk gedaan aan de functie van het merk, de consument

[46] Zie vorige voetnoot.

[47] Eerste richtlijn (89/104/EEG) van de Raad van 21 december 1988 betreffende de aanpassing van het merkenrecht der lidstaten (PB 1989, L 40, blz. 1).

uitsluitsel te geven over de herkomst van de waar of de dienst („herkomstaanduidingsfunctie" van het merk). Het Hof beklemtoonde dat het aan de nationale rechter staat om per geval te beoordelen of in het hem voorgelegde geding afbreuk wordt gedaan, of kan worden gedaan, aan de herkomstaanduidingsfunctie. Aangaande het gebruik door internetadverteerders van het aan het merk van een ander gelijk teken als trefwoord met het oog op de weergave van advertenties, was het Hof van oordeel dat dit gebruik bepaalde gevolgen kan hebben voor het gebruik voor reclamedoeleinden van dat merk door de merkhouder alsook voor diens handelsstrategie. Door deze gevolgen van het gebruik van het aan het merk gelijke teken door derden wordt op zich evenwel geen afbreuk gedaan aan de „reclamefunctie" van het merk.

Aan het Hof werden ook vragen gesteld over de aansprakelijkheid van een onderneming als Google voor de gegevens van haar klanten die zij opslaat op haar server. De aansprakelijkheid wordt beheerst door het nationale recht. Het recht van de Unie voorziet echter in beperkingen van de aansprakelijkheid van dienstverleners die in de informatiemaatschappij als tussenpersoon optreden[48]. Met betrekking tot de vraag of een zoekmachineadvertentiedienst op internet, zoals „AdWords", een dienst van de informatiemaatschappij is, die bestaat in het opslaan van door de adverteerder verstrekte gegevens, en of de aansprakelijkheid van de aanbieder van die dienst dus beperkt is, wees het Hof erop dat het aan de verwijzende rechter staat om te onderzoeken of de rol van deze dienstverlener in die zin neutraal is dat zijn handelingen louter technisch, automatisch en passief zijn, wat impliceert dat hij geen kennis heeft van of controle heeft over de gegevens die hij opslaat. Indien blijkt dat deze dienstverlener geen actieve rol heeft gepeeld, kan hij volgens het Hof niet aansprakelijk worden gesteld voor de gegevens die hij op verzoek van een adverteerder heeft opgeslagen, tenzij hij niet snel die gegevens verwijdert of de toegang daartoe onmogelijk maakt nadat hij kennis heeft gekregen van het onwettige karakter van die gegevens of van activiteiten van die adverteerder.

Sociaal beleid

Verschillende aspecten van het sociaal beleid, zoals dat is neergelegd in de talrijke richtlijnen ter zake, werden onder de aandacht van het Hof gebracht.

In de zaak *Albron Catering* (arrest van 21 oktober 2010, C-242/09) diende het Hof het begrip „vervreemder" te preciseren, dat voorkomt in richtlijn 2001/23/EG inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen[49]. Volgens punt 3 van de considerans strekt deze richtlijn ertoe „de werknemers bij verandering van ondernemer te beschermen". Dienaangaande bepaalt artikel 3, lid 1: „De rechten en verplichtingen welke voor de vervreemder voortvloeien uit de op het tijdstip van de overgang bestaande arbeidsovereenkomst of arbeidsbetrekking, gaan door deze overgang op de verkrijger over". Aan het Hof werd in deze zaak de vraag gesteld of, bij de overgang in de zin van richtlijn 2001/23 van een tot een concern behorende onderneming naar een onderneming buiten dat concern, ook de tot het concern behorende onderneming waarbij de werknemers permanent zijn tewerkgesteld, zonder evenwel door een arbeidsovereenkomst aan die onderneming te zijn gebonden, als

[48] Richtlijn 2000/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van 8 juni 2000 betreffende bepaalde juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij, met name de elektronische handel, in de interne markt („richtlijn inzake elektronische handel") (PB L 178, blz. 1).

[49] Richtlijn 2001/23/EG van de Raad van 12 maart 2001 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen van ondernemingen of vestigingen (PB L 82, blz. 16).

een „vervreemder" in de zin van artikel 2, lid 1, sub a, van die richtlijn kan worden beschouwd, aangezien er binnen dat concern een onderneming bestaat waaraan de betrokken werknemers wel door een dergelijke arbeidsovereenkomst zijn gebonden. Het Hof beantwoordde die vraag bevestigend. Het vereiste, ingevolge artikel 3, lid 1, van richtlijn 2001/23, dat op het moment van de overgang sprake moet zijn van hetzij een arbeidsovereenkomst, hetzij, in plaats daarvan en dus als gelijkwaardig alternatief, een arbeidsbetrekking, leidt tot de gedachte dat in de opvatting van de wetgever van de Unie een contractuele band met de vervreemder niet in alle omstandigheden vereist is om de werknemers aanspraak te geven op de bescherming van die richtlijn.

In de zaak *Roca Álvarez* (arrest van 30 september 2010, C-104/09) was het Hof van oordeel dat een nationale maatregel op grond waarvan in loondienst werkzame moeders, tot hun kind negen maanden oud is, recht hebben op een — in verschillende vormen opneembaar — verlof, terwijl in loondienst werkzame vaders dat verlof slechts kunnen genieten wanneer ook de moeder van dat kind arbeid in loondienst verricht, indruist tegen het recht van de Unie, met name de artikelen 2, leden 1, 3 en 4, en 5 van richtlijn 76/207/EEG[50]. Het Hof wees er namelijk op dat aangezien dat verlof zonder onderscheid door de in loondienst werkzame vader of de in loondienst werkzame moeder kan worden opgenomen, hetgeen impliceert dat zowel de vader als de moeder zich met de voeding van en de zorg voor het kind kan bezighouden, het lijkt te worden toegekend aan de werknemers in hun hoedanigheid van ouders. Het kan bijgevolg niet worden geacht de bescherming van de biologische gesteldheid van de vrouw na haar zwangerschap of van de bijzondere relatie tussen de moeder en haar kind te verzekeren. Bovendien kan het feit dat het verlof in kwestie aan in loondienst werkzame vaders wordt geweigerd op de enkele grond dat de moeder van het kind niet in loondienst werkzaam is, volgens het Hof ertoe leiden dat een vrouw die zelfstandige is, zich ertoe verplicht ziet, haar beroepsactiviteit te beperken en de aan de geboorte van haar kind verbonden belasting in haar eentje te dragen, zonder dat zij op hulp van de vader kan rekenen. Bijgevolg was het Hof van oordeel dat een dergelijke maatregel noch kan worden opgevat als een maatregel die leidt tot opheffing of vermindering van de feitelijke ongelijkheden die voor de vrouw in de realiteit van het maatschappelijk leven kunnen bestaan in de zin van artikel 2, lid 4, van richtlijn 76/207, noch als een maatregel die beoogt een materiële en niet een formele gelijkheid tot stand te brengen, door eventuele feitelijke ongelijkheden in het maatschappelijk leven te verminderen en zodoende overeenkomstig artikel 157, lid 4, VWEU nadelen in de beroepsloopbaan van de betrokken personen te voorkomen of te compenseren.

In de zaak *Danosa* (arrest van 11 november 2010, C-232/09) werd aan het Hof eerst de vraag gesteld of een persoon die diensten verricht voor een kapitaalvennootschap terwijl hij lid is van het directiecomité, moet worden beschouwd als een werknemer in de zin van richtlijn 92/85/EEG inzake de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van werkneemsters tijdens de zwangerschap, na de bevalling en tijdens de lactatie[51]. Het Hof beantwoordde die vraag bevestigend, op voorwaarde dat de betrokkene zijn activiteit gedurende een bepaalde tijd onder het gezag of toezicht van een ander orgaan van deze vennootschap uitoefent en voor die activiteit een vergoeding ontvangt. Het preciseerde ook dat het feit dat de arbeidsverhouding naar nationaal recht een rechtskarakter sui generis heeft, geen gevolgen mag hebben voor de hoedanigheid van werknemer in de zin van

[50] Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (PB L 39, blz. 40).

[51] Richtlijn 92/85/EEG van de Raad van 19 oktober 1992 inzake de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van werkneemsters tijdens de zwangerschap, na de bevalling en tijdens de lactatie (tiende bijzondere richtlijn in de zin van artikel 16, lid 1, van richtlijn 89/391/EEG) (PB L 348, blz. 1).

het recht van de Unie. Het Hof moest vervolgens nagaan of een nationale regel die zonder enige beperking toestaat een lid van het directiecomité van een kapitaalvennootschap af te zetten, ongeacht of zij zwanger is, in strijd is met het ontslagverbod van artikel 10 van richtlijn 92/85. Volgens het Hof moet die regel in het geval dat de betrokkene de hoedanigheid van „zwangere werkneemster" in de zin van de richtlijn heeft, onverenigbaar met die richtlijn worden geacht. Het Hof voegde daaraan toe dat als zij niet die hoedanigheid had, verzoekster zich kon beroepen op richtlijn 76/207/EEG, zoals gewijzigd bij richtlijn 2002/73/EG[52]. Krachtens het beginsel van non-discriminatie en met name de bepalingen van richtlijn 76/207, moet aan de vrouw immers niet enkel gedurende het zwangerschapsverlof bescherming tegen ontslag worden toegekend, maar gedurende de gehele zwangerschap. Ook al zou het betrokken lid van een directiecomité niet de hoedanigheid van „zwangere werkneemster" hebben, toch kan haar ontslag wegens zwangerschap of wegens een voornamelijk op die toestand gebaseerde reden alleen vrouwen treffen, zodat het volgens het Hof een met artikel 2, leden 1 en 7, en artikel 3, lid 1, sub c, van richtlijn 76/207 strijdige directe discriminatie op grond van geslacht vormt.

Ook in de zaken *Gassmayr* en *Parviainen* (arresten van 1 juli 2010, C-194/08 en C-471/08) moest het Hof zich uitspreken over de uitlegging van richtlijn 92/85[53]. Het Hof diende meer bepaald vragen te beantwoorden betreffende de berekening van de bezoldiging die aan werkneemsters moet worden betaald tijdens hun zwangerschapsverlof of wanneer zij tijdelijk in een andere betrekking worden aangesteld of van arbeid worden vrijgesteld. Volgens het Hof staat artikel 11, punt 1, van richtlijn 92/85 niet in de weg aan een nationale regeling op grond waarvan een zwangere werkneemster die wegens haar zwangerschap tijdelijk van arbeid is vrijgesteld, recht heeft op een bezoldiging die overeenstemt met haar gemiddelde loon tijdens een referentieperiode vóór het begin van haar zwangerschap, met uitsluiting van de beschikbaarheidsdiensttoelage. Een zwangere werkneemster die overeenkomstig artikel 5, lid 2, van richtlijn 92/85 wegens haar zwangerschap tijdelijk is overgeplaatst naar een arbeidsplaats waar zij andere werkzaamheden verricht dan voor haar overplaatsing, heeft geen recht op een bezoldiging die gelijk is aan de gemiddelde bezoldiging die zij voor haar overplaatsing ontving. De lidstaten, en in voorkomend geval de sociale partners, zijn krachtens artikel 11, punt 1, van die richtlijn immers niet verplicht om tijdens deze tijdelijke overplaatsing de bestanddelen van de bezoldiging of de toelagen te handhaven die worden toegekend omdat de betrokken werkneemster specifieke werkzaamheden onder bijzondere voorwaarden verricht, en die in wezen de ongemakken daarvan beogen te compenseren. Het Hof was daarentegen van oordeel dat een zwangere werkneemster die van arbeid is vrijgesteld of die geen arbeid mag verrichten, behalve op het behoud van haar basissalaris krachtens artikel 11, punt 1, recht heeft op de bestanddelen van de bezoldiging en op de toelagen op grond van haar beroepsstatuut, zoals de toelagen in verband met haar leidinggevende functie, haar anciënniteit en haar beroepskwalificaties.

In het arrest *Chatzi* (arrest van 16 september 2010, C-149/10) preciseerde het Hof verder de strekking van clausule 2, punt 1, van de raamovereenkomst inzake ouderschapsverlof die is opgenomen in de bijlage bij richtlijn 96/34/EG betreffende de door de UNICE, het CEEP en het

[52] Richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (PB L 39, blz. 40), en richtlijn 2002/73/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 september 2002 tot wijziging van richtlijn 76/207/EEG (PB L 269, blz. 15).

[53] Zie voetnoot 51.

EVV gesloten raamovereenkomst inzake ouderschapsverlof[54]. Het Hof was allereerst van oordeel dat die bepaling zowel op grond van de bewoordingen van de raamovereenkomst als op grond van haar doelstelling niet aldus kan worden uitgelegd dat zij aan het kind een individueel recht op ouderschapsverlof toekent. Vervolgens verwierp het Hof de uitlegging van clausule 2, punt 1, van de raamovereenkomst inzake ouderschapsverlof volgens welke de geboorte van een tweeling recht verleent op evenveel ouderschapsverloven als het aantal kinderen dat is geboren. In het licht van het beginsel van gelijke behandeling legt deze clausule de nationale wetgever volgens het Hof echter de verplichting op om een ouderschapsverlofregeling uit te werken die, rekening houdend met de bestaande situatie in de betrokken lidstaat, aan de ouders van tweelingen een behandeling garandeert die naar behoren met hun bijzondere noden rekening houdt. Het staat aan de nationale rechter om na te gaan of de nationale regeling aan deze eisen voldoet, en die in voorkomend geval zo veel mogelijk in overeenstemming met het recht van de Unie uit te leggen.

In verschillende zaken bevestigde het Hof het bestaan van het verbod van discriminatie op grond van leeftijd en preciseerde het de strekking daarvan.

De zaak *Andersen* (arrest van 12 oktober 2010, C-499/08) bood het Hof de gelegenheid uitspraak te doen over de uitlegging van de artikelen 2 en 6, lid 1, van richtlijn 2000/78/EG[55] tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. Volgens het Hof verzetten die bepalingen zich tegen een nationale regeling volgens welke werknemers die in aanmerking komen voor een ouderdomspensioen dat door hun werkgever wordt betaald uit hoofde van een pensioenregeling waarbij zij zich vóór de leeftijd van 50 jaar hebben aangesloten, alleen op die grond niet in aanmerking kunnen komen voor een speciale ontslagvergoeding die is bedoeld om de herintreding in het arbeidsproces van werknemers met een anciënniteit van meer dan twaalf jaar in de onderneming te bevorderen. Het Hof stelde immers vast dat de regeling in kwestie een verschil in behandeling bevat dat rechtstreeks is gebaseerd op de leeftijd. Die regeling ontzegt bepaalde werknemers het recht op de speciale ontslagvergoeding op de enkele grond dat zij op het tijdstip van hun ontslag in aanmerking kunnen komen voor een ouderdomspensioen. Het Hof onderzocht daarop de mogelijke rechtvaardiging van die verschillende behandeling in het licht van de in richtlijn 2000/78 gestelde voorwaarden. Het was van oordeel dat die regeling evenredig is aan legitieme doelstellingen van het beleid op het terrein van de werkgelegenheid en de arbeidsmarkt, maar dat zij verder gaat dan ter bereiking van die doelstellingen noodzakelijk is. Zij sluit van de vergoeding niet enkel de werknemers uit die van hun werkgever daadwerkelijk een ouderdomspensioen ontvangen, maar ook de werknemers die voor een dergelijk pensioen in aanmerking komen maar hun beroepsloopbaan willen voortzetten. Die regeling is dus niet gerechtvaardigd en druist derhalve in tegen richtlijn 2000/78.

In het arrest *Kücükdevici* (arrest van 19 januari 2010, C-555/07) verklaarde het Hof voor recht dat het beginsel van non-discriminatie op grond van leeftijd, zoals geconcretiseerd door richtlijn 2000/78, aldus moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die bepaalt dat tijdvakken van arbeid die een werknemer vóór het bereiken van de leeftijd van 25 jaar heeft vervuld, niet in aanmerking worden genomen bij de berekening van de opzegtermijn. Voorts herinnerde het Hof eraan dat een richtlijn uit zichzelf aan particulieren geen verplichtingen kan

[54] Richtlijn 96/34/EG van de Raad van 3 juni 1996 betreffende de door de UNICE, het CEEP en het EVV gesloten raamovereenkomst inzake ouderschapsverlof (PB L 145, blz. 4), zoals gewijzigd bij richtlijn 97/75/EG van de Raad van 15 december 1997 tot wijziging en uitbreiding tot het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland van richtlijn 96/34/EG betreffende de door de Unice, het CEEP en het EVV gesloten raamovereenkomst inzake ouderschapsverlof (PB L 10, blz. 24).

[55] Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep (PB L 303, blz. 16).

opleggen en dat een bepaling van een richtlijn als zodanig niet tegenover een particulier kan worden ingeroepen. Het wees erop dat richtlijn 2000/78 het beginsel van gelijke behandeling in arbeid en beroep slechts concretiseert en dat het beginsel van non-discriminatie op grond van leeftijd een algemeen beginsel van het recht van de Unie is. Het concludeerde dan ook dat de nationale rechter aan wie een geschil is voorgelegd waarbij het beginsel van non-discriminatie op grond van leeftijd, zoals geconcretiseerd in richtlijn 2000/78, aan de orde is, in het kader van zijn bevoegdheden de voor de justitiabelen uit het recht van de Unie voortvloeiende rechtsbescherming moet verzekeren en de volle werking daarvan moet waarborgen, waarbij hij indien nodig elke met dit beginsel strijdige nationale regeling buiten beschouwing moet laten.

In de zaken *Wolf*, *Petersen* (arresten van 12 januari 2010, C-229/08 en C-341/08) en *Rosenbladt* (arrest van 12 oktober 2010, C-45/09) ten slotte deed het Hof uitspraak over de strekking van het verbod van discriminatie op grond van leeftijd in het licht van richtlijn 2000/78. In de eerste zaak overwoog het dat een nationale regeling waarbij voor aanwerving voor een aanstelling bij het middenkader van de brandweertechnische dienst een leeftijdsgrens van 30 jaar wordt vastgesteld, weliswaar een verschil in behandeling op grond van leeftijd in de zin van artikel 2, lid 2, sub a, van richtlijn 2000/78 invoert, maar geschikt is voor de verwezenlijking van het beoogde doel bestaande in de waarborging van de operationaliteit en de goede werking van de dienst van de beroepsbrandweer, een legitieme doelstelling in de zin van artikel 4, lid 1, van de richtlijn. Bovendien gaat zij niet verder dan nodig is om deze doelstelling te verwezenlijken, daar de omstandigheid fysieke capaciteiten van een bijzonder hoog niveau te hebben, kan worden beschouwd als een wezenlijk en bepalend beroepsvereiste voor de uitoefening van het beroep van brandweerman bij het middenkader van de brandweertechnische dienst in de zin van die bepaling, en de noodzaak al zijn fysieke capaciteiten te hebben om dat beroep uit te oefenen verbonden is met de leeftijd van de leden van deze dienst.

In de tweede zaak verklaarde het Hof voor recht dat artikel 2, lid 5, van richtlijn 2000/78 zich verzet tegen een nationale maatregel die een leeftijdsgrens van in casu 68 jaar voor de uitoefening van het beroep van gecontracteerde tandarts vaststelt, wanneer deze maatregel als enig doel heeft, de gezondheid van de patiënt te beschermen tegen een verminderd prestatievermogen van die tandartsen na het bereiken van die leeftijd, nu diezelfde leeftijdsgrens niet geldt voor tandartsen buiten de verplichte zorgverzekering. Artikel 6, lid 1, van de richtlijn verzet zich daarentegen niet tegen een dergelijke maatregel indien deze tot doel heeft, binnen de beroepsgroep van de gecontracteerde tandartsen de werkgelegenheidskansen tussen de generaties te verdelen, wanneer deze maatregel, gelet op de situatie op de betrokken arbeidsmarkt, passend en noodzakelijk is ter bereiking van die doelstelling. In de derde zaak verklaarde het Hof voor recht dat artikel 6, lid 1, van richtlijn 2000/78 zich niet verzet tegen een nationale bepaling waarin de geldigheid wordt erkend van clausules op grond waarvan arbeidsovereenkomsten van werknemers automatisch eindigen bij het bereiken van de pensioenleeftijd, voor zover, ten eerste, die bepaling objectief en redelijk wordt gerechtvaardigd door een legitieme doelstelling van werkgelegenheids- en arbeidsmarktbeleid, en, ten tweede, de middelen voor het bereiken van deze doelstelling passend en noodzakelijk zijn.

Milieu

In de zaak *Commissie/Italië* (arrest van 4 maart 2010, C-297/08) moest het Hof onderzoeken of de Italiaanse Republiek, zoals de Commissie betoogde, de krachtens richtlijn 2006/12/EG[56] op

[56] Richtlijn 2006/12/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2006 betreffende afvalstoffen (PB L 114, blz. 9).

haar rustende verplichtingen niet was nagekomen. De aan Italië verweten feiten betroffen de verwijdering van afvalstoffen in de regio Campania.

Aangaande de infrastructuur voor de nuttige toepassing en de verwijdering van stedelijke afvalstoffen herinnerde het Hof eraan dat de lidstaten voor het opzetten van een geïntegreerd en toereikend net van verwijderingsinstallaties beschikken over een beoordelingsmarge bij de keuze van de territoriale basis die zij geschikt achten om op nationaal niveau zelfverzorgend te worden. Bepaalde soorten afval kunnen zodanig specifiek zijn dat het met het oog op de verwijdering ervan zinvol is de behandeling ervan te groeperen in een of enkele structuren op nationaal niveau of zelfs in het kader van een samenwerking met andere lidstaten. Voor ongevaarlijk stedelijk afval — dat geen speciale installaties vereist — moeten de lidstaten echter een net opzetten dat zich zo dicht mogelijk bevindt bij de plaatsen waar de afvalstoffen worden geproduceerd, dit alles onverminderd de mogelijkheid om dat te doen in het kader van de interregionale of internationale samenwerking, wanneer deze voldoet aan het beginsel van nabijheid. Noch het verzet van de bevolking, noch de niet-uitvoering van overeenkomsten of het bestaan van criminele activiteiten levert overmacht op die kan rechtvaardigen dat de uit de richtlijn voortvloeiende verplichtingen worden verzuimd en dat de infrastructuren niet effectief en tijdig beschikbaar zijn.

Met betrekking tot het gevaar voor de volksgezondheid en het milieu herinnerde het Hof eraan dat de richtlijn doelstellingen op het gebied van milieubehoud en bescherming van de gezondheid van de mens bevat, maar niet de concrete inhoud preciseert van de maatregelen die daartoe moeten worden genomen, en de lidstaten een zekere beoordelingsvrijheid laat. Derhalve kan, wanneer een feitelijke situatie niet in overeenstemming is met de in artikel 4, lid 1, van de richtlijn vastgestelde doelstellingen, daaruit in beginsel niet rechtstreeks worden geconcludeerd dat de betrokken lidstaat noodzakelijkerwijs tekort is geschoten in de door die bepaling opgelegde verplichtingen, te weten het treffen van de maatregelen die noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat afvalstoffen worden verwijderd zonder gevaar voor de gezondheid van de mens en zonder nadelige gevolgen voor het milieu. Het voortduren van een dergelijke feitelijke situatie, vooral wanneer deze leidt tot een significante achteruitgang van het milieu over een langere periode, zonder dat de bevoegde instanties ingrijpen, kan er echter op duiden, dat de lidstaten de grenzen van de beoordelingsvrijheid die hun door deze bepaling wordt gelaten, hebben overschreden. Door geen toereikend en geïntegreerd net van installaties voor de nuttige toepassing en verwijdering van afvalstoffen op te zetten in de nabijheid van de plaats waar zij zijn geproduceerd, en door voor de regio Campania niet alle maatregelen vast te stellen die noodzakelijk zijn om te beletten dat de gezondheid van de mens in gevaar komt en het milieu nadelige gevolgen ondervindt, was de Italiaanse Republiek dus twee keer haar verplichtingen niet nagekomen.

De twee arresten *ERG e.a.* van 9 maart 2010, respectievelijk in zaak C-378/08 en in de gevoegde zaken C-379/08 en C-380/08, boden het Hof de gelegenheid richtlijn 2004/35/EG betreffende milieuaansprakelijkheid[57] uit te leggen.

In zaak C-378/08 verklaarde het Hof voor recht dat de richtlijn betreffende milieuaansprakelijkheid zich niet verzet tegen een nationale regeling op basis waarvan de bevoegde instantie kan vermoeden dat er tussen exploitanten en een geconstateerde verontreiniging een causaal verband bestaat omdat hun installaties nabij het verontreinigde gebied zijn gelegen. Overeenkomstig het beginsel dat de vervuiler betaalt dient deze instantie echter, om aldus een dergelijk causaal

[57] Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (PB L 143, blz. 56).

verband te vermoeden, over geloofwaardige aanwijzingen te beschikken die haar vermoeden kunnen onderbouwen, zoals de omstandigheid dat de installatie van de exploitant nabij de geconstateerde verontreiniging is gelegen en de omstandigheid dat er overeenstemming is tussen de gevonden verontreinigende stoffen en de bestanddelen die deze exploitant in het kader van zijn activiteiten gebruikt. De bevoegde instantie hoeft ook niet aan te tonen dat de exploitanten wier activiteiten voor de milieuschade verantwoordelijk worden geacht, schuld kan worden verweten. Daarentegen moet deze instantie vooraf de oorsprong van de geconstateerde verontreiniging onderzoeken. Daarbij beschikt zij over een beoordelingsmarge met betrekking tot de procedures, de te gebruiken middelen en de duur van dat onderzoek.

In de gevoegde zaken C-379/08 en C-380/08 was het Hof van oordeel dat de bevoegde instantie gerechtigd is te besluiten tot een ingrijpende wijziging van de maatregelen tot herstel van milieuschade waarvoor was geopteerd aan het einde van een procedure op tegenspraak die in samenwerking met de betrokken exploitanten werd gevoerd, en die reeds zijn uitgevoerd of in uitvoering zijn. Met het oog op de vaststelling van een dergelijk besluit moet die instantie:

— de exploitanten horen, behoudens indien de spoedeisendheid van de milieusituatie een onmiddellijk optreden van de bevoegde instantie vereist;

— met name de personen op wier terrein die maatregelen worden getroffen uitnodigen om opmerkingen te maken en met die opmerkingen rekening houden, en

— in haar besluit de gronden vermelden waarop haar keuze is gebaseerd, alsook, in voorkomend geval de gronden die kunnen rechtvaardigen dat er geen uitgebreid onderzoek vanuit het oogpunt van die criteria hoefde plaats te vinden of kon plaatsvinden, wegens bijvoorbeeld de spoedeisendheid van de milieusituatie.

Het Hof verklaarde ook voor recht dat de richtlijn betreffende milieuaansprakelijkheid niet in de weg staat aan een nationale regeling op grond waarvan de bevoegde instantie de uitoefening van het recht van exploitanten om hun terreinen te gebruiken afhankelijk kan stellen van de voorwaarde dat zij de vereiste milieuwerkzaamheden uitvoeren, en dit ook indien die terreinen niet onder die werkzaamheden vallen omdat zij reeds eerder werden gesaneerd of nooit verontreinigd zijn geweest. Een dergelijke maatregel moet evenwel zijn rechtvaardiging vinden in de doelstelling van het voorkomen dat de milieusituatie nog zou verslechteren, dan wel, uit hoofde van het voorzorgsbeginsel, in de doelstelling van het voorkomen dat op die terreinen van de exploitanten, die zijn gelegen naast de volledige kustlijn waarop die herstelmaatregelen betrekking hebben, andere milieuschade zou ontstaan of zich opnieuw zou voordoen.

Visa, asiel en immigratie

Verschillende arresten met betrekking tot deze materie, die zich voortdurend ontwikkelt, verdienen een bijzondere vermelding. In de zaken *Melki en Abdeli* (arrest van 22 juni 2010, C-188/10 en C-189/10) verklaarde het Hof dat artikel 67, lid 2, VWEU en de artikelen 20 en 21 van verordening (EG) nr. 562/2006[58] zich verzetten tegen een nationale wettelijke regeling waarbij aan de politieautoriteiten van de betrokken lidstaat de bevoegdheid wordt verleend om uitsluitend binnen een 20 kilometer diep gebied langs de landsgrens van die staat met de staten die partij

[58] Verordening (EG) nr. 562/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2006 tot vaststelling van een communautaire code betreffende de overschrijding van de grenzen door personen (Schengen-grenscode) (PB L 105, blz. 1).

zijn bij de overeenkomst ter uitvoering van het Schengen-akkoord, de identiteit van eenieder te controleren, ongeacht het gedrag van de betrokkene en los van specifieke omstandigheden waarvan een risico op aantasting van de openbare orde uitgaat, teneinde de naleving van de verplichtingen ter zake van het houden, het dragen en het tonen van de bij wet voorziene titels en documenten te verifiëren, zonder dat die regeling in het noodzakelijke kader voor die bevoegdheid voorziet om te waarborgen dat de feitelijke uitoefening ervan niet hetzelfde effect kan hebben als grenscontroles.

In de zaak *Chakroun* (arrest van 4 maart 2010, C-578/08) preciseerde het Hof zijn rechtspraak inzake gezinshereniging.

Het was in de eerste plaats van oordeel dat de zinsnede *„beroep op het stelsel voor sociale bijstand"* in artikel 7, lid 1, aanhef en sub c, van richtlijn 2003/86/EG[59] aldus moet worden uitgelegd, dat deze een lidstaat niet de mogelijkheid biedt een regeling voor gezinshereniging vast te stellen die ertoe leidt dat gezinshereniging niet wordt toegestaan aan een gezinshereniger die het bewijs heeft geleverd over stabiele en regelmatige inkomsten te beschikken om in zijn algemeen noodzakelijke kosten van het bestaan en in die van zijn gezinsleden te kunnen voorzien, maar die, gelet op de hoogte van zijn inkomsten, toch een beroep zal kunnen doen op bijzondere bijstand om te voorzien in bijzondere, individueel bepaalde noodzakelijke kosten van het bestaan, op inkomensafhankelijke kwijtscheldingen van heffingen van lagere overheden of op inkomensondersteunende maatregelen in het kader van het gemeentelijk minimabeleid.

Het Hof besliste in de tweede plaats dat richtlijn 2003/86 en met name artikel 2, aanhef en sub d, daarvan, aldus moet worden uitgelegd, dat deze bepaling in de weg staat aan een nationale regeling die voor de toepassing van de inkomenseis als bedoeld in artikel 7, lid 1, aanhef en sub c, van de richtlijn, een onderscheid maakt naargelang een gezinsband is ontstaan vóór of na de komst van de gezinshereniger naar de gastlidstaat.

In de zaak *Bolbol* (arrest van 17 juni 2010, C-31/09) legde het Hof artikel 12, lid 1, sub a, eerste volzin, van richtlijn 2004/83/EG[60] uit. Die richtlijn neemt in de context van de Europese Unie de verplichtingen over die voortvloeien uit het Verdrag van Genève[61]. Het Hof herinnerde eraan dat de bijzondere regels van het verdrag met betrekking tot ontheemde Palestijnen uitsluitend gelden voor personen die thans bescherming of bijstand genieten van de Organisatie van de Verenigde Naties voor Hulpverlening aan Palestijnse Vluchtelingen in het Nabije Oosten (hierna: „UNRWA"). Bijgevolg vallen alleen degenen die daadwerkelijk de door de UNRWA geboden hulp hebben ingeroepen onder die bijzondere regels. Personen die er enkel voor in aanmerking komen of kwamen om bescherming of bijstand van deze instelling te genieten, vallen daarentegen onder de algemene bepalingen van het verdrag. Hun verzoek om toekenning van de vluchtelingenstatus moet dus individueel worden onderzocht en kan slechts worden ingewilligd in geval van vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit of politieke overtuiging. Met betrekking tot het bewijs voor het feit dat daadwerkelijk hulp van de UNRWA wordt genoten, wees het Hof erop

[59] Richtlijn 2003/86/EG van de Raad van 22 september 2003 inzake het recht op gezinshereniging (PB L 251, blz. 12).

[60] Richtlijn 2004/83/EG van de Raad van 29 april 2004 inzake minimumnormen voor de erkenning van onderdanen van derde landen en staatlozen als vluchteling of als persoon die anderszins internationale bescherming behoeft, en de inhoud van de verleende bescherming (PB L 304, blz. 12, en — rectificatie — PB 2005, L 204, blz. 24).

[61] Verdrag van Genève van 28 juli 1951 betreffende de status van vluchtelingen [Recueil des traités des Nations unies, deel 189, blz. 150, nr. 2545 (1954)].

dat de registratie bij de UNRWA toereikend bewijs vormt, maar dat het de rechthebbende moet worden toegestaan dat bewijs met elk ander middel te leveren.

In de zaken *B* en *D* (arrest van 9 november 2010, C-57/09 en C-101/09) preciseerde het Hof de wijze van toepassing van de clausule inzake uitsluiting van de vluchtelingenstatus in artikel 12, lid 2, sub b en c, van richtlijn 2004/83/EG[62]. De zaak betrof een kandidaat voor de vluchtelingenstatus en een erkend vluchteling die hadden behoord tot organisaties die voorkomen op de lijst van personen, groepen en entiteiten die betrokken zijn bij terroristische daden, die de Europese Unie heeft opgesteld in de context van de terrorismebestrijding overeenkomstig een resolutie van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

Het Hof onderzocht eerst of — wanneer de betrokkene heeft behoord tot een organisatie die voorkomt op de lijst en de gewapende strijd van deze organisatie actief heeft gesteund, in voorkomend geval in een vooraanstaande positie — sprake is van een „ernstig, niet-politiek *misdrijf*" of van *„handelingen welke in strijd zijn met de doelstellingen en beginselen van de Verenigde Naties"* in de zin van de richtlijn. In dat verband preciseerde het Hof dat een persoon die heeft behoord tot een organisatie die terroristische methoden toepast, slechts van de vluchtelingenstatus kan worden uitgesloten na een individueel onderzoek van specifieke feiten waaruit door de bevoegde instantie kan worden opgemaakt of er ernstige redenen zijn om aan te nemen dat deze persoon in het kader van zijn activiteiten binnen die organisatie een ernstig, niet-politiek misdrijf heeft begaan of zich schuldig heeft gemaakt aan handelingen welke in strijd zijn met de doelstellingen en beginselen van de Verenigde Naties, tot een dergelijk misdrijf of dergelijke handelingen heeft aangezet of anderszins aan dergelijke misdrijven of daden heeft deelgenomen in de zin van de richtlijn.

Daaruit volgt in de eerste plaats dat de omstandigheid alleen dat de betrokken persoon tot een dergelijke organisatie heeft behoord, niet automatisch tot gevolg kan hebben dat deze persoon op grond van die bepalingen van de vluchtelingenstatus moet worden uitgesloten. In de tweede plaats merkte het Hof op dat deelneming aan de activiteiten van een terroristische groep alleen ook niet van dien aard is dat zij automatisch leidt tot toepassing van de uitsluitingsgronden van de richtlijn, aangezien daarvoor een volledig onderzoek van de specifieke omstandigheden van het concrete geval is vereist.

Het Hof constateerde vervolgens dat een persoon ook dan op grond van een van de betrokken uitsluitingsclausules van de vluchtelingenstatus kan worden uitgesloten wanneer hij geen actueel gevaar oplevert voor de lidstaat van ontvangst. De uitsluitingsclausules zijn er slechts op gericht in het verleden gestelde daden te bestraffen. In het stelsel van de richtlijn kunnen de bevoegde autoriteiten op grond van andere bepalingen de noodzakelijke maatregelen treffen wanneer een persoon actueel gevaar oplevert.

Ten slotte legde het Hof de richtlijn aldus uit dat de lidstaten op grond van hun nationaal recht asiel kunnen verlenen aan een persoon die op grond van een van de uitsluitingsclausules van de richtlijn van de vluchtelingenstatus is uitgesloten, voor zover deze andere bescherming niet kan worden verward met de vluchtelingenstatus in de zin van de richtlijn.

In de zaken *Salahadin Abdulla e.a.* (arrest van 2 maart 2010, C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08) boog het Hof zich over de voorwaarden voor de beëindiging van de vluchtelingenstatus

[62] Zie voetnoot 60.

op grond dat de omstandigheden die de erkenning van die status rechtvaardigden, zijn veranderd in de zin van artikel 11, lid 1, sub e, van richtlijn 2004/83.

Het Hof was van oordeel dat iemand zijn vluchtelingenstatus verliest wanneer, gelet op een ingrijpende en niet-voorbijgaande verandering van omstandigheden in het betrokken derde land, de omstandigheden die ten grondslag lagen aan zijn vrees voor vervolging niet meer bestaan en hij niet om andere redenen behoeft te vrezen voor vervolging. Ten einde te kunnen concluderen dat de vrees van de vluchteling voor vervolging niet langer gegrond is, moeten de bevoegde autoriteiten vaststellen dat de in artikel 7, lid 1, van richtlijn 2004/83 bedoelde actor of actoren van bescherming redelijke maatregelen hebben getroffen om vervolging te voorkomen. Zij moeten met name beschikken over een doeltreffend juridisch systeem voor de opsporing, gerechtelijke vervolging en bestraffing van handelingen die vervolging vormen. De bevoegde autoriteiten moeten zich er ook van vergewissen dat de betrokkene in geval van beëindiging van zijn vluchtelingenstatus toegang tot die bescherming zal hebben.

Vervolgens onderzocht het Hof de hypothese dat de omstandigheden die tot verlening van de vluchtelingenstatus hebben geleid niet meer bestaan, en preciseerde het de voorwaarden waaronder de bevoegde autoriteiten zo nodig moeten nagaan of er geen andere omstandigheden zijn die de betrokkene op goede gronden doen vrezen voor vervolging. Daarbij wees het Hof er met name op dat, zowel in het stadium van de erkenning als vluchteling als in het stadium van het onderzoek van de vraag of de vluchtelingenstatus in stand moet blijven, de beoordeling betrekking heeft op dezelfde vraag, namelijk of de aangetoonde omstandigheden al dan niet een dusdanige bedreiging vormen dat de betrokkene, gezien zijn individuele situatie, op goede gronden mag vrezen daadwerkelijk te zullen worden vervolgd. Bijgevolg concludeerde het Hof dat het waarschijnlijkheidscriterium ter beoordeling van het vervolgingsrisico hetzelfde is als dat wat bij de verlening van de vluchtelingenstatus wordt aangelegd.

Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken en internationaal privaatrecht

De „communautarisering" van de justitiële samenwerking in burgerlijke zaken ging zoals verwacht gepaard met een versterking van de rol van de gemeenschapsrechter.

In 2010 deed het Hof van Justitie verschillende belangrijke uitspraken over de uitlegging van de bijzondere bepalingen met betrekking tot overeenkomsten die zijn vervat in verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken[63].

Allereerst moet worden gewezen op de zaak *Car Trim* (arrest van 25 februari 2010, C-381/08), waarin het Hof van Justitie zich moest uitspreken over de uitlegging van artikel 5, punt 1, sub b, van verordening nr. 44/2001, dat twee autonome definities geeft inzake overeenkomsten voor de koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken en inzake overeenkomsten voor de verstrekking van diensten, met het oog op de vergemakkelijking van de toepassing van de bijzonderebevoegdheidsregel van artikel 5, punt 1, van verordening nr. 44/2001 voor verbintenissen uit overeenkomst, die de rechter aanwijst van de plaats waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd. Voor overeenkomsten voor de koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken omschrijft artikel 5, punt 1, sub b, eerste streepje, van de verordening de plaats van uitvoering van de verbintenis als de in de overeenkomst

[63] Verordening (EG) nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 (PB 2001, L 12, blz. 1).

bepaalde plaats van levering. Voor overeenkomsten voor de verstrekking van diensten verwijst artikel 5, punt 1, sub b, tweede streepje, van de verordening naar de in de overeenkomst bepaalde plaats waar de dienst wordt verstrekt. In deze zaak werd aan het Hof een prejudiciële vraag gesteld over de criteria voor het onderscheid tussen de „koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken" en de „verstrekking van diensten" in de zin van artikel 5, punt 1, sub b, van de verordening en over de plaats van uitvoering van de leveringsplicht in het geval van een verzendingskoop, met name wanneer in de overeenkomst niets is bepaald.

Op het eerste deel van de vraag antwoordde het Hof van Justitie dat artikel 5, punt 1, sub b, van verordening nr. 44/2001 aldus moet worden uitgelegd dat overeenkomsten tot levering van te vervaardigen of voort te brengen goederen, ook wanneer de koper daarbij bepaalde eisen met betrekking tot de verkrijging, de verwerking en de levering van deze goederen heeft gesteld, zonder dat hij de materialen heeft geleverd, en ook wanneer de leverancier aansprakelijk is voor de kwaliteit van het product en de conformiteit ervan met de overeenkomst, als „koop en verkoop van roerende lichamelijke zaken" in de zin van artikel 5, punt 1, sub b, eerste streepje, van deze verordening moeten worden gekwalificeerd. Op het tweede deel van de prejudiciële vraag, betreffende de plaats van uitvoering van de overeenkomst bij een verzendingskoop, antwoordde het Hof allereerst dat overeenkomstig artikel 5, punt 1, sub b, eerste streepje, van verordening nr. 44/2001, de plaats waar de goederen krachtens de overeenkomst werden geleverd of hadden moeten geleverd, op basis van de bepalingen van de overeenkomst moet worden bepaald. Het preciseerde vervolgens dat indien de plaats van levering niet aldus kan worden bepaald zonder dat het op de overeenkomst toepasselijke materiële recht wordt toegepast, deze plaats de plaats is van de materiële overdracht van de goederen waarmee de koper op de eindbestemming de feitelijke macht om over deze goederen te beschikken heeft verkregen of had moeten verkrijgen. Volgens het Hof beantwoordt deze oplossing niet alleen aan de doelstellingen van voorspelbaarheid en nabijheid, maar strookt zij ook met de fundamentele doelstelling van een overeenkomst tot koop en verkoop van goederen, namelijk de overdracht daarvan van de verkoper aan de koper, welke verrichting pas volledig tot stand is gekomen wanneer deze goederen op hun eindbestemming zijn aangekomen.

Vermelding verdienen nog twee gevoegde zaken, *Pammer* en *Hotel Alpenhof* (arrest van 7 december 2010, C-585/08 en C-144/09), die eveneens betrekking hebben op de toepassing van verordening nr. 44/2001 op overeenkomsten. In die arresten gaf het Hof van Justitie een uitlegging van artikel 15 van de verordening, betreffende door consumenten gesloten overeenkomsten. De prejudiciële vraag die in die twee zaken werd gesteld, betrof de definitie van het begrip „activiteiten gericht op" de lidstaat waar de consument woonplaats heeft, als bedoeld in artikel 15, lid 1, sub c, van verordening nr. 44/2001. Dat begrip, dat het mogelijk moet maken om de bijzondere bepalingen van de verordening ter bescherming van de consument toe te passen op via internet gesloten overeenkomsten, wordt in de verordening niet gedefinieerd. In een gezamenlijke verklaring van de Commissie en de Raad over artikel 15 van verordening nr. 44/2001 wordt enkel gepreciseerd dat „het feit dat een internetsite toegankelijk is, op zich niet voldoende is om artikel 15 toe te passen; noodzakelijk is dat de consument op die site gevraagd wordt overeenkomsten op afstand te sluiten en dat er inderdaad een dergelijke overeenkomst gesloten is, ongeacht de middelen die daartoe zijn gebruikt". Daaraan wordt nog toegevoegd dat de taal en de munteenheid die op de internetsite worden gebruikt geen voldoende aanwijzingen zijn.

Teneinde de termen van de verordening te verduidelijken, geeft het Hof van Justitie een algemene omschrijving van het begrip „activiteiten gericht op" in de context van de elektronische handel en vermeldt het vervolgens een niet-uitputtende lijst van aanwijzingen dat de activiteit van de ondernemer is gericht op de lidstaat waar de consument woonplaats heeft. In de eerste plaats bevestigt het Hof dat het begrip „activiteiten gericht op" autonoom moet worden uitgelegd

en dat een ondernemer zijn activiteiten via internet richt op de lidstaat waar de consument woonplaats heeft indien vóór de eventuele sluiting van een overeenkomst met de consument uit deze internetsites en de algemene activiteit van de ondernemer blijkt dat deze van plan was om handel te drijven met consumenten die woonplaats hebben in één of meerdere lidstaten, waaronder die waar deze consument woonplaats heeft, in die zin dat hij bereid was om met deze consumenten een overeenkomst te sluiten. In de tweede plaats vermeldt het op niet-limitatieve wijze welke aanwijzingen de nationale rechter moet onderzoeken, die een duidelijke uitdrukking vormen van de wil van de ondernemer om de consumenten in een andere lidstaat dan de zijne als klanten te winnen: het internationale karakter van de activiteit, routebeschrijvingen vanuit andere lidstaten naar de plaats waar de ondernemer is gevestigd, het gebruik van een andere taal of munteenheid dan die welke gewoonlijk worden gebruikt in de lidstaat waar de ondernemer gevestigd is en de mogelijkheid om in die andere taal de boeking te verrichten en te bevestigen, de vermelding van een telefoonnummer met internationaal kengetal, uitgaven voor een zoekmachineadvertentiedienst die worden gemaakt om consumenten die in andere lidstaten woonplaats hebben gemakkelijker toegang te verlenen tot de site van de ondernemer of diens tussenpersoon, het gebruik van een andere topleveldomeinnaam dan die van de lidstaat waar de ondernemer gevestigd is, en de verwijzing naar een internationaal clientèle dat is samengesteld uit klanten die woonplaats hebben in verschillende lidstaten. In de derde plaats bevestigt het Hof in die twee arresten ten slotte dat elementen als de toegankelijkheid van de internetsite van de ondernemer in de lidstaat waar de consument woonplaats heeft, de vermelding van een e-mailadres en andere contactgegevens of het gebruik van taal of de munteenheid die gewoonlijk worden gebruikt in de lidstaat waar de ondernemer gevestigd is, onvoldoende zijn.

In de zaak *Pammer* verklaarde het Hof tevens dat een reis per vrachtschip kan worden aangemerkt als een pakketreis in de zin van artikel 15, lid 3, van verordening nr. 44/2001, aangezien zij voldoet aan de voorwaarden om een „pakket" in de zin van artikel 2, lid 1, van richtlijn 90/314/EEG[64] te kunnen vormen. Volgens die bepaling moet de reis behalve het vervoer tegen een vaste prijs logies omvatten en langer dan 24 uur duren. Met het oog op de coherentie van het internationaal privaatrecht van de Unie hield het Hof bij de uitlegging van artikel 15, lid 3, van verordening nr. 44/2001 rekening met de overeenkomstige bepaling in verordening (EG) nr. 593/2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, waarin uitdrukkelijk verwezen wordt naar het begrip „pakketreis" in de zin van richtlijn 90/314.

De uitlegging van verordening (EG) nr. 2201/2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1347/2000[65] gaf aanleiding tot drie arresten die hier moeten worden vermeld. Die uitspraken betreffen verzoeken voor de terugkeer van een kind dat ongeoorloofd was overgebracht uit het land van zijn gewone verblijfplaats. Twee van die arresten zijn gewezen in het kader van de prejudiciële spoedprocedure van artikel 104 ter van het Reglement voor de procesvoering van het Hof. Die procedure is sinds 1 maart 2008 van toepassing op verwijzingen betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, en moet het Hof in staat stellen, de gevoeligste vragen binnen een aanzienlijk verkorte termijn te behandelen, bijvoorbeeld in situaties waarin een persoon van zijn vrijheid is beroofd, wanneer het antwoord op de opgeworpen vraag van doorslaggevende betekenis is voor de beoordeling van de rechtspositie van de persoon die zich in hechtenis bevindt of van zijn vrijheid is beroofd,

[64] Richtlijn 90/314/EEG van de Raad van 13 juni 1990 betreffende pakketreizen, met inbegrip van vakantiepakketten en rondreispakketten (PB L 158, blz. 59).

[65] Verordening (EG) nr. 2201/2003 van de Raad van 27 november 2003 (PB L 338, blz. 1).

of wanneer in een geschil betreffende ouderlijk gezag of voogdij de bevoegdheid van de rechter bij wie het geding op grond van het gemeenschapsrecht aanhangig is gemaakt, afhangt van het antwoord op de prejudiciële vraag.

In de zaak *Povse* (arrest van 1 juli 2010, C-211/10) stelde de Oostenrijkse verwijzende rechter het Hof van Justitie in het kader van de spoedprocedure een aantal prejudiciële vragen over de uitlegging van de bepalingen van verordening nr. 2201/2003 inzake het gezag over en de terugkeer van een kind. Het hoofdgeding betrof het conflict tussen de ouders van een kind dat door zijn moeder ongeoorloofd van de gezamenlijke woning in Italië naar Oostenrijk was overgebracht. Deze zaak was ingewikkeld omdat met tegenstrijdige resultaten tegelijkertijd twee procedures waren gevoerd, een voor de Italiaanse gerechten en een andere voor de Oostenrijkse. De eerste prejudiciële vraag was of een voorlopige maatregel als die welke de Italiaanse rechter had vastgesteld, waarbij het aan de moeder opgelegde verbod om met het kind het land te verlaten was opgeheven en het gezag over het kind voorlopig aan beide ouders was toevertrouwd en was bepaald dat het kind tot aan de vaststelling van de beslissing ten gronde in Oostenrijk mocht verblijven, een „gezagbeslissing die niet de terugkeer van het kind met zich brengt" is in de zin van artikel 10, sub b-iv, van verordening nr. 2201/2003. Een dergelijke beslissing van het gerecht van de lidstaat van de eerdere gewone verblijfplaats van het kind heeft tot gevolg dat diens bevoegdheid wordt overgedragen aan de gerechten van de lidstaat waar het kind naar toe is gebracht. Het Hof was van oordeel dat een voorlopige voorziening geen „gezagbeslissing die niet de terugkeer van het kind met zich brengt" is in de zin van artikel 10, sub b-iv, van de verordening, en niet de basis kan vormen voor een overdracht van bevoegdheid aan het gerecht van de lidstaat waarnaar het kind ongeoorloofd is overgebracht. Deze conclusie vloeit voort uit de opzet van de verordening en dient ook de belangen van het kind. Een andere opvatting zou het bevoegde gerecht van de lidstaat waar het kind voorheen zijn gewone verblijfplaats had, namelijk kunnen ontmoedigen om de voorlopige maatregelen te treffen die in het belang van het kind vereist zijn. In de tweede plaats werd het Hof verzocht om uitlegging van artikel 11, lid 8, van verordening nr. 2201/2003. Volgens die bepaling kan een krachtens artikel 13 van het Haags Kinderontvoeringsverdrag 1980 genomen beslissing houdende niet-terugkeer van het kind, zoals die welke de Oostenrijkse rechters op verzoek van de vader hadden genomen, niet in de weg staan aan de uitvoering van een latere beslissing die de terugkeer van het kind met zich brengt, gegeven door een gerecht dat krachtens verordening nr. 2201/2003 bevoegd is, zoals die welke de vader in het hoofdgeding na de Oostenrijkse beslissing had verkregen van de Italiaanse rechters. Aan het Hof werd gevraagd of voor de uitvoerbaarheid van een beslissing die de terugkeer van het kind met zich brengt vereist is dat zij gebaseerd is op een definitieve beslissing van datzelfde gerecht over het gezagsrecht over het kind. Het Hof beantwoordde die vraag ontkennend, omdat die uitlegging moeilijk kan worden verzoend met de door artikel 11 van de verordening nagestreefde doelstelling van voortvarendheid en de voorrang die aan de bevoegdheid van het gerecht van herkomst wordt gegeven. In de derde plaats preciseerde het Hof dat artikel 47, lid 2, tweede alinea, van verordening nr. 2201/2003 aldus moet worden uitgelegd dat een later gegeven beslissing van een gerecht van de lidstaat van tenuitvoerlegging, waarbij een gezagsrecht voorlopig wordt toegekend en die naar het recht van die staat als uitvoerbaar wordt beschouwd, niet kan worden tegengeworpen aan de tenuitvoerlegging van een eerdere beslissing van het bevoegde gerecht in de lidstaat van herkomst waarvoor een certificaat is afgegeven en waarbij de terugkeer van het kind wordt gelast. De onverenigbaarheid, in de zin van artikel 47, lid 2, tweede alinea, van de verordening, van een beslissing waarvoor een certificaat is afgegeven met een later gegeven uitvoerbare beslissing, moet enkel worden onderzocht aan de hand van de eventuele nadien gegeven beslissingen van het bevoegde gerecht van de lidstaat van herkomst. In de vierde plaats was het Hof ten slotte van oordeel dat de tenuitvoerlegging van een beslissing waarvoor een certificaat is afgegeven, in de lidstaat van tenuitvoerlegging niet kan worden geweigerd op grond dat zij, vanwege een wijziging in de omstandigheden die zich na de vaststelling ervan heeft

voorgedaan, ernstig afbreuk kan doen aan het belang van het kind. Een dergelijke wijziging is immers een vraag ten gronde die valt onder de bevoegdheid van het bevoegde gerecht van de lidstaat van herkomst.

De vraag inzake het gezagsrecht en de ongeoorloofde overbrenging van een kind in het kader van de toepassing van verordening nr. 2201/2003 stond ook centraal in de zaak *McB* (arrest van 5 oktober 2010, C-400/10), die ook volgens de prejudiciële spoedprocedure is behandeld. Die zaak stelt de verschillen in het licht die in de rechtsstelsels van de lidstaten bestaan met betrekking tot het gezagsrecht van de vader die niet gehuwd is met de moeder van het kind. In sommige rechtsstelsels beschikt de vader van een buitenhuwelijks kind namelijk niet van rechtswege over een gezagsrecht; dat is afhankelijk van de verkrijging van een beslissing van de bevoegde nationale rechterlijke instantie waarbij hem een dergelijk recht wordt toegekend. Dat is het geval in het Ierse recht, dat van toepassing was op de grond van het geschil. Daaruit volgt dat wanneer het gezagsrecht over een kind hem niet bij een rechterlijke beslissing is toegekend, de vader niet kan aantonen dat de overbrenging van het kind ongeoorloofd is in de zin van artikel 2, punt 11, van verordening nr. 2201/2003, teneinde de terugkeer van het kind naar het land van zijn gewone verblijfplaats te vorderen. In de zaak *McB* werd aan het Hof van Justitie de prejudiciële vraag gesteld of het recht van een lidstaat die de verlening van het gezagsrecht aan de vader van een kind die niet gehuwd is met de moeder van dat kind afhankelijk stelt van een rechterlijke beslissing, verenigbaar is met verordening nr. 2201/2003, uitgelegd in overeenstemming met artikel 7 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, betreffende het recht op eerbiediging van het privéleven en het familie- en gezinsleven.

Het Hof beklemtoonde eerst dat het begrip „gezagsrecht" in de betrokken verordening autonoom wordt gedefinieerd, en dat uit artikel 2, lid 11, sub a, van die verordening volgt dat de aanwijzing van de houder van het gezagsrecht een kwestie van het toepasselijke nationale recht is, namelijk het recht van de lidstaat waar het kind onmiddellijk voor zijn overbrenging of niet doen terugkeren, zijn gewone verblijfplaats had. Vervolgens overwoog het Hof dat het feit dat de vader van een buitenhuwelijks kind, anders dan de moeder, niet automatisch houder van een gezagsrecht over zijn kind in de zin van artikel 2 van verordening nr. 2201/2003 is, geen afbreuk doet aan de wezenlijke inhoud van zijn in artikel 7 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie neergelegde recht op een privéleven en een gezinsleven, vooropgesteld dat zijn recht om de bevoegde rechter om het gezagsrecht te verzoeken gevrijwaard is.

Ten slotte moet worden gewezen op de zaak *Purrucker* (arrest van 15 juli 2010, C-256/09), waarin het Hof van Justitie uitspraak moest doen over de toepassing van de bepalingen van verordening nr. 2201/2003 betreffende de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen van een gerecht van een andere lidstaat op voorlopige maatregelen inzake het gezagsrecht die zijn getroffen op grond van artikel 20 van die verordening. In de eerste plaats herinnerde het Hof aan het verschil tussen de regels van de artikelen 8 tot en met 14 van die verordening, die de bevoegdheid ten gronde regelen, en de regel van artikel 20, lid 1, van die verordening, op grond waarvan een gerecht van een lidstaat, zelfs wanneer het ten gronde niet bevoegd is, voorlopige en bewarende maatregelen kan vaststellen, mits is voldaan aan de drie voorwaarden dat de betrokken maatregelen spoedeisend zijn, dat zij worden getroffen jegens personen of goederen die zich bevinden in de lidstaat waar die gerechten zetelen en dat zij voorlopig zijn. In de tweede plaats besliste het Hof dat het stelsel van erkenning en tenuitvoerlegging van de artikelen 21 en volgende van verordening nr. 2201/2003 niet van toepassing is op voorlopige maatregelen die zijn getroffen op grond van artikel 20 van die verordening. Het Hof wees er namelijk op dat de wetgever van de Unie die toepassing niet wenselijk heeft geacht, zoals blijkt uit de wetsgeschiedenis en uit de overeenkomstige bepalingen van eerdere rechtsinstrumenten, zoals verordening (EG) nr. 1347/2000 en het Brussel II-Verdrag. Het wees er ook op dat een toepassing

in elke andere lidstaat, met inbegrip van de staat die ten gronde bevoegd is, van het stelsel van erkenning en tenuitvoerlegging van verordening nr. 2201/2003 op voorlopige maatregelen zou leiden tot een gevaar voor omzeiling van de bevoegdheidsregels van de verordening en van „forum shopping". Dat zou indruisen tegen de doelstellingen van de verordening, met name de inachtneming van de belangen van het kind door de vaststelling van beslissingen die hem betreffen door het gerecht dat geografisch dicht bij zijn gewone verblijfplaats staat, dat de wetgever van de Unie het meest geschikt acht om de in het belang van het kind te treffen maatregelen te beoordelen. In de derde plaats deed het Hof ten slotte uitspraak over de noodzaak om de verweerder in de spoedprocedure in staat te stellen hoger beroep in te stellen tegen de beslissing waarbij voorlopige maatregelen worden gelast. Het Hof overwoog dat het, gelet op het belang van de voorlopige maatregelen die inzake ouderlijke verantwoordelijkheid kunnen worden vastgesteld, ongeacht of dat door een ten gronde bevoegd gerecht gebeurt, van belang is dat een persoon die betrokken is bij een dergelijke procedure, ook als hij is gehoord door het gerecht dat de maatregelen heeft getroffen, hoger beroep kan instellen tegen de beslissing waarbij voorlopige maatregelen worden gelast. Het is van wezenlijk belang dat deze persoon door een ander gerecht dan het gerecht dat die maatregelen heeft vastgesteld en dat op korte termijn uitspraak doet, de bevoegdheid ten gronde kan doen toetsen van het gerecht dat de voorlopige maatregelen heeft getroffen, dan wel, indien uit de beslissing niet blijkt dat het gerecht bevoegd is of zich ten gronde bevoegd heeft verklaard op grond van de verordening, de eerbiediging van de in artikel 20 van de verordening genoemde voorwaarden.

Politiële en justitiële samenwerking in strafzaken

Het emblematische instrument op het gebied van de politiële en justitiële samenwerking in strafzaken, het Europees aanhoudingsbevel, bleef aanleiding geven tot rechtspraak.

In de zaak *Mantello* (arrest van 16 november 2010, C-261/09) legde het Hof artikel 3, punt 2, van kaderbesluit 2002/584/JBZ[66] uit, op grond waarvan de rechterlijke autoriteit van de uitvoerende lidstaat de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel kan weigeren als uit de gegevens waarover de uitvoerende rechterlijke autoriteit beschikt, blijkt dat de gezochte persoon door een lidstaat „onherroepelijk is berecht voor dezelfde feiten". Wat in de eerste plaats het begrip „dezelfde feiten" betreft, stelde het Hof vast dat voor de uitvaardiging en tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel het begrip „dezelfde feiten" in artikel 3, punt 2, van kaderbesluit 2002/584 een autonoom begrip van het recht van de Unie is. Het begrip „dezelfde feiten" is trouwens eveneens vervat in artikel 54 van de overeenkomst ter uitvoering van het Schengen-akkoord en is in het kader daarvan aldus uitgelegd dat het alleen betrekking heeft op de feiten zelf en een geheel van onlosmakelijk met elkaar verbonden concrete omstandigheden omvat, ongeacht de juridische kwalificatie van deze feiten of het beschermde rechtsbelang. Daar artikel 54 van die overeenkomst en artikel 3, punt 2, van het kaderbesluit dezelfde doelstelling hebben, namelijk vermijden dat een persoon opnieuw strafrechtelijk wordt vervolgd of veroordeeld wegens dezelfde feiten, geldt de in het kader van de overeenkomst ter uitvoering van het Schengen-akkoord gegeven uitlegging van dit begrip dus eveneens in de context van kaderbesluit 2002/584.

Vervolgens wees het Hof erop dat een gezochte persoon wordt geacht reeds onherroepelijk te zijn berecht ter zake van dezelfde feiten wanneer na een strafprocedure de strafvervolging definitief is beëindigd of de betrokkene definitief is vrijgesproken. Of een vonnis „onherroepelijk"

[66] Kaderbesluit 2002/584/JBZ van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten (PB L 190, blz. 1).

is, wordt bepaald door het recht van de lidstaat waar dit vonnis is gewezen. Een beslissing die volgens het recht van de lidstaat die een strafprocedure heeft ingeleid, de strafvervolging op nationaal niveau voor bepaalde feiten niet onherroepelijk beëindigt, is dus geen procedurele belemmering voor de inleiding of de voortzetting van een strafprocedure wegens dezelfde feiten in een lidstaat van de Unie. Wanneer de uitvaardigende rechterlijke autoriteit in antwoord op een door de uitvoerende rechterlijke autoriteit ingediend verzoek om informatie op basis van zijn nationale recht uitdrukkelijk heeft vastgesteld dat het eerder in haar rechtsorde gewezen vonnis geen onherroepelijk vonnis betreffende de in het aanhoudingsbevel omschreven feiten is, kan de uitvoerende rechterlijke autoriteit de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel in beginsel niet weigeren.

Buitenlands en veiligheidsbeleid

In het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid preciseerde het Hof op verzoek van het Oberlandesgericht Düsseldorf de strekking van de specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme (arrest van 29 juni 2010, C-550/09) en legde het de artikelen 2 en 3 van verordening (EG) nr. 2580/2001[67] uit.

Ter uitvoering van bepaalde resoluties van de Verenigde Naties heeft de Raad gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB[68] en verordening nr. 2580/2001 vastgesteld, die de bevriezing gelasten van tegoeden van de personen en entiteiten die voorkomen op een lijst die is opgesteld en regelmatig wordt bijgewerkt bij besluiten van de Raad. De verordening verbiedt voorts dat tegoeden direct of indirect ter beschikking worden gesteld aan personen en entiteiten die voorkomen op die lijst.

Tot in juni 2007 werden besluiten vastgesteld zonder dat aan de op de lijst voorkomende personen en entiteiten de specifieke redenen werden meegedeeld waarom zij op die lijst waren opgenomen. Ten gevolge van een arrest van het Gerecht[69] waarbij de plaatsing van een groep op de lijst ongeldig was verklaard, met name op grond dat de Raad de plaatsing niet had gemotiveerd en inhoudelijk rechterlijk toezicht derhalve onmogelijk was, wijzigde de Raad de procedure voor plaatsing op de lijst. Bij de vaststelling van een nieuw besluit waarbij de lijst werd bijgewerkt[70], dat in werking trad op 29 juni 2007, verstrekte de Raad aan de betrokken personen en groepen een motivering voor hun plaatsing op de lijst. In latere arresten verklaarde het Gerecht de plaatsing van verschillende andere entiteiten op de lijst ongeldig op dezelfde gronden als in het arrest in zaak T-228/02. Op 2 mei 2002 werd de organisatie Devrimci Halk Kurtulus Partisi-Cephesi (DHKP-C) opgenomen op de lijst. Sindsdien heeft de Raad verschillende besluiten vastgesteld waarbij de lijst is bijgewerkt. De DHKP-C is altijd op de lijst blijven staan.

De zaak bij het Hof betrof twee Duitse staatsburgers tegen wie in Duitsland een strafzaak aanhangig was gemaakt. Aan E en F werd verweten dat zij van 30 augustus 2002 tot en met 5 november 2008 lid waren geweest van de DHKP-C. Zij waren in voorlopige hechtenis gesteld

[67] Verordening (EG) nr. 2580/2001 van de Raad van 27 december 2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme (PB L 344, blz. 70).

[68] Gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB van de Raad van 27 december 2001 betreffende de toepassing van specifieke maatregelen ter bestrijding van het terrorisme (PB L 344, blz. 93).

[69] Arrest van 12 december 2006, *Organisatie van Volksmujahedeen van Iran/Raad* (T-228/02).

[70] Besluit 2007/445/EG van de Raad van 28 juni 2007 tot uitvoering van artikel 2, lid 3, van verordening nr. 2580/2001 en tot intrekking van de besluiten 2006/379/EG en 2006/1008/EG (PB L 169, blz. 58).

wegens het lidmaatschap van een terroristische groep en tegen hen was een strafzaak aanhangig gemaakt. Daar de verwijzende rechter twijfels had over de geldigheid van de plaatsing van de DHKP-C op de lijst, vroeg hij het Hof van Justitie of, gelet op de arresten van het Gerecht waarbij de plaatsing van bepaalde personen en entiteiten wegens schending van elementaire procedurele waarborgen nietig was verklaard, de plaatsing van de DHKP-C op de lijst voor de periode vóór 29 juni 2007 eveneens ongeldig moest worden geacht, ofschoon de DHKP-C niet om nietigverklaring daarvan had verzocht.

Om te beginnen wees het Hof erop dat in de zaak bij de nationale rechter vrijheidsstraffen konden worden opgelegd. In dat verband beklemtoonde het dat de Europese Unie een Unie is die wordt beheerst door het recht, in die zin dat de instellingen niet ontkomen aan het toezicht op de verenigbaarheid van hun handelingen met het VWEU en de algemene rechtsbeginselen. Elke partij heeft in de context van een nationale procedure het recht om de ongeldigheid aan te voeren van bepalingen die zijn neergelegd in handelingen van de Unie die de grondslag vormen voor een nationaal besluit of een nationale handeling jegens die partij, en de nationale rechter ertoe te brengen daarover prejudiciële vragen te stellen aan het Hof, mits die partij niet gerechtigd is bij het Gerecht rechtstreeks beroep in te stellen tegen die bepalingen.

Aangaande de geldigheid van de besluiten van de Raad van vóór juni 2007 merkte het Hof op dat geen van die besluiten voorzien was van een motivering met betrekking tot de wettelijke voorwaarden voor toepassing van de verordening op de DHKP-C of van een uiteenzetting van de specifieke en concrete redenen waarom de Raad tot de conclusie was gekomen dat de plaatsing van de DHKP-C op de lijst gerechtvaardigd was of bleef. Aan de verdachten waren derhalve de noodzakelijke aanwijzingen onthouden om de gegrondheid van de plaatsing van de DHKP-C op de lijst tijdens de periode vóór 29 juni 2007, en met name de juistheid en relevantie van de factoren die tot die plaatsing hebben geleid, te onderzoeken, ook al vormde die plaatsing mede de grondslag van de tegen hen gerichte akte van beschuldiging. Het motiveringsgebrek waaraan de plaatsing mank gaat, kon ook een passende rechterlijke toetsing van de materiële rechtmatigheid ervan bemoeilijken. Een dergelijke toetsing is echter noodzakelijk om een juist evenwicht te kunnen vinden tussen de eisen van de strijd tegen het internationale terrorisme en de bescherming van fundamentele vrijheden en rechten.

Met betrekking tot de vraag of het besluit van juni 2007 de plaatsing van de DHKP-C op de lijst met terugwerkende kracht geldig heeft gemaakt, stelde het Hof vast dat dat besluit in geen geval kan bijdragen aan de grondslag voor een strafrechtelijke veroordeling voor feiten uit de periode voor de inwerkingtreding ervan. Een dergelijke uitlegging zou namelijk een schending opleveren van het beginsel van niet-terugwerkende kracht van bepalingen die de grondslag kunnen vormen voor een dergelijke strafrechtelijke vervolging. In die omstandigheden was het Hof van oordeel dat de nationale rechter, binnen de context van de procedure in het hoofdgeding, de vóór juni 2007 vastgestelde besluiten van de Raad buiten toepassing diende te laten, zodat deze niet kunnen bijdragen aan de grondslag voor strafrechtelijke vervolgingen tegen E en F in verband met de periode vóór 29 juni 2007.

Ten slotte gaf het Hof een ruime uitlegging van het in artikel 2, lid 1, sub b, van verordening nr. 2580/2001 neergelegde verbod om tegoeden ter beschikking te stellen van personen of entiteiten die voorkomen op de lijst. Volgens het Hof omvat dat verbod alle handelingen die moeten worden verricht opdat een persoon, groep of entiteit die wordt vermeld op de lijst bedoeld in artikel 2, lid 3, van verordening nr. 2580/2001, daadwerkelijk de volle beschikkingsbevoegdheid krijgt over de betrokken tegoeden of andere financiële of economische middelen. Volgens het Hof staat deze ruime opvatting los van het al dan niet bestaan van

betrekkingen tussen de auteur van de betrokken terbeschikkingstellingshandeling en degene voor wie deze bestemd is.

In de zaak *M e.a.* (arrest van 29 april 2010, C-340/08) deed het Hof uitspraak over de vraag of socialezekerheids- of socialebijstandsuitkeringen — zoals onderhoudsuitkeringen, kinderbijslagen en woontoelagen — van de echtgenotes van vermeende terroristen die op de lijst van verordening (EG) nr. 881/2002[71] staan, tegoeden zijn die krachtens die verordening bevroren worden.

Het Hof stelde vast dat, gelet op de verschillen tussen de verschillende taalversies van de verordening en de resolutie van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties waaraan die verordening uitvoering wil geven, de verordening moet worden uitgelegd in het licht van haar doel, de bestrijding van het internationaal terrorisme. Het bevriezen van tegoeden heeft tot doel te verhinderen dat de betrokken personen toegang hebben tot economische of financiële middelen, ongeacht de aard ervan, die zij zouden kunnen gebruiken voor het ondersteunen van terroristische activiteiten. Dat doel moet met name aldus worden begrepen dat de bevriezing van tegoeden enkel van toepassing is op activa die kunnen worden omgezet in tegoeden, goederen of diensten die kunnen worden gebruikt voor het ondersteunen van terroristische activiteiten. Het Hof wees erop dat niet was gesteld dat de betrokken echtgenotes deze tegoeden doorgeven aan hun echtgenoot in plaats van ze te bestemmen voor de basisuitgaven van hun huishouden, en dat niet betwist werd dat de betrokken tegoeden door de echtgenotes daadwerkelijk werden gebruikt om te voldoen aan de behoeften van het huishouden waar de op de lijst opgenomen personen deel van uitmaken. Omzetting van deze tegoeden in middelen die kunnen dienen om terroristische activiteiten te ondersteunen lijkt weinig plausibel, daar de uitkeringen op een dusdanig niveau zijn vastgesteld dat daarmee enkel de strikt noodzakelijke levensbehoeften van de betrokken personen worden gedekt. Het Hof concludeerde dan ook dat het voordeel dat een op de lijst opgenomen persoon indirect kan genieten uit sociale uitkeringen die worden uitbetaald aan zijn echtgenote, geen afbreuk doet aan het doel van de verordening. De verordening is dus niet van toepassing op de betaling van socialezekerheids- of socialebijstandsuitkeringen aan de echtgenotes van personen die op de bevriezingslijst zijn geplaatst.

[71] Verordening (EG) nr. 881/2002 van de Raad van 27 mei 2002 tot vaststelling van bepaalde specifieke beperkende maatregelen tegen sommige personen en entiteiten die banden hebben met Osama bin Laden, het Al-Qa'ida-netwerk en de Taliban, en tot intrekking van verordening (EG) nr. 467/2001 van de Raad tot instelling van een verbod op de uitvoer van bepaalde goederen en diensten naar Afghanistan, tot versterking van het verbod op vluchten en verlenging van de bevriezing van tegoeden en andere financiële middelen ten aanzien van de Taliban van Afghanistan (PB L 139, blz. 9).

C — Samenstelling van het Hof van Justitie

(protocollaire rangorde op 7 oktober 2010)

Eerste rij, van links naar rechts:

Kamerpresident A. Arabadjiev; eerste advocaat-generaal Y. Bot; kamerpresidenten K. Lenaerts en A. Tizzano; president van het Hof V. Skouris; kamerpresidenten J. N. Cunha Rodrigues, J.-C. Bonichot, K. Schiemann en J.-J. Kasel.

Tweede rij, van links naar rechts:

Rechters M. Ilešič en G. Arestis; advocaat-generaal J. Kokott; rechter A. Rosas; kamerpresident D. Šváby; rechters R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, A. Borg Barthet en J. Malenovský.

Derde rij, van links naar rechts:

Advocaten-generaal J. Mazák en P. Mengozzi; rechters L. Bay Larsen, E. Levits, U. Lõhmus en A. Ó Caoimh; advocaat-generaal E. Sharpston; rechters P. Lindh en T. von Danwitz.

Vierde rij, van links naar rechts:

Rechter E. Jarašiūnas; advocaat-generaal P. Cruz Villalón; rechters M. Berger en C. Toader; advocaat-generaal V. Trstenjak; rechter M. Safjan; advocaat-generaal N. Jääskinen; rechter A. Prechal; griffier A. Calot Escobar.

1. Leden van het Hof van Justitie

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Vassilios Skouris
geboren in 1948; gediplomeerde in de rechten van de vrije universiteit te Berlijn (1970); doctor in het staatsrecht en het administratief recht van de universiteit van Hamburg (1973); hoogleraar aan de universiteit van Hamburg (1972–1977); hoogleraar publiekrecht aan de universiteit van Bielefeld (1978); hoogleraar publiekrecht aan de universiteit van Thessaloniki (1982); minister van Binnenlandse Zaken (in 1989 en in 1996); lid van het bestuurscomité van de universiteit van Kreta (1983–1987); directeur van het centrum voor internationaal en Europees economisch recht te Thessaloniki (1997–2005); voorzitter van de Griekse vereniging voor Europees recht (1992–1994); lid van het Grieks nationaal comité voor het onderzoek (1993–1995); lid van het hoog comité voor de selectie van Griekse ambtenaren (1994–1996); lid van de wetenschappelijke raad van de Academie voor Europees recht te Trier (sinds 1995); lid van het bestuurscomité van de Griekse nationale school voor de magistratuur (1995–1996); lid van de wetenschappelijke raad van het ministerie van Buitenlandse Zaken (1997–1999); voorzitter van de Griekse economische en sociale raad in 1998; rechter in het Hof van Justitie sedert 8 juni 1999; president van het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Antonio Tizzano
geboren in 1940; hoogleraar recht van de Europese Unie aan de universiteit La Sapienza, Rome; hoogleraar aan de universiteiten Istituto Orientale (1969–1979) en Federico II te Napels (1979–1992), en aan de universiteiten van Catania (1969–1977) en Mogadishu (1967–1972); advocaat bij het Italiaanse Hof van cassatie; juridisch adviseur bij de permanente vertegenwoordiging van de Italiaanse Republiek bij de Europese Gemeenschappen (1984–1992); lid van de Italiaanse delegatie bij de onderhandelingen over de toetreding van het Koninkrijk Spanje en de Portugese Republiek tot de Europese Gemeenschappen, over de Europese Akte en over het Verdrag betreffende de Europese Unie; auteur van talrijke publicaties, waaronder commentaren op de Europese Verdragen en de wettelijke regelingen van de Europese Unie; oprichter en sinds 1996 directeur van het tijdschrift „Il Diritto dell'Unione Europea"; lid van talrijke directie- of redactiecomités van juridische tijdschriften; rapporteur bij talrijke internationale congressen; conferenties en cursussen bij verschillende internationale instellingen, waaronder de Academie voor Internationaal Recht te Den Haag (1987); lid van de groep onafhankelijke deskundigen die is aangewezen om de financiën van de Commissie van de Europese Gemeenschappen te onderzoeken (1999); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van 7 oktober 2000 tot en met 3 mei 2006; rechter in het Hof van Justitie sedert 4 mei 2006.

José Narciso da Cunha Rodrigues

geboren in 1940; diverse ambten bij de rechterlijke macht (1964–1977); verschillende regeringsopdrachten met betrekking tot het verrichten en coördineren van studies betreffende de herziening van de rechterlijke organisatie; gemachtigde van de regering bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens en het Europees Hof voor de rechten van de mens (1980–1984); deskundige in de stuurgroep voor de mensenrechten van de Raad van Europa (1980–1985); lid van de commissie voor de herziening van de wetboeken van strafrecht en strafvordering; Procurador-Geral da República (1984–2000); lid van het comité van toezicht van het Bureau voor fraudebestrijding van de Europese Unie (OLAF) (1999–2000); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

geboren in 1941; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1966–1969); ambtenaar bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1969–1977); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit te Leiden); hoogleraar Europees recht aan de universiteit te Groningen (1977–1989); rechter-plaatsvervanger aan het Gerechtshof te Arnhem; diverse publicaties; adjunct- directeur-generaal van de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1989–2000); hoogleraar Europees recht aan de universiteit te Amsterdam; rechter in het Hof van Justitie van 7 oktober 2000 tot 10 juni 2010.

Allan Rosas

geboren in 1948; doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Turku (Finland); hoogleraar recht aan de universiteit van Turku (1978–1981) en de Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981–1996); directeur van het instituut voor de mensenrechten van deze universiteit (1985–1995); verschillende nationale en internationale academische vertrouwensposities; lid van wetenschappelijke genootschappen; coördinatie van verscheidene nationale en internationale onderzoeksprojecten en -programma's op het gebied van onder meer Europees recht, internationaal recht, rechten van de mens en grondrechten, constitutioneel recht en vergelijkend bestuursrecht; vertegenwoordiger van de Finse regering als lid of adviseur van Finse delegaties naar diverse internationale conferenties en bijeenkomsten; expert inzake het Finse juridische leven, onder meer in juridische commissies van de regering en het parlement van Finland, alsmede bij de Verenigde Naties, de Unesco, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Raad van Europa; sinds 1995 juridisch hoofdadviseur bij de Juridische dienst van de Europese Commissie, belast met externe betrekkingen; sinds maart 2001 adjunct-directeur-generaal van de Juridische dienst van de Europese Commissie; rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen sedert 17 januari 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

geboren in 1954; licentiaat in de rechten (Universidad Complutense de Madrid); Abogado del Estado te Malaga; Abogado del Estado in de juridische dienst van het ministerie van Verkeer, Toerisme en Communicatie, vervolgens in de juridische dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken; Abogado del Estado-Jefe van de juridische dienst van de Staat, belast met de procedures voor het Hof van Justitie, en adjunct-directeur-generaal van de dienst communautaire en internationale juridische bijstand van de Abogacia General del Estado (ministerie van Justitie); lid van de reflectiegroep van de Commissie over de toekomst van het stelsel van communautaire rechtspraak; hoofd van de Spaanse delegatie van de groep „Amis de la Présidence" voor de hervorming van het stelsel van communautaire rechtspraak in het Verdrag van Nice en van de ad-hocgroep „Hof van Justitie" van de Raad; hoogleraar gemeenschapsrecht aan de diplomatenschool te Madrid; mededirecteur van het tijdschrift „Noticias de la Unión Europea"; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Koen Lenaerts

geboren in 1954; licentiaat en doctor in de rechten (Katholieke Universiteit Leuven); Master of Laws, Master in Public Administration (universiteit van Harvard); assistent (1979–1983), vervolgens hoogleraar Europees recht aan de Katholieke Universiteit Leuven (sinds 1983); referendaris bij het Hof van Justitie (1984–1985); professor aan het Europacollege te Brugge (1984–1989); advocaat te Brussel (1986–1989); gasthoogleraar aan de Harvard Law School (1989); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 25 september 1989 tot en met 6 oktober 2003; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Juliane Kokott

geboren in 1957; rechtenstudie (universiteiten van Bonn en Genève); LL.M. (universiteit van Washington); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Heidelberg, 1985; universiteit van Harvard, 1990); gasthoogleraar aan Berkeley University (1991); hoogleraar Duits en buitenlands publiekrecht, internationaal recht en Europees recht aan de universiteiten van Augsburg (1992), Heidelberg (1993) en Düsseldorf (1994); plaatsvervangend rechter voor de Duitse regering in het internationale Hof voor conciliatie en arbitrage van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE); vicevoorzitter van de federale Wissenschaftliche Beirat Globale Umweltveränderungen (WGBU, 1996); hoogleraar volkenrecht, internationaal economisch recht en Europees recht aan de universiteit van St. Gallen (1999); directeur van het Instituut voor Europees en internationaal economisch recht van de universiteit van St. Gallen (2000); adjunct-directeur van het Master of Business Law-programma van de universiteit van St. Gallen (2001); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2003.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

geboren in 1937; rechtenstudie aan de universiteit van Cambridge; Barrister (1964–1980); Queen's Counsel (1980–1986); Justice of the High Court of England and Wales (1986–1995); Lord Justice of Appeal (1995–2003); Bencher sinds 1985 en Treasurer in 2003 van de Honourable Society of the Inner Temple; rechter in het Hof van Justitie sedert 8 januari 2004.

Pranas Kūris

geboren in 1938; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Vilnius (1961); kandidaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Moskou (1965); staatsdoctoraat (Dr. hab), universiteit van Moskou (1973); stagiair bij het Institut des Hautes Études Internationales (directeur: prof. Ch. Rousseau), universiteit van Parijs (1967–1968); gewoon lid van de Academie van Wetenschappen van Litouwen (1996); doctor honoris causa van de universiteit Rechtsgeleerdheid van Litouwen (2001); verschillende docentschappen en administratieve taken bij de universiteit te Vilnius (1961–1990); docent, hoogleraar, hoogleraar internationaal publiekrecht, decaan van de faculteit Rechtsgeleerdheid; verscheidene posten in de regering, de diplomatieke dienst en de magistratuur van Litouwen; minister van Justitie (1990–1991), Staatsraad (1991), ambassadeur van de Republiek Litouwen voor België, Luxemburg en Nederland (1992–1994); rechter in het (voormalige) Europese Hof voor de rechten van de mens (juni 1994–november 1998); rechter in het Hooggerechtshof van Litouwen en voorzitter van dit gerechtshof (december 1994–oktober 1998); rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens (sinds november 1998); deelname aan verschillende internationale conferenties; lid van de delegatie van de Republiek Litouwen bij onderhandelingen met de USSR (1990–1992); auteur van diverse publicaties (ongeveer 200); rechter in het Hof van Justitie van 11 mei 2004 tot 6 oktober 2010.

Endre Juhász

geboren in 1944; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Szeged, Hongarije (1967); ingangsexamen bij de Hongaarse balie (1970); postdoctorale studie rechtsvergelijking aan de universiteit van Straatsburg, Frankrijk (1969, 1970, 1971, 1972); ambtenaar bij de juridische dienst van het ministerie van Buitenlandse Handel (1966–1974), directeur Wetgeving (1973–1974); eerste handelsattaché bij de ambassade van Hongarije te Brussel, verantwoordelijk voor communautaire aangelegenheden (1974–1979); directeur bij het ministerie van Buitenlandse Handel (1979–1983); eerste handelsattaché, vervolgens handelsadviseur bij de ambassade van Hongarije te Washington DC, Verenigde Staten (1983–1989); directeur-generaal bij het ministerie van Handel en bij het ministerie van Internationale Economische Betrekkingen (1989–1991); hoofdonderhandelaar voor de associatieovereenkomst tussen de Republiek Hongarije en de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten (1990–1991); secretaris-generaal van het ministerie van Internationale Economische Betrekkingen, hoofd van de dienst Europese aangelegenheden (1992); staatssecretaris bij het ministerie van Internationale Economische Betrekkingen (1993–1994); staatssecretaris, voorzitter van de dienst Europese aangelegenheden, ministerie van Industrie en Handel (1994); buitengewoon en gevolmachtigd ambassadeur, hoofd van de diplomatieke missie van de Republiek Hongarije bij de Europese Unie (januari 1995–mei 2003); hoofdonderhandelaar voor de toetreding van de Republiek Hongarije tot de Europese Unie (juli 1998–april 2003); minister zonder portefeuille voor de coördinatie van de Europese integratie (sinds mei 2003); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

George Arestis

geboren in 1945; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Athene (1968); M. A. Comparative Politics and Government, universiteit van Kent te Canterbury (1970); uitoefening van het beroep van advocaat te Cyprus (1972–1982); benoeming tot rechter bij de arrondissementsrechtbank (1982); bevordering tot president van de arrondissementsrechtbank (1995); administratief president van de arrondissementsrechtbank van Nicosia (1997–2003); rechter in het Hooggerechtshof van Cyprus (2003); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.
geboren in 1947; doctor in de rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta (1973); in Maltese overheidsdienst getreden als Notary to Government in 1975; adviseur van de republiek in 1978, hoofdadviseur van de republiek in 1979, adjunct-procureur-generaal in 1988 en benoemd tot procureur-generaal door de president van Malta in 1989; deeltijds docent burgerlijk recht aan de universiteit van Malta (1985–1989); lid van de raad van de universiteit van Malta (1998–2004); lid van de commissie voor rechtsbedeling (1994–2004); lid van de raad van gouverneurs van het Centrum voor arbitrage van Malta (1998–2004); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Marko Ilešič
geboren in 1947; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Ljubljana); specialisatie rechtsvergelijking (universiteiten van Straatsburg en Coimbra); rechtersexamen; hoogleraar burgerlijk recht, handelsrecht en internationaal privaatrecht; vicedecaan (1995–2001) en decaan (2001–2004) van de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Ljubljana; auteur van vele juridische publicaties; honorair rechter en kamerpresident in de Arbeidsrechtbank van Ljubljana (1975–1986); president van de Rechtbank voor sportaangelegenheden van Slovenië (1978–1986); president van de arbitragekamer van de Beurs van Ljubljana; arbiter bij de Kamer van koophandel van Joegoslavië (tot 1991) en van Slovenië (sinds 1991); arbiter bij de Internationale Kamer van koophandel te Parijs; rechter bij de beroepscommissie van de UEFA en van de FIFA; voorzitter van het verbond van verenigingen van Sloveense juristen (1993–2005); lid van de International Law Association, van het International Maritime Committee en van verscheidene andere internationale juridische verenigingen; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Jiří Malenovský
geboren in 1950; doctor in de rechtsgeleerdheid van de Karelsuniversiteit te Praag (1975); hoofdassistent (1974–1990), vicedecaan (1989–1991) en hoofd van het departement Internationaal recht en Europees recht (1990–1992) aan de Masaryk-universiteit te Brno; rechter in het Tsjechoslowaaks Constitutioneel Hof (1992); ambassadeur bij de Raad van Europa (1993–1998); voorzitter van het Comité van afgevaardigden van de ministers van de Raad van Europa (1995); directeur-generaal bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1998–2000); voorzitter van de Tsjechische en Slowaakse afdeling van de International Law Asssociation (1999–2001); rechter in het Constitutioneel Hof (2000–2004); lid van de Raad Wetgeving (1998–2000); lid van het Permanent Hof van arbitrage te Den Haag (sinds 2000); hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Masaryk-universiteit te Brno (2001); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Uno Lõhmus

geboren in 1952; doctor in de rechtsgeleerdheid (1986); lid van de balie (1977–1998); gasthoogleraar strafrecht aan de universiteit van Tartu; rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens (1994–1998); president van het Hooggerechtshof van Estland (1998–2004); lid van de juridische commissie van de Grondwet; adviseur bij de werkgroep voor opstelling van het strafwetboek; lid van de werkgroep voor opstelling van het wetboek van strafvordering; auteur van verscheidene publicaties over de rechten van de mens en het grondwettelijk recht; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Egils Levits

geboren in 1955; gediplomeerde in de rechten en de politieke wetenschappen van de universiteit van Hamburg; wetenschappelijk medewerker aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Kiel; adviseur van het Letse parlement op het gebied van internationaal recht, grondwettelijk recht en wetshervorming; ambassadeur van de Republiek Letland in Duitsland en in Zwitserland (1992–1993), in Oostenrijk, in Zwitserland en in Hongarije (1994–1995); vice-eerste minister en minister van Justitie, waarnemend voor de minister van Buitenlandse Zaken (1993–1994); bemiddelaar bij het Hof voor conciliatie en arbitrage van de OVSE (sinds 1997); lid van het Permanent Hof van arbitrage (sinds 2001); in 1995 benoemd tot rechter in het Europese Hof voor de rechten van de mens, herbenoemd in 1998 en 2001; vele publicaties op het gebied van grondwettelijk recht en administratief recht, wetshervorming en gemeenschapsrecht; rechter in het Hof van Justitie sedert 11 mei 2004.

Aindrias Ó Caoimh

geboren in 1950; bachelor civiel recht (National University of Ireland, University College Dublin, 1971); Barrister (King's Inns, 1972); diploma hogere studies Europees recht (University College Dublin, 1977); barrister bij de Ierse balie (1972–1999); docent Europees recht (King's Inn, Dublin); Senior Counsel (1994–1999); vertegenwoordiger van de Ierse regering in tal van zaken voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter in de High Court van Ierland (sinds 1999); bestuurslid van de Honourable Society of King's Inns (sinds 1999); vicepresident van de Ierse vereniging voor Europees recht; lid van de Vereniging voor internationaal recht (Ierse afdeling); zoon van Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), rechter in het Hof van Justitie (1974–1985); rechter in het Hof van Justitie sedert 13 oktober 2004.

Lars Bay Larsen

geboren in 1953; diploma politieke wetenschappen (1976), licentiaat in de rechten (1983), universiteit van Kopenhagen; ambtenaar bij het ministerie van Justitie (1983–1985); docent (1984–1991), vervolgens geassocieerd hoogleraar (1991–1996) familierecht aan de universiteit van Kopenhagen; afdelingshoofd bij het Advokatsamfund (1985–1986); diensthoofd (1986–1991) bij het ministerie van Justitie; toegelaten tot de balie (1991); afdelingshoofd (1991–1995), hoofd van het departement politie (1995–1999), hoofd van het juridisch departement (2000-2003) van het ministerie van Justitie; vertegenwoordiger van Denemarken in het Comité K-4 (1995–2000), de Centrale Groep van Schengen (1996–1998) en de Europol Management Board (1998–2000); rechter in de Højesteret (2003–2006); rechter in het Hof van Justitie sedert 11 januari 2006.

Eleanor Sharpston

geboren in 1955; studie economie, talen en rechten, King's College, Cambridge (1973–1977); wetenschappelijk medewerkster, Corpus Christi College, Oxford (1977–1980); toegelaten tot de balie (Middle Temple, 1980); Barrister (1980–1987 en 1990–2005); referendaris bij advocaat-generaal, vervolgens rechter Sir Gordon Slynn (1987–1990); hoogleraar Europees recht en rechtsvergelijking (Director of European Legal Studies), University College London (1990–1992); Lecturer in de faculteit rechtsgeleerdheid (1992–1998), vervolgens Affiliated Lecturer (1998–2005), universiteit van Cambridge; Fellow of King's College, Cambridge (sedert 1992); Senior Research Fellow, Centre for European Legal Studies, universiteit van Cambridge (1998–2005); Queen's Counsel (1999); Bencher of Middle Temple (2005); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 11 januari 2006.

Paolo Mengozzi

geboren in 1938; hoogleraar internationaal recht en titularis van de Jean Monnet-leerstoel voor het recht van de Europese Gemeenschappen aan de universiteit van Bologna; doctor honoris causa van de universiteit Carlos III te Madrid; gasthoogleraar aan de volgende universiteiten: Johns Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris II, Georgia (Athens) en het Institut Universitaire International (Luxemburg); coördinator van het European Business Law Pallas Program van de universiteit van Nijmegen; lid van het Raadgevend Comité van de Commissie van de Europese Gemeenschappen inzake overheidsopdrachten; onderstaatssecretaris voor Industrie en Handel tijdens het Italiaanse voorzitterschap van de Raad; lid van de reflectiegroep van de Europese Gemeenschap over de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en directeur van de in 1997 aan de WTO gewijde leergang van het studiecentrum van de Haagse Academie voor Internationaal Recht; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 4 maart 1998 tot en met 3 mei 2006; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 4 mei 2006.

Pernilla Lindh

geboren in 1945; licentiaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Lund; referendaris en rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Trollhättan (1971–1974); referendaris bij het Hof van beroep te Stockholm (1974–1975); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Stockholm (1975); adviseur voor juridische en administratieve aangelegenheden bij de president van het Hof van beroep te Stockholm (1975–1978); afgevaardigde bij het Domstolverket (nationale gerechtelijke administratie) (1977); adviseur bij het Bureau van de Kanselier van justitie (1979–1980); rechter (assessor) in het Hof van beroep te Stockholm (1980–1981); juridisch adviseur bij het ministerie van Handel (1981–1982); juridisch adviseur, vervolgens directeur en directeur-generaal voor juridische zaken bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1982–1995); titel van ambassadeur in 1992; vicepresident van het Marknadsdomstol; belast met juridische en institutionele aangelegenheden bij de EER-onderhandelingen (vicevoorzitter en vervolgens voorzitter van de EVA-groep), en bij de onderhandelingen voor de toetreding van het Koninkrijk Zweden tot de Europese Unie; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 18 januari 1995 tot en met 6 oktober 2006; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Yves Bot

geboren in 1947; afgestudeerd aan de faculteit rechtsgeleerdheid te Rouen; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit Paris II Panthéon-Assas); geassocieerd hoogleraar aan de faculteit rechtsgeleerdheid te Le Mans; substituut en vervolgens eerste substituut bij het parket van Le Mans (1974–1982); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Dieppe (1982–1984); procureur de la République adjoint bij het Tribunal de grande instance de Strasbourg (1984–1986); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Bastia (1986–1988); advocaat-generaal bij de Cour d'appel de Caen (1988–1991); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance du Mans (1991–1993); chargé de mission bij de ministre d'État, garde des Sceaux (1993–1995); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Nanterre (1995–2002); procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Paris (2002–2004); procureur général bij de Cour d'appel de Paris (2004–2006); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Ján Mazák

geboren in 1954; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit Pavol Jozef Safarik, Košice, 1978); hoogleraar burgerlijk recht (1994) en gemeenschapsrecht (2004); directeur van het instituut voor gemeenschapsrecht van de faculteit rechtsgeleerdheid van Košice (2004); rechter bij het Krajský súd (gerechtshof) van Košice (1980); vicepresident (1982) en president (1990) van het Mestský súd (rechtbank) van Košice; lid van de Slowaakse orde van advocaten (1991); juridisch adviseur bij het Constitutionele Hof (1993–1998); onderminister van Justitie (1998–2000); president van het Constitutioneel Hof (2000–2006); lid van de Commissie van Venetië (2004); advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Jean-Claude Bonichot

geboren in 1955; licentiaat in de rechtswetenschappen, universiteit van Metz, afgestudeerd aan het Institut d'études politiques de Paris, oud-leerling van de École nationale d'administration; rapporteur (1982–1985), regeringscommissaris (1985–1987 en 1992–1999); assessor (1999–2000); president van de zesde onderafdeling van de afdeling Rechtspraak (2000–2006) van de Conseil d'État; referendaris bij het Hof van Justitie (1987–1991); directeur van het kabinet van de minister van Arbeid, Werkgelegenheid en Beroepsopleiding, vervolgens directeur van het kabinet van de minister van Staat, minister van de Openbare Dienst en Bestuurshervorming (1991–1992); hoofd van de juridische dienst van de Conseil d'État bij de Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés (2001–2006); geassocieerd hoogleraar aan de universiteit van Metz (1988–2000), vervolgens aan de universiteit Paris I Panthéon-Sorbonne (sinds 2000); auteur van talrijke publicaties op het gebied van administratief recht, gemeenschapsrecht en Europees recht op het gebied van de rechten van de mens; oprichter en voorzitter van het redactiecomité van het *Bulletin de jurisprudence de droit de l'urbanisme*, medeoprichter en lid van het redactiecomité van het *Bulletin juridique des collectivités locales*, voorzitter van de wetenschappelijke raad van de Groupement de recherche sur les institutions et le droit de l'aménagement de l'urbanisme et de l'habitat; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Thomas von Danwitz

geboren in 1962; studies te Bonn, Geneve en Parijs; staatsexamen in de rechtsgeleerdheid (1986 en 1992); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Bonn, 1988); internationaal diploma overheidsadministratie (École nationale d'administration, 1990); doceerbevoegdheid (universiteit van Bonn, 1996); hoogleraar Duits publiekrecht en Europees recht (1996–2003), decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van de Ruhr, Bochum (2000–2001); hoogleraar Duits publiekrecht en Europees recht (universiteit van Keulen, 2003–2006); directeur van het instituut voor publiekrecht en bestuurswetenschappen (2006); gasthoogleraar aan de Fletcher School of Law and Diplomacy (2000), de universiteit François Rabelais (Tours, 2001–2006) en de universiteit Paris I Panthéon-Sorbonne (2005–2006); doctor honoris causa van de universiteit François Rabelais (Tours, 2010); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Verica Trstenjak

geboren in 1962; examen in de rechtsgeleerdheid (1987), doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Ljubljana (1995); hoogleraar (sinds 1996) rechts- en staatstheorie (rechtsleer) en privaatrecht; onderzoeker; doctoraalstudies aan de universiteit van Zürich, het instituut voor rechtsvergelijking van de universiteit van Wenen, het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht te Hamburg en de Vrije Universiteit Amsterdam; gasthoogleraar aan de universiteit van Wenen, de universiteit van Freiburg (Duitsland) en de Bucerius Law School te Hamburg; hoofd van de juridische dienst (1994–1996) en staatssecretaris bij het ministerie van Wetenschap en Technologie (1996–2000); secretaris-generaal van de regering (2000); sinds 2003 lid van de werkgroep voor het Europees Burgerlijk Wetboek (Study Group on European Civil Code); verantwoordelijke voor het onderzoeksproject Humboldt (Humboldt Stiftung); publicatie van meer dan honderd juridische artikelen en diverse boeken over Europees recht en privaatrecht; prijs van de vereniging van Sloveense juristen „jurist van het jaar 2003"; lid van de redactieraad van diverse juridische tijdschriften; secretaris-generaal van de vereniging van Sloveense juristen; lid van diverse verenigingen van juristen, waaronder de Gesellschaft für Rechtsvergleichung; rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 7 juli 2004 tot en met 6 oktober 2006; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2006.

Alexander Arabadjiev

geboren in 1949; rechtenstudie (universiteit St. Clemens van Ohrid te Sofia); rechter in de Rechtbank van eerste aanleg te Blagoevgrad (1975–1983); rechter in het Regionale Hof te Blagoevgrad (1983–1986); rechter in het Hooggerechtshof (1986–1991); rechter in het Grondwettelijk Hof (1991–2000); lid van de Europese Commissie voor de rechten van de mens (1997–1999); lid van de Europese Conventie over de toekomst van Europa (2002–2003); kamerlid (2001–2006); waarnemer bij het Europees Parlement; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 januari 2007.

Camelia Toader

geboren in 1963; licentiaat in de rechten (1986), doctor in de rechten (1997) (universiteit van Boekarest); rechter-stagiair in de rechtbank van eerste aanleg te Buftea (1986–1988); rechter in de rechtbank van eerste aanleg van de 5e sector van Boekarest (1988–1992); toegelaten tot de balie van Boekarest (1992); docent (1992–2005) en sedert 2005 hoogleraar burgerlijk recht en Europees contractenrecht aan de universiteit van Boekarest; verschillende doctorale en onderzoeksstudies aan het Max Planck Instituut voor internationaal privaatrecht te Hamburg (tussen 1992 en 2004); hoofd van de afdeling Europese integratie bij het ministerie van Justitie (1997–1999); rechter in het Hoge Hof van Cassatie en Justitie (1999–2007); gasthoogleraar aan de universiteit van Wenen (2000); opleider gemeenschapsrecht aan het nationaal instituut voor de magistratuur (2003 en 2005–2006); lid van het redactiecomité van verschillende juridische tijdschriften; sedert 2010 geassocieerd lid van de Internationale Academie voor rechtsvergelijking en honorair onderzoeker bij het centrum voor Europeesrechtelijke studies van het Instituut voor juridisch onderzoek van de Roemeense Academie; rechter in het Hof van Justitie sedert 12 januari 2007.

Jean-Jacques Kasel

geboren in 1946; doctor in de rechtsgeleerdheid, bijzonder licentiaat in het administratief recht (ULB, 1970); afgestudeerd aan het IEP te Parijs (Ecofin, 1972); advocaat-stagiair; juridisch adviseur van de Banque de Paris et des Pays-Bas (1972–1973); gezantschapsattaché, vervolgens gezantschapssecretaris bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1973–1976); voorzitter van de werkgroepen van de Ministerraad (1976); eerste ambassadesecretaris, assistent permanent vertegenwoordiger bij de OESO (Parijs, 1976–1979); kabinetschef van de vicevoorzitter van de regering (1979–1980); voorzitter van de Europese Politieke Samenwerking (1980); adviseur, vervolgens adjunct-kabinetschef van de voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1981); directeur begroting en statuut van het secretariaat-generaal van de Raad van ministers (1981–1984); chargé de mission bij de Permanente Vertegenwoordiging bij de Europese Gemeenschappen (1984–1985); voorzitter van het begrotingscomité; gevolmachtigd minister, directeur Politieke en Culturele Zaken (1986–1991); diplomatiek adviseur van de eerste minister (1986–1991); ambassadeur in Griekenland (1989–1991, niet-resident), voorzitter van het politiek comité (1991); ambassadeur, permanent vertegenwoordiger bij de Europese Gemeenschappen (1991–1998); voorzitter van het Coreper (eerste halfjaar 1997); ambassadeur (Brussel, 1998–2002); permanent vertegenwoordiger bij de NAVO (1998–2002); hofmaarschalk en kabinetschef van ZKH de Groothertog (2002–2007); rechter in het Hof van Justitie sedert 15 januari 2008.

Marek Safjan

geboren in 1949; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Warschau, 1980); doctor met doceerbevoegdheid in de rechtswetenschappen (universiteit van Warschau, 1990); gewoon hoogleraar in de rechtsgeleerdheid (1998); directeur van het instituut voor burgerlijk recht van de universiteit van Warschau (1992–1996); vicerector van de universiteit van Warschau (1994–1997); secretaris-generaal van de Poolse sectie van de Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française (1994–1998); vertegenwoordiger van Polen bij het Comité voor bio-ethiek van de Raad van Europa (1991–1997); voorzitter van de wetenschappelijke raad van het Instituut van Justitie (1998); rechter in het Constitutioneel Hof (1997–1998), vervolgens president van dat hof (1998–2006); lid van de Internationale Academie voor rechtsvergelijking (sinds 1994) en vicevoorzitter daarvan (sinds 2010), lid van de Internationale Academie voor recht, ethiek en wetenschap (sinds 1995); lid van het Poolse Helsinki-Comité; lid van de Poolse Academie voor kunsten en letteren; medaille Pro Merito, uitgereikt door de secretaris-generaal van de Raad van Europa (2007); auteur van talrijke publicaties op het gebied van burgerlijk recht, gezondheidsrecht en Europees recht; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2009).

Daniel Šváby

geboren in 1951; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Bratislava); rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Bratislava; rechter voor burgerrechtelijke zaken in het Hof van beroep te Bratislava, en vicepresident van dat hof; lid van de sectie burgerlijk recht en familierecht bij het instituut voor rechtsgeleerdheid van het ministerie van Justitie; tijdelijk rechter voor handelsrechtzaken in het Hooggerechtshof; lid van de Europese Commissie voor de rechten van de mens (Straatsburg); rechter in het Constitutionele Hof (2000–2004); rechter in het Gerecht van eerste aanleg van 12 mei 2004 tot en met 6 oktober 2009; rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2009.

Maria Berger

geboren in 1956; studies rechtsgeleerdheid en economie (1975–1979), doctor in de rechtsgeleerdheid; assistent en docent aan het Instituut voor publiekrecht en politieke wetenschappen van de universiteit van Innsbruck (1979–1984); administrateur bij het bondsministerie van Wetenschap en Onderzoek, op het laatst plaatsvervangend eenheidshoofd (1984–1988); voor EU-vraagstukken bevoegd ambtenaar bij de bondskanselarij (1988-1989); hoofd van de dienst „Europese integratie" van de bondskanselarij (voorbereiding van de toetreding van de Republiek Oostenrijk tot de Europese Unie) (1989–1992); directeur bij de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA te Genève en te Brussel (1993–1994); vicepresident van de Donau-Universität te Krems (1995–1996); lid van het Europees Parlement (november 1996–januari 2007 en december 2008–juli 2009) en lid van de commissie Juridische zaken; plaatsvervangend lid van de Europese Conventie over de toekomst van Europa (februari 2002–juli 2003); gemeenteraadslid van de stad Perg (september 1997–september 2009); bondsminister van Justitie (januari 2007–december 2008); rechter in het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2009.

Niilo Jääskinen

geboren in 1958; licentiaat in de rechtsgeleerdheid (1980), magister in de rechtsgeleerdheid (1982), doctoraat (2008) aan de universiteit van Helsinki; docent aan de universiteit van Helsinki (1980–1986); referendaris en tijdelijk rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Rovaniemi (1983–1984); juridisch adviseur (1987–1989), vervolgens hoofd van de sectie Europees recht (1990–1995) bij het ministerie van Justitie; juridisch adviseur bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1989–1990); adviseur en secretaris voor Europese zaken bij de Grote Commissie van het Finse parlement (1995–2000); tijdelijk rechter (juli 2000–december 2002), vervolgens rechter (januari 2003–september 2009) in het Administratief Hooggerechtshof; verantwoordelijke voor juridische en institutionele vraagstukken tijdens de onderhandelingen over de toetreding van de Republiek Finland tot de Europese Unie; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2009.

Pedro Cruz Villalón

geboren in 1946; gediplomeerde (1963–1968) en doctor (1975) in de rechten van de universiteit van Sevilla; studie van de derde cyclus aan de universiteit van Freiburg im Breisgau (1969–1971); gewoon hoogleraar politiek recht aan de universiteit van Sevilla (1978–1986); titularis van de leerstoel staatsrecht aan de universiteit van Sevilla (1986–1992), referendaris bij het Tribunal Constitucional (1986–1987); magistraat bij het Tribunal Constitucional (1992–1998); president van het Tribunal Constitucional (1998–2001); fellow aan het Wissenschaftskolleg Berlin (2001–2002); titularis van de leerstoel staatsrecht aan de Universidad Autónoma de Madrid (2002–2009); verkozen lid van de Consejo de Estado (2004–2009); auteur van tal van publicaties; advocaat-generaal bij het Hof van Justitie sedert 14 december 2009.

Alexandra (Sacha) Prechal

geboren in 1959; rechtenstudie (Rijksuniversiteit Groningen, 1977–1983); doctor in de rechtsgeleerdheid (Universiteit van Amsterdam, 1995); universitair docent aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht (1983–1987); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1987–1991); universitair docent aan het Europa Instituut van de faculteit rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam (1991–1995); hoogleraar Europees recht aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Tilburg (1995–2003); hoogleraar Europees recht aan het departement rechtsgeleerdheid van de Universiteit Utrecht en lid van het bestuur van het Europa Instituut-Universiteit Utrecht (sinds 2003), lid van de redactie van meerdere landelijke en internationale juridische tijdschriften; auteur van een groot aantal publicaties; lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen; rechter in het Hof van Justitie sedert 10 juni 2010.

Egidijus Jarašiūnas
geboren in 1952; diploma rechtsgeleerdheid van de universiteit van Vilnius (1974–1979); doctor in de rechtsgeleerdheid aan de rechtenacademie van Litouwen (1999), advocaat aan de balie van Litouwen (1979–1990); afgevaardigde in de Opperste Raad (parlement) van de Republiek Litouwen (1990–1992), vervolgens lid van het Seimas (parlement) van de Republiek Litouwen en lid van het Comité voor Staat en recht (1992–1996); rechter in het Constitutioneel Hof van de Republiek Litouwen (1996–2005), vervolgens adviseur van de president van het Constitutioneel Hof van de Republiek Litouwen (sinds 2006); assistent aan de leerstoel constitutioneel recht van de faculteit der rechtsgeleerdheid van de universiteit Mykolas Romeris (1997–2000), vervolgens gasthoogleraar (2000–2004) en hoogleraar (sinds 2004) aan voormelde leerstoel en tot slot hoofd van die leerstoel constitutioneel recht (2005–2007); decaan van de faculteit der rechtsgeleerdheid van de universiteit Mykolas Romeris (2007–2010); lid van de Commissie van Venetië (2006–2010); ondertekenaar van de akte van 11 maart 1990 tot herstel van de onafhankelijkheid van Litouwen; auteur van talrijke juridische publicaties; rechter in het Hof van Justitie sedert 6 oktober 2010.

Roger Grass
geboren in 1948; afgestudeerd aan het Institut d'études politiques te Parijs, en heeft de studie publiek recht succesvol beëindigd; substituut van de procureur de la République bij het Tribunal de grande instance de Versailles; hoofdadministrateur bij het Hof van Justitie; secretaris-generaal van het algemeen parket van de Cour d'appel de Paris; kabinet van de garde des Sceaux, minister van Justitie; referendaris van de president van het Hof van Justitie; griffier van het Hof van Justitie van 10 februari 1994 tot en met 6 oktober 2010.

Alfredo Calot Escobar
geboren in 1961; licentiaat in de rechten aan de universiteit van Valencia (1979–1984); marktanalist bij de raad van Kamers van koophandel van de autonome gemeenschap van Valencia (1986); jurist-vertaler bij het Hof van Justitie (1986–1990); jurist-reviseur bij het Hof van Justitie (1990–1993); administrateur bij de dienst Pers en voorlichting van het Hof van Justitie (1993-1995); administrateur bij het secretariaat van de institutionele commissie van het Europees Parlement (1995–1996); medewerker van de griffier van het Hof van Justitie (1996–1999); referendaris bij het Hof van Justitie (1999–2000); hoofd van de Spaanse vertaalafdeling van het Hof van Justitie (2000–2001); directeur en vervolgens directeur-generaal Vertalingen van het Hof van Justitie (2001–2010); griffier van het Hof van Justitie sedert 7 oktober 2010.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Hof van Justitie in 2010

Plechtige zitting van 10 juni 2010

Ten gevolge van de ambtsneerlegging door de heer Christiaan Timmermans hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie bij besluit van 2 juni 2010 mevrouw Alexandra Prechal tot rechter in het Hof van Justitie van de Europese Unie benoemd voor de rest van de ambtstermijn van de heer Timmermans, te weten van 10 juni 2010 tot en met 6 oktober 2012.

Plechtige zitting van 6 oktober 2010

Ten gevolge van de ambtsneerlegging door de heer Pranas Kūris hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie bij besluit van 29 september 2010 de heer Egidijus Jarašiūnas tot rechter in het Hof van Justitie benoemd voor de rest van de ambtstermijn van de heer Kūris, te weten van 6 oktober 2010 tot en met 6 oktober 2012.

Ten gevolge van de ambtsneerlegging door de heer Roger Grass, griffier van het Hof van Justitie sedert 10 februari 1994, is de heer Alfredo Calot Escobar door de rechters en de advocaten-generaal op 14 september 2010 tot griffier van het Hof van Justitie gekozen voor een ambtstermijn van zes jaar, te weten van 7 oktober 2010 tot en met 6 oktober 2016.

3. Protocollaire rangorde

van 1 januari 2010 tot en met 10 juni 2010

V. SKOURIS, president van het Hof
A. TIZZANO, president van de Eerste kamer
J. N. CUNHA RODRIGUES, president van de Tweede kamer
K. LENAERTS, president van de Derde kamer
J.-C. BONICHOT, president van de Vierde kamer
P. MENGOZZI, eerste advocaat-generaal
R. SILVA de LAPUERTA, president van de Zevende kamer
E. LEVITS, president van de Vijfde kamer
P. LINDH, president van de Zesde kamer
C. TOADER, president van de Achtste kamer
C. W. A. TIMMERMANS, rechter
A. ROSAS, rechter
J. KOKOTT, advocaat-generaal
K. SCHIEMANN, rechter
P. KŪRIS, rechter
E. JUHÁSZ, rechter
G. ARESTIS, rechter
A. BORG BARTHET, rechter
M. ILEŠIČ, rechter
J. MALENOVSKÝ, rechter
U. LÕHMUS, rechter
A. Ó CAOIMH, rechter
L. BAY LARSEN, rechter
E. SHARPSTON, advocaat-generaal
Y. BOT, advocaat-generaal
J. MAZÁK, advocaat-generaal
T. von DANWITZ, rechter
V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
A. ARABADJIEV, rechter
J.-J. KASEL, rechter
M. SAFJAN, rechter
D. ŠVÁBY, rechter
M. BERGER, rechter
N. JÄÄSKINEN, advocaat-generaal
P. CRUZ VILLALÓN, advocaat-generaal

R. GRASS, griffier

van 11 juni 2010 tot en met 6 oktober 2010

V. SKOURIS, president van het Hof
A. TIZZANO, president van de Eerste kamer
J. N. CUNHA RODRIGUES, president van de Tweede kamer
K. LENAERTS, president van de Derde kamer
J.-C. BONICHOT, president van de Vierde kamer
P. MENGOZZI, eerste advocaat-generaal
R. SILVA de LAPUERTA, president van de Zevende kamer
E. LEVITS, president van de Vijfde kamer
P. LINDH, president van de Zesde kamer
C. TOADER, president van de Achtste kamer
A. ROSAS, rechter
J. KOKOTT, advocaat-generaal
K. SCHIEMANN, rechter
P. KŪRIS, rechter
E. JUHÁSZ, rechter
G. ARESTIS, rechter
A. BORG BARTHET, rechter
M. ILEŠIČ, rechter
J. MALENOVSKÝ, rechter
U. LÕHMUS, rechter
A. Ó CAOIMH, rechter
L. BAY LARSEN, rechter
E. SHARPSTON, advocaat-generaal
Y. BOT, advocaat-generaal
J. MAZÁK, advocaat-generaal
T. von DANWITZ, rechter
V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
A. ARABADJIEV, rechter
J.-J. KASEL, rechter
M. SAFJAN, rechter
D. ŠVÁBY, rechter
M. BERGER, rechter
N. JÄÄSKINEN, advocaat-generaal
P. CRUZ VILLALÓN, advocaat-generaal
A. PRECHAL, rechter

R. GRASS, griffier

van 7 oktober 2010 tot en met 31 december 2010

V. SKOURIS, president van het Hof
A. TIZZANO, president van de Eerste kamer
J. N. CUNHA RODRIGUES, president van de Tweede kamer
K. LENAERTS, president van de Derde kamer
J.-C. BONICHOT, president van de Vierde kamer
Y. BOT, eerste advocaat-generaal
K. SCHIEMANN, president van de Achtste kamer
A. ARABADJIEV, president van de Zesde kamer
J.-J. KASEL, president van de Vijfde kamer
D. ŠVÁBY, president van de Zevende kamer
A. ROSAS, rechter
R. SILVA de LAPUERTA, rechter
J. KOKOTT, advocaat-generaal
E. JUHÁSZ, rechter
G. ARESTIS, rechter
A. BORG BARTHET, rechter
M. ILEŠIČ, rechter
J. MALENOVSKÝ, rechter
U. LÕHMUS, rechter
E. LEVITS, rechter
A. Ó CAOIMH, rechter
L. BAY LARSEN, rechter
E. SHARPSTON, advocaat-generaal
P. MENGOZZI, advocaat-generaal
P. LINDH, rechter
J. MAZÁK, advocaat-generaal
T. von DANWITZ, rechter
V. TRSTENJAK, advocaat-generaal
C. TOADER, rechter
M. SAFJAN, rechter
M. BERGER, rechter
N. JÄÄSKINEN, advocaat-generaal
P. CRUZ VILLALÓN, advocaat-generaal
A. PRECHAL, rechter
E. JARAŠIŪNAS, rechter

A. CALOT ESCOBAR, griffier

4. Gewezen leden van het Hof van Justitie

Pilotti Massimo, rechter (1952–1958), president van 1952 tot 1958
Serrarens Petrus, rechter (1952–1958)
Van Kleffens Adrianus, rechter (1952–1958)
Rueff Jacques, rechter (1952–1959 en 1960–1962)
Riese Otto, rechter (1952–1963)
Lagrange Maurice, advocaat-generaal (1952–1964)
Delvaux Louis, rechter (1952–1967)
Hammes Charles Léon, rechter (1952–1967), president van 1964 tot 1967
Roemer Karl, advocaat-generaal (1953–1973)
Catalano Nicola, rechter (1958–1962)
Rossi Rino, rechter (1958–1964)
Donner Andreas Matthias, rechter (1958–1979), president van 1958 tot 1964
Trabucchi Alberto, rechter (1962–1972), vervolgens advocaat-generaal (1973–1976)
Lecourt Robert, rechter (1962–1976), president van 1967 tot 1976
Strauss Walter, rechter (1963–1970)
Gand Joseph, advocaat-generaal (1964–1970)
Monaco Riccardo, rechter (1964–1976)
Mertens de Wilmars Josse J., rechter (1967–1984), president van 1980 tot 1984
Pescatore Pierre, rechter (1967–1985)
Dutheillet de Lamothe Alain Louis, advocaat-generaal (1970–1972)
Kutscher Hans, rechter (1970–1980), president van 1976 tot 1980
Mayras Henri, advocaat-generaal (1972–1981)
O'Dalaigh Cearbhall, rechter (1973–1974)
Sørensen Max, rechter (1973–1979)
Reischl Gerhard, advocaat-generaal (1973–1981)
Warner Jean-Pierre, advocaat-generaal (1973–1981)
Mackenzie Stuart Alexander J., rechter (1973–1988), president van 1984 tot 1988
O'Keeffe Aindrias, rechter (1975–1985)
Touffait Adolphe, rechter (1976–1982)
Capotorti Francesco, rechter (1976), vervolgens advocaat-generaal (1976–1982)
Bosco Giacinto, rechter (1976–1988)
Koopmans Thymen, rechter (1979–1990)
Due Ole, rechter (1979–1994), president van 1988 tot 1994
Everling Ulrich, rechter (1980–1988)
Chloros Alexandros, rechter (1981–1982)
Rozès Simone, advocaat-generaal (1981–1984)
Verloren van Themaat Pieter, advocaat-generaal (1981–1986)
Slynn Sir Gordon, advocaat-generaal (1981–1988), vervolgens rechter (1988–1992)
Grévisse Fernand, rechter (1981–1982 en 1988–1994)
Bahlmann Kai, rechter (1982–1988)
Galmot Yves, rechter (1982–1988)
Mancini G. Federico, advocaat-generaal (1982–1988), vervolgens rechter (1988–1999)
Kakouris Constantinos, rechter (1983–1997)
Darmon Marco, advocaat-generaal (1984–1994)

Joliet René, rechter (1984–1995)
Lenz Carl Otto, advocaat-generaal (1984–1997)
O'Higgins Thomas Francis, rechter (1985–1991)
Schockweiler Fernand, rechter (1985–1996)
Da Cruz Vilaça José Luís, advocaat-generaal (1986–1988)
De Carvalho Moitinho de Almeida José Carlos, rechter (1986–2000)
Mischo Jean, advocaat-generaal (1986–1991 en 1997–2003)
Rodríguez Iglesias Gil Carlos, rechter (1986–2003), president van 1994 tot 2003
Diez de Velasco Manuel, rechter (1988–1994)
Zuleeg Manfred, rechter (1988–1994)
Van Gerven Walter, advocaat-generaal (1988–1994)
Tesauro Giuseppe, advocaat-generaal (1988–1998)
Jacobs Francis Geoffrey, advocaat-generaal (1988–2006)
Kapteyn Paul Joan George, rechter (1990–2000)
Murray John L., rechter (1991–1999)
Gulmann Claus Christian, advocaat-generaal (1991–1994), vervolgens rechter (1994–2006)
Edward David Alexander Ogilvy, rechter (1992–2004)
Elmer Michael Bendik, advocaat-generaal (1994–1997)
Hirsch Günter, rechter (1994–2000)
Cosmas Georges, advocaat-generaal (1994–2000)
La Pergola Antonio Mario, rechter (1994 en 1999–2006), advocaat-generaal (1995–1999)
Puissochet Jean-Pierre, rechter (1994–2006)
Léger Philippe, advocaat-generaal (1994–2006)
Ragnemalm Hans, rechter (1995–2000)
Fennelly Nial, advocaat-generaal (1995–2000)
Sevón Leif, rechter (1995–2002)
Wathelet Melchior, rechter (1995–2003)
Jann Peter, rechter (1995–2009)
Ruiz-Jarabo Colomer Dámaso, advocaat-generaal (1995–2009)
Schintgen Romain, rechter (1996–2008)
Ioannou Krateros, rechter (1997–1999)
Alber Siegbert, advocaat-generaal (1997–2003)
Saggio Antonio, advocaat-generaal (1998–2000)
O'Kelly Macken Fidelma, rechter (1999–2004)
Von Bahr Stig, rechter (2000–2006)
Colneric Ninon, rechter (2000–2006)
Geelhoed Leendert A., advocaat-generaal (2000–2006)
Stix-Hackl Christine, advocaat-generaal (2000–2006)
Timmermans Christiaan Willem Anton, rechter (2000–2010)
Poiares Pessoa Maduro Luís Miguel, advocaat-generaal (2003–2009)
Makarczyk Jerzy, rechter (2004–2009)
Klučka Ján, rechter (2004–2009)
Kūris Pranas, rechter (2004–2010)

Presidenten

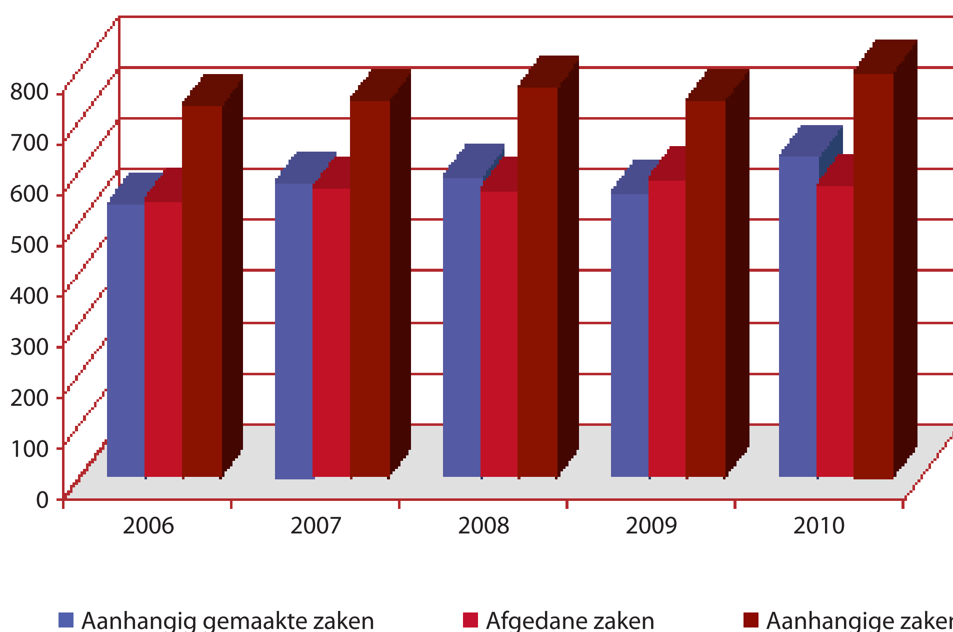
Pilotti Massimo (1952–1958)
Donner Andreas Matthias (1958–1964)
Hammes Charles Léon (1964–1967)
Lecourt Robert (1967–1976)
Kutscher Hans (1976–1980)
Mertens de Wilmars Josse J. (1980–1984)
Mackenzie Stuart Alexander John (1984–1988)
Due Ole (1988–1994)
Rodríguez Iglésias Gil Carlos (1994–2003)

Griffiers

Van Houtte Albert (1953–982)
Heim Paul (1982–1988)
Giraud Jean-Guy (1988–1994)
Grass Roger (1994–2010)

D — Gerechtelijke statistieken van het Hof van Justitie

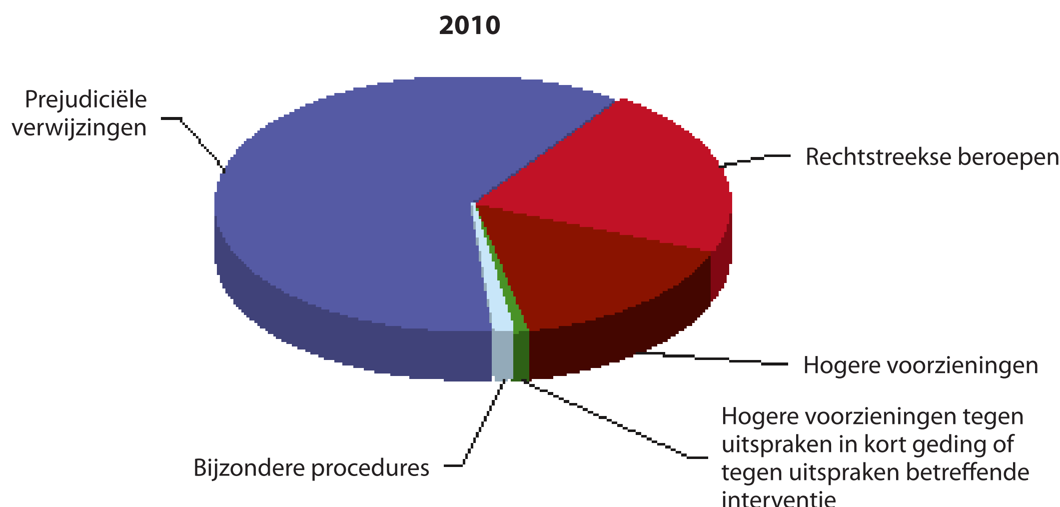
1. *Werkzaamheden van het Hof van Justitie* Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Aanhangig gemaakte zaken	537	581	593	562	631
Afgedane zaken	546	570	567	588	574
Aanhangige zaken	731	742	768	742	799

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

2. *Aanhangig gemaakte zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Prejudiciële verwijzingen	251	265	288	302	385
Rechtstreekse beroepen	201	222	210	143	136
Hogere voorzieningen	80	79	78	105	97
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	3	8	8	2	6
Adviezen			1	1	
Bijzondere procedures[2]	2	7	8	9	7
Totaal	**537**	**581**	**593**	**562**	**631**
Verzoeken in kort geding	1	3	3	2	2

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

[2] Als „bijzondere procedures" worden beschouwd: rectificatie (artikel 66 Reglement voor de procesvoering); begroting van kosten (artikel 74 Reglement voor de procesvoering); rechtsbijstand (artikel 76 Reglement voor de procesvoering); verzet tegen een bij verstek gewezen arrest (artikel 94 Reglement voor de procesvoering); derdenverzet (artikel 97 Reglement voor de procesvoering); herziening (artikel 98 Reglement voor de procesvoering); uitlegging van een arrest (artikel 102 Reglement voor de procesvoering); onderzoek van een voorstel van de eerste advocaat-generaal om een beslissing van het Gerecht te heroverwegen (artikel 62 Statuut); derdenbeslag (Protocol voorrechten en immuniteiten); zaken met betrekking tot immuniteit (Protocol voorrechten en immuniteiten).

3. *Aanhangig gemaakte zaken* — Onderwerp van het beroep (2010)[1]

	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	Totaal	Bijzondere procedures
Toegang tot documenten			4		4	
Extern optreden van de Europese Unie		5	1		6	
Landbouw	5	20			25	
Steunmaatregelen van de staten	4	4	15	1	24	
Burgerschap van de Unie		2			2	
Mededinging		5	13	2	20	
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude, ...)	1	5			6	
Ondernemingsrecht	12	1			13	
Institutioneel recht	2	1	17	2	22	2
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport			1		1	
Energie		7			7	
Registratie en beoordeling van en autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH-verordening)	1				1	
Milieu	34	26		1	61	
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	5	38			43	
Fiscale bepalingen	5	57			62	
Vrijheid van vestiging	1	5			6	
Vrij verkeer van kapitaal	4	3			7	
Vrij verkeer van goederen		5			5	
Vrij verkeer van personen	2	10	1		13	
Vrij verrichten van diensten	13	38			51	
Overheidsopdrachten	6	5	4		15	
Handelspolitiek		1	3		4	
Economisch en monetair beleid			1		1	
Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	1		6		7	
Industriebeleid	6	6			12	
Sociale politiek	5	40			45	
Beginselen van het recht van de Unie	1	11			12	
Intellectuele en industriële eigendom		19	30		49	
Consumentenbescherming	1	9			10	
Harmonisatie van wetgevingen	10	16			26	
Volksgezondheid	1	3			4	
Sociale zekerheid van migrerende werknemers	2	7			9	
Vervoer	13	11	1		25	
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief		21			21	
VWEU	**135**	**381**	**97**	**6**	**619**	**2**
Voorrechten en immuniteiten		4			4	
Procedure						5
Ambtenarenstatuut	1				1	
Diversen	**1**	**4**			**5**	**5**
TOTAAL-GENERAAL	**136**	**385**	**97**	**6**	**624**	**7**

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

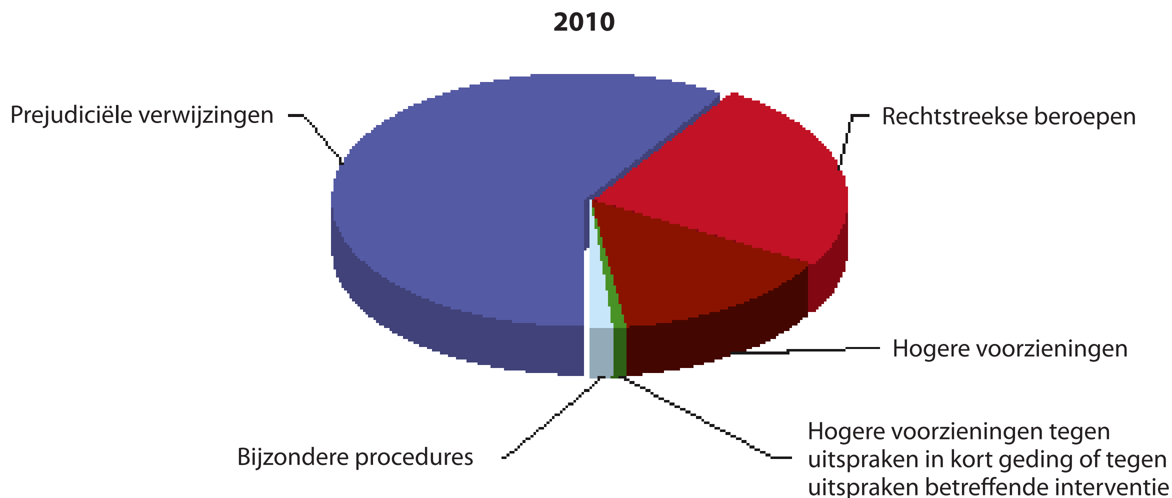
4. *Aanhangig gemaakte zaken* — Beroepen wegens niet-nakoming (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
België	11	10	17	13	11
Bulgarije					
Tsjechië	4	6	6	4	2
Denemarken					1
Duitsland	11	15	10	5	7
Estland	2		2	5	7
Ierland	7	10	10	6	4
Griekenland	25	26	19	12	14
Spanje	19	21	21	11	8
Frankrijk	9	14	15	8	9
Italië	25	23	17	16	6
Cyprus		1	2	3	1
Letland					
Litouwen		1	1		
Luxemburg	28	20	15	5	8
Hongarije		2	3	1	3
Malta	2	3	5	3	
Nederland	5	8	4	5	5
Oostenrijk	12	6	10	7	10
Polen	3	7	10	11	9
Portugal	13	23	14	17	10
Roemenië				1	
Slovenië		1	1		3
Slowakije	2	1	1	2	3
Finland	7	2	5	1	2
Zweden	4	10	6	1	4
Verenigd Koninkrijk	4	2	13	5	1
Totaal	**193**	**212**	**207**	**142**	**128**

1 De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

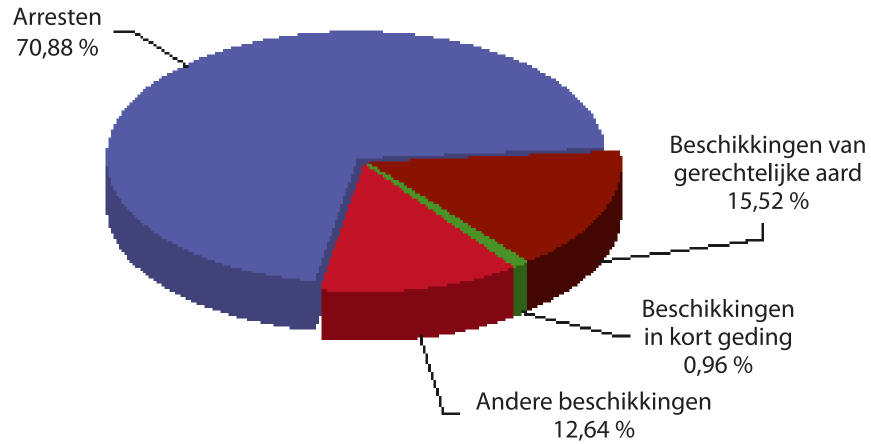
5. *Afgedane zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Prejudiciële verwijzingen	266	235	301	259	339
Rechtstreekse beroepen	212	241	181	215	139
Hogere voorzieningen	63	88	69	97	84
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	2	2	8	7	4
Adviezen	1			1	
Bijzondere procedures	2	4	8	9	8
Totaal	**546**	**570**	**567**	**588**	**574**

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

6. *Afgedane zaken* — Arresten, beschikkingen, adviezen (2010)[1]

	Arresten	Beschikkingen van gerechtelijke aard[2]	Beschikkingen in kort geding[3]	Andere beschikkingen[4]	Adviezen	Totaal
Prejudiciële verwijzingen	239	33		21		293
Rechtstreekse beroepen	97			42		139
Hogere voorzieningen	34	43	1	3		81
Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie			4			4
Adviezen						
Bijzondere procedures		5				5
Totaal	**370**	**81**	**5**	**66**		**522**

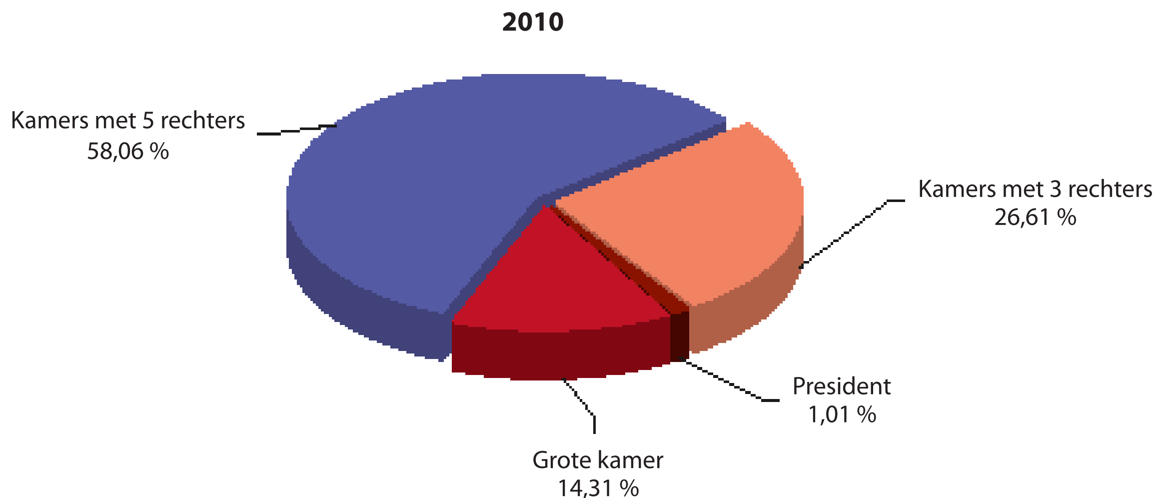
[1] De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

[2] Beschikkingen waardoor een procedure anders wordt beëindigd dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

[3] Beschikkingen op verzoeken op grond van de artikelen 278 VWEU en 279 VWEU (voorheen artikelen 242 EG en 243 EG), artikel 280 VWEU (voorheen artikel 244 EG) of de overeenkomstige bepalingen van het EGA-Verdrag, of beschikkingen op hogere voorziening tegen een beschikking in kort geding of in verband met interventie.

[4] Beschikkingen waardoor een procedure wordt beëindigd door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

7. *Afgedane zaken* — Rechtsprekende formatie (2006–2010)[1]

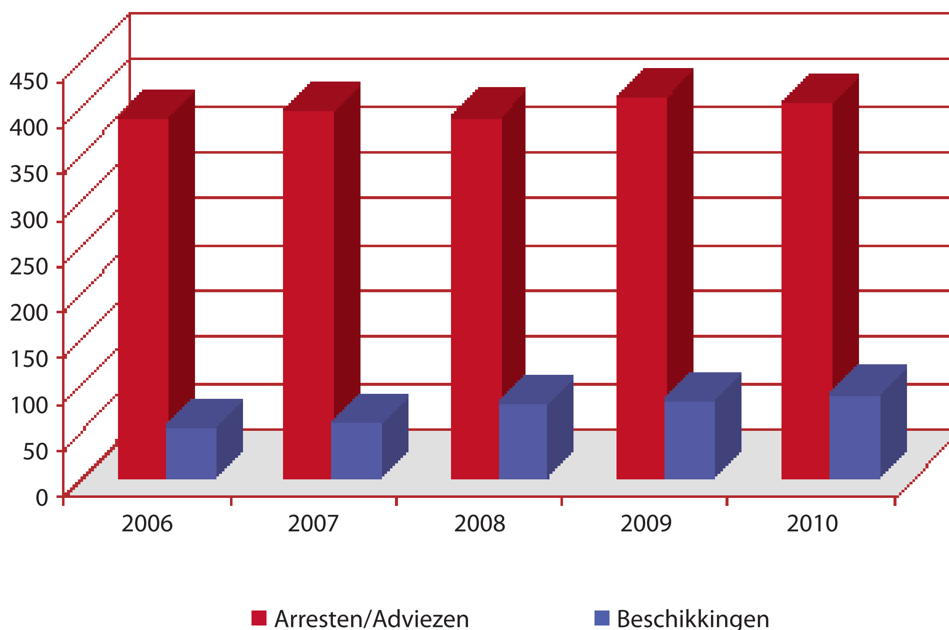

	2006			2007			2008			2009			2010		
	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal	Arresten/ Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal
Voltallige zitting	2		2												
Grote kamer	55		55	51		51	66		66	41		41	70	1	71
Kamers met 5 rechters	265	13	278	241	8	249	259	13	272	275	8	283	280	8	288
Kamers met 3 rechters	67	41	108	105	49	154	65	59	124	96	70	166	56	76	132
President		1	1		2	2		7	7		5	5		5	5
Totaal	**389**	**55**	**444**	**397**	**59**	**456**	**390**	**79**	**469**	**412**	**83**	**495**	**406**	**90**	**496**

1 De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

2 Beschikkingen waardoor een procedure anders wordt beëindigd dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

8. *Bij arrest, advies of beschikking van gerechtelijke aard afgedane zaken* (2006–2010)[1 2]

	2006	2007	2008	2009	2010
Arresten/Adviezen	389	397	390	412	406
Beschikkingen	55	59	79	83	90
Totaal	**444**	**456**	**469**	**495**	**496**

1 De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

2 Beschikkingen waardoor een procedure anders wordt beëindigd dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

9. *Bij arrest, advies of beschikking van gerechtelijke aard afgedane zaken* — Onderwerp van het beroep (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Beginselen van het recht van de Unie	1	4	4	4	4
Begroting van de Gemeenschappen					1
Burgerschap van de Unie	4	2	7	3	6
Consumentenbescherming[2]					3
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief[3]	9	12	8	5	15
Economisch en monetair beleid		1	1	1	1
Eigen middelen van de Gemeenschappen	6	3		10	5
Energie	6	4	4	4	2
EVO-Verdrag				1	
Executieverdrag	4	2	1	2	
Extern optreden van de Europese Unie	11	9	8	8	10
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude, enz.)					1
Fiscale bepalingen	55	44	38	44	66
Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid		4	2	2	2
Gemeenschappelijk douanetarief[3]	7	10	5	13	7
Gemeenschappelijk visserijbeleid	7	6	6	4	2
Handelspolitiek	1	1	1	5	2
Harmonisatie van wetgevingen	19	21	21	32	15
Industriebeleid		11	12	6	9
Institutioneel recht	15	6	15	29	26
Intellectuele en industriële eigendom	20	21	22	31	38
Justitie en binnenlandse zaken	2		1		
Landbouw	30	23	54	18	15
Mededinging	30	17	23	28	13
Milieu[2]					9
Milieu en consumenten[2]	40	50	43	60	48
Ondernemingsrecht	9	16	17	17	17
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken					1
Regionaal beleid	2	7	1	3	2
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	9	17	4	26	24
Sociale politiek	29	26	25	33	36
Sociale zekerheid van migrerende werknemers	7	7	5	3	6
Steunmaatregelen van de staten	23	9	26	10	16
Toetreding van nieuwe staten		1		1	
Vervoer	9	6	4	9	4
Voorrechten en immuniteiten	1	1	2		
Vrij verkeer van goederen	8	14	12	13	6
Vrij verkeer van kapitaal	4	13	9	7	6
Vrij verkeer van personen	20	19	27	19	17
Vrij verrichten van diensten	17	24	8	17	30
Vrijheid van vestiging	21	19	29	13	17
EG-Verdrag	426	430	445	481	482
EU-Verdrag	3	4	6	1	4
EGKS-Verdrag		1	2		
EGA-Verdrag	4	1			
Procedure	2	3	5	5	6
Ambtenarenstatuut	9	17	11	8	4
Diversen	11	20	16	13	10
TOTAAL-GENERAAL	**444**	**456**	**469**	**495**	**496**

1 De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

2 De rubriek „Milieu en consumenten" is voor de vanaf 1 december 2009 aanhangig gemaakte zaken in twee afzonderlijke rubrieken gesplitst.

3 De rubrieken „Gemeenschappelijk douanetarief" en „Douane-unie" zijn voor de vanaf 1 december 2009 aanhangig gemaakte zaken in één rubriek samengebracht.

10. *Bij arrest, advies of beschikking van gerechtelijke aard afgedane zaken* — Onderwerp van het beroep (2010)[1]

	Arresten/Adviezen	Beschikkingen[2]	Totaal
Beginselen van het recht van de Unie	2	2	4
Begroting van de Gemeenschappen	1		1
Burgerschap van de Unie	6		6
Consumentenbescherming[3]	1	2	3
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief[4]	12	3	15
Economisch en monetair beleid		1	1
Eigen middelen van de Gemeenschappen	5		5
Energie	2		2
Extern optreden van de Europese Unie	10		10
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude, ...)	1		1
Fiscale bepalingen	58	8	66
Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid	2		2
Gemeenschappelijk douanetarief[4]	7		7
Gemeenschappelijk visserijbeleid	1	1	2
Handelspolitiek	2		2
Harmonisatie van wetgevingen	15		15
Industriebeleid	8	1	9
Institutioneel recht	11	15	26
Intellectuele eigendom	19	19	38
Landbouw	14	1	15
Mededinging	8	5	13
Milieu[3]	9		9
Milieu en consumenten[3]	44	4	48
Ondernemingsrecht	17		17
Onderzoek, voorlichting, onderwijs, statistieken	1		1
Regionaal beleid	1	1	2
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	23	1	24
Sociale politiek	31	5	36
Sociale zekerheid van migrerende werknemers	4	2	6
Steunmaatregelen van de staten	14	2	16
Vervoer	4		4
Vrij verkeer van goederen	5	1	6
Vrij verkeer van kapitaal	5	1	6
Vrij verkeer van personen	16	1	17
Vrij verrichten van diensten	26	4	30
Vrijheid van vestiging	14	3	17
EG-Verdrag	399	83	482
EU-Verdrag	4		4
Procedure		6	6
Ambtenarenstatuut	3	1	4
Diversen	3	7	10
TOTAAL-GENERAAL	**406**	**90**	**496**

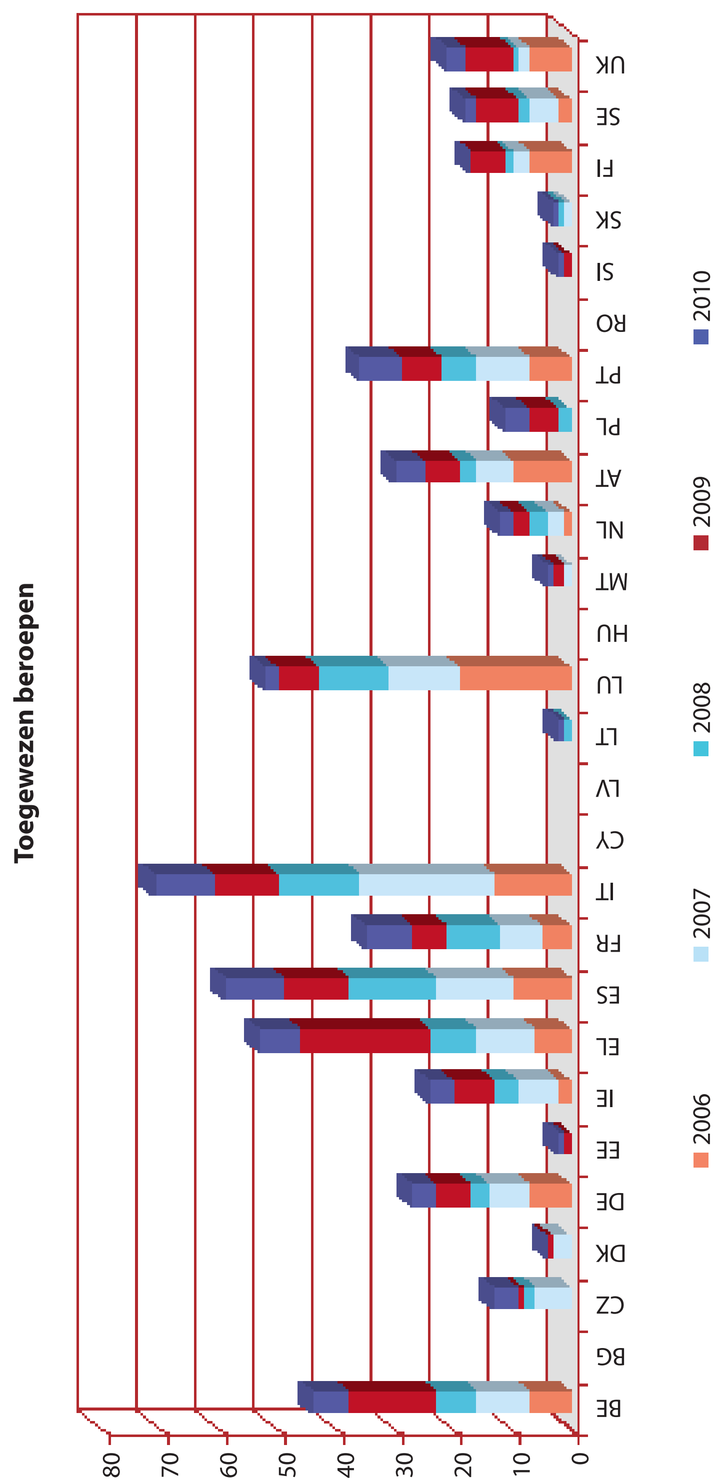
1 De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

2 Beschikkingen waardoor een procedure anders wordt beëindigd dan door doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht.

3 De rubriek „Milieu en consumenten" is voor de vanaf 1 december 2009 aanhangig gemaakte zaken in twee afzonderlijke rubrieken gesplitst.

4 De rubrieken „Gemeenschappelijk douanetarief" en „Douane-unie" zijn voor de vanaf 1 december 2009 aanhangig gemaakte zaken in één rubriek samengebracht.

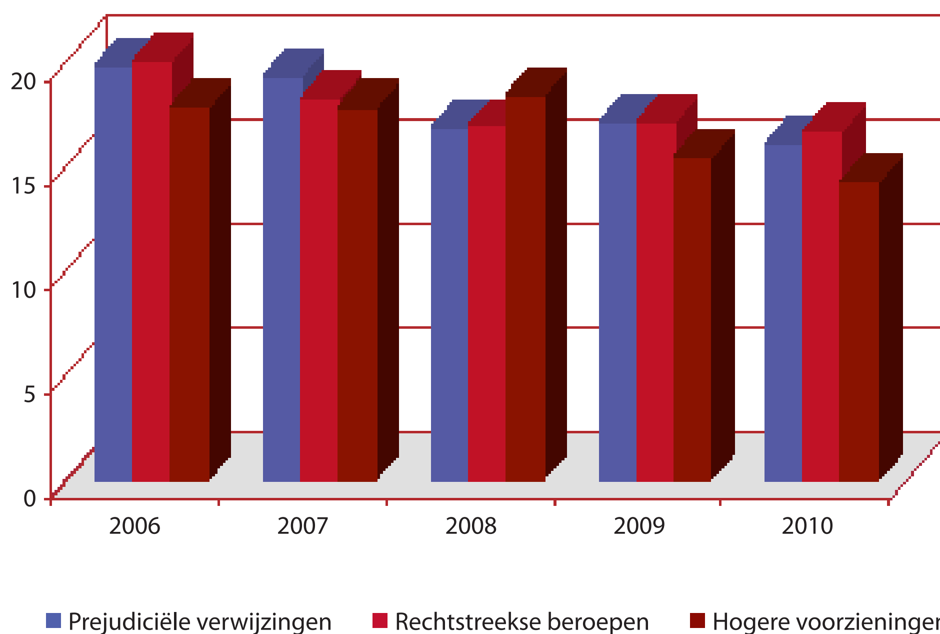
11. *Afgedane zaken* — Beroepen wegens niet-nakoming: uitspraak (2006–2010)[1]

	2006		2007		2008		2009		2010	
	Toewijzing	Verwerping	Toewijzing	Verwerping	Toewijzing	Verwerping	Toewijzing	Verwerping	Toewijzing	Verwerping
België	7		9	1	7		15	1	6	1
Bulgarije										
Tsjechië			6		2		1		4	
Denemarken			3				1			
Duitsland	7		7	1	3	3	6	2	4	2
Estland							1		1	
Ierland	2	1	7	2	4		7		4	
Griekenland	6		10	3	8	1	22		7	
Spanje	10	1	13	1	15	1	11		10	2
Frankrijk	5		7		9	1	6		8	2
Italië	13	1	23	2	14	1	11	4	10	
Cyprus										
Letland										
Litouwen					1				1	
Luxemburg	19		12		12		7		2	
Hongarije										
Malta			1				2		1	1
Nederland	1	1	3	1	3		3		2	1
Oostenrijk	10		6		3		6		5	
Polen					2		5		4	1
Portugal	7		9		6		7	1	7	1
Roemenië										
Slovenië							1		1	
Slowakije			1		1				1	
Finland	7		3	1	1	1	6	1		
Zweden	2	1	5		2	1	7		2	
Verenigd Koninkrijk	7	3	2	4	1		8	1	3	1
Totaal	**103**	**8**	**127**	**16**	**94**	**9**	**133**	**10**	**83**	**12**

[1] De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

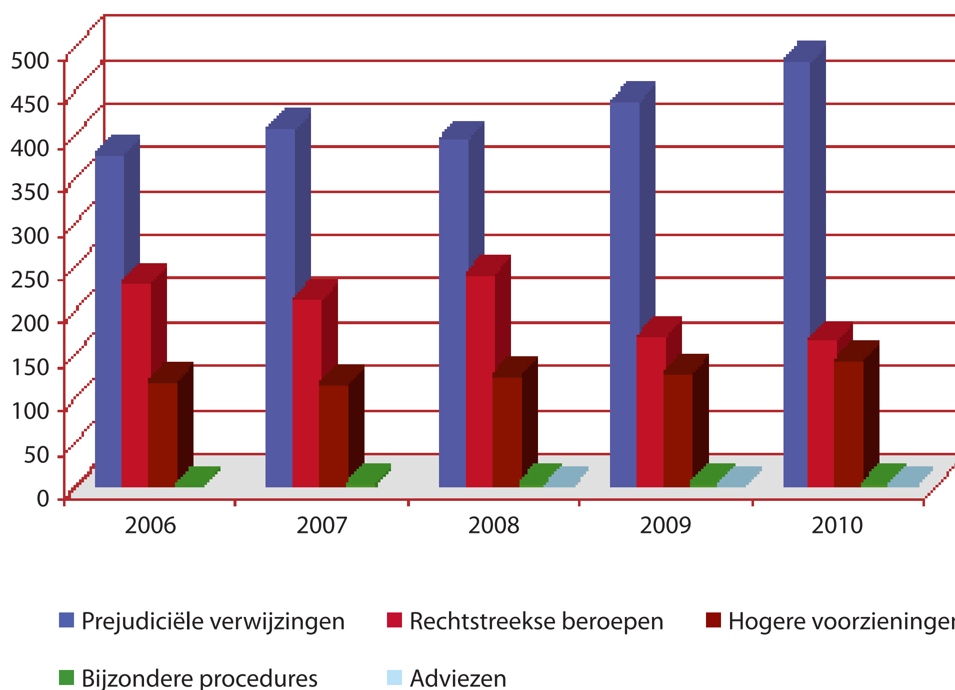
12. *Afgedane zaken* — Procesduur (2006–2010)[1]
(arresten en beschikkingen van gerechtelijke aard)

	2006	2007	2008	2009	2010
Prejudiciële verwijzingen	19,8	19,3	16,8	17,1	16,1
Prejudiciële spoedprocedures			2,1	2,5	2,1
Rechtstreekse beroepen	20	18,2	16,9	17,1	16,7
Hogere voorzieningen	17,8	17,8	18,4	15,4	14,3

[1] De procesduur is uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.
Van de berekening van de procesduur zijn uitgesloten: zaken waarin een tussenarrest is gewezen of een maatregel van instructie is gelast; adviezen; bijzondere procedures (begroting van kosten, rechtsbijstand, verzet, derdenverzet, uitlegging, herziening, rectificatie, derdenbeslag); zaken die eindigen met een beschikking tot doorhaling, afdoening zonder beslissing of verwijzing naar het Gerecht; kortgedingprocedures en hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie.

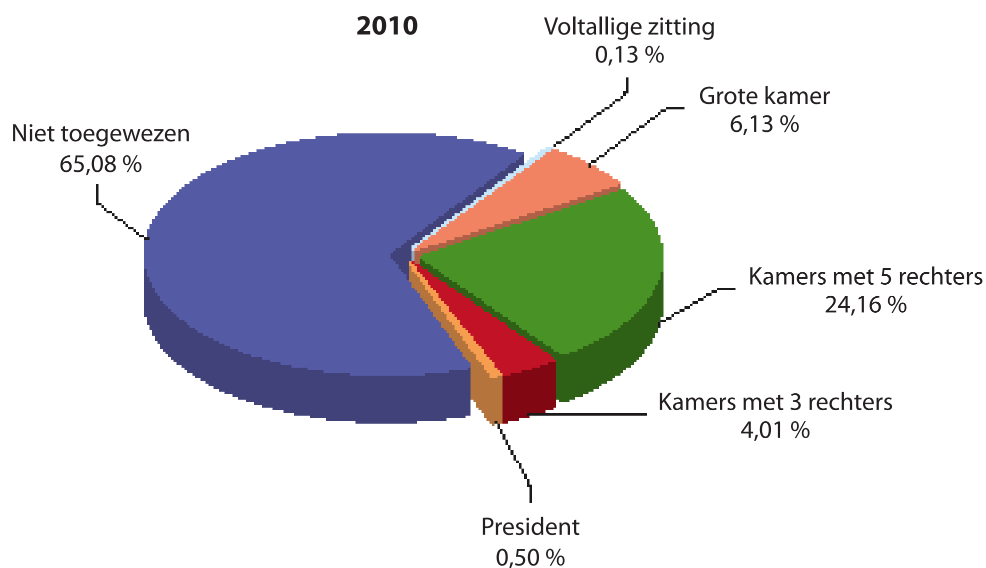
13. *Op 31 december aanhangige zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Prejudiciële verwijzingen	378	408	395	438	484
Rechtstreekse beroepen	232	213	242	170	167
Hogere voorzieningen	120	117	126	129	144
Bijzondere procedures	1	4	4	4	3
Adviezen			1	1	1
Totaal	**731**	**742**	**768**	**742**	**799**

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

14. *Op 31 december aanhangige zaken* — Rechtsprekende formatie (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Niet toegewezen	489	481	524	490	520
Voltallige zitting					1
Grote kamer	44	59	40	65	49
Kamers met 5 rechters	171	170	177	169	193
Kamers met 3 rechters	26	24	19	15	32
President	1	8	8	3	4
Totaal	**731**	**742**	**768**	**742**	**799**

[1] De cijfers (brutocijfers) hebben betrekking op het totale aantal zaken ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

15. *Diversen* — Versnelde procedures (2006–2010)[1]

	2006		2007		2008		2009		2010	
	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping
Rechtstreekse beroepen				1						1
Prejudiciële verwijzingen		5		5	2	6	1	3	4	7
Hogere voorzieningen				1				1		
Bijzondere procedures								1		
Totaal		**5**		**7**	**2**	**6**	**1**	**5**	**4**	**8**

16. *Diversen* — Prejudiciële spoedprocedures (2008–2010)[2]

	2008		2009		2010	
	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping	Toegewezen	Verwerping
Landbouw		1				
Politiële en justitiële samenwerking in strafzaken	2	1		1		
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid	1	1	2		5	1
Totaal	**3**	**3**	**2**	**1**	**5**	**1**

[1] Sinds 1 juli 2000 kan een zaak op grond van de artikelen 62 bis en 104 bis van het Reglement voor de procesvoering volgens een versnelde procedure worden behandeld.

[2] Sinds 1 maart 2008 kan in zaken betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid krachtens artikel 104 ter van het Reglement voor de procesvoering een prejudiciele spoedprocedure worden toegepast.

17. *Diversen* — Korte gedingen (2010)[1]

	Aanhangig gemaakte korte gedingen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	Uitspraak		
			Verwerping	Toegewezen	Doorhaling of afdoening zonder beslissing
Toegang tot documenten	1				
Steunmaatregelen van de staten		1			
Mededinging		2	3		
Institutioneel recht		2	1		
Milieu		1			
Handelspolitiek	1				
Intellectuele en industriële eigendom	1		1		
TOTAAL-GENERAAL	**3**	**6**	**5**		

[1] De cijfers (nettocijfers) hebben betrekking op het aantal zaken na de voegingen wegens verknochtheid (een aantal gevoegde zaken = één zaak).

18. *Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden* (1952–2010) — Binnengekomen zaken en arresten

Jaar	Aanhangig gemaakte zaken[1]							Arresten/ Adviezen[2]
	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	Verzoeken om advies	Totaal	Verzoeken in kort geding	
1953	4					4		
1954	10					10		2
1955	9					9	2	4
1956	11					11	2	6
1957	19					19	2	4
1958	43					43		10
1959	46				1	47	5	13
1960	22				1	23	2	18
1961	24	1			1	26	1	11
1962	30	5				35	2	20
1963	99	6				105	7	17
1964	49	6				55	4	31
1965	55	7				62	4	52
1966	30	1				31	2	24
1967	14	23				37		24
1968	24	9				33	1	27
1969	60	17				77	2	30
1970	47	32				79		64
1971	59	37				96	1	60
1972	42	40				82	2	61
1973	131	61				192	6	80
1974	63	39				102	8	63
1975	61	69			1	131	5	78
1976	51	75			1	127	6	88
1977	74	84				158	6	100
1978	146	123			1	270	7	97
1979	1 218	106				1 324	6	138
1980	180	99				279	14	132
1981	214	108				322	17	128
1982	217	129				346	16	185
1983	199	98				297	11	151
1984	183	129				312	17	165
1985	294	139				433	23	211
1986	238	91				329	23	174
1987	251	144				395	21	208
1988	193	179				372	17	238
1989	244	139				383	19	188

>>>

Jaar	Aanhangig gemaakte zaken[1]							Arresten/ Adviezen[2]
	Rechtstreekse beroepen	Prejudiciële verwijzingen	Hogere voorzieningen	Hogere voorzieningen tegen uitspraken in kort geding of tegen uitspraken betreffende interventie	Verzoeken om advies	Totaal	Verzoeken in kort geding	
1990	221	141	15	1		378	12	193
1991	140	186	13	1	2	342	9	204
1992	251	162	24	1	2	440	5	210
1993	265	204	17			486	13	203
1994	125	203	12	1	3	344	4	188
1995	109	251	46	2		408	3	172
1996	132	256	25	3		416	4	193
1997	169	239	30	5		443	1	242
1998	147	264	66	4		481	2	254
1999	214	255	68	4		541	4	235
2000	197	224	66	13	2	502	4	273
2001	187	237	72	7		503	6	244
2002	204	216	46	4		470	1	269
2003	277	210	63	5	1	556	7	308
2004	219	249	52	6	1	527	3	375
2005	179	221	66	1		467	2	362
2006	201	251	80	3		535	1	351
2007	221	265	79	8		573	3	379
2008	210	288	77	8	1	584	3	333
2009	143	302	104	2	1	552	1	377
2010	136	385	97	6		624	2	370
Totaal	**8 601**	**7 005**	**1 118**	**85**	**19**	**16 828**	**351**	**8 637**

[1] Brutocijfers; exclusief bijzondere procedures.

[2] Nettocijfers.

19. *Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden* (1952–2010) — Prejudiciële verwijzingen (per lidstaat en per jaar)[1]

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andere[1]	Totaal
1961																		1											1
1962																		5											5
1963															1			5											6
1964											2							4											6
1965					4					2								1											7
1966																		1											1
1967	5				11					3					1			3											23
1968	1				4					1	1							2											9
1969	4				11					1					1														17
1970	4				21					2	2							3											32
1971	1				18					6	5				1			6											37
1972	5				20					1	4							10											40
1973	8				37					4	5				1			6											61
1974	5				15					6	5							7									1		39
1975	7			1	26					15	14				1			4									1		69
1976	11				28		1			8	12							14									1		75
1977	16			1	30		2			14	7							9									5		84
1978	7			3	46		1			12	11							38									5		123
1979	13			1	33		2			18	19				1			11									8		106
1980	14			2	24		3			14	19							17									6		99
1981	12			1	41					17	11				4			17									5		108
1982	10			1	36					39	18							21									4		129
1983	9			4	36		2			15	7							19									6		98
1984	13			2	38		1			34	10							22									9		129
1985	13				40		2			45	11				6			14									8		139

>>>

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andere[1]	Totaal
1986	13			4	18		4	2	1	19	5				1			16									8		91
1987	15			5	32		2	17	1	36	5				3			19									9		144
1988	30			4	34				1	38	28				2			26									16		179
1989	13			2	47		1	2	2	28	10				1			18			1						14		139
1990	17			5	34		4	2	6	21	25				4			9			2						12		141
1991	19			2	54		2	3	5	29	36				2			17			3						14		186
1992	16			3	62			1	5	15	22				1			18			1						18		162
1993	22			7	57		1	5	7	22	24				1			43			3						12		204
1994	19			4	44		2		13	36	46				1			13			1						24		203
1995	14			8	51		3	10	10	43	58				2			19	2		5					6	20		251
1996	30			4	66			4	6	24	70				2			10	6		6				3	4	21		256
1997	19			7	46		1	2	9	10	50				3			24	35		2				6	7	18		239
1998	12			7	49		3	5	55	16	39				2			21	16		7				2	6	24		264
1999	13			3	49		2	3	4	17	43				4			23	56		7				4	5	22		255
2000	15			3	47		2	3	5	12	50							12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10			5	53		1	4	4	15	40				2			14	57		4				3	4	21		237
2002	18			8	59			7	3	8	37				4			12	31		3				7	5	14		216
2003	18			3	43		2	4	8	9	45				4			28	15		1				4	4	22		210
2004	24			4	50		1	18	8	21	48				1	2		28	12		1				4	5	22		249
2005	21		1	4	51		2	11	10	17	18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221
2006	17		3	3	77		1	14	17	24	34			1	1	4		20	12	2	3			1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	2	8	14	26	43			1		2		19	20	7	3	1		1	5	6	16		265
2008	24		1	6	71	2	1	9	17	12	39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288
2009	35	8	5	3	59	2		11	11	28	29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302
2010	37	9	3	10	71		4	6	22	33	49		3	2	9	6		24	15	8	10	17	1	5	6	6	29		385
Totaal	**651**	**18**	**15**	**135**	**1 802**	**6**	**55**	**151**	**244**	**816**	**1 056**	**2**	**10**	**10**	**73**	**33**	**1**	**767**	**363**	**32**	**77**	**19**	**3**	**8**	**64**	**87**	**505**	**2**	**7 005**

[1] Zaak C-265/00, Campina Melkunie (Benelux-Gerechtshof / Cour de justice Benelux).
Zaak C-196/09, Miles e.a. (Kamer van Beroep van de Europese scholen).

20. *Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden* (1952–2010) — Prejudiciële verwijzingen
(per lidstaat en per rechterlijke instantie)

			Totaal
België	Grondwettelijk Hof	17	
	Hof van Cassatie	77	
	Raad van State	62	
	Andere rechters	495	651
Bulgarije	Софийски градски съд Търговско отделение	1	
	Andere rechters	17	18
Tsjechië	Nejvyšší soud	1	
	Nejvyšší správní soud	5	
	Ústavní soud		
	Andere rechters	9	15
Denemarken	Højesteret	29	
	Andere rechters	106	135
Duitsland	Bundesgerichtshof	130	
	Bundesverwaltungsgericht	100	
	Bundesfinanzhof	272	
	Bundesarbeitsgericht	23	
	Bundessozialgericht	74	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Andere rechters	1 202	1 802
Estland	Riigikohus	1	
	Andere rechters	5	6
Ierland	Supreme Court	18	
	High Court	15	
	Andere rechters	22	55
Griekenland	Άρειος Πάγος	10	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	44	
	Andere rechters	97	151
Spanje	Tribunal Supremo	35	
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Andere rechters	201	244
Frankrijk	Cour de cassation	93	
	Conseil d'État	63	
	Andere rechters	660	816
Italië	Corte suprema di Cassazione	108	
	Corte Costituzionale	1	
	Consiglio di Stato	64	
	Andere rechters	883	1 056
Cyprus	Ανώτατο Δικαστήριο	2	
	Andere rechters		2
Letland	Augstākā tiesa	9	
	Satversmes tiesa		
	Andere rechters	1	10

>>>

			Totaal
Litouwen	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	3	
	Lietuvos vyriausiasis administracinis Teismas	3	
	Andere rechters	3	10
Luxemburg	Cour supérieure de justice	10	
	Cour de cassation	8	
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	7	
	Andere rechters	35	73
Hongarije	Legfelsöbb Bíroság	3	
	Fővárosi Ítélőtábla	2	
	Szegedi Ítélötáblá	1	
	Andere rechters	27	33
Malta	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l- Appel		
	Andere rechters	1	1
Nederland	Raad van State	74	
	Hoge Raad der Nederlanden	194	
	Centrale Raad van Beroep	49	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	139	
	Tariefcommissie	34	
	Andere rechters	277	767
Oostenrijk	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	78	
	Oberster Patent- und Markensenat	3	
	Bundesvergabeamt	24	
	Verwaltungsgerichtshof	61	
	Vergabekontrollsenat	4	
	Andere rechters	189	363
Polen	Sąd Najwyższy	5	
	Naczelny Sąd Administracyjny	12	
	Trybunał Konstytucyjny		
	Andere rechters	15	32
Portugal	Supremo Tribunal de Justiça	2	
	Supremo Tribunal Administrativo	40	
	Andere rechters	35	77
Roemenië	Tribunal Dâmboviţa	2	
	Andere rechters	17	19
Slovenië	Vrhovno sodišče		
	Ustavno sodišče		
	Andere rechters	3	3

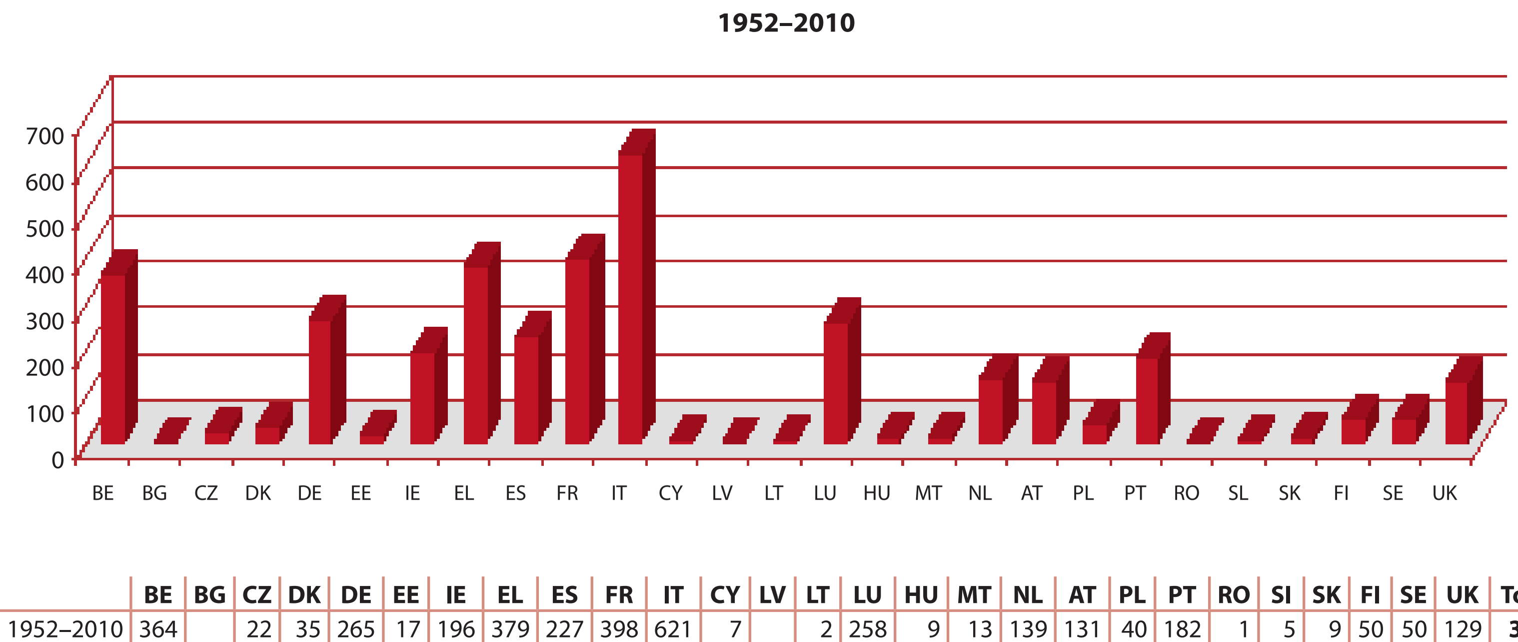
>>>

			Totaal
Slowakije	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	5	
	Andere rechters	3	8
Finland	Korkein hallinto-oikeus	29	
	Korkein oikeus	11	
	Andere rechters	24	64
Zweden	Högsta Domstolen	14	
	Marknadsdomstolen	5	
	Regeringsrätten	24	
	Andere rechters	44	87
Verenigd Koninkrijk	House of Lords	40	
	Court of Appeal	64	
	Andere rechters	401	505
Andere	Cour de justice Benelux/Benelux-Gerechtshof[1]	1	1
	Kamer van Beroep van de Europese scholen[2]	1	1
Totaal			**7 005**

1 Zaak C-265/00, Campina Melkunie.

2 Zaak C-196/09, Miles e.a.

21. *Ontwikkeling van de gerechtelijke werkzaamheden* (1952–2010) — Beroepen wegens niet-nakoming

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Totaal
1952–2010	364		22	35	265	17	196	379	227	398	621	7		2	258	9	13	139	131	40	182	1	5	9	50	50	129	**3 549**

Hoofdstuk II

Het Gerecht

A — Werkzaamheden van het Gerecht in 2010

door Marc Jaeger, president

2010 was voor het Gerecht een jaar van gedeeltelijke vervanging wat veertien van zijn leden betreft. Terwijl 11 van deze leden werden herbenoemd, betreurt het Gerecht het vertrek van drie leden met een gezamenlijke ervaring van meer dan 27 jaar bij deze rechterlijke instantie: A.W.H. Meij en M. Vilaras, rechters in het Gerecht sinds 1998, en V.M. Ciucă, rechter in het Gerecht sinds 2007, die respectievelijk zijn vervangen door M. van der Woude, D. Gratsias en A. Popescu. Het college betreurt ook het feit dat T. Tchipev, rechter in het Gerecht sinds 2007, zijn ambt heeft neergelegd op 29 juni 2010. In januari 2011 was nog geen enkele kandidaat ter vervanging voorgesteld.

Gelet op de belangrijke gevolgen hiervan voor de agenda (bij de gewone samenstelling had elk van de acht kamers minstens één lid waarvan de ambtstermijn verstreek in 2010) was een uitzonderlijke organisatie nodig teneinde een afbreuk aan de rechtsprekende werkzaamheden te vermijden.

Verder was het het eerste jaar waarin het in artikel 255 VWEU bedoelde comité vóór de beslissing van de regeringen van de lidstaten een advies moest geven — overeenkomstig de hem door het Verdrag van Lissabon toevertrouwde bevoegdheid hiervoor — over de geschiktheid van de kandidaten voor de uitoefening van het ambt van rechter. Hoewel deze procedure, die beoogt zowel de onafhankelijkheid als de bekwaamheid van de leden van het Hof en van het Gerecht te waarborgen, enkel positief kan worden onthaald, heeft zij niettemin de verwezenlijking van de gedeeltelijke vervanging vertraagd. In de toekomst zal het van belang zijn dat alle betrokkenen bij de benoemingsprocedure erin slagen om deze vertragingen, en derhalve ook de daaruit voortvloeiende ernstige belemmeringen voor de goede werking van de rechtspleging, te vermijden. Bij de analyse van de resultaten van het Gerecht in 2010 kan niet worden voorbijgegaan aan deze elementen die losstaan van de wil en de inspanningen van het Gerecht om het hoofd te bieden aan de evolutie van de geschillen, die wordt gekenmerkt door een toename, een diversificatie en een complexiteit die nog nooit vertoond zijn.

Statistisch gezien werd het jaar 2010 gekenmerkt door verschillende tendensen. De eerste is de sterke verhoging van het aantal aanhangig gemaakte zaken: van 568 (in 2009) naar 636 (in 2010), een aantal dat nooit eerder is behaald[1]. De tweede tendens is de handhaving van het aantal afgedane zaken duidelijk boven de 500 (527 afgedane zaken), ondanks de hierboven beschreven ongunstige omstandigheden. Dit resultaat volstond evenwel niet om de stijging van het aantal aanhangige zaken, te weten 1 300 op 31 december 2010, tegen te houden. De derde tendens betreft de procesduur, een wezenlijk criterium voor de beoordeling van de rechtsprekende activiteit. Doordat de klemtoon is gelegd op de snelle behandeling van de zaken, is de procesduur gevoelig gedaald, gemiddeld met 2,5 maand (van 27,2 maanden in 2009 naar 24,7 maanden in 2010). Deze daling is nog groter met betrekking tot de bij arrest afgedane zaken in materies die sinds de oprichting van de rechterlijke instantie tot de kern van de geschillen voor het Gerecht behoren (te weten de andere materies dan hogere voorzieningen en intellectuele eigendom), waarvoor een verlaging van de procesduur met meer dan zeven maand werd vastgesteld.

De verder te zetten hervormingen en de belangrijke inspanningen die het Gerecht heeft geleverd, moeten het mogelijk maken om deze resultaten in zekere mate te verbeteren. Dit mag evenwel

[1] Zonder grote groepen van identieke of soortgelijke zaken.

niet ten koste gaan van de kwaliteit van de rechterlijke toetsing, die de waarborg vormt van een doeltreffende rechterlijke bescherming, de essentie van een Unie die door het recht wordt beheerst.

In de navolgende uiteenzetting wordt geprobeerd een overzicht te geven van de verscheidenheid en soms complexiteit van de werkzaamheden van het Gerecht, in zijn hoedanigheid van rechter ter zake van wettigheid I), schadevergoeding II), hogere voorzieningen III) en verzoeken in kort geding IV).

I. Wettigheidscontrole

Ontvankelijkheid van beroepen tot nietigverklaring

1. Handelingen waartegen beroep kan worden ingesteld

Maatregelen die bindende rechtsgevolgen in het leven roepen, welke de belangen van de verzoeker kunnen aantasten doordat zij zijn rechtspositie aanmerkelijk wijzigen, vormen handelingen die vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring in de zin van artikel 263 VWEU[2].

In het arrest van 20 mei 2010, *Duitsland/Commissie* (T-258/06, nog niet gepubliceerd), heeft het Gerecht de voorwaarden onderzocht waaronder een mededeling van de Commissie, die in reeks C van het Publicatieblad is gepubliceerd, kan worden beschouwd als een handeling waartegen kan worden opgekomen.

In casu vorderde de Bondsrepubliek Duitsland nietigverklaring van een mededeling[3] die de bekendmaking beoogt van de algemene zienswijze van de Commissie over de toepassing van de basisnormen betreffende het plaatsen van overheidsopdrachten — die rechtstreeks voortvloeien uit de regels en beginselen van het Verdrag, met name het discriminatieverbod en het transparantiebeginsel — op het plaatsen van opdrachten die niet of slechts ten dele onder de richtlijnen inzake overheidsopdrachten vallen[4].

Teneinde vast te stellen of kon worden opgekomen tegen deze handeling, die volgens de Commissie louter van interpretatieve aard was, probeert het Gerecht vast te stellen of de mededeling, gelet op de inhoud ervan, beoogt nieuwe rechtsgevolgen te sorteren ten opzichte van die welke uit de toepassing van de fundamentele beginselen van het Verdrag voortvloeien. Onderzocht diende immers te worden of de mededeling zich ertoe beperkt de bepalingen betreffende het vrije verkeer van goederen, de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten, het discriminatieverbod, het gelijkheidsbeginsel, het evenredigheidsbeginsel en de regels inzake transparantie en wederzijdse erkenning die van toepassing zijn op opdrachten die

[2] Arrest van het Hof van 11 november 1981, *IBM/Commissie*, 60/81, Jurispr. blz. 2639, punt 9.

[3] Interpretatieve mededeling van de Commissie over de gemeenschapswetgeving die van toepassing is op het plaatsen van opdrachten die niet of slechts gedeeltelijk onder de richtlijnen inzake overheidsopdrachten vallen (PB 2006, C 179, blz. 2).

[4] Richtlijn 2004/17/EG van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 houdende coördinatie van de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en postdiensten (PB L 134, blz. 1) en richtlijn 2004/18/EG van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten (PB L 134, blz. 114).

niet of slechts ten dele onder de richtlijnen inzake overheidsopdrachten vallen, te expliciteren dan wel of zij ten opzichte van deze bepalingen, beginselen en regels specifieke of nieuwe verplichtingen oplegt. De omstandigheid alleen dat een interpretatieve mededeling naar de vorm, de aard of de bewoordingen ervan niet de kenmerken vertoont van een handeling die rechtsgevolgen beoogt te sorteren, volstaat niet om te concluderen dat zij geen bindende rechtsgevolgen sorteert. Of deze handeling werd bekendgemaakt, is in dit verband evenmin relevant.

Na een grondig onderzoek van de inhoud van de mededeling komt het Gerecht tot de slotsom dat de mededeling geen nieuwe regels voor het plaatsen van overheidsopdrachten toevoegt aan de uit het bestaande recht voortvloeiende verplichtingen en dat zij in die omstandigheden geen verbindende rechtsgevolgen sorteert die de rechtspositie van de Bondsrepubliek Duitsland kunnen aantasten.

2. Toepassing ratione temporis van artikel 263 VWEU

Artikel 230, vierde alinea, EG stelt voor de ontvankelijkheid van beroepen die door particulieren worden ingesteld tegen handelingen waarvan zij niet de adressaten zijn, als dubbele voorwaarde dat de verzoekers rechtstreeks en individueel worden geraakt door de betrokken handeling. Volgens de rechtspraak kunnen natuurlijke of rechtspersonen die niet de adressaten van een beschikking zijn, slechts stellen individueel te worden geraakt, indien deze beschikking hen betreft uit hoofde van zekere hoedanigheden of van een feitelijke situatie, welke hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hen derhalve individualiseert op soortgelijke wijze als het geval zou zijn bij de adressaat[5].

Met de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon op 1 december 2009 zijn de voorwaarden voor ontvankelijkheid van een beroep tot nietigverklaring gewijzigd. Aldus kan volgens artikel 263, vierde alinea, VWEU iedere natuurlijke of rechtspersoon beroep instellen tegen handelingen die hem rechtstreeks en individueel raken, alsmede tegen regelgevingshandelingen die hem rechtstreeks raken en die geen uitvoeringsmaatregelen met zich meebrengen.

Nog voor enige feitelijke uitlegging van deze bepalingen heeft het Gerecht dit jaar uitspraak moeten doen over de toepassing ervan ratione temporis. Gelet op het belang hiervan heeft het Gerecht uitspraak gedaan in Grote kamer.

De twee betrokken zaken, *Norilsk Nickel Harjavalta en Umicore/Commissie* en *Etimine en Etiproducts/Commissie* (beschikkingen van 7 september 2010, T-532/08 en T-539/08, nog niet gepubliceerd) betroffen een verzoek tot nietigverklaring van richtlijn 2008/58/EG[6] en van verordening (EG) nr. 790/2009[7] waardoor de indeling van bepaalde nikkelcarbonaatverbindingen en boraten wordt gewijzigd.

[5] Arrest Hof van 15 juli 1963, *Plaumann/Commissie*, 25/62, Jurispr. blz. 197, 223.

[6] Richtlijn 2008/58/EG van de Commissie van 21 augustus 2008 tot dertigste aanpassing aan de vooruitgang van de techniek van richtlijn 67/548/EEG van de Raad betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke stoffen (PB L 246, blz. 1).

[7] Verordening (EG) nr. 790/2009 van de Commissie van 10 augustus 2009 tot wijziging van verordening (EG) nr. 1272/2008 van het Europees Parlement en de Raad betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels, met het oog op de aanpassing daarvan aan de technische en wetenschappelijke vooruitgang (PB L 235, blz. 1).

Aangezien de beroepen op 5 december 2008 waren ingesteld, had de Commissie een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen op grond dat de bestreden handelingen verzoeksters niet individueel raakten in de zin van artikel 230 EG. Daar het Verdrag van Lissabon intussen in werking was getreden, voerden verzoeksters aan dat volgens de nieuwe bepalingen van artikel 263, vierde alinea, VWEU, die ontvankelijkheidsvoorwaarde niet meer diende te worden toegepast met betrekking tot de bestreden handelingen. Aldus rees de vraag of artikel 263, vierde alinea, VWEU ratione temporis van toepassing was op de betrokken beroepen, en meer in het algemeen op alle beroepen die aanhangig waren op de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon.

Het Gerecht stelt vast dat het VWEU geen enkele overgangsbepaling op dit punt bevat en wijst met klem erop dat uit vaste rechtspraak blijkt, ten eerste, dat volgens het adagium tempus regit actum over de ontvankelijkheid van een beroep moet worden beslist op grond van de voorschriften die bij indiening ervan golden en, ten tweede, dat de ontvankelijkheidsvoorwaarden voor een beroep moeten worden beoordeeld naar de situatie op het tijdstip waarop het beroep is ingesteld, te weten dat waarop het verzoekschrift is ingediend, waarbij regularisering slechts mogelijk is indien dit vóór het verstrijken van de beroepstermijn gebeurt. Indien dit niet zo is, zou dit tot een gevaar van willekeur in de rechtsbedeling leiden, omdat de ontvankelijkheid van een beroep dan afhankelijk is van de — overigens op toeval berustende — datum van uitspraak van de eindbeslissing van het Gerecht.

Aan deze beoordeling wordt niet afgedaan door de stelling dat artikel 263 VWEU deel uitmaakt van de procedurevoorschriften ten aanzien waarvan de rechtspraak heeft erkend dat zij, anders dan materiële regels, in het algemeen worden geacht te gelden voor alle op het tijdstip van inwerkingtreding ervan aanhangige geschillen. Zelfs indien ervan uit wordt gegaan dat vragen betreffende de rechterlijke bevoegdheid tot het gebied van de procedurevoorschriften behoren, dient volgens het Gerecht immers toepassing te worden gegeven aan het adagium tempus regit actum om te bepalen op basis van welke voorschriften moet worden beoordeeld of een beroep tot nietigverklaring tegen een Uniehandeling ontvankelijk is.

3. Procesbelang

Het begrip procesbelang, dat een voorwaarde is voor de ontvankelijkheid van beroepen tot nietigverklaring, werd verduidelijkt wat de hierna uiteengezette aspecten betreft.

In de eerste plaats is een door een natuurlijke of rechtspersoon ingesteld beroep tot nietigverklaring slechts ontvankelijk indien de verzoeker belang heeft bij nietigverklaring van de betrokken handeling. Een dergelijk belang veronderstelt dat de nietigverklaring van deze handeling op zichzelf rechtsgevolgen kan sorteren of, anders geformuleerd, dat de uitkomst van het beroep in het voordeel kan zijn van de partij die het heeft ingesteld[8]. Het procesbelang moet, op straffe van afdoening zonder beslissing, blijven bestaan tot aan de rechterlijke beslissing[9].

In het arrest van 19 januari 2010, *Co-Frutta/Commissie* (T-355/04 en T-446/04, Jurispr. blz. II-1)[10], heeft het Gerecht gepreciseerd hoe het procesbelang moet worden beoordeeld wanneer de justitiabele na een verzoek om toegang tot documenten van de Commissie achtereenvolgens

[8] Zie arrest van het Gerecht van 28 september 2004, *MCI/Commissie*, T-310/00, Jurispr. blz. II-3253, punt 44, en aldaar aangehaalde rechtspraak.

[9] Arrest van het Hof van 7 juni 2007, *Wunenburger/Commissie*, C-362/05 P, Jurispr. blz. I-4333, punt 42.

[10] Zie ook arrest van 10 december 2010, *Ryanair/Commissie*, T-494/08–T-500/08 en T-509/08, nog niet gepubliceerd.

twee beroepen instelt, waarbij het ene strekt tot nietigverklaring van de stilzwijgende beschikking van de Commissie houdende afwijzing van het verzoek om toegang, en het andere strekt tot nietigverklaring van de uitdrukkelijke beschikking van de Commissie die later is vastgesteld dan de eerste stilzwijgende beschikking.

In casu had Co-Frutta, een Italiaanse vennootschap die bananen rijpt, het directoraat-generaal (DG) „Landbouw" van de Commissie verzocht om toegang tot documenten van de Commissie inzake de in de Europese Gemeenschap geregistreerde importeurs van bananen. Na het afwijzend antwoord van de directeur-generaal van het DG „Landbouw" zond verzoekster de secretaris-generaal van de Commissie een confirmatief verzoek, waarop zij een stilzwijgend afwijzend antwoord ontving na afloop van de termijn van 15 dagen als bedoeld in verordening (EG) nr. 1049/2001[11]. Verzoekster betwistte de wettigheid van deze twee beschikkingen voor het Gerecht (zaak T-355/04).

Twee maanden later stelde de secretaris-generaal van de Commissie een uitdrukkelijke beschikking vast waarbij hij in wezen zijn stilzwijgende beschikking bevestigde, doch toegang verleende tot een deel van de gevraagde documenten. Verzoekster stelde een nieuw beroep tegen deze beschikking in (zaak T-446/04).

In dit verband is het Gerecht van oordeel dat, wegens de vaststelling van de latere uitdrukkelijke beschikking, waarvan zij tevens nietigverklaring vorderde, verzoekster haar belang om op te komen tegen de stilzwijgende beschikking heeft verloren, en dat niet meer hoeft te worden beslist op het beroep in zaak T-355/04. Met het vaststellen van de uitdrukkelijke beschikking heeft de Commissie immers feitelijk de eerdere impliciete beschikking ingetrokken. Het Gerecht stelt voorts vast dat een eventuele nietigverklaring van de stilzwijgende beschikking wegens vormfouten enkel zou kunnen leiden tot de vaststelling van een nieuwe beschikking, die ten gronde zou overeenkomen met de uitdrukkelijke beschikking. Bovendien kan het onderzoek van het beroep tegen de stilzwijgende beschikking niet worden gerechtvaardigd door de doelstelling dat moet worden vermeden dat de verweten onrechtmatigheid zich wéér voordoet, noch door de doelstelling een eventueel beroep tot schadevergoeding te vergemakkelijken, aangezien deze doelstellingen kunnen worden bereikt door het onderzoek van het beroep tegen de uitdrukkelijke beschikking, het enige beroep dat ontvankelijk wordt geacht.

In de tweede plaats heeft het Gerecht in het arrest van 11 mei 2010, *PC-Ware Information Technologies/Commissie* (T-121/08, nog niet gepubliceerd), de rechtspraak toegepast volgens welke in het kader van het procesbelang met name wordt beoordeeld of de verzoeker rechtstreeks voordeel heeft bij nietigverklaring van de betrokken handeling, maar een vordering ook ontvankelijk is wanneer door de gevorderde nietigverklaring wordt voorkomen dat de beweerde onrechtmatigheid zich in de toekomst nog eens voordoet[12]. Aldus achtte het Gerecht het beroep ontvankelijk dat een inschrijver die uit een procedure voor een overheidsopdracht wordt uitgesloten, had ingesteld tegen de beschikking van de Commissie waarbij zijn offerte terzijde werd gelegd, terwijl de opdracht reeds gedeeltelijk was uitgevoerd. Het Gerecht stelt zich op het standpunt dat bij een raamovereenkomst voor één aankoopkanaal voor de aanschaf van software en licenties van de leverancier Microsoft, zoals die in casu aan de orde is, die kan dienen als model voor de gunning van soortgelijke overeenkomsten in de toekomst, er een belang bestaat te voorkomen dat de door verzoekster beweerde onrechtmatigheid zich in de toekomst opnieuw voordoet.

[11] Verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB L 145, blz. 43).

[12] Arrest van het Gerecht van 25 maart 1999, *Gencor/Commissie*, T-102/96, Jurispr. blz. II-753, punt 41.

In de derde plaats heeft het Gerecht in het arrest van 21 mei 2010, *Frankrijk e.a./Commissie* (T-425/04, T-444/04, T-450/04 en T-456/04, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), herinnerd aan de in het Verdrag voorziene bijzondere situatie van de lidstaten met betrekking tot het bewijs van procesbelang, waarbij dit begrip voorts wordt onderscheiden van dat van een voor beroep vatbare handeling.

Het Gerecht wijst met klem erop dat het Verdrag een duidelijk onderscheid maakt tussen het recht van de instellingen en de lidstaten en dat van natuurlijke en rechtspersonen om beroep tot nietigverklaring in te stellen, waarbij het recht om met een beroep tot nietigverklaring de wettigheid van beschikkingen van de Commissie te bestrijden openstaat voor elke lidstaat zonder dat deze ter zake een procesbelang behoeft aan te tonen. Een lidstaat hoeft dus voor de ontvankelijkheid van zijn beroep niet aan te tonen dat de handeling van de Commissie waartegen hij opkomt, rechtsgevolgen voor hem heeft. Verder mag het begrip procesbelang niet worden verward met het begrip voor beroep vatbare handeling, volgens hetwelk een handeling slechts voor een beroep tot nietigverklaring in aanmerking komt indien zij erop gericht is bezwarende rechtsgevolgen te sorteren, hetgeen aan de hand van de inhoud van de handeling moet worden bepaald. Aangezien in casu de bestreden beschikking een dergelijke voor beroep vatbare handeling was die dwingende rechtsgevolgen sorteerde, kon de Franse Republiek louter in haar hoedanigheid van lidstaat een ontvankelijk beroep tot nietigverklaring instellen zonder dienaangaande een procesbelang te moeten aantonen.

Mededingingsregels voor ondernemingen

1. Algemeenheden

a) Begrip ondernemersvereniging

In het arrest van 26 oktober 2010, *CNOP en CCG/Commissie* (T-23/09, nog niet gepubliceerd), versoepelt het Gerecht de kwalificatie als ondernemersvereniging in het kader van beschikkingen van de Commissie waarbij een inspectie wordt gelast. Artikel 20, lid 4, van verordening (EG) nr. 1/2003[13] preciseert dat de Commissie kan overgaan tot alle noodzakelijke inspecties bij ondernemingen en ondernemersverenigingen. In de zaak die heeft geleid tot dit arrest, kwamen de Conseil national de l'Ordre des pharmaciens (CNOP) en de Conseil central de la section G (CCG) de l'Ordre national des pharmaciens (ONP), adressaten van de bestreden beschikking samen met de ONP, op tegen het feit dat de Commissie hen had beschouwd als ondernemingen of ondernemersverenigingen en bijgevolg tegen de mogelijkheid van de Commissie om inspecties in hun lokalen te verrichten. Het Gerecht stelt om te beginnen dat rekening dient te worden gehouden met de specifieke aard van inspectiebeschikkingen. In het bijzonder kan er, gegeven het feit dat dergelijke beschikkingen worden gegeven aan het begin van een onderzoek, in dat stadium geen sprake zijn van een definitieve beoordeling of de handelingen of besluiten van de entiteiten tot wie de beschikking is gericht, of van andere entiteiten, kunnen worden aangemerkt als overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemersverenigingen of onderling afgestemde feitelijke gedragingen die in strijd zijn met artikel 81, lid 1, EG (thans artikel 101, lid 1, VWEU), dan wel als gedragingen als bedoeld in artikel 82 EG (thans artikel 102 VWEU). In dat stadium gaat het er immers niet om concrete gedragingen te beoordelen, aangezien het doel van de inspectie juist is om bewijzen van vermoede gedragingen te verzamelen. Het Gerecht wijst vervolgens erop dat de Commissie heeft vastgesteld dat

[13] Verordening (EG) nr. 1/2003 van de Raad van 16 december 2002 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 EG en 82 EG (PB 2003, L 1, blz. 1).

de ONP en verzoekers organen zijn waarin zich een aantal beroepsbeoefenaren, die als ondernemingen in de zin van artikel 81 EG kunnen worden gekwalificeerd, organiseren en die hen vertegenwoordigen. De vraag of verzoekers, wanneer zij hun concrete bevoegdheden uitoefenen, buiten artikel 81 EG vielen of niet, was duidelijk prematuur en moest worden beantwoord in de eindbeslissing. Derhalve concludeert het Gerecht dat de Commissie zich in het stadium waarin de bestreden beschikking is genomen, op het standpunt mocht stellen dat de ONP en verzoekers ondernemersverenigingen in de zin van artikel 20, lid 4, van verordening nr. 1/2003 waren.

b) Bepaling van de markt

Het arrest van 15 december 2010, *CEAHR/Commissie* (T-427/08, nog niet gepubliceerd), stelde het Gerecht in staat te herinneren aan de methode voor de bepaling van de relevante markt in het geval van servicemarkten. In dit arrest merkt het Gerecht op dat de Commissie in de bestreden beschikking erop heeft gewezen dat de markt van vervangingsonderdelen voor de primaire producten van een bepaald merk in twee gevallen niet een afzonderlijke relevante markt kon vormen: ingeval de consument kan overschakelen op vervangingsonderdelen van een andere producent, en ingeval de consument kan overschakelen op een ander primair product om een prijsstijging op de markt van vervangingsonderdelen te vermijden. Het Gerecht preciseert evenwel op dit punt dat de Commissie moet aantonen dat een voldoende aantal consumenten bij een matige en permanente prijsstijging van de secundaire producten op andere primaire of secundaire producten zou overschakelen zodat deze stijging onrendabel wordt. Het Gerecht voegt eraan toe dat het bewijs van het bestaan van een zuiver theoretische mogelijkheid van overgang van de consumenten op een ander primair product, niet volstaat als bewijs bij de bepaling van de relevante markt, daar deze berust op het concept van daadwerkelijke mededinging. Het Gerecht concludeert dat de Commissie blijk heeft gegeven van een kennelijk onjuiste beoordeling door te oordelen dat de primaire en secundaire producten in casu behoorden tot één enkele markt zonder zelfs het bewijs te hebben geleverd dat de vraag zich bij een matige prijsstijging van de producten van een fabrikant op de secundaire markt verplaatst naar de producten van andere fabrikanten op de primaire markt.

c) Inspecties

Motiveringsplicht

In het reeds aangehaalde arrest *CNOP en CCG/Commissie* preciseert het Gerecht de omvang van de op de Commissie rustende verplichting tot motivering van inspectiebeschikkingen. Het Gerecht stelt om te beginnen vast dat de bestreden beschikking geen specifieke verklaringen bevat waarom een beroepsorganisatie als die welke in geding is en haar organen als ondernemersverenigingen worden beschouwd. Het Gerecht merkt evenwel vervolgens op dat de Commissie, gezien het stadium van de administratieve procedure waarin inspectiebeschikkingen worden vastgesteld, op dat moment niet over precieze inlichtingen beschikt om te kunnen bepalen of de betrokken gedragingen of handelingen kunnen worden aangemerkt als besluiten van ondernemingen of ondernemersverenigingen in de zin van artikel 81 EG. Het Gerecht herinnert eraan dat, juist rekening houdend met het specifieke karakter van inspectiebeschikkingen in de rechtspraak inzake de motiveringsplicht is uitgemaakt welke soort inlichtingen een inspectiebeschikking moet bevatten zodat de adressaten hun rechten van de verdediging in dit stadium van de administratieve procedure kunnen doen gelden. Oplegging van een zwaardere motiveringsplicht aan de Commissie zou onvoldoende rekening houden met de preliminaire aard van de inspectie. Derhalve is het Gerecht van oordeel dat de Commissie niet gehouden was in de bestreden beschikking ook de specifieke juridische gronden op te nemen waarop zij de adressaten als ondernemersverenigingen beschouwde, naast de verklaringen ter zake in die beschikking.

Bewijslast

In het arrest van 15 december 2010, *E.ON Energie/Commissie* (T-141/08, nog niet gepubliceerd), bevestigde het Gerecht de geldboete van 38 miljoen EUR die E.ON Energie AG was opgelegd wegens verbreking van een zegel dat de Commissie tijdens een inspectie op een lokaal van deze onderneming had aangebracht. Dit eerste geval van toepassing van artikel 23, lid 1, sub e, van verordening nr. 1/2003 heeft het Gerecht ertoe gebracht, meer in het bijzonder de vraag van de bewijslast in een dergelijke situatie te onderzoeken.

Dienaangaande herinnert het Gerecht met betrekking tot de bewijslast voor een inbreuk op de mededingingsregels aan het beginsel dat, indien de Commissie zich baseert op directe bewijsmiddelen die in beginsel toereikend zijn om het bestaan van een inbreuk te bewijzen, enkel de verwijzing van de betrokken onderneming naar het zich mogelijk voordoen van een omstandigheid die de bewijskracht van deze bewijsmiddelen kan aantasten, niet ertoe kan leiden dat de Commissie het tegenbewijs moet leveren dat deze omstandigheid de bewijskracht van deze bewijsmiddelen niet kon aantasten. De betrokken onderneming moet daarentegen, tenzij dit door eigen gedragingen van de Commissie niet mogelijk is, rechtens genoegzaam bewijzen dat er sprake is van de door haar aangevoerde omstandigheid en voorts dat deze omstandigheid de bewijskracht van de bewijsmiddelen waarop de Commissie zich baseert, op losse schroeven zet. Verder rust de bewijslast van de zegelverbreking weliswaar op de Commissie, maar zij hoeft niet te bewijzen dat het verzegelde lokaal daadwerkelijk is betreden of dat de daarin opgeslagen documenten zijn gemanipuleerd. In elk geval oordeelt het Gerecht in casu dat het aan verzoekster was om er met passende maatregelen voor te zorgen dat er geen inwerking op het litigieuze zegel zou ontstaan, temeer daar zij duidelijk geïnformeerd was omtrent de betekenis van het zegel en de consequenties van een zegelverbreking.

Geldboeten

In de zaak die heeft geleid tot het reeds aangehaalde arrest *E.ON Energie/Commissie,* voerde verzoekster tevens aan dat de geldboete van 38 miljoen EUR onevenredig was. Het Gerecht merkt in het arrest evenwel op dat de Commissie rekening heeft gehouden met de omstandigheid dat de betrokken zegelverbreking het eerste geval van toepassing van artikel 23, lid 1, sub e, van verordening nr. 1/2003 vormde, maar heeft aangevoerd dat onafhankelijk van deze omstandigheid ten eerste verzoekster beschikte over talrijke juridische deskundigen op kartelgebied, ten tweede de wijziging van verordening nr. 1/2003 meer dan drie jaar voor de inspecties plaatsvond, ten derde verzoekster over de consequenties van een zegelverbreking was geïnformeerd en ten vierde enkele weken eerder in gebouwen van andere ondernemingen van het concern van verzoekster reeds verzegelingen hadden plaatsgevonden. Bovendien wijst het Gerecht met klem erop dat reeds het enkele verbreken van het zegel de beschermende werking daarvan opheft en dus voldoende is voor een inbreuk. Ten slotte is het Gerecht van oordeel dat een geldboete van 38 miljoen EUR, die overeenkwam met ongeveer 0,14 % van verzoeksters omzet, niet als onevenredig in relatie tot de inbreuk kan worden aangemerkt, gelet op het feit dat een zegelverbreking een bijzonder zwaarwegende inbreuk is en gelet op de omvang van verzoekster en de noodzaak, een voldoende afschrikkende werking van de geldboete te garanderen, opdat het verbreken van een door de Commissie in het kader van een inspectie aangebracht zegel voor een onderneming niet lonend kan zijn.

2. Nieuwe ontwikkelingen inzake artikel 81 EG (thans artikel 101 VWEU)

a) Voortdurende inbreuk

In het arrest van 19 mei 2010, *IMI e.a./Commissie* (T-18/05, nog niet gepubliceerd), had het onderzoek van het Gerecht onder meer betrekking op de ononderbroken aard van de deelneming van verzoeksters aan de inbreuk. Het Gerecht stelt op dit punt dat, hoewel de periode tussen twee manifestaties van een inbreukmakende gedraging een relevant criterium is om het voortdurende karakter van een inbreuk te bewijzen, de vraag of die periode al dan niet lang genoeg is om als een onderbreking van de inbreuk te worden aangemerkt, niettemin niet in abstracto kan worden onderzocht, maar in samenhang met de werking van de betrokken mededingingsregeling moet worden beoordeeld. In casu is de periode zonder heimelijke contacten of manifestaties van verzoeksters meer dan een jaar langer dan de tussenpozen waarin de aan het kartel deelnemende ondernemingen gewoonlijk van hun respectieve wil tot beperking van de mededinging blijk gaven. Het Gerecht komt tot de slotsom dat de Commissie het recht verkeerd heeft toegepast door te oordelen dat verzoeksters in de litigieuze periode zonder onderbreking aan het kartel hadden deelgenomen, en herziet het bedrag van de aan verzoeksters opgelegde geldboete teneinde rekening te houden met het feit dat ze niet ononderbroken hebben deelgenomen aan het kartel, door vermindering van de verhoging van het bedrag van de geldboete wegens de duur van de inbreuk van 110 naar 100 %.

b) Berekening van het bedrag van de geldboete

In het kader van de beroepen tegen de beschikkingen van de Commissie waarbij werd opgetreden tegen de kartels van „industrieel garen", „afvoerbuizen" en „Spaanse tabak", heeft het Gerecht preciseringen en voorbeelden kunnen geven met betrekking tot een aantal elementen dat bij de berekening van het bedrag van de geldboeten in aanmerking dient te worden genomen.

Uitgangsbedrag

In het arrest van 28 april 2010, *BST/Commissie* (T-452/05, nog niet gepubliceerd), stelt het Gerecht met betrekking tot de daadwerkelijke economische macht van de inbreukmakende ondernemingen om de mededinging schade te berokkenen dat, ook al kunnen de verticale integratie en de omvang van het productassortiment in voorkomend geval relevante factoren zijn voor de beoordeling van de invloed die een onderneming op de markt kan uitoefenen, en naast de marktaandelen of de omzet op de betrokken markt aanvullende aanwijzingen van deze invloed opleveren, in casu dient te worden vastgesteld dat verzoeksters argumenten inzake de verticale integratie van de andere betrokken ondernemingen niet aantonen dat deze laatste bijzondere en significante mededingingsvoordelen op de betrokken markt genoten.

Gedifferentieerde behandeling

In de zaak *Chalkor/Commissie* (arrest van 19 mei 2010, T-21/05, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld) en in de zaak die heeft geleid tot het reeds aangehaalde arrest *IMI e.a./ Commissie*, had de Commissie geconcludeerd dat er geen reden was om een gedifferentieerde behandeling toe te passen tussen de overtredende ondernemingen die alleen aan één onderdeel van het „afvoerbuizen"-kartel hadden deelgenomen en die welke ook aan een ander onderdeel van dit kartel hadden deelgenomen, aangezien de samenwerking binnen dit tweede onderdeel niet aanzienlijk nauwer was geweest dan die binnen het eerste onderdeel. In de arresten is het Gerecht evenwel van oordeel dat een onderneming waarvan de verantwoordelijkheid met betrekking tot meerdere onderdelen van een mededingingsregeling wordt vastgesteld, meer

bijdraagt tot de doeltreffendheid en het ernstige karakter van deze mededingingsregeling dan een overtredende onderneming die slechts bij één onderdeel van dezelfde mededingingsregeling is betrokken. Eerstgenoemde onderneming pleegt derhalve een zwaardere inbreuk dan de tweede. Deze beoordeling moet noodzakelijkerwijs geschieden in het stadium van de vaststelling van het specifieke uitgangsbedrag, aangezien alleen de inaanmerkingneming van verzachtende omstandigheden het mogelijk maakt, het basisbedrag van de geldboete aan te passen naargelang de wijze waarop de overtredende onderneming de mededingingsregeling uitvoert. Derhalve verlaagt het Gerecht het uitgangsbedrag van de geldboete met 10 % voor elk van verzoeksters in deze zaken.

Plafond van 10 % van de omzet

In het arrest van 28 april 2010, *Gütermann en Zwicky/Commissie* (T-456/05 en T-457/05, nog niet gepubliceerd), herinnert het Gerecht eraan dat de Commissie, althans in situaties waarin er geen enkele aanwijzing is dat een onderneming haar commerciële activiteiten heeft gestaakt of haar omzet verborgen heeft gehouden om een zware geldboete te voorkomen, de bovengrens van de geldboete moet vaststellen op basis van het laatst beschikbare omzetcijfer dat op een volledig jaar van economische activiteit betrekking heeft. In casu wijst het Gerecht erop dat er sterke aanwijzingen zijn — zoals een nulomzet gedurende meerdere jaren, het ontbreken van werknemers of van concrete bewijzen dat haar vastgoed wordt geëxploiteerd of dat daartoe investeringsprojecten zijn opgestart — die het vermoeden staven dat Zwicky & Co. AG geen normale economische activiteit in de zin van de rechtspraak heeft voortgezet. Bijgevolg stelt het Gerecht zich op het standpunt dat ter bepaling van het plafond van 10 % van de omzet dat niet mag worden overschreden bij de berekening van het bedrag van de geldboete als bedoeld in artikel 23, lid 2, van verordening nr. 1/2003, de Commissie had moeten uitgaan van de laatste omzet van Zwicky & Co. uit haar werkelijke economische activiteiten, en niet van die van de onderneming die Zwicky & Co. heeft overgenomen na de stopzetting van haar activiteiten.

Verzwarende omstandigheden

In de zaak *Deltafina/Commissie* (arrest van 8 september 2010, T-29/05, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld) was de Commissie van mening dat verzoekster een leidende rol had gespeeld in het kartel en heeft derhalve enerzijds het basisbedrag van de opgelegde geldboete verhoogd met 50 % vanwege verzwarende omstandigheden, en anderzijds deze rol in aanmerking genomen om op grond daarvan het bedrag van de geldboete vanwege de verleende medewerking met slechts 10 % te verlagen. In het arrest stelt het Gerecht vast dat de Commissie blijk heeft gegeven van een onjuiste opvatting op dit punt. Om te beginnen brengt het Gerecht in herinnering dat, om als leidinggevende onderneming te kunnen worden gekwalificeerd, de betrokken onderneming een significante drijvende kracht voor de mededingingsregeling moet zijn geweest en een bijzondere en concrete verantwoordelijkheid moet hebben gedragen bij de werking ervan. Het Gerecht stelt dat in casu de feiten waarop de Commissie zich beroept, weliswaar aantonen dat verzoekster een actieve en rechtstreekse rol heeft gespeeld in het tabaksbewerkingsbedrijvenkartel, maar niet voldoende zijn om vast te stellen dat deze onderneming een dergelijke drijvende kracht voor deze mededingingsregeling is geweest of dat haar rol belangrijker zou zijn geweest dan die van ongeacht welk Spaans bewerkingsbedrijf. In het bijzonder wijst het Gerecht met klem erop dat uit geen enkel dossierstuk blijkt dat Deltafina SpA ook maar enig initiatief zou hebben genomen om het genoemde kartel op te richten of ongeacht welk Spaans bewerkingsbedrijf over te halen zich erbij aan te sluiten, en evenmin dat zij activiteiten heeft uitgeoefend die normaal met een functie van leider van een kartel worden geassocieerd, zoals het voorzitten van vergaderingen of het centraliseren en verspreiden van

bepaalde gegevens. Derhalve heeft het Gerecht in de uitoefening van zijn volledige rechtsmacht het bedrag van de aan Deltafina opgelegde geldboete verlaagd van 11,88 naar 6,12 miljoen EUR.

c) Toerekenbaarheid van de inbreukmakende gedraging — Hoofdelijke veroordeling

In het arrest van 13 september 2010, *Trioplast Industrier/Commissie* (T-40/06, nog niet gepubliceerd), heeft het Gerecht verschillende preciseringen geformuleerd met betrekking tot de regels die van toepassing zijn op de hoofdelijke aansprakelijkheid van achtereenvolgende moedermaatschappijen voor de betaling van de aan de dochteronderneming opgelegde geldboete.

Allereerst stelt het Gerecht dat de benadering waarbij voor een moedermaatschappij hetzelfde uitgangsbedrag wordt vastgesteld als voor de dochteronderneming die rechtstreeks aan het kartel heeft deelgenomen, zonder dat dit uitgangsbedrag, in het geval van meerdere achtereenvolgende moedermaatschappijen, wordt opgedeeld, op zichzelf niet als ongepast kan worden beschouwd. De door de Commissie nagestreefde doelstelling bestaat immers daarin, mogelijk te maken dat voor een moedermaatschappij hetzelfde uitgangsbedrag kan worden vastgesteld als hetwelk zou zijn vastgesteld indien zij rechtstreeks aan het kartel had deelgenomen, hetgeen in overeenstemming is met het doel van het mededingingsbeleid.

Vervolgens merkt het Gerecht op dat indien een inbreuk is gepleegd door een dochteronderneming die tijdens de inbreukperiode achtereenvolgens aan meerdere economische eenheden heeft toebehoord, niet bij voorbaat als ongepast kan worden beschouwd dat de som van de voor de moedermaatschappijen vastgestelde bedragen hoger ligt dan het bedrag, of de som van de bedragen, die voor de genoemde dochteronderneming zijn vastgesteld.

Daarentegen wijst het Gerecht erop dat in de bestreden beschikking de Commissie ten onrechte een onbeperkte vrijheid wordt verleend met betrekking tot de inning van de geldboete bij de ene of de andere van de betrokken rechtspersonen al naargelang hun betalingsvermogen. Door deze keuzevrijheid hangt het bedrag dat daadwerkelijk bij verzoekster wordt geïnd, immers af van de bedragen die bij de vorige moedermaatschappijen worden geïnd, en visa versa, terwijl deze ondernemingen nooit een gemeenschappelijke economische eenheid hebben gevormd en derhalve niet hoofdelijk aansprakelijk zijn. Het Gerecht voegt daaraan toe dat het beginsel van de individualiteit van straffen en sancties vereist dat het daadwerkelijk door verzoekster betaalde bedrag niet hoger is dan het aandeel van haar hoofdelijke aansprakelijkheid. Dit aandeel komt overeen met het relatieve gedeelte van het voor verzoekster vastgestelde bedrag in verhouding tot het totaal van de bedragen waarvoor de achtereenvolgende moederondernemingen respectievelijk hoofdelijk aansprakelijk zijn gesteld voor de betaling van de aan de dochteronderneming opgelegde geldboete. In casu komt het Gerecht tot de slotsom dat de beschikking onverenigbaar is met de verplichting van de Commissie om verzoekster ondubbelzinnig op de hoogte te stellen van het exacte bedrag dat zij moet betalen met betrekking tot de periode waarvoor zij hoofdelijk met haar dochteronderneming voor de inbreuk aansprakelijk is gesteld. Bijgevolg verklaart het Gerecht deze beschikking gedeeltelijk nietig en stelt voor Trioplast Industrier een bedrag van 2,73 miljoen EUR vast, waarbij dit bedrag de basis is op grond waarvan de Commissie het aandeel van verzoekster in de hoofdelijke aansprakelijkheden van de achtereenvolgende moederondernemingen voor de betaling van de aan hun dochteronderneming opgelegde geldboete zal moeten bepalen.

3. Nieuwe ontwikkelingen inzake artikel 82 EG (thans artikel 102 VWEU)

In het arrest van 1 juli 2010, *AstraZeneca/Commissie* (T-321/05, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), heeft het Gerecht uitspraak gedaan over de rechtmatigheid van een beschikking van de Commissie waarbij werd vastgesteld dat verzoekster inbreuk had gemaakt op artikel 82 EG door enerzijds misleidende verklaringen af te leggen voor de nationale octrooibureaus en door anderzijds vergunningen voor het in de handel brengen van een farmaceutisch product waarvan het octrooi verstreek, in te trekken.

Wat het eerste misbruik betreft, was het Gerecht van oordeel dat het verstrekken van bedrieglijke informatie aan de openbare autoriteiten waardoor deze kunnen worden misleid en het bijgevolg mogelijk is dat een exclusief recht wordt verleend waarop de onderneming geen recht heeft of waarop zij slechts recht heeft voor een beperktere termijn, een praktijk is die niets te maken heeft met mededinging op basis van kwaliteit en die kan leiden tot een sterke beperking van de mededinging.

Het misleidende karakter van de verklaringen tegenover de openbare autoriteiten dient op basis van objectieve elementen te worden beoordeeld, aangezien voor de vaststelling van misbruik van machtspositie niet het bewijs is vereist dat de onderneming met een machtspositie opzettelijk en te kwader trouw heeft gehandeld. De omstandigheid dat het begrip misbruik van machtspositie een objectief begrip is en niet de intentie om te schaden impliceert, betekent evenwel niet dat de intentie om zijn toevlucht te nemen tot praktijken die afwijken van de mededinging op basis van kwaliteit in elk geval irrelevant is, ook al dient de vaststelling van het misbruik in de eerste plaats te berusten op de objectieve vaststelling dat de betrokken gedraging werkelijk heeft plaatsgevonden.

Wat het tweede misbruik betreft, te weten de intrekking van de vergunningen voor het in de handel brengen van een farmaceutisch product waarvan het octrooi verstrijkt, oordeelde het Gerecht dat het bestaan van een machtspositie weliswaar een onderneming met een dergelijke positie niet het recht ontneemt om haar eigen commerciële belangen veilig te stellen wanneer deze worden bedreigd, maar zij de wettelijke procedures niet zonder redenen die verband houden met de bescherming van de wettige belangen van een onderneming die concurrentie voert op basis van kwaliteit of zonder objectieve rechtvaardiging op zodanige wijze kan gebruiken dat het voor de concurrenten onmogelijk of moeilijker wordt gemaakt om de markt te betreden. Een strategie van een onderneming, zelfs met een machtspositie, die tot doel heeft, de daling van haar verkoop tot een minimum te beperken en haar in staat te stellen met generieke producten te concurreren, is immers gewettigd en past in het kader van een normale mededinging, voor zover het beoogde gedrag niet afwijkt van praktijken die worden toegepast in het kader van een mededinging op basis van kwaliteit.

Na het verstrijken van de exclusiviteitsperiode voor het gebruik van de gegevens inzake de resultaten van de farmacologische, toxicologische en klinische proeven, is het gedrag dat beoogt de producenten van generieke producten te verhinderen om gebruik te maken van hun recht om af te gaan op deze informatie die is overgelegd met als doel het oorspronkelijke product in de handel te brengen, niet gestoeld op de wettige bescherming van een investering die in het kader van een mededinging op basis van kwaliteit is verricht. Dat de concurrenten van de onderneming met de machtspositie via alternatieve procedures vergunningen voor het in de handel brengen hadden kunnen verkrijgen, volstaat niet om te kunnen stellen dat het gedrag bestaande in de intrekking van de vergunningen voor het in de handel brengen geen misbruik vormt, aangezien dit gedrag ertoe kan leiden dat de concurrerende fabrikanten van generieke producten, althans tijdelijk, van de markt worden uitgesloten.

In het arrest van 9 september 2010, *Tomra Systems e.a./Commissie* (T-155/06, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), heeft het Gerecht onderzocht of de Commissie, om aan te tonen dat de concurrenten uit de markt werden gedrongen, de minimale omvang om op de betrokken markt te kunnen overleven moet bepalen en vervolgens moet nagaan of het niet voor mededinging vatbare gedeelte van de markt (dat wil zeggen het gedeelte van de vraag dat door de betrokken praktijken is gebonden) groot genoeg is om tot uitsluiting van concurrenten te kunnen leiden. Het Gerecht stelt zich op het standpunt dat een onderneming met een machtspositie het binden van een aanzienlijk deel van de markt niet kan rechtvaardigen door aan te tonen dat het voor mededinging vatbare gedeelte van de markt nog volstaat voor een beperkt aantal concurrenten. Enerzijds moeten de klanten op het gebonden gedeelte van de markt immers kunnen profiteren van de hoogstmogelijke mededinging op de markt en moeten de concurrenten mededinging op basis van verdiensten kunnen voeren op de gehele markt en niet slechts op een deel daarvan. Anderzijds is het niet de taak van de onderneming met een machtspositie om te bepalen hoeveel levensvatbare concurrenten mogen mededingen voor het nog wel voor mededinging vatbare gedeelte van de vraag.

4. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van controle op concentraties

a) Begrip „voor beroep vatbare handeling"

In de zaak die heeft geleid tot de beschikking van 2 september 2010, *Schemaventotto/Commissie* (T-58/09, nog niet gepubliceerd), kon het Gerecht preciseringen aanbrengen met betrekking tot de toepassing van artikel 21 van verordening (EG) nr. 139/2004[14]. In deze zaak hebben Abertis Infrastructures SA en Autostrade SpA afgezien van hun concentratieproject, dat eerst was goedgekeurd door de Commissie, in het bijzonder gelet op moeilijkheden die werden veroorzaakt door wetgevende ontwikkelingen in Italië. Laatstgenoemde ontwikkelingen waren het voorwerp geweest van een voorlopig standpunt van de Commissie, volgens hetwelk artikel 21 van verordening nr. 139/2004 was geschonden. Gelet op een ontwerp van wetswijziging heeft de Commissie niettemin de Italiaanse autoriteiten op 13 augustus 2008 in kennis gesteld van haar besluit om de op grond van artikel 21 van verordening nr. 139/2004 ingeleide procedure te sluiten. Bij brief van 4 september 2008 heeft de Commissie verzoekster geïnformeerd over dit besluit, waartegen het beroep voor het Gerecht is gericht.

In de eerste plaats is het Gerecht in de beschikking van oordeel dat de Commissie in die brief enkel haar besluit heeft meegedeeld om de procedure in de zaak Abertis/Autostrade met betrekking tot tijdens het voorlopige onderzoek vastgestelde mogelijke inbreuken niet voort te zetten, en deze brief geen goedkeuring van de nieuwe nationale wettelijke bepalingen bevat.

In de tweede plaats onderzoekt het Gerecht of deze maatregel een voor beroep vatbare handeling is, te weten of hij bindende rechtsgevolgen in het leven roept, welke de belangen van verzoekster kunnen aantasten doordat hij haar rechtspositie aanmerkelijk wijzigt. Op dit punt merkt het Gerecht op dat de procedure van artikel 21, lid 4, van verordening nr. 139/2004 betrekking heeft op de controle op concrete concentraties door de Commissie op grond van die verordening. De Commissie dient derhalve jegens de betrokken lidstaat een beschikking te geven waarbij het betrokken belang ofwel wordt erkend in het licht van de verenigbaarheid ervan met de algemene beginselen en de overige bepalingen van het Unierecht, ofwel niet wordt erkend gezien de onverenigbaarheid ervan met die beginselen en bepalingen. Aangezien was afgezien van de

[14] Verordening (EG) nr. 139/2004 van de Raad van 20 januari 2004 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen (PB L 24, blz. 1).

voorgenomen concentratie, was de Commissie in casu niet meer bevoegd om de procedure van artikel 21, lid 4, van de verordening te beëindigen met een beschikking inzake de erkenning van een door de betrokken nationale maatregelen beschermd openbaar belang.

Aan die vaststelling wordt niet afgedaan door het feit dat de procedure van artikel 21, lid 4, van verordening nr. 139/2004 niet alleen een objectieve, maar ook een subjectieve functie heeft, namelijk bescherming van de belangen van de betrokken ondernemingen met betrekking tot de voorgenomen concentratie vanuit de optiek, de rechtszekerheid en de in die verordening geregelde snelheid van de procedure te waarborgen. De subjectieve functie was immers vervallen door de intrekking van het plan.

De Commissie kon derhalve enkel het formele besluit tot beëindiging van de betrokken procedure vaststellen. Aangezien dit besluit geen ander gevolg heeft gehad, kon het dus geen voor beroep vatbare handeling zijn.

In de zaak *Éditions Jacob/Commissie* (arrest van 13 september 2010, T-279/04, niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), wierp de Commissie een exceptie van niet-ontvankelijkheid op tegen het beroep dat verzoekster had ingesteld tegen de beschikking waarbij de overname van Vivendi Universal Publishing SA door Lagardère SCA werd toegestaan op voorwaarde dat activa werden doorverkocht. De Commissie was immers van mening dat een eerder besluit tot inleiding van de procedure van grondige controle van het concentratieplan als gevolg had gehad dat de voorafgaande verkrijging van doelactiva door Natexis Banques Populaires SA impliciet maar noodzakelijkerwijs werd aangemerkt als de verwerving van deelnemingen in een onderneming teneinde deze deelnemingen weer te verkopen. Derhalve was de bestreden beschikking een louter bevestigende beschikking. Het Gerecht wijst de uitlegging van de Commissie af en herinnert eraan dat het besluit tot inleiding van de fase van grondige controle geen voor beroep vatbare handeling vormt, maar een voorbereidende maatregel die enkel tot doel heeft een onderzoek in te leiden om de gegevens vast te stellen op grond waarvan de Commissie bij een eindbeschikking kan beslissen over de verenigbaarheid van de concentratie met de gemeenschappelijke markt. Het Gerecht voegt daaraan toe dat de inleiding van de fase van grondige controle enkel als voorwerp heeft, het bestaan van ernstige twijfel over de verenigbaarheid van de aangemelde concentratie met de gemeenschappelijke markt voorafgaandelijk vast te stellen.

b) Begrip concentratie

In de zaak *Aer Lingus Group/Commissie* (arrest van 6 juli 2010, T-411/07, nog niet gepubliceerd) probeerde verzoekster, onder verwijzing naar de nationale wettelijke bepalingen, het begrip concentratie, zoals gedefinieerd in het Unierecht, uit te breiden tot gevallen waarin, indien geen zeggenschap is verkregen, een verwerving van participaties door een onderneming in het kapitaal van een andere onderneming als zodanig niet de mogelijkheid biedt een beslissende invloed op de activiteiten van laatstgenoemde onderneming uit te oefenen. Ryanair Holdings plc had een openbaar bod op het volledige aandelenkapitaal van Aer Lingus Group plc uitgebracht, maar had moeten afzien van haar plan wegens de beschikking van de Commissie waarbij de concentratie onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard. Na deze beschikking had Aer Lingus Group de Commissie evenwel verzocht, Ryanair Holdings te gelasten ook haar reeds verworven minderheidsbelang in Aer Lingus af te stoten. Aangezien de Commissie dit verzoek afwees, stelde Aer Lingus Group beroep in tegen deze beschikking.

In het arrest brengt het Gerecht in herinnering dat de bevoegdheid om te verplichten tot verkoop van alle aandelen die een onderneming in een andere onderneming heeft verworven, enkel bestaat met het oog op het herstel van de situatie zoals die was vóór de totstandbrenging

van de concentratie. Wanneer geen zeggenschap is verkregen en dus geen concentratie tot stand is gebracht, is de Commissie derhalve niet bevoegd om die „concentratie" te ontbinden. Het Gerecht wijst er tevens op dat in het algemeen verordening nr. 139/2004 niet tot doel heeft, ondernemingen voor commerciële geschillen met hun aandeelhouders te behoeden of elke onzekerheid met betrekking tot de goedkeuring van belangrijke beslissingen door die aandeelhouders weg te nemen. Dit type van geschillen valt onder de bevoegdheid van de nationale rechterlijke instanties. Aanvaarden dat de Commissie het afstoten van een minderheidsbelang in een concurrerende onderneming kan gelasten op de enkele grond dat dit vanuit economisch oogpunt een theoretisch risico is in geval van een duopolie of een nadeel voor de aantrekkingskracht van de aandelen van een van de ondernemingen die dit duopolie vormen, zou op dezelfde wijze de grenzen overschrijden van de bevoegdheden die aan de Commissie met het oog op de concentratiecontrole zijn verleend.

In de reeds aangehaalde zaak *Éditions Jacob/Commissie* kwam verzoekster op tegen de juridische kwalificatie van de verwerving van de doelactiva door Natexis Banques Populaires als een verwerving van deelnemingen in een onderneming teneinde deze deelnemingen weer te verkopen, in de zin van artikel 3, lid 5, sub a, van verordening (EEG) nr. 4064/89[15]. Zij voerde aan dat deze portagetransactie (soort tijdelijke overdracht) in feite een concentratie in de zin van artikel 3, lid 1, sub b, van deze verordening vormde, aangezien Lagardère hierdoor hetzij volledige zeggenschap over de doelactiva had verkregen, via Natexis Banques Populaires, hetzij gezamenlijke zeggenschap daarover met Natexis Banques Populaires, en dus beschikte over de mogelijkheid om een bepalende invloed uit te oefenen op de activiteiten die verband houden met de doelactiva.

Volgens het Gerecht faalt het betoog inzake een volledige zeggenschap. Uit de bewoordingen van de verkoopsovereenkomst blijkt immers dat Lagardère geen eigendoms- of gebruiksrecht op de doelactiva had voor de vaststelling van de voorwaardelijke goedkeuringsbeschikking door de Commissie, en evenmin beschikte over rechten die haar een bepalende invloed verschaften op de organen van de ondernemingen die zeggenschap over de doelactiva hebben. Met betrekking tot de gezamenlijke zeggenschap merkt het Gerecht op dat, zelfs indien de portage van de doelactiva Lagardère in staat heeft gesteld om samen met Natexis Banques Populaires een bepalende invloed uit te oefenen op de activiteit die met deze doelactiva verband houdt vanaf de verwezenlijking van de portagetransactie, de eruit voortvloeiende concentratie in elk geval een handeling vormt die verschilt van de door Lagardère aangemelde concentratie. De onjuiste opvatting van de Commissie door de kwalificatie van de portage van de doelactiva als „een verwerving van deelnemingen in een onderneming teneinde deze deelnemingen weer te verkopen" en niet als een verwerving van volledige of gezamenlijke zeggenschap, zou in elk geval geen invloed hebben op de rechtmatigheid van de beschikking waarbij de overname van Vivendi Universal Publishing door Lagardère verenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard op voorwaarde dat activa werden doorverkocht.

c) Efficiëntieverbetering — Verifieerbaar karakter

In het reeds aangehaalde arrest *Ryanair/Commissie* merkt het Gerecht om te beginnen op dat de Commissie van mening is dat zowel uit verordening nr. 139/2004 als uit de richtsnoeren

[15] Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad van 21 december 1989 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen (gerectificeerde versie PB 1990, L 257, blz. 13).

voor de beoordeling van horizontale fusies[16] blijkt dat de uit een concentratie voortvloeiende efficiëntieverbeteringen alleen een tegenwicht tegen de negatieve gevolgen daarvan voor de consumenten kunnen bieden, wanneer zij verifieerbaar zijn, ten goede kunnen komen aan de consumenten en niet in dezelfde mate kunnen worden verwezenlijkt met middelen die minder mededingingsverstorend zijn dan de voorgenomen concentratie. Wat de eerste voorwaarde betreft, wijst het Gerecht met klem erop dat, anders dan de Commissie stelde in de bestreden beschikking, overeenkomstig de richtsnoeren de voorwaarde van de verifieerbaarheid van de efficiëntieverbeteringen niet verlangt dat de aanmeldende partij gegevens die door een derde onafhankelijk kunnen worden geverifieerd of documenten uit de tijd vóór de concentratie overlegt, aan de hand waarvan de omvang van de efficiëntieverbeteringen als gevolg van de overname objectief en onafhankelijk kan worden beoordeeld. De Commissie kon dus de door Ryanair Holdings verstrekte gegevens niet afwijzen op die grond. Het Gerecht voegt daaraan toe dat in het bedrijfsleven de tijdige overlegging van dergelijke documenten niet noodzakelijkerwijs mogelijk is, en de door een onderneming gebruikte documenten om een openbaar overnamebod in te leiden, ongeacht of zij van deze onderneming of van haar adviseurs afkomstig zijn, naar hun aard een zekere relevantie voor de onderbouwing van de inhoud van de stellingen met betrekking tot de efficiëntieverbeteringen kunnen hebben.

d) Verbintenissen

Trustee

In de zaak *Éditions Jacob/Commissie* (arrest van 13 september 2010, T-452/04, niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld) diende het Gerecht uitspraak te doen over de rechtmatigheid van de beschikking betreffende de goedkeuring van Wendel Investissement SA als overnemer van de activa die zijn afgestoten overeenkomstig de beschikking van de Commissie van 7 januari 2004 waarbij de overname van Vivendi Universal Publishing door Lagardère werd toegestaan op voorwaarde dat activa werden doorverkocht. Een van de aangevoerde middelen was ontleend aan het feit dat de goedkeuring van Wendel Investissement was gebaseerd op het verslag van een niet onafhankelijke trustee. Op dit punt merkt het Gerecht op dat de trustee werd benoemd terwijl hij lid was van het bestuur van de onderneming die houdster van de doelactiva was, en voorts dat hij daadwerkelijk zijn functies gelijktijdig met die van lid van de directie van deze onderneming die houdster van de doelactiva was, heeft uitgeoefend. Derhalve bevond hij zich in een zodanige afhankelijkheidsrelatie jegens deze onderneming, dat kan worden getwijfeld aan de neutraliteit waarvan hij bij de uitoefening van zijn taak als trustee blijk moest geven. Aangezien deze trustee het beoordelingsverslag over Wendel Investissement als beoogde koper van de afgestoten activa heeft opgesteld en dit verslag een doorslaggevende invloed heeft gehad op de goedkeuringsbeschikking van de Commissie, is het Gerecht van oordeel dat de vastgestelde onrechtmatigheid rechtvaardigt dat de beschikking betreffende de goedkeuring van Wendel Investissement als overnemer wordt nietig verklaard.

Steunmaatregelen van de staten

De rechtspraak inzake steunmaatregelen van de staten vormde een belangrijk deel van de werkzaamheden van het Gerecht in 2010, met 50 afgedane zaken. Het is enkel mogelijk om een kort overzicht van die beslissingen te geven wat ten eerste ontvankelijkheidskwesties, ten tweede materiële kwesties en ten derde procedurekwesties betreft.

[16] Richtsnoeren voor de beoordeling van horizontale fusies op grond van de verordening van de Raad inzake de controle op concentraties van ondernemingen (PB 2004, C 31, blz. 5).

1. Ontvankelijkheid

De rechtspraak van dit jaar bevat preciseringen met betrekking tot de beoordeling van de procesbevoegdheid in het kader van beroepen tegen een beschikking van de Commissie waarbij een steunmaatregel verenigbaar met de gemeenschappelijke markt wordt verklaard.

In de eerste plaats verzocht verzoekster in zaak *TF1/Commissie* (arrest van 13 september 2010, T-193/06, nog niet gepubliceerd) om nietigverklaring van een beschikking van de Commissie betreffende maatregelen voor steun aan de film- en audiovisuele sector in Frankrijk, waarbij de Commissie na afloop van het in artikel 88, lid 3, EG bedoelde voorafgaande onderzoek heeft besloten om geen bezwaar tegen de betrokken maatregelen te maken.

De Commissie betoogde dat de bestreden beschikking formeel aan de Franse Republiek was gericht, en betwistte aldus de ontvankelijkheid van de door verzoekster ingestelde vordering op grond dat verzoekster niet individueel werd geraakt door deze beschikking.

Het Gerecht brengt in herinnering dat de inleidende fase van het onderzoek slechts ertoe dient de Commissie in staat te stellen zich een eerste oordeel te vormen over de gedeeltelijke of volledige verenigbaarheid van de steun. Slechts in het kader van de onderzoeksfase van artikel 88, lid 2, EG moet de Commissie de belanghebbenden uitnodigen hun opmerkingen in te dienen. Wanneer de Commissie, zonder de formele onderzoeksprocedure in te leiden, vaststelt dat de steunmaatregel verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt, kunnen derhalve degenen die door deze procedurele waarborgen worden beschermd, in het bijzonder de ondernemingen die met de begunstigden van de steun concurreren, beroep instellen met het oog op de eerbiediging van hun procedurele rechten. Indien de verzoeker de gegrondheid betwist van de beschikking waarin de steun als zodanig wordt beoordeeld, kan daarentegen het feit dat hij als belanghebbende in de zin van artikel 88, lid 2, EG kan worden beschouwd, op zich niet volstaan om het beroep ontvankelijk te verklaren.

In casu heeft het Gerecht eerst de aard van verzoeksters middelen onderzocht alvorens vast te stellen dat geen van deze middelen tot nietigverklaring ertoe strekte te doen vaststellen dat er grote moeilijkheden bestonden om de betrokken steunmaatregelen als staatssteun te kwalificeren of om ze verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te verklaren, welke moeilijkheden de Commissie zouden hebben verplicht om de formele procedure in te leiden. Verzoekster kwam niet op tegen de weigering van de Commissie om de formele onderzoeksprocedure van artikel 88, lid 2, EG in te leiden en beriep zich evenmin op schending van de uit deze bepaling voortvloeiende procedurele rechten; verzoekster beoogde daarentegen alleen nietigverklaring van de beschikking ten gronde, zoals zij ter terechtzitting in antwoord op een vraag van het Gerecht heeft bevestigd.

In deze omstandigheden strekte het beroep niet tot vrijwaring van de procedurele rechten van verzoekster, die bijgevolg moest aantonen dat zij een bijzondere status had in de zin van het arrest van het Hof, *Plaumann/Commissie*[17], met name omdat haar marktpositie merkbaar was aangetast door de maatregelen waarover het ging in de beschikking. Of haar concurrentiepositie was aangetast, moest worden onderzocht ten aanzien van de begunstigden van de betrokken steunmaatregelen, te weten de marktdeelnemers die werken in de film- en audiovisuele sector produceren. Aangezien het op het omzetcijfer toegepaste percentage van verplichte investering hetzelfde was voor alle concurrenten, kon in casu het feit dat de investeringsverplichtingen van verzoekster meer bedroegen dan de uitgaven van de andere concurrenten, gelet op haar hoog

[17] Arrest van 15 juli 1963, 25/62, Jurispr. blz. 197, 223.

omzetcijfer, geen bijzondere status doen ontstaan en individualiseerde haar niet op soortgelijke wijze als een adressaat in de zin van de rechtspraak *Plaumann/Commissie*.

In de tweede plaats was het Gerecht in het arrest van 13 september 2010, *Griekenland e.a./Commissie* (T-415/05, T-416/05 en T-423/05, nog niet gepubliceerd), van oordeel dat zolang verzoeksters' belang werd erkend, zelfs nu deze in staat van vereffening verkeren, om nietigverklaring te vragen van de bestreden beschikking, interveniënte een daarmee overeenkomend belang had om als interveniënte de Commissie te ondersteunen bij de verdediging van de wettigheid van die beschikking, al was het maar om schadevergoeding te vorderen, eventueel in rechte, op grond van de onrechtmatige verlening van steun waardoor zij is benadeeld.

In de derde en laatste plaats heeft het Gerecht in het arrest van 16 december 2010, *Nederland en NOS/Commissie* (T-231/06 en T-237/06, nog niet gepubliceerd), in herinnering gebracht dat de administratieve procedure inzake staatssteun uitsluitend tegen de betrokken lidstaat wordt ingeleid. De steunontvangende ondernemingen worden in deze procedure slechts als belanghebbenden beschouwd. Hieruit volgt dat de belanghebbenden zich niet kunnen beroepen op de rechten van verdediging als die van personen tegen wie een procedure is ingeleid, maar enkel het recht hebben om gelet op de omstandigheden van het concrete geval op passende wijze bij de administratieve procedure te worden betrokken.

2. Materiële regels

a) Individuele steunmaatregel die is getroffen op grond van een door de Commissie goedgekeurde algemene steunregeling

In het arrest van 3 maart 2010, *Freistaat Sachsen e.a./Commissie* (T-102/07 en T-120/07, nog niet gepubliceerd), was het Gerecht van oordeel dat de Commissie een individuele steunmaatregel waarvan wordt gesteld dat hij op grond van een eerder goedgekeurde steunregeling is getroffen, niet zonder meer rechtstreeks aan het EG-Verdrag mag toetsen. Voordat zij enige procedure inleidt, mag zij alleen onderzoeken of de steunmaatregel onder de algemene regeling valt en voldoet aan de in de beschikking tot goedkeuring van deze regeling gestelde voorwaarden. Zou de Commissie dit niet doen, dan zou zij bij de beoordeling van elke individuele steunmaatregel kunnen terugkomen van haar beschikking tot goedkeuring van de steunregeling, welke reeds een toetsing aan artikel 87 EG vooronderstelde. Een steunmaatregel die een strikte en voorzienbare toepassing vormt van de voorwaarden die in de beschikking tot goedkeuring van de algemene regeling zijn vastgesteld, moet dus als een bestaande steunmaatregel worden aangemerkt, die niet bij de Commissie behoeft te worden aangemeld en evenmin aan artikel 87 EG behoeft te worden getoetst.

Het Gerecht heeft verder erop gewezen dat een beschikking betreffende de overeenstemming van een steunmaatregel met de betrokken regeling door de Commissie wordt gegeven in het kader van haar plicht om toe te zien op de toepassing van de artikelen 87 EG en 88 EG. Het onderzoek door de Commissie van de overeenstemming van een steunmaatregel met die regeling vormt dus geen initiatief waarmee deze instelling de grenzen van haar bevoegdheden overschrijdt. De beoordeling door de Commissie kan dus niet worden beperkt door die van de nationale autoriteiten die de steun hebben verleend.

b) Toekenning van een economisch voordeel

In het arrest van 21 mei 2010, *Frankrijk e.a./Commissie*, (T-425/04, T-444/04, T-450/04 en T-456/04, nog niet gepubliceerd), heeft het Gerecht geoordeeld dat publieke verklaringen die nationale

autoriteiten hebben afgelegd, een onderneming een aanzienlijk voordeel opleveren doordat zij deze onderneming in staat stellen het vertrouwen van de financiële markten terug te winnen. Zij maken het voor deze onderneming ook mogelijk, gemakkelijker of goedkoper om de nieuwe kredieten op te nemen die zij nodig heeft voor de herfinanciering van haar kortlopende schuld en per slot van rekening dragen zij bij tot de stabilisatie van de zeer hachelijke financiële situatie van de onderneming. Deze verklaringen zijn in elk geval beslissend voor de reactie van de ratingbureaus. Elke gunstige invloed op de rating van een onderneming, zij het door middel van openbare verklaringen die bij de investeerders vertrouwen kunnen doen ontstaan of het bestaande vertrouwen kunnen versterken, heeft een onmiddellijke impact op de hoogte van de kosten die deze onderneming zal moeten dragen om zich op de kapitaalmarkt te herfinancieren.

Het Gerecht heeft ook gepreciseerd dat de voorwaarde van een verband tussen het vastgestelde voordeel en het op het spel zetten van staatsmiddelen in beginsel eist dat het voordeel nauw verband houdt met een extra last voor de begroting van de staat of met het creëren, doordat de staat juridisch verbindende verplichtingen aangaat, van een voldoende concreet economisch risico voor deze begroting. Opdat verklaringen worden gelijkgesteld met een staatsgarantie of worden uitgelegd als aanwijzingen van een onherroepelijke toezegging om een welbepaalde financiële bijstand, zoals betaling van kortlopende schulden te verlenen, moeten zij bestaan in een concrete, onvoorwaardelijke en onherroepelijke toezegging van overheidsmiddelen en uitdrukkelijk aangeven welke bedragen zullen worden geïnvesteerd of welke concrete schulden zullen worden gegarandeerd, of althans een vooraf omschreven financieel kader, zoals een kredietlijn voor een bepaald bedrag, alsmede de voorwaarden voor toekenning van de voorgenomen steun. Het feit alleen dat een lidstaat zijn bijzondere reputatie op de financiële markten heeft uitgespeeld, volstaat niet als bewijs dat zijn middelen zozeer aan risico werden blootgesteld dat kan worden gesproken van een overdracht van staatsmiddelen in de zin van artikel 87, lid 1, EG die nauw genoeg is verbonden met het door zijn verklaringen toegekende voordeel.

In het arrest van 15 juni 2010, *Mediaset/Commissie* (T-177/07, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), brengt het Gerecht in herinnering dat de rechtspraak heeft erkend dat een voordeel dat rechtstreeks is verleend aan bepaalde natuurlijke of rechtspersonen die niet noodzakelijkerwijs ondernemingen zijn, een indirect voordeel en dus staatssteun kan vormen voor andere natuurlijke of rechtspersonen die ondernemingen zijn. Aldus faalt het betoog dat een subsidie aan de consumenten niet kan worden aangemerkt als steun voor de ondernemingen die consumptiegoederen of -diensten aanbieden.

c) Diensten van algemeen economisch belang

In het arrest van 1 juli 2010, *M6 en TF1/Commissie* (T-568/08 en T-573/08, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), was het Gerecht van oordeel dat bij de redenering, dat de vierde van de in de punten 88 tot en met 93 van het arrest van het Hof van 24 juli 2003, *Altmark Trans en Regierungspräsidium Magdeburg*[18], geformuleerde voorwaarden moet zijn vervuld opdat een beroep zou kunnen worden gedaan op de afwijking van artikel 86, lid 2, EG, geen onderscheid wordt gemaakt tussen de voorwaarden die bepalen of er sprake is van staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, EG en de voorwaarden om de verenigbaarheid van staatssteun te beoordelen uit het oogpunt van artikel 86, lid 2, EG. De voorwaarden van het reeds aangehaalde arrest *Altmark Trans en Regierungspräsidium Magdeburg* dienen louter en alleen voor de kwalificatie van de betrokken maatregel als staatssteun, teneinde te bepalen of deze maatregel moet worden

[18] C-280/00, Jurispr. blz. I-7747.

aangemeld bij de Commissie, ingeval het nieuwe steun betreft, dan wel of met de Commissie moet worden samengewerkt, ingeval het bestaande steun betreft.

Het Gerecht heeft ook erop gewezen dat de vraag of een onderneming belast met de dienst van algemeen economisch belang van openbare omroep haar openbaredienstverplichtingen ook tegen lagere kosten kan vervullen, irrelevant is bij de beoordeling van de verenigbaarheid van de publieke financiering van deze dienst met de communautaire staatssteunregels. Met de beoordeling van de evenredigheid van de steunmaatregel beoogt artikel 86, lid 2, EG te voorkomen dat de met de dienst van algemeen economisch belang belaste marktdeelnemer een financiering zou krijgen toegekend die hoger is dan de nettokosten van de openbare dienst.

In het reeds aangehaalde arrest *Nederland en NOS/Commissie* heeft het Gerecht gepreciseerd dat de lidstaten over een ruime vrijheid beschikken om te definiëren wat zij beschouwen als diensten van algemeen economisch belang. Bijgevolg kan de Commissie de definitie van die diensten door een lidstaat uitsluitend in geval van kennelijke onjuistheden aan de orde stellen. Wat de omschrijving van de openbare dienst in de omroepsector betreft, komt het de Commissie niet toe, zich uit te spreken over de vraag of een programma moet worden aangeboden als dienst van algemeen economisch belang of de aard of de kwaliteit van een bepaald product ter discussie te stellen, maar als hoedster van het Verdrag moet zij kunnen optreden in geval van kennelijke onjuistheden.

d) Criterium van de particuliere investeerder in een markteconomie

In het arrest van 3 maart 2010, *Bundesverband deutscher Banken/Commissie* (T-163/05, nog niet gepubliceerd), wees het Gerecht het argument af dat bij de denkoefening die erin bestaat na te gaan of een transactie volgens normale marktomstandigheden heeft plaatsgevonden, noodzakelijkerwijs alleen mag worden uitgegaan van de investeerder of van de door de investering begunstigde onderneming, aangezien juist de interactie tussen de verschillende marktdeelnemers kenmerkend is voor de markteconomie. Aldus kan de Commissie nagaan of de onderneming van andere investeerders middelen had kunnen verkrijgen die haar dezelfde voordelen zouden hebben opgeleverd, en in voorkomend geval tegen welke voorwaarden. Die denkoefening eist overigens evenmin dat de aard van het overgedragen vermogen volledig buiten beschouwing wordt gelaten.

Verder was het Gerecht van oordeel dat de omstandigheid dat een van de aspecten van de transactie voor de investeerder een hoger risico meebrengt, slechts een rechtvaardigingsgrond voor een verhoging van de vergoeding vormt indien dat aspect de bank een voordeel oplevert of indien de bank de aangeboden middelen niet kan weigeren. Indien het hogere risico voor de investeerder echter voortvloeit uit een beslissing die deze om hem moverende redenen heeft genomen zonder daarbij door de wensen of behoeften van de bank te zijn beïnvloed, zal de bank geen hogere vergoeding willen betalen en de middelen bij andere investeerders opnemen.

In het reeds aangehaalde arrest *Griekenland e.a./Commissie* brengt het Gerecht eerst in herinnering dat uit artikel 87, lid 1, EG volgt dat het begrip steunmaatregel een objectief begrip is, dat uitsluitend afhankelijk is van de vraag of een maatregel van de staat de begunstigde onderneming een economisch voordeel oplevert dat zij onder normale marktvoorwaarden niet zou hebben verkregen. Vervolgens stelt het Gerecht dat het feit dat de transactie redelijk is voor de overheidsinstantie of het staatsbedrijf dat de steun verleent, niet afdoet aan de verplichting om het criterium van de particuliere investeerder toe te passen.

e) Verplichting tot terugvordering van de steun

In het reeds aangehaalde arrest *Griekenland e.a./Commissie* heeft het Gerecht zich gebogen over de vraag van de terugvordering van de steun wanneer er sprake is van een economische continuïteit tussen twee ondernemingen. Bij een dergelijke continuïteit kan de nieuwe onderneming worden beschouwd als de daadwerkelijke begunstigde van de steun die de tak van de betrokken activiteiten bevoordeelde en aan de oude onderneming was verleend vóór de overname van haar activiteiten door de nieuwe onderneming. Bij gebreke van een economische eenheid, na de splitsing, tussen de twee ondernemingen kan daarentegen de aan de oude onderneming verleende steun niet van de nieuwe onderneming worden teruggevorderd op de enkele grond dat deze onderneming daar indirect door was gebaat. Deze omstandigheid alleen laat namelijk niet toe de nieuwe onderneming te beschouwen als de daadwerkelijke begunstigde van de aan de oude onderneming verleende steun.

Wat de verdeling van de verplichting tot terugbetaling over de begunstigden van een steunmaatregel betreft, heeft het Gerecht eraan herinnerd dat de Commissie niet gehouden is om in een beschikking waarbij de onverenigbaarheid van een steunmaatregel wordt vastgesteld en de terugvordering daarvan wordt bevolen, precies aan te geven in welke mate elke begunstigde onderneming van het steunbedrag in kwestie heeft geprofiteerd. Het is aan de betrokken lidstaat om bij de terugvordering van de steun het bedrag te bepalen dat door elk van deze ondernemingen moet worden betaald, in samenwerking met de Commissie overeenkomstig artikel 10 EG.

Bovendien zijn de in de rechtspraak geformuleerde criteria aangaande de identificatie van de daadwerkelijke begunstigde van een steunmaatregel objectief van aard. Het bestaan van een economische continuïteit kan worden aangetoond op basis van diverse objectieve elementen, zoals de omstandigheid dat als tegenprestatie voor de overgedragen activa geen prijs is betaald die overeenkomt met de marktvoorwaarden, of de objectieve omstandigheid dat de overdracht als gevolg heeft dat de verplichting tot terugbetaling van de litigieuze steun wordt omzeild.

De vaststelling dat sprake is van een economische continuïteit tussen twee ondernemingen kan niet de veronderstelling wettigen dat, gelet op de aanhoudende economische moeilijkheden van deze twee ondernemingen na de splitsing, de in de bestreden beschikking onderzochte nieuwe maatregelen ten gunste van de nieuwe onderneming de logische voortzetting van de eerdere steunmaatregelen vormen en derhalve eveneens tot de categorie van de staatssteun behoren. Het is hoe dan ook aan de rechter van de Unie om na te gaan of deze maatregelen, gelet op de relevante gegevens, redelijkerwijs los kunnen worden gezien van de eraan voorafgaande steunmaatregelen.

3. Procedureregels

a) Formele onderzoeksprocedure

In het arrest van 3 maart 2010, *Bundesverband deutscher Banken/Commissie* (T-36/06, nog niet gepubliceerd), was het Gerecht van oordeel dat de vraag of de Commissie het criterium van de particuliere investeerder verkeerd heeft toegepast, niet samenvalt met de vraag of het bestaan van ernstige moeilijkheden het inleiden van de formele onderzoeksprocedure vereiste. Dat de Commissie niet heeft geantwoord op een aantal grieven die de verzoeker in een parallelle zaak had geformuleerd, impliceert voorts niet dat de Commissie zich op basis van de informatie waarover zij beschikte, niet over de betrokken maatregel kon uitspreken en dus de formele onderzoeksprocedure moest inleiden om haar onderzoek te vervolledigen. Wanneer de Commissie

de formele onderzoeksprocedure heeft ingeleid met betrekking tot soortgelijke transacties en naar aanleiding daarvan werd gediscuteerd over het belang van bepaalde kenmerken die alle transacties gemeen hebben, kan worden aangenomen dat de Commissie over voldoende informatie beschikt om de relevantie van die kenmerken te kunnen beoordelen.

b) Motiveringsplicht

In het reeds aangehaalde arrest *Freistaat Sachsen e.a./Commissie* verklaarde het Gerecht wegens ontoereikende motivering een beschikking van de Commissie nietig waarbij een steunmaatregel onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt werd verklaard, en die bij de berekening van het bedrag van de steun aan ondernemingen in moeilijkheden geen enkele verwijzing bevatte naar de praktijk op de financiële markt met betrekking tot de cumulatie van de risico's (onderneming in moeilijkheden, ontbreken van zekerheden, enz.), daar de band tussen de door de Commissie toegepaste opslagen en de specifieke situatie van de betrokken ondernemingen niet duidelijk was en de keuze van de toegepaste opslagen, althans op het eerste gezicht, willekeurig leek, en terwijl in de mededeling van de Commissie over de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld[19], niets wordt gezegd over die cumulatie van de risico's. De Commissie had de toepassing van extra opslagen en de hoogte daarvan moeten uitleggen aan de hand van een analyse van de op de markt gevolgde praktijk teneinde die ondernemingen in staat te stellen de gepastheid van die opslagen in geding te brengen, en teneinde het Gerecht in staat te stellen de rechtmatigheid ervan te onderzoeken.

Verder heeft het Gerecht in het reeds aangehaalde arrest *Mediaset/Commissie* gepreciseerd dat de motiveringsplicht verlangt dat de Commissie, wanneer zij een maatregel als een steunmaatregel aanmerkt, aangeeft waarom volgens haar de betrokken maatregel binnen de werkingssfeer van artikel 87, lid 1, EG valt. Met betrekking tot het bestaan van een verstoring van de mededinging op de gemeenschappelijke markt moet de Commissie in de motivering van haar beschikking weliswaar ten minste de omstandigheden aanduiden waaronder de steun werd verleend, wanneer daarmee kan worden aangetoond dat de steun het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig kan beïnvloeden en de mededinging kan vervalsen of dreigen te vervalsen, maar zij behoeft geen economische analyse van de reële situatie op de betrokken markten, het marktaandeel van de ondernemingen die de steun hebben genoten, de positie van de concurrerende ondernemingen en het handelsverkeer in de betrokken diensten tussen de lidstaten te geven. Bovendien is de Commissie, in het geval van onrechtmatig verleende steun, niet gehouden om de daadwerkelijke gevolgen van de steunmaatregelen voor de mededinging en voor het handelsverkeer tussen de lidstaten aan te tonen. Een dergelijke verplichting zou immers betekenen dat lidstaten die onrechtmatige steun uitkeren, bevoordeeld zouden worden in vergelijking met lidstaten die hun voorgenomen steunmaatregelen aanmelden. Met name behoeft de Commissie slechts aan te tonen dat de litigieuze steun het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig kan beïnvloeden en de mededinging vervalst of dreigt te vervalsen, en is het niet nodig dat de relevante markt wordt afgebakend.

19 Mededeling 97/C 273/03 van de Commissie over de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld (PB 1997, C 273, blz. 3).

Gemeenschapsmerk

De uitspraken inzake de toepassing van de verordeningen (EG) nr. 40/94[20] en (EG) nr. 207/2009[21] vormen ook in 2010 een belangrijk deel van de door het Gerecht afgedane zaken (180 zaken, hetzij 34 % van het totale aantal afgedane zaken in 2010).

1. Absolute weigeringsgronden

Overeenkomstig artikel 7, lid 1, sub b, van verordening nr. 40/94 en van verordening nr. 207/2009 wordt de inschrijving als gemeenschapsmerk geweigerd van tekens die elk onderscheidend vermogen missen. Dit onderscheidend vermogen moet worden beoordeeld met betrekking tot de waren of diensten waarvoor de inschrijving is aangevraagd, uitgaande van de wijze waarop het relevante publiek het teken percipieert.

In het arrest van 15 juni 2010, *X Technology Swiss/BHIM (oranje kleur van punt van sok)* (T-547/08, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), verwierp het Gerecht het beroep tegen de beslissing van de kamer van beroep van het Bureau voor harmonisatie binnen de interne markt (merken, tekeningen en modellen) (BHIM), volgens welke een oranje kleuring van het kapvormige teenstuk van sokken en kousen voor de gemiddelde consument een teken zonder onderscheidend vermogen is. In de eerste plaats was het Gerecht van oordeel dat de kamer van beroep geen blijk heeft gegeven van een onjuiste opvatting door de rechtspraak inzake driedimensionale merken toe te passen op het aangevraagde merk, dat door verzoekster als een „op een vaste plaats aangebracht merk" wordt gekwalificeerd. Het Gerecht heeft immers gepreciseerd dat de vraag of een „op een vaste plaats aangebracht merk" een beeldmerk of een driedimensionaal merk vormt dan wel tot een bijzondere categorie merken behoort, voor de beoordeling van het onderscheidend vermogen ervan irrelevant is. Voor de toepasselijkheid van deze rechtspraak is immers doorslaggevend dat een teken samenvalt met het uiterlijk van de aangeduide waar. In de tweede plaats heeft het Gerecht zich op het standpunt gesteld dat een teken dat niet in staat is om de commerciële herkomst van de waren aan te duiden, niet als merk kan worden ingeschreven, ondanks het feit dat het betrekking heeft op waren die onderhevig zijn aan modetrends zodat in de betrokken industriesector tal van soortgelijke tekens bestaan of voortdurend worden gecreëerd. Ten slotte heeft het Gerecht verduidelijkt dat het gevaar dat een aspect van de voorstellingswijze van een waar of dienst door een concurrent wordt gekopieerd, de uitlegging die aan artikel 7, lid 1, sub b, van verordening nr. 40/94 moet worden gegeven, onverlet laat, aangezien een marktdeelnemer die in het economisch verkeer een teken gebruikt dat niet aan de door deze bepaling gestelde voorwaarde voldoet, in voorkomend geval kan aantonen dan dit teken onderscheidend vermogen heeft verkregen door het gebruik dat ervan is gemaakt in de zin van artikel 7, lid 3, van verordening nr. 40/94, of eventueel andere te zijner beschikking staande juridische middelen kan aanwenden, bijvoorbeeld door zich te beroepen op het tekeningen- en modellenrecht of een vordering uit hoofde van oneerlijke concurrentie in te stellen.

In de arresten van 12 november 2010, *Deutsche Bahn/BHIM (horizontale combinatie van kleuren grijs en rood)* (T-404/09, niet gepubliceerd) en *Deutsche Bahn/BHIM (verticale combinatie van kleuren grijs en rood)* (T-405/09, niet gepubliceerd), is het Gerecht opnieuw ingegaan op de vraag van het onderscheidend vermogen van een kleurencombinatie. In deze twee arresten heeft het Gerecht

[20] Verordening (EG) nr. 40/94 van de Raad van 20 december 1993 inzake het gemeenschapsmerk (PB 1994, L 11, blz. 1).

[21] Verordening (EG) nr. 207/2009 van de Raad van 26 februari 2009 inzake het gemeenschapsmerk (PB L 78, blz. 1), die verordening nr. 40/94 heeft vervangen.

de restrictieve benadering inzake aanvragen tot inschrijving van een kleurencombinatie als merk bevestigd, en vastgesteld dat de kleurencombinatie niet in een voor het relevante publiek waarneembare mate afweek van de kleuren die gewoonlijk voor de betrokken diensten werden gebruikt, en dat zij derhalve elk onderscheidend vermogen miste.

2. Relatieve weigeringsgronden

In het arrest van 22 juni 2010, *Montero Padilla/BHIM — Padilla Requena (JOSE PADILLA)* (T-255/08, nog niet gepubliceerd), brengt het Gerecht een precisering aan met betrekking tot de gronden waarop oppositie kan worden ingesteld. Verzoekster had het Gerecht in wezen verzocht, de rechtmatigheid van de beslissing van de kamer van beroep van het BHIM te toetsen in het licht van artikel 9 van verordening nr. 40/94, dat ziet op de aan het gemeenschapsmerk verbonden rechten. Het Gerecht preciseert dat de in artikel 42, lid 1, van verordening nr. 40/94 vermelde gronden waarop oppositie kan worden ingesteld, uitsluitend de in artikel 8 van deze verordening bedoelde relatieve weigeringsgronden zijn, daar artikel 9 van deze verordening de omvang van de aan het gemeenschapsmerk verbonden rechten, en dus de gevolgen van de inschrijving ervan vaststelt, maar geen betrekking heeft op de voorwaarden voor inschrijving. Bijgevolg maakt artikel 9 van verordening nr. 40/94 geen deel uit van het juridische kader dat het BHIM in aanmerking moet nemen wanneer het een inschrijvingsaanvraag of een oppositie onderzoekt. Verder is het Gerecht van oordeel dat uit de bewoordingen van artikel 8, lid 5, van verordening nr. 40/94, met daarin de zinsnede „waarvoor het oudere merk ingeschreven is", voortvloeit dat deze bepaling slechts geldt voor oudere merken in de zin van artikel 8, lid 2, van deze verordening voor zover zij zijn ingeschreven. Bijgevolg beschermt artikel 8, lid 5, van verordening nr. 40/94, met betrekking tot niet-soortgelijke waren of diensten, uitsluitend algemeen bekende merken in de zin van artikel 6 bis van het Verdrag van Parijs[22] waarvoor een inschrijvingsbewijs is overgelegd. Ten slotte stelt het Gerecht dat het auteursrecht geen „in het economisch verkeer gebruikt teken" in de zin van artikel 8, lid 4, van verordening nr. 40/94 kan zijn, zoals blijkt uit de opzet van artikel 52 van deze verordening. Artikel 52, lid 1, sub c, bepaalt dat een gemeenschapsmerk wordt nietig verklaard wanneer er een in artikel 8, lid 4, van verordening nr. 40/94 bedoeld ouder recht bestaat en aan de in dat lid genoemde voorwaarden is voldaan. Artikel 52, lid 2, sub c, bepaalt dat een gemeenschapsmerk tevens nietig wordt verklaard wanneer het gebruik ervan kan worden verboden op grond van een „ander" ouder recht en met name van een auteursrecht. Hieruit volgt dat het auteursrecht geen deel uitmaakt van de in artikel 8, lid 4, van verordening nr. 40/94 bedoelde oudere rechten.

3. Verhouding tussen absolute en relatieve weigeringsgronden

In het reeds aangehaalde arrest *JOSE PADILLA* wijst het Gerecht met klem erop dat uit de formulering van artikel 42, lid 1, van verordening nr. 40/94 alsmede uit de opzet van dat artikel en van artikel 43 van deze verordening blijkt dat de in artikel 7 van deze verordening bedoelde absolute weigeringsgronden in het kader van een oppositieprocedure niet moeten worden onderzocht. De in artikel 42, lid 1, van verordening nr. 40/94 vermelde gronden waarop oppositie kan worden ingesteld, zijn immers uitsluitend de in artikel 8 van deze verordening bedoelde relatieve weigeringsgronden.

[22] Verdrag van Parijs van 20 maart 1883 tot bescherming van de industriële eigendom, zoals herzien en gewijzigd.

4. Procedurele kwesties

In het arrest van 28 april 2010, *Claro/BHIM — Telefónica (Claro)* (T-225/09, niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), verwerpt het Gerecht het beroep tegen de beslissing van de kamer van beroep van het BHIM, waarbij deze een beroep niet-ontvankelijk achtte op grond dat geen enkele schriftelijke uiteenzetting van de gronden van het beroep was ingediend binnen de in artikel 59 van verordening nr. 40/94 gestelde termijn. Verzoekster had aangevoerd dat de overlegging van een schriftelijke uiteenzetting overbodig was, enerzijds omdat zij opkwam tegen de volledige beslissing van de oppositieafdeling houdende toewijzing van de oppositie op grond van de relatieve weigeringsgrond van artikel 8, lid 1, sub b, van verordening nr. 40/94 en anderzijds gelet op de functionele continuïteit tussen de verschillende instanties van het BHIM, die voor de gronden van hun beslissing moeten verwijzen naar de procedure voor de lagere instantie. Het Gerecht preciseert dat de indiening van een schriftelijke uiteenzetting van de gronden van het beroep geenszins overbodig was, aangezien de partij die beroep instelt voor de kamer van beroep de gronden van dit beroep moet uiteenzetten. Daarentegen staat het niet aan de kamer van beroep om aan de hand van gevolgtrekkingen vast te stellen op welke gronden het bij haar ingestelde beroep is gebaseerd. Wat verder de functionele continuïteit betreft, past het Gerecht opnieuw de beginselen toe die het Hof in het arrest van 13 maart 2007, *BHIM/Kaul*[23], heeft geformuleerd, door te preciseren dat uit artikel 62, lid 1, van verordening nr. 40/94 volgt dat de kamer van beroep, wanneer bij haar beroep is ingesteld, de oppositie opnieuw volledig ten gronde dient te onderzoeken, zowel rechtens als feitelijk. Een dergelijk onderzoek veronderstelt evenwel dat het beroep voor de kamer van beroep ontvankelijk is, aangezien de kamer van beroep bij niet-ontvankelijkheid van het beroep dit moet verwerpen zonder onderzoek ten gronde.

Vervolgens sprak het Gerecht zich in het arrest van 16 juni 2010, *Kureha/BHIM — Sanofi-Aventis (KREMEZIN)* (T-487/08, niet gepubliceerd), uit over de bewijswaarde van een publicatie van de Wereldorganisatie voor de intellectuele eigendom (WIPO) die laattijdig was overgelegd ten bewijze van het bestaan van het oudere merk. Het Gerecht oordeelt dat geen enkele bepaling van de verordeningen nr. 40/94 en (EG) nr. 2868/95[24] zich ertegen verzet dat de instanties van het BHIM oordelen dat de publicatie van de internationale inschrijving door WIPO voldoet aan de vereisten van regel 19, lid 2, van verordening nr. 2868/95. Bijgevolg geldt voor de eventuele betwisting van de bewijswaarde van een publicatie van de internationale inschrijving door WIPO regel 20, leden 2 en 4, van verordening nr. 2868/95, aangezien deze twee bepalingen de uitwisseling van opmerkingen en bewijzen tussen partijen regelen met het BHIM als tussenpersoon, terwijl regel 19 van deze verordening enkel betrekking heeft op de communicatie tussen het BHIM en de opposant. Bovendien stelt het Gerecht zich op het standpunt dat uit de toepasselijke bepalingen van de verordeningen nrs. 40/94 en 2868/95, gelezen in onderlinge samenhang, blijkt dat het BHIM in het kader van de toepassing van regel 20 van verordening nr. 2868/95 enerzijds zo dikwijls als nodig partijen kan verzoeken om opmerkingen te formuleren, en anderzijds, indien het dit nuttig acht, rekening kan houden met elementen die hem laattijdig door partijen zijn meegedeeld.

Verder kon het Gerecht in het kader van het arrest van 13 september 2010, *Inditex/BHIM — Marín Díaz de Cerio (OFTEN)* (T-292/08, nog niet gepubliceerd), verduidelijken of de kwesties van het bewijs van het normale gebruik van een ouder merk en van de soortgelijkheid van de waren, die voor een kamer van beroep van het BHIM niet aan de orde zijn gesteld, deel uitmaken van het geschil voor deze instantie, daar zij voor de oppositieafdeling aan de orde werden gesteld.

23 C-29/05 P, Jurispr. blz. I-2213.

24 Verordening (EG) nr. 2868/95 van de Commissie van 13 december 1995 tot uitvoering van verordening nr. 40/94 (PB L 303, blz. 1).

Wat de vraag van het normale gebruik betreft, stelt het Gerecht dat het gaat om een specifieke, voorafgaande vraag, aangezien zij ertoe leidt dat wordt uitgemaakt of, voor het onderzoek van de oppositie, het oudere merk als ingeschreven voor de betrokken waren of diensten kan worden beschouwd. Bijgevolg maakt zij geen deel uit van het onderzoek van de oppositie zelf, daar het middel inzake ontoereikendheid van het bewijs van het normale gebruik geen deel uitmaakt van het voorwerp van het geschil voor de kamer van beroep, dat zich enkel uitstrekt tot het onderzoek van het bestaan van verwarringsgevaar. Wanneer een oppositie op het bestaan van verwarringsgevaar is gebaseerd, wordt daarentegen het BHIM daardoor de vraag voorgelegd of de waren en diensten waarop de betrokken merken betrekking hebben, dezelfde of soortgelijk zijn, en of die merken gelijk zijn of overeenstemmen, gelet op de onderlinge samenhang tussen de bij de globale beoordeling van het verwarringsgevaar in aanmerking genomen factoren.

In het arrest van 9 december 2010, *Tresplain Investment/BHIM — Hoo Hing (Golden Elephant Brand)* (T-303/08, nog niet gepubliceerd), brengt het Gerecht ten slotte in herinnering dat de middelen die door verzoekster niet zijn aangevoerd voor de instanties van het BHIM, voor hem niet ontvankelijk zijn. Volgens vaste rechtspraak is het evenwel mogelijk dat het BHIM rekening moet houden met het nationale recht van een lidstaat waarin het oudere merk waarop de vordering tot nietigverklaring is gebaseerd, wordt beschermd, doordat de beperking van de feitelijke grondslag van het onderzoek door het BHIM niet uitsluit dat het BHIM, behalve met de feiten die door de partijen expliciet naar voren zijn gebracht, tevens rekening houdt met algemeen bekende feiten, wanneer deze feiten nodig zijn voor de beoordeling van de voorwaarden voor toepassing van een nietigheidsgrond, en in het bijzonder voor de beoordeling van de bewijskracht van de overgelegde stukken. In casu voerde verzoekster aan dat in het kader van het onderzoek van het bestaan van een misleidende presentatie de kamer van beroep van het BHIM in aanmerking had moeten nemen dat interveniënte geen enkel geval van verwarring had aangetoond. Wanneer verzoekster aanvoert dat het recht van een lidstaat (in casu het Verenigd Koninkrijk) bij co-existentie van twee merken op de markt vereist dat in het kader van een vordering wegens misbruik op nationaal vlak het bewijs van concrete gevallen van verwarring wordt geleverd, is een dergelijk argument ontvankelijk, zelfs indien verzoekster dit niet heeft aangevoerd voor het BHIM, op voorwaarde dat de co-existentie van de merken blijkt uit het dossier. Verder is het Gerecht van oordeel dat de omstandigheid dat interveniënte pas in de loop van de behandeling kennis heeft gekregen van de rechtssituatie, daar op het tijdstip waarop zij haar memorie van antwoord heeft overgelegd, het Gerecht haar afzonderlijke beroep nog niet niet-ontvankelijk had verklaard, geen nieuw gegeven, feitelijk of rechtens, in de zin van artikel 48, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht kan vormen.

5. Gemeenschapsmodellen

In 2010 heeft het Gerecht voor het eerst verordening (EG) nr. 6/2002[25] moeten toepassen.

In het arrest van 18 maart 2010, *Grupo Promer Mon Graphic/BHIM — PepsiCo (weergave van cirkelvormige reclamedrager)* (T-9/07, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), preciseert het Gerecht dat de in artikel 25, lid 1, van verordening nr. 6/2002 vastgestelde lijst van gronden voor nietigheid van een gemeenschapsmodel, als uitputtend moet worden beschouwd en kwade trouw van de houder van het betwiste gemeenschapsmodel niet vermeldt. Het Gerecht beschrijft voorts bepaalde basisbegrippen van verordening nr. 6/2002 nader. Wat het begrip „strijdig" betreft, merkt het Gerecht op dat artikel 25, lid 1, sub d, van verordening nr. 6/2002 aldus

[25] Verordening (EG) nr. 6/2002 van de Raad van 12 december 2001 betreffende gemeenschapsmodellen (PB 2002, L 3, blz. 1).

moet worden uitgelegd dat een gemeenschapsmodel strijdig is met een ouder model wanneer dit gemeenschapsmodel, rekening houdend met de vrijheid van de ontwerper bij de ontwikkeling ervan, bij de geïnformeerde gebruiker geen andere algemene indruk wekt dan die van het ingeroepen oudere model. Bovendien verduidelijkt het Gerecht de strekking van de begrippen „mate van vrijheid van de ontwerper bij de ontwikkeling van het model", „geïnformeerde gebruiker" en „algemene indruk". Met betrekking tot de mate van vrijheid van de ontwerper bij de ontwikkeling van het model, is het Gerecht van oordeel dat deze onder meer moet worden bepaald door beperkingen als gevolg van het feit dat de technische functie van het voortbrengsel of een deel daarvan bepaalde kenmerken oplegt, of door de wettelijke voorschriften die voor het voortbrengsel gelden. Met betrekking tot de geïnformeerde gebruiker preciseert het Gerecht dat deze noch fabrikant noch verkoper is van de voortbrengselen waarin de betrokken modellen zullen worden verwerkt of waarop deze zullen worden toegepast, hoewel hij in hoge mate oplettend is en beschikt over een bepaalde kennis van de stand van de techniek, dat wil zeggen van de eerdere modellen betreffende het betrokken voortbrengsel die op de datum van neerlegging van het betwiste model of — in voorkomend geval — op de datum van de voorrang waarop aanspraak wordt gemaakt, beschikbaar waren gesteld. Ten slotte stelt het Gerecht dat bij de concrete beoordeling van de algemene indruk van de betrokken modellen, rekening dient te worden gehouden met de mate van vrijheid van de ontwerper bij de ontwikkeling van het betwiste model. Aangezien de gelijkenissen tussen de betrokken modellen gemeenschappelijke kenmerken betreffen, zullen deze gelijkenissen dan ook van weinig belang zijn voor de algemene indruk die deze modellen bij de geïnformeerde gebruiker wekken. Hoe meer de vrijheid van de ontwerper bij de ontwikkeling van het betwiste model beperkt is, hoe meer kleine verschillen tussen de betrokken modellen derhalve kunnen volstaan om bij de geïnformeerde gebruiker een andere algemene indruk te wekken.

Vervolgens brengt het Gerecht in het arrest van 12 mei 2010, *Beifa Group/BHIM — Schwan-Stabilo Schwanhaüßer (schrijfinstrument)* (T-148/08, nog niet gepubliceerd), preciseringen aan met betrekking tot de uitlegging van artikel 25, lid 1, sub e, van verordening nr. 6/2002, volgens hetwelk een gemeenschapsmodel slechts nietig kan worden verklaard indien in een later model gebruik wordt gemaakt van een onderscheidend teken en het gemeenschapsrecht of het recht van de lidstaat dat op dat teken van toepassing is, de houder van het recht op het teken toestaat dat gebruik te verbieden. Volgens het Gerecht ziet dit artikel niet alleen op het geval van identieke tekens, maar ook op dat van overeenstemmende tekens, zodat de kamer van beroep geen blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door de bepaling in die zin uit te leggen dat de houder van een onderscheidend teken op grond daarvan nietigverklaring van een later gemeenschapsmodel kan vorderen wanneer in dat model gebruik wordt gemaakt van een teken dat overeenstemt met zijn teken. Het Gerecht onderzoekt voorts de wijze waarop een verzoek om het bewijs van het normale gebruik moet worden ingediend door de houder van een gemeenschapsmodel waartegen een vordering tot nietigverklaring is ingesteld, bij gebreke van een specifieke bepaling ter zake in verordening nr. 6/2002. Het Gerecht merkt op dat een dergelijk verzoek uitdrukkelijk en tijdig voor het BHIM moet worden geformuleerd. Daarentegen kan een verzoek om het bewijs van het normale gebruik van het oudere teken dat ter ondersteuning van een vordering tot nietigverklaring van een gemeenschapsmodel wordt aangevoerd, niet voor het eerst voor de kamer van beroep worden ingediend.

Ten slotte preciseert het Gerecht in het arrest van 22 juni 2010, *Shenzhen Taiden/BHIM — Bosch Security Systems (communicatie-apparatuur)* (T-153/08, nog niet gepubliceerd), dat uit punt 14 van de considerans van verordening nr. 6/2002 voortvloeit dat bij de beoordeling van het eigen karakter van een model in de zin van artikel 6 van deze verordening rekening moet worden gehouden met de aard van het voortbrengsel waarop het model wordt toegepast of waarin het is verwerkt en in het bijzonder met de bedrijfstak waarmee het verbonden is. Voorts verduidelijkt het

Gerecht het begrip „geïnformeerde gebruiker" door te stellen dat de hoedanigheid van „gebruiker" impliceert dat de betrokken persoon het voortbrengsel waarin het model is verwerkt, gebruikt in overeenstemming met de doelstelling ervan en dat het bijvoeglijke naamwoord „geïnformeerd" suggereert dat de gebruiker, zonder een ontwerper of een technisch deskundige te zijn, de in de betrokken sector bestaande verschillende modellen kent, een zekere kennis bezit met betrekking tot de elementen die deze modellen over het algemeen bevatten, en door zijn belangstelling voor de betrokken voortbrengselen blijk geeft van een vrij hoog aandachtsniveau bij gebruik ervan. Dit betekent evenwel niet dat de geïnformeerde gebruiker, afgezien van de ervaring die hij door het gebruik van het betrokken voortbrengsel heeft verzameld, in staat is om een onderscheid te maken tussen de door de technische functie bepaalde aspecten van het voorkomen van het voortbrengsel en de willekeurige aspecten ervan.

Milieu

1. Regeling voor handel in broeikasgasemissierechten

De door richtlijn 2003/87/EG[26] ingevoerde regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten is een nieuwe en voortdurende bron van geschillen voor het Gerecht sinds 2007.

Dit jaar dient te worden gewezen op het arrest van 2 maart 2010, *Arcelor/Parlement en Raad* (T-16/04, nog niet gepubliceerd). In het kader van een beroep tot schadevergoeding, strekkende tot vergoeding van de beweerdelijk aan verzoekster veroorzaakte schade als gevolg van de vaststelling van voornoemde richtlijn, is het Gerecht van oordeel dat de gemeenschapswetgever beschikt over een ruime beoordelingsbevoegdheid bij de uitoefening van de bevoegdheden op milieugebied uit hoofde van de artikelen 174 EG en 175 EG. Bij de uitoefening van die discretionaire bevoegdheid gaat het er om dat deze wetgever enerzijds de ingewikkelde en onzekere ecologische, wetenschappelijke, technische en economische ontwikkelingen moet zien aankomen en evalueren, en dat die wetgever anderzijds de verschillende in artikel 174 EG beoogde doelstellingen, beginselen en belangen tegen elkaar afweegt en met elkaar verzoent. Dit wordt in richtlijn 2003/87 vertaald in de vaststelling van een reeks van gedeeltelijk tegenstrijdige doelstellingen en subdoelstellingen.

Voorts brengt het Gerecht in herinnering dat de instellingen op dezelfde wijze als de lidstaten de fundamentele vrijheden zoals de vrijheid van vestiging moeten eerbiedigen, die dienen ter bereiking van een van de wezenlijke doelstellingen van de Unie, met name de totstandbrenging van de interne markt. Daaruit volgt niet dat de gemeenschapswetgever verplicht is om het betrokken gebied in dier voege te regelen dat de communautaire wetgeving, in het bijzonder wanneer zij de vorm van een richtlijn aanneemt, een uitputtende en definitieve oplossing biedt voor bepaalde problemen die vanuit het oogpunt van de totstandbrenging van de interne markt zijn opgeworpen, of een volledige harmonisatie van de nationale wettelijke regelingen uitvoert om alle denkbare beperkingen van het handelsverkeer uit de weg te ruimen. Wanneer deze wetgever een ingewikkelde regeling, zoals de regeling voor de handel in emissierechten, moet herstructureren of opzetten, staat het hem vrij in etappen te werk te gaan en slechts een geleidelijke harmonisatie van de betrokken nationale wettelijke regelingen tot stand te brengen.

[26] Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van richtlijn 96/61/EG van de Raad (PB L 275, blz. 32).

Het Gerecht wijst met klem erop dat op grond van het subsidiariteitsbeginsel de Unieregelgeving op het gebied van milieubescherming geen volledige harmonisatie tot doel heeft en de lidstaten verdergaande beschermingsmaatregelen mogen treffen, waaraan alleen de voorwaarden worden gesteld dat zij verenigbaar zijn met het Verdrag en aan de Commissie ter kennis worden gebracht. Het enkele feit dat de gemeenschapswetgever een bepaalde vraag die onder de werkingssfeer van richtlijn 2003/87 en onder die van een fundamentele vrijheid valt, open heeft gelaten, is bijgevolg op zich geen grond om dit verzuim als in strijd met de regels van het Verdrag te kwalificeren. Daar de uitvoering van richtlijn 2003/87 is onderworpen aan het toezicht van de nationale rechterlijke instanties, staat het bovendien aan deze rechterlijke instanties om het Hof een prejudiciële vraag te stellen, wanneer zij moeilijkheden ondervinden met betrekking tot de uitlegging of de geldigheid van deze richtlijn.

Ten slotte voerde verzoekster aan dat richtlijn 2003/87 het rechtszekerheidsbeginsel schond bij gebreke van enige bepaling betreffende de omvang van de financiële gevolgen die kunnen voortvloeien zowel uit het feit dat de een installatie toegewezen emissierechten ontoereikend zouden kunnen zijn, als uit de prijs van die emissierechten, daar deze prijs uitsluitend wordt bepaald door de krachten van de markt die is ontstaan als gevolg van de invoering van de regeling voor de handel in emissierechten. Op dit punt stelt het Gerecht vast dat een regulering van de prijs van de emissierechten in de weg kan staan aan het hoofddoel van richtlijn 2003/87, namelijk de reductie van broeikasgasemissies door middel van een efficiënte regeling voor de handel in emissierechten, in het kader waarvan de kosten van de emissies en van de investeringen met het oog op de vermindering daarvan hoofdzakelijk door marktkrachten worden bepaald. Bij een tekort aan emissierechten hangt de drijfveer voor de exploitanten om hun broeikasgasemissies al dan niet terug te dringen af van een ingewikkelde economische beslissing die wordt genomen met inaanmerkingneming van onder meer de prijzen van de op de handelsmarkt beschikbare emissierechten en de kosten van eventuele maatregelen tot emissiereductie die ertoe strekken ofwel de productie te verlagen ofwel te investeren in efficiëntere productiemiddelen wat energierendement betreft. In een dergelijke regeling kan de stijging van de kosten van de emissies door de wetgever niet van tevoren worden geregeld, omdat anders de economische drijfveren die de basis voor de werking daarvan vormen, worden beperkt of zelfs teniet worden gedaan, zodat de efficiëntie van de regeling voor de handel in emissierechten wordt verstoord.

Het gebrek aan voorzienbaarheid van de ontwikkeling van de handelsmarkt is een factor die inherent is aan en niet te scheiden is van het economische mechanisme dat kenmerkend is voor de regeling voor de handel in emissierechten waarvoor de klassieke regels van vraag en aanbod gelden en is niet in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel.

2. Luchtvervoer — Externe betrekkingen

In het arrest van 9 september 2010, *Zwitserland/Commissie* (T-319/05, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), diende het Gerecht uitspraak te doen over een geschil inzake de Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Zwitserse Bondsstaat inzake luchtvervoer[27] en de Duitse maatregelen met betrekking tot de naderingen van de luchthaven van Zürich (Zwitserland).

Gelet op de nabijheid van de Duitse grens moeten de meeste vliegtuigen die in Zürich landen en de meeste vliegtuigen die ’s morgens vroeg en ’s avonds laat opstijgen, gebruik maken van het

[27] Op 21 juni 1999 te Luxemburg ondertekende Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en de Zwitserse Bondsstaat inzake luchtvervoer (PB 2002, L 114, blz. 73).

Duitse luchtruim. Het gebruik van dit luchtruim vormde tussen 1984 en 2001 het voorwerp van een bilaterale overeenkomst, en later van onderhandelingen, tussen de Zwitserse Bondsstaat en de Bondsrepubliek Duitsland. In 2003 heeft de Duitse federale luchtvaartautoriteit een nationaal luchtverkeersreglement vastgesteld. Het effect van de vastgestelde maatregelen was in hoofdzaak dat verhinderd werd dat er bij normale weersomstandigheden laag over het Duitse grondgebied bij de Zwitserse grens werd gevlogen tussen 21.00 uur en 7.00 uur op werkdagen en tussen 20.00 uur en 9.00 uur tijdens weekeinden en nationale feestdagen, om zo de geluidshinder voor de plaatselijke bevolking te verminderen.

Op grond van de Overeenkomst tussen de Gemeenschap en de Zwitserse Bondsstaat inzake luchtvervoer (die voor de doeleinden van de overeenkomst verordening (EEG) nr. 2408/92[28] toepast), heeft de Zwitserse Bondsstaat een klacht ingediend bij de Commissie, waarbij deze laatste werd verzocht om een beslissing te nemen die ertoe strekte dat de Bondsrepubliek Duitsland de toepassing van de door het nationale reglement ingevoerde maatregelen stopte. Aangezien deze klacht werd afgewezen, heeft de Zwitserse Bondsstaat tegen die beschikking beroep ingesteld, onder meer op grond van schending van het beginsel van gelijke behandeling, het evenredigheidsbeginsel en de vrijheid van dienstverrichting in de luchtvervoerssector.

Het Gerecht stelt om te beginnen vast dat de Commissie geen blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door te oordelen dat de Duitse maatregelen de uitoefening van de vervoersrechten niet aan voorwaarden onderwerpen, en evenmin beperken of weigeren. De Duitse maatregelen omvatten immers geenszins een verbod, zij het voorwaardelijk of gedeeltelijk, voor vluchten van of naar de luchthaven van Zürich om het Duitse luchtruim te doorkruisen, maar beperken zich tot een eenvoudige wijziging van de route van de betrokken vluchten na het opstijgen van of vóór het landen op de luchthaven van Zürich.

Wat verder de schending van het beginsel van gelijke behandeling betreft ten nadele van de Zwitserse luchtvaartmaatschappijen die de luchthaven te Zürich als hubluchthaven gebruiken, wijst het Gerecht erop dat de vaststelling dat een maatregel tot hetzelfde resultaat leidt als een discriminatie op grond van nationaliteit niet voldoende is om te concluderen dat zij onverenigbaar is met artikel 3 van de betrokken overeenkomst, en dat moet worden nagegaan of deze maatregel rechtvaardiging vindt in objectieve omstandigheden en of zij in verhouding staat tot het nagestreefde doel. De nabijheid bij een toeristisch gebied dat als zodanig bijzonder kwetsbaar voor lawaai is, is een objectieve omstandigheid die een rechtvaardiging vormt voor de vaststelling van deze maatregelen enkel ten aanzien van de luchthaven van Zürich. Voorts is het Gerecht van oordeel dat de Duitse maatregelen evenredig zijn aan het daarmee nagestreefde doel, te weten de vermindering van de vliegtuiggeluidshinder in het deel van het Duitse grondgebied nabij Zwitserland gedurende de nachtelijke uren en weekeinden, en dat de Bondsrepubliek Duitsland niet over andere middelen beschikte om de lawaaivermindering te bewerkstelligen. In het bijzonder kan het zeer moeilijk zijn om de naleving van een geluidscontingent te controleren en kan het onmogelijk blijken om sancties op te leggen bij schending ervan, in tegenstelling tot de verplichtingen die zijn verbonden aan de vaststelling van minimumvlieghoogten.

Ten slotte stelt het Gerecht in het kader van het onderzoek van de eventuele schending van de vrijheid van dienstverrichting in de luchtvervoerssector dat het doel van vermindering van de geluidshinder een specifiek aspect van milieubescherming vormt, een van de dwingende redenen van algemeen belang die een rechtvaardiging kunnen vormen voor een beperking van de door

[28] Verordening (EEG) nr. 2408/92 van de Raad van 23 juli 1992 met betrekking tot de toegang van communautaire luchtvaartmaatschappijen tot intracommunautaire luchtroutes (PB L 240, blz. 8).

het EG-Verdrag gewaarborgde fundamentele vrijheden, waaronder met name de vrijheid van dienstverrichting, en dat de betrokken maatregelen evenredig aan deze doelstelling zijn.

Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

Het Gerecht heeft dit jaar vijf arresten gewezen met betrekking tot beperkende maatregelen tegen personen in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. In het bijzonder heeft het Gerecht zijn — reeds uitvoerige — rechtspraak inzake de strijd tegen het terrorisme verder ontwikkeld in twee arresten van 9 en 30 september 2010.

Wat in de eerste plaats de omvang betreft van de rechterlijke toetsing van maatregelen van bevriezing van tegoeden die uitvoering geven aan resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, worden in het arrest van het Gerecht van 30 september 2010, *Kadi/Commissie* (T-85/09, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), de gevolgen getrokken uit het arrest van het Hof van 3 september 2008, *Kadi en Al Barakaat International Foundation/Raad en Commissie*[29], waarbij het arrest van het Gerecht van 21 september 2005, *Kadi/Raad en Commissie*[30], werd vernietigd. In dat arrest wees het Hof het standpunt van het Gerecht af en oordeelde dat de Unierechter ten volle bevoegd is om de rechtmatigheid te toetsen van door de Gemeenschap getroffen maatregelen die uitvoering te geven aan de resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. In zijn uitspraak op het geding heeft het Hof vervolgens de verordening houdende bevriezing van tegoeden nietig verklaard op grond dat deze was vastgesteld in strijd met de grondrechten van de betrokkene, waarbij de gevolgen ervan evenwel werden gehandhaafd gedurende een periode van maximaal drie maanden zodat een einde kon worden gemaakt aan de vastgestelde schendingen.

Na het arrest van het Hof heeft de Commissie verzoeker op de hoogte gesteld van haar voornemen om zijn vermelding in verordening (EG) nr. 881/2002[31] te handhaven op grond van een door het sanctiecomité van de Veiligheidsraad verstrekte samenvatting van redenen voor vermelding van verzoeker op de lijst van personen waarop de bevriezing van tegoeden en economische middelen van toepassing moest zijn, en heeft hem uitgenodigd om zijn opmerkingen ter zake te formuleren. Op 28 november 2008 heeft de Commissie een nieuwe verordening[32] vastgesteld waarbij de bevriezing van de tegoeden van verzoeker werd gehandhaafd.

In het kader van verzoekers beroep tot nietigverklaring van laatstgenoemde verordening is het Gerecht van oordeel dat, in het licht van het reeds aangehaalde arrest van het Hof *Kadi en Al Barakaat International Foundation/Raad en Commissie,* het de wettigheid van de verordening aan een volledige en strenge rechterlijke toetsing moet onderwerpen, en deze verordening daarbij geen immuniteit van jurisdictie toekomt op grond dat zij uitvoering geeft aan resoluties die zijn vastgesteld door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Dat is op zijn minst het geval zolang de door het sanctiecomité ingestelde herzieningsprocedure duidelijk niet de garanties van een effectieve rechterlijke bescherming biedt. Deze toetsing moet indirect betrekking hebben op de materiële vaststellingen van het sanctiecomité zelf en op de daaraan ten grondslag liggende

[29] C-402/05 P en C-415/05 P, Jurispr. blz. I-6351.

[30] T-315/01, Jurispr. blz. II-3649.

[31] Verordening (EG) nr. 881/2002 van de Raad van 27 mei 2002 tot vaststelling van bepaalde specifieke beperkende maatregelen tegen sommige personen en entiteiten die banden hebben met Osama bin Laden, het Al-Qaida-netwerk en de Taliban, en tot intrekking van verordening (EG) nr. 467/2001 (PB L 139, blz. 9).

[32] Verordening (EG) nr. 1190/2008 van de Commissie van 28 november 2008 tot 101e wijziging van verordening (EG) nr. 881/2002 (PB L 322, blz. 25).

bewijselementen. Dit is des te meer gerechtvaardigd, nu de betrokken maatregelen uitgesproken en langdurige gevolgen hebben voor de grondrechten van verzoeker, wiens tegoeden thans gedurende bijna tien jaar voor onbepaalde tijd zijn bevroren. Het Gerecht preciseert op dit punt dat in het kader van een mensenleven tien jaar verhoudingsgewijs een aanzienlijke periode vertegenwoordigen, en dat de vraag of de betrokken maatregelen een preventief of punitief, zekerheids- of confiscatoir, civiel of strafrechtelijk karakter hebben, thans een open vraag lijkt.

In het kader van deze volledige toetsing maakt het Gerecht gebruik van de criteria die het Europees Hof voor de rechten van de mens heeft gehanteerd in het arrest *A. e.a./Verenigd Koninkrijk*[33], en stelt zich op het standpunt dat de rechten van verdediging van verzoeker slechts zuiver formeel en schijnbaar zijn „geëerbiedigd". De Commissie heeft niet naar behoren acht geslagen op de opvatting van verzoeker en heeft hem niet de minste toegang tot het bewijs tegen hem gegund, terwijl geen evenwichtige afweging heeft plaatsgevonden van zijn belangen, enerzijds, en de noodzaak om de vertrouwelijke aard van de betrokken informatie te waarborgen, anderzijds. In deze omstandigheden zijn de weinige stukjes informatie en de onnauwkeurige beweringen in de samenvatting van de redenen duidelijk ontoereikend om verzoeker in staat te stellen zich tegen de beschuldigingen effectief te verweren.

Aldus oordeelt het Gerecht dat de verordening in strijd met de rechten van verdediging werd vastgesteld. Daar verzoeker niet de minste toegang heeft gehad tot de tegen hem in aanmerking genomen informatie en bewijselementen, heeft verzoeker evenmin voor de Unierechter zijn rechten ter zake in afdoende omstandigheden kunnen verdedigen, zodat ook een schending van het recht op een effectief beroep in rechte dient te worden vastgesteld. Ten slotte stelt het Gerecht vast dat, gelet op de algemene draagwijdte ervan en de duur van de maatregelen van bevriezing van tegoeden, de verordening tevens een ongerechtvaardigde beperking van het eigendomsrecht vormt.

Wat in de tweede plaats de nationale beslissingen betreft die de basis kunnen vormen van een door de Raad getroffen maatregel van bevriezing van tegoeden heeft het Gerecht in het arrest van 9 september 2010, *Al-Aqsa/Raad* (T-348/07, nog niet gepubliceerd), de voorwaarden gepreciseerd waaronder een vonnis van de voorzieningenrechter, dat is gewezen in het kader van een procedure met het oog op de voorlopige opschorting van een nationale maatregel van bevriezing van tegoeden (Sanctieregeling), wel is aan te merken als een „beslissing" die is genomen door een bevoegde instantie in de zin van artikel 1, lid 4, van gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB[34] en van artikel 2, lid 3, van verordening (EG) nr. 2580/2001[35].

Het Gerecht merkt in dit verband op dat het vonnis van de voorzieningenrechter net zo min als de Sanctieregeling strikt genomen een beslissing tot „inleiding van een onderzoek of een vervolging wegens een terroristische daad" is en dat het ook geen „veroordeling" van verzoekster bevat in de strikte strafrechtelijke betekenis van het woord. Niettemin is het vonnis van de voorzieningenrechter, gelet op de inhoud, de strekking en de context ervan, tezamen met de Sanctieregeling beschouwd, wel aan te merken als een „beslissing" die is genomen door een bevoegde instantie in de zin van bovengenoemde bepalingen van gemeenschappelijk

33 Arrest van 19 februari 2009 (nog niet gepubliceerd in het *Recueil des arrêts et décisions*).

34 Gemeenschappelijk standpunt 2001/931/GBVB van de Raad van 27 december 2001 betreffende de toepassing van specifieke maatregelen ter bestrijding van het terrorisme (PB L 344, blz. 93).

35 Verordening (EG) nr. 2580/2001 van de Raad van 27 december 2001 inzake specifieke beperkende maatregelen tegen bepaalde personen en entiteiten met het oog op de strijd tegen het terrorisme (PB L 344, blz. 70).

standpunt 2001/931 en van verordening nr. 2580/2001, die niet verlangen dat de nationale „beslissing" onderdeel is van een strafrechtelijke procedure stricto sensu.

Voorts dient een nationale beslissing tot „inleiding van een onderzoek of een vervolging", om door de Raad op goede gronden te kunnen worden aangevoerd, onderdeel te zijn van een nationale procedure die rechtstreeks en primair erop gericht is, aan de betrokkene in het kader van de bestrijding van het terrorisme een preventieve of repressieve maatregel op te leggen. Anders dan de beslissing van een nationale rechterlijke instantie die slechts bijkomstig en terloops op de eventuele betrokkenheid van de betrokkene bij een dergelijke activiteit ingaat, is het Gerecht van oordeel dat het in casu door de Raad aangevoerde vonnis van de voorzieningenrechter een voldoende rechtstreeks onderdeel is van een nationale procedure die primair erop gericht is, aan de betrokkene een economische sanctiemaatregel op te leggen, te weten de bevriezing van zijn tegoeden krachtens de Sanctieregeling zelf, wegens diens betrokkenheid bij een terroristische activiteit.

Evenwel rees ook de vraag of het betrokken vonnis van de voorzieningenrechter nog steeds de basis kon vormen voor het besluit van de Raad terwijl de Sanctieregeling door de nationale autoriteiten was ingetrokken na de afwijzing van de vordering in kortgeding. Het Gerecht is van oordeel dat dit niet het geval is. Bij dit vonnis had de voorzieningenrechter namelijk eenvoudigweg geweigerd, de gevolgen van de Sanctieregeling voorlopig op te schorten. Die regeling sorteerde echter als gevolg van de intrekking ervan helemaal geen rechtsgevolgen meer. Hetzelfde dient bijgevolg te gelden voor de aan het vonnis van de voorzieningenrechter verbonden rechtsgevolgen, te meer waar dit slechts een voorlopige beoordeling bevatte, onverminderd hetgeen aan het eind van het proces ten gronde zou worden beslist. Het is overigens niet verenigbaar met de algemene opzet van verordening nr. 2580/2001, die wordt gekenmerkt door de beslissende invloed die de onderdelen van de nationale procedure in de beoordeling van de Raad dienen te hebben, dat de Sanctieregeling, die in de Nederlandse rechtsorde geen enkel effect meer sorteert, door middel van het vonnis van de voorzieningenrechter in de communautaire rechtsorde nog steeds indirect en onbeperkt effect blijft sorteren. Aldus heeft de Raad de grenzen van zijn beoordelingsbevoegdheid overschreden door verzoekster onbeperkt op de litigieuze lijst te laten staan bij het periodieke heronderzoek van haar situatie, op de enkele grond dat de beslissing van de voorzieningenrechter door de appèlrechter of door de bodemrechter in de Nederlandse rechtsorde niet opnieuw ter discussie was gesteld, terwijl de beslissing van de administratieve instantie, waarvan aan deze rechter was gevraagd de gevolgen op te schorten, intussen door de opsteller ervan was ingetrokken.

Toegang tot documenten van de instellingen

De procedure voor toegang tot de documenten van de Commissie, geregeld in onder meer de artikelen 6 tot en met 8 van verordening nr. 1049/2001, verloopt in twee fasen. Eerst moet de verzoeker de Commissie een initieel verzoek om toegang tot de documenten toezenden. Daarna kan de verzoeker, in geval van gehele of gedeeltelijke weigering, een confirmatief verzoek indienen bij de secretaris-generaal van de Commissie. Enkel de maatregel van de secretaris-generaal kan rechtsgevolgen in het leven roepen die de belangen van de verzoeker aantasten en derhalve vatbaar zijn voor beroep tot nietigverklaring.

In het arrest van 19 januari 2010, *Co-Frutta/Commissie* (T-355/04 en T-446/04, Jurispr. blz. II-1)[36], beschrijft het Gerecht de gevolgen van het verstrijken van de verlengbare termijn van vijftien werkdagen waarbinnen de instelling dient te antwoorden op het confirmatief verzoek. Volgens het Gerecht is deze in artikel 8, leden 1 en 2, van verordening nr. 1049/2001 neergelegde termijn dwingend. Niettemin heeft het verstrijken van deze termijn niet tot gevolg dat de instelling de bevoegdheid wordt ontnomen om een beschikking vast te stellen. Er is immers geen rechtsbeginsel op grond waarvan de overheid haar bevoegdheid verliest om een verzoek te beantwoorden, zelfs buiten de daartoe gestelde termijnen. Het mechanisme van de stilzwijgende afwijzing is ingevoerd teneinde het risico te ondervangen dat de overheid verkiest een verzoek om toegang tot documenten niet te beantwoorden en aan elk rechterlijk toezicht ontsnapt, en niet om elke laattijdige beschikking onrechtmatig te maken. Integendeel, op de overheid rust in principe de verplichting om, zelfs laattijdig, op ieder verzoek van een burger een met redenen omkleed antwoord te geven. Een dergelijke oplossing strookt met de functie van het mechanisme van de stilzwijgende afwijzing, dat erin bestaat burgers in staat te stellen op te komen tegen het niet-handelen van de overheid, teneinde hiervan een met redenen omkleed antwoord te verkrijgen.

De instelling waarbij een verzoek om toegang tot een van een lidstaat afkomstig document is ingediend en deze lidstaat, zodra de instelling die lidstaat van dat verzoek in kennis heeft gesteld, dienen aldus onverwijld over te gaan tot loyale samenspraak over de eventuele toepassing van de in artikel 4, leden 1 tot en met 3, van verordening nr. 1049/2001 neergelegde uitzonderingen. Daarbij moeten zij er met name attent op zijn dat de instelling een standpunt moet kunnen innemen binnen de termijnen van de artikelen 7 en 8 van deze verordening, die haar verplichten op dit verzoek om toegang te beslissen. Overschrijding van de in artikel 8 van verordening nr. 1049/2001 voorgeschreven termijnen leidt evenwel niet automatisch tot nietigverklaring van de niet tijdig gegeven beschikking. De nietigverklaring van een beschikking louter wegens de overschrijding van de bij verordening nr. 1049/2001 voorgeschreven termijnen, zou immers enkel de heropening van de administratieve procedure inzake toegang tot documenten tot gevolg hebben. Hoe dan ook kan om vergoeding van een eventueel door het laattijdige antwoord van de Commissie veroorzaakte schade worden verzocht middels een beroep tot schadevergoeding.

Bovendien heeft het Gerecht in het arrest van 10 december 2010, *Ryanair/Commissie* (T-494/08–T-500/08 en T-509/08, nog niet gepubliceerd), de gevolgen getrokken uit het arrest van het Hof van 29 juni 2010, *Commissie/Technische Glaswerke Ilmenau*[37].

Aldus bracht het Gerecht in herinnering dat volgens de bewoordingen van dat arrest voor de uitlegging van de uitzondering van artikel 4, lid 2, derde streepje, van verordening nr. 1049/2001 betreffende de bescherming van het doel van onderzoeken rekening dient te worden gehouden met de omstandigheid dat andere belanghebbenden dan de betrokken lidstaat in controleprocedures inzake staatssteun geen recht hebben om de documenten van het administratieve dossier van de Commissie in te zien, en derhalve dient te worden aanvaard dat een algemene aanname geldt dat openbaarmaking van de documenten van het administratieve dossier in beginsel zou leiden tot ondermijning van de bescherming van het doel van onderzoeken.

Zo kan de Commissie krachtens artikel 4, lid 2, derde streepje, van verordening nr. 1049/2001 de toegang tot alle documenten betreffende de controleprocedures inzake staatssteun weigeren, en wel zonder vooraf een concreet en individueel onderzoek van deze documenten te verrichten.

[36] Zie ook arrest van het Gerecht van 10 december 2010, *Ryanair/Commissie* (T-494/08–T-500/08 en T-509/08, nog niet gepubliceerd).

[37] C-139/07 P, nog niet gepubliceerd.

Deze algemene aanname sluit niet uit dat die belanghebbenden het recht hebben om aan te tonen dat een bepaald document waarvan openbaarmaking is gevraagd, niet onder die aanname valt of dat er een hoger openbaar belang is dat openbaarmaking van het betrokken document gebiedt krachtens artikel 4, lid 2, van verordening nr. 1049/2001.

Aangezien verzoekster in casu geen enkel argument heeft aangevoerd dat aantoont dat de betrokken documenten niet onder de algemene aanname vallen, verwerpt het Gerecht het beroep.

Een soortgelijke problematiek was aan de orde in het arrest van het Gerecht van 9 juni 2010, *Éditions Jacob/Commissie* (T-237/05, nog niet gepubliceerd). In die zaak werd evenwel toegang gevraagd tot documenten betreffende een procedure inzake een concentratie van ondernemingen die reeds was afgesloten op de datum van indiening van het verzoek om toegang. In deze context stelt het Gerecht zich op het standpunt dat de uitzondering ter bescherming van het doel van inspecties, onderzoeken en audits slechts van toepassing is wanneer de openbaarmaking van de betrokken documenten de voltooiing van deze activiteiten in gevaar kan brengen. Weliswaar kunnen de verschillende onderzoekshandelingen onder deze uitzondering blijven vallen, zolang het onderzoek of de inspectie nog loopt, ook al is het concrete onderzoek of de concrete inspectie waaruit het opgevraagde verslag voortvloeit, afgesloten. Aanvaarden, zoals de Commissie betoogde, dat de in casu gevraagde documenten nog onder deze uitzondering vallen zolang de beslissingen waarbij de procedure wordt afgesloten, niet definitief zijn, dat wil zeggen zolang het Gerecht en eventueel het Hof niet de daartegen ingestelde beroepen hebben verworpen of, in geval van nietigverklaring, niet een of meer nieuwe beslissingen zijn gegeven door de Commissie, zou evenwel betekenen dat de toegang tot deze documenten afhankelijk wordt van een onzekere, toekomstige en mogelijk in de verre toekomst liggende gebeurtenis. Bijgevolg vielen de documenten ten tijde van de vaststelling van de beschikking houdende weigering van toegang niet meer onder de werking van de uitzondering ter bescherming van het doel van onderzoeken. Zelfs al zouden de documenten onder deze uitzondering zijn gevallen, blijkt in elk geval uit de motivering van de bestreden beschikking geenszins dat de Commissie een concreet en individueel onderzoek naar de gevraagde documenten heeft verricht.

Het Gerecht preciseert voorts dat de geheimhoudingsplicht die voortvloeit uit artikel 17 van verordening nr. 139/2004 en artikel 287 EG niet zo ver gaat dat zij een algemene en abstracte weigering kan rechtvaardigen van toegang tot documenten die zijn overgelegd in het kader van de aanmelding van een concentratie. Voor de beoordeling van de vertrouwelijke aard van informatie dienen de rechtmatige belangen die zich tegen openbaarmaking ervan verzetten, te worden afgewogen tegen het algemene belang dat de activiteiten van de instellingen in een zo groot mogelijke openheid worden verricht. Door concreet en individueel onderzoek te verrichten naar de gevraagde documenten, is de Commissie aldus in staat, te zorgen voor een goede werking van de op het gebied van concentraties toepasselijke bepalingen, volledig in overeenstemming met verordening nr. 1049/2001. Het Gerecht voegt in het bijzonder daaraan toe dat op het gebied van concentraties de briefwisseling tussen de Commissie en de belanghebbende partijen niet kan worden beschouwd als overduidelijk vallend onder de uitzondering ter bescherming van commerciële belangen, en dat de Commissie dit moet vaststellen middels een concreet en daadwerkelijk onderzoek van elk document.

Statuut van de leden van het Europees Parlement

1. Voorrechten en immuniteiten

De zaak *Gollnisch/Parlement* (arrest van 19 maart 2010, T-42/06, nog niet gepubliceerd) vindt haar oorsprong in de uitlatingen van de heer Gollnisch — die toen lid van het Europees Parlement was — tijdens een persconferentie, die een strafbaar feit kunnen uitmaken. Nadat in Frankrijk een onderzoek was geopend wegens betwisting van misdrijven tegen de menselijkheid, heeft de voorzitter van het Parlement, op verzoek van de heer Romagnoli (tevens lid van het Europees Parlement), een verzoek om verdediging van de immuniteit van verzoeker ingediend bij de commissie Juridische zaken overeenkomstig de procedure als bedoeld in artikel 6, lid 3, van het Reglement van het Parlement[38]. Na onderzoek van dit verzoek en op voorstel van deze commissie heeft het Parlement bij besluit van 13 december 2005 het immuniteitsverzoek afgewezen op grond dat krachtens artikel 9 van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Gemeenschappen[39] de immuniteit van de leden van het Parlement betrekking heeft op de mening of de stem die zij in de uitoefening van hun ambt hebben uitgebracht, hetgeen in casu niet het geval was.

In het kader van een vordering tot vergoeding van de schade die Gollnisch door dit besluit zou hebben geleden, was het Gerecht van oordeel dat de door dit protocol erkende voorrechten en immuniteiten weliswaar een functioneel karakter hebben, voor zover zij bedoeld zijn om te voorkomen dat de Gemeenschappen in hun werking en onafhankelijkheid worden belemmerd, maar dit niet wegneemt dat dit protocol voor de bedoelde personen een subjectief recht in het leven roept waarvan de eerbiediging wordt gewaarborgd door het in het Verdrag voorziene stelsel van beroepsmogelijkheden.

Onder verwijzing naar artikel 10, eerste alinea, sub a, van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten had Romagnoli erop gewezen dat Gollnisch de immuniteit genoot als bedoeld in de bepalingen van de Franse grondwet, die bepaalt dat de vergadering waarvan de parlementariër deel uitmaakt, schorsing van de vervolging kan eisen. Volgens de bewoordingen van dit artikel van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten genieten de leden tijdens de zittingsduur van het Parlement immers op hun eigen grondgebied de immuniteiten welke aan de leden van de volksvertegenwoordiging in hun land zijn verleend. Hieruit volgt dat het Parlement een verzoek had gekregen om de in Frankrijk ingestelde vervolging van Gollnisch te schorsen, en niet een verzoek om verdediging van de immuniteit op grond van artikel 9 van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten. Het Parlement beschikt weliswaar over een ruime beslissingsmarge met betrekking tot de richting die het wil geven aan een besluit op een verzoek als het onderhavige, maar dit neemt niet weg dat het Parlement geen discretionaire bevoegdheid heeft met betrekking tot de vraag of een dergelijk besluit moet worden genomen op basis van artikel 9 of van artikel 10, eerste alinea, sub a, van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten. Het Gerecht stelt aldus vast dat het Parlement geen beslissing heeft genomen over een eventuele schorsing van de strafvervolging, terwijl artikel 10 van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten verwijst naar het nationale recht om de omvang en de draagwijdte van de immuniteit die de leden van het Parlement op hun nationale grondgebied genieten, te bepalen, en dat artikel 26, lid 3, van de Franse grondwet voorziet in een schorsing van strafvervolging gedurende de duur van het parlementaire mandaat. In casu kon verzoeker dus in

[38] PB 2005, L 44, blz. 1.

[39] Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Gemeenschappen van 8 april 1965 (PB 1967, 152, blz. 13).

het kader van zijn beroep tot schadevergoeding aanvoeren dat de weigering van het Parlement om zich uit te spreken op grond van artikel 10, eerste alinea, sub a, van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten onrechtmatig was.

De vordering tot schadevergoeding wegens de aantasting van de eer en de goede naam wordt niettemin afgewezen op grond van het ontbreken van een rechtstreeks oorzakelijk verband tussen deze schade en de vastgestelde onrechtmatigheid. Gelet op de ruime beoordelingsmarge van het Parlement indien het zich had gebaseerd op artikel 10, eerste alinea, sub a, van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten, had het immers zowel rechtsgeldig kunnen besluiten om schorsing van de vervolging te verzoeken als om dit niet te doen. De onrechtmatigheid waaraan het bestreden besluit mank gaat, kan aldus niet de rechtstreekse en ware oorzaak vormen van de door verzoeker aangevoerde aantasting van zijn eer en goede naam.

2. Kosten en vergoedingen

In de zaak *Martin/Parlement* (arrest van 16 december 2010, T-276/07, nog niet gepubliceerd) werd bij het Gerecht een verzoek ingediend strekkende tot nietigverklaring van een besluit van de secretaris-generaal van het Parlement, waarbij deze heeft verklaard dat een bedrag van 163 381,54 EUR ten onrechte als secretariaatsvergoeding aan de heer Martin is betaald en waarbij deze laatste wordt meegedeeld dat zal worden overgegaan tot terugvordering ervan.

In zijn streven naar transparantie heeft het Parlement de regeling kosten en vergoedingen van de leden van het Europees Parlement vastgesteld. Artikel 14 van deze regeling bepaalt dat de leden van het Parlement een verzoek tot toekenning van de secretariaatsvergoeding indienen met vermelding van onder meer de naam, het adres, de nationaliteit, het land, de geboorteplaats en -datum van de medewerker en de handtekening van laatstgenoemde waarbij de juistheid van deze gegevens wordt bevestigd. Het Gerecht stelt vast dat deze vereisten in de loop van de tijd strenger zijn geworden, onder meer door de verplichting om bij het verzoek een kopie van het tussen het Parlementslid en zijn medewerker gesloten contract te voegen, en om elke wijziging die betrekking heeft op het verzoek tot toekenning van de vergoeding, mee te delen. Tevens merkt het Gerecht op dat elk lid van het Parlement bij zijn indiensttreding een kopie van de regeling kosten en vergoedingen krijgt en schriftelijk de ontvangst ervan bevestigt. Ten slotte verbindt het Parlementslid zich formeel tot betaling van de secretariaatsvergoeding aan de medeweker, die bij naam wordt genoemd, vanaf het begin van zijn activiteiten, waarbij de lijst van opgegeven Parlementaire medewerkers voorts toegankelijk is voor het publiek.

Uit al deze elementen leidt het Gerecht af dat de voorwaarden van artikel 14 van de regeling kosten en vergoedingen, in het bijzonder met betrekking tot de gegevens die het door het Parlementslid gedane verzoek om toekenning moet bevatten met betrekking tot de medewerker of medewerkers die hij tewerkstelt, wezenlijk zijn. In casu merkt het Gerecht op dat verzoeker bepaalde eindontvangers van de betalingen niet aan het Parlement heeft opgegeven en dit laatste geen kennisgeving van de beëindiging van bepaalde contracten heeft ontvangen. Voorts heeft verzoeker enerzijds de op het eind van het jaar ongebruikte fondsen niet terugbetaald, en anderzijds het voor bepaalde medewerkers gestort geld gebruikt voor de vergoeding van andere personen. In casu heeft verzoeker de regeling kosten en vergoedingen geschonden, en kon derhalve in het kader van zijn beroep tot nietigverklaring niet aanvoeren dat hij een onvoorwaardelijk recht op gebruik van het ontvangen geld had.

Bovendien wijst het Gerecht met klem erop dat artikel 71, lid 3, van verordening (EG, Euratom) nr. 1605/2002[40] het Parlement de onvoorwaardelijke verplichting oplegt om ten onrechte betaalde bedragen terug te vorderen. Deze verplichting rust tevens op de secretaris-generaal krachtens artikel 27, lid 3, van de regeling kosten en vergoedingen.

II. Geschillen inzake schadevergoeding

1. Kwalificatie van geding als contractueel of niet-contractueel

In het arrest van 16 december 2010, *Systran en Systran Luxembourg/Commissie* (T-19/07, nog niet gepubliceerd), heeft het Gerecht in herinnering gebracht dat zijn bevoegdheid om kennis te nemen van een vordering tot schadevergoeding verschilt naar gelang van de contractuele of niet-contractuele aard van de gestelde aansprakelijkheid. Op het gebied van de contractuele aansprakelijkheid is het Gerecht derhalve slechts bevoegd indien er een arbitragebeding in de zin van artikel 238 EG is. Bij gebreke van een dergelijk beding kan het Gerecht zich niet beroepen op artikel 235 EG om in werkelijkheid uitspraak te doen over een contractuele vordering tot schadevergoeding. Anders zou het Gerecht zijn rechterlijke bevoegdheid uitbreiden tot andere geschillen dan die waarvan de kennisneming limitatief aan hem is voorbehouden door artikel 240 EG, aangezien deze bepaling de gemeenrechtelijke bevoegdheid inzake geschillen waarin de Gemeenschap partij is, aan de nationale rechterlijke instanties voorbehoudt. Op het gebied van de niet-contractuele aansprakelijkheid is het Hof daarentegen bevoegd zonder dat de partijen bij het geding vooraf hun akkoord betuigen. De bevoegdheid van het Hof vloeit immers rechtstreeks voort uit artikel 235 EG en artikel 288, tweede alinea, EG.

Om uit te maken of het bevoegd is krachtens artikel 235 EG, dient het Gerecht aan de hand van de verschillende relevante elementen van het dossier te onderzoeken of de door verzoeksters ingestelde vordering tot schadevergoeding op objectieve en algemene wijze berust op contractuele dan wel niet-contractuele verplichtingen. Deze elementen kunnen met name worden afgeleid uit het onderzoek van de vorderingen van de partijen, uit de gebeurtenis die de schade waarvan vergoeding wordt gevorderd heeft veroorzaakt, en uit de inhoud van de contractuele of niet-contractuele bepalingen die zijn aangevoerd om het betrokken geschilpunt te beslechten. In deze context vormt de bevoegdheid van het Gerecht ter zake van overeenkomsten een afwijking van het gemene recht en moet dus restrictief worden uitgelegd, zodat het Gerecht enkel kennis kan nemen van vorderingen uit een overeenkomst of van vorderingen die rechtstreeks verband houden met de verbintenissen uit deze overeenkomst.

Aldus moet het Gerecht in casu de inhoud van de verschillende overeenkomsten tussen de Systran-groep en de Commissie onderzoeken. Deze denkoefening valt onder het onderzoek van de bevoegdheid, waarbij onbevoegdheid een middel van niet-ontvankelijkheid van openbare orde is, en zij kan niet tot gevolg hebben dat de aard van het geschil wordt gewijzigd doordat hieraan een contractuele grondslag wordt gegeven.

Na de argumenten van partijen grondig te hebben onderzocht, concludeert het Gerecht dat het betrokken geschil van niet-contractuele aard is. Het gaat immers om de beoordeling van de beweerdelijk onrechtmatige en schadeveroorzakende openbaarmaking door de Commissie aan een derde van door eigendomsrecht of knowhow beschermde gegevens zonder uitdrukkelijke

[40] Verordening (EG, Euratom) nr. 1605/2002 van de Raad van 25 juni 2002 houdende het Financieel Reglement van toepassing op de algemene begroting van de Europese Gemeenschappen (PB L 248, blz. 1).

toestemming van de houder ervan, tegen de achtergrond van de ter zake toepasselijke algemene beginselen die de rechtsordes van de lidstaten gemeen hebben, en niet om contractuele bepalingen.

2. Oorzakelijk verband

In het arrest van 20 januari 2010, *Sungro e.a./Raad en Commissie* (T-252/07, T-271/07 en T-272/07, Jurispr. blz. II-55), verwierp het Gerecht de door verzoeksters ingestelde beroepen strekkende tot vergoeding van de schade die zij stellen te hebben geleden door een steunregeling voor de katoensector, die is nietig verklaard bij arrest van het Hof van 7 september 2006, *Spanje/Raad* (C-310/04, Jurispr. blz. I-7285). Het Gerecht heeft zich in dit verband gebaseerd op de overweging dat, ter bepaling van de aan een onrechtmatige handelwijze van een gemeenschapsinstelling toerekenbare schade de gevolgen in aanmerking moeten worden genomen van de onrechtmatigheid die de aansprakelijkheid heeft doen ontstaan, en niet die van de handeling waarin de onrechtmatigheid voorkomt, voor zover de instelling een handeling met hetzelfde effect had kunnen of moeten vaststellen zonder de rechtsregel te schenden. Anders gezegd, bij het onderzoek van het oorzakelijke verband mag niet worden uitgegaan van de onjuiste premisse dat de instelling zonder de onrechtmatige handeling niets zou hebben gedaan of juist een tegenovergestelde handeling zou hebben vastgesteld, wat ook onrechtmatig zou kunnen zijn. Dat onderzoek vergt integendeel een vergelijking tussen de situatie waarin de betrokken derde als gevolg van de onrechtmatige handelwijze is komen te verkeren, en die welke voor hem zou zijn ontstaan indien de instelling de rechtsregel had gerespecteerd.

3. Voldoende gekwalificeerde schending van een regel die particulieren rechten toekent

Voor de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Unie is vereist dat de verzoekende partij het bestaan aantoont van een voldoende gekwalificeerde schending van een rechtsregel die ertoe strekt rechten toe te kennen aan particulieren[41].

In het kader van een vordering tot vergoeding van de schade die verzoekster zou hebben geleden door een beschikking van de Commissie waarbij deze op grond van artikel 15 bis van de tweede richtlijn (75/319/EEG)[42] de intrekking gelast van de vergunningen voor het in de handel brengen van geneesmiddelen voor menselijk gebruik die amfepramon bevatten, brengt het Gerecht in het arrest van 3 maart 2010, *Artegodan/Commissie* (T-429/05, nog niet gepubliceerd, hogere voorziening ingesteld), in herinnering dat het vereiste van een voldoende gekwalificeerde schending beoogt te voorkomen dat de betrokken instelling wegens de dreiging van schadevorderingen van de betrokken ondernemingen wordt belemmerd in de uitoefening van haar bevoegdheden in het algemeen belang.

Voorts wees het Gerecht erop dat wanneer de beoordelingsmarge van de betrokken instelling zeer beperkt of onbestaande is, er geen automatisch verband bestaat tussen het ontbreken van beoordelingsbevoegdheid van de betrokken instelling en de kwalificatie van de inbreuk als een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht. Hoewel de omvang van de beoordelingsbevoegdheid van de betrokken overheid beslissend is, betreft het geen

[41] Arrest van het Hof van 4 juli 2000, *Bergaderm en Goupil/Commissie*, C-352/98 P, Jurispr. blz. I-5291, punten 42 en 43.

[42] Tweede richtlijn (75/319/EEG) van de Raad van 20 mei 1975 betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialiteiten (PB L 147, blz. 13).

exclusief criterium. Het staat immers aan de gemeenschapsrechter rekening te houden met de ingewikkeldheid van de te regelen situatie, de moeilijkheden bij de toepassing of de uitlegging van de teksten, de mate van duidelijkheid en nauwkeurigheid van de geschonden regel en de vraag of de begane fout onverschoonbaar was. Bijgevolg kan enkel de vaststelling van een onregelmatigheid die in overeenkomstige omstandigheden door een normaal voorzichtige en zorgvuldige overheid niet zou zijn begaan, tot de aansprakelijkheid van de Unie leiden.

In casu stelde het Gerecht dat in het kader van de toepassing van richtlijn 65/65/EEG[43] de instantie die bevoegd is voor de vaststelling van een beschikking tot intrekking of schorsing van een vergunning voor het in de handel brengen, verplicht is om het algemene beginsel dat aan de bescherming van de volksgezondheid voorrang moet worden verleend, dat in de materiële bepalingen van deze richtlijn is geconcretiseerd, te eerbiedigen. In de eerste plaats verlangt dit beginsel van die instantie, dat uitsluitend overwegingen inzake de bescherming van de gezondheid in aanmerking worden genomen, in de tweede plaats dat de baten/risicobalans van een geneesmiddel opnieuw wordt onderzocht wanneer nieuwe gegevens twijfels doen rijzen over de werkzaamheid of de veiligheid ervan, en in de derde plaats dat de bewijsregeling wordt toegepast overeenkomstig het voorzorgsbeginsel. In casu kon verzoekster dus in het kader van haar beroep tot schadevergoeding niet de schending van artikel 11 van richtlijn 65/65 aanvoeren. De moeilijkheden bij de systematische uitlegging van de voorwaarden voor intrekking of schorsing van een vergunning voor het in de handel brengen konden immers in het licht van het communautaire stelsel van voorafgaande vergunning van geneesmiddelen als geheel, nu er geen soortgelijk precedent bestond, redelijkerwijs de onjuiste toepassing van het recht door de Commissie verklaren waarvan deze blijk heeft gegeven. Verder wijst het Gerecht met klem erop dat, gelet op het feit dat de evolutie van het wetenschappelijke criterium dat bepalend is voor de vergunning voor het in de handel brengen van geneesmiddelen voor menselijk gebruik die amfepramon bevatten, niet uit de toepasselijke richtsnoeren blijkt, de Commissie haar beschikking heeft moeten vaststellen op basis van een ingewikkeld onderzoek van de opeenvolgende voorbereidende wetenschappelijke rapporten die zijn opgesteld in het kader van de onderzoeksprocedure die tot het definitieve advies over amfepramon heeft geleid, alsmede van de in dat definitieve advies vermelde richtsnoeren. In deze omstandigheden was het Gerecht van oordeel dat er geen sprake was van een voldoende gekwalificeerde schending van het gemeenschapsrecht.

Met betrekking tot de voorwaarde dat de vermeende schending betrekking moet hebben op een rechtsregel die ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen, dient te worden verwezen naar het oordeel van het Gerecht dat de relevante bepalingen van richtlijn 75/319 waarbij de respectieve bevoegdheidsgebieden van de Commissie en van de lidstaten worden afgebakend, niet ertoe strekken aan particulieren rechten toe te kennen. Die bepalingen beogen immers specifiek de verdeling van de bevoegdheden tussen de nationale instanties en de Commissie te regelen wat betreft de procedure van wederzijdse erkenning van de nationale vergunningen voor het in de handel brengen. In casu kon verzoekster derhalve in het kader van haar beroep tot schadevergoeding niet wijzen op de omstandigheid dat de beschikking van de Commissie wegens de onbevoegdheid van de Gemeenschap geen rechtsgrondslag heeft en dat zij met name op die grond nietigverklaring ervan heeft verkregen.

[43] Richtlijn 65/65/EEG van de Raad van 26 januari 1965 betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialiteiten (PB 1965, 22, blz. 369).

4. Schending van auteursrecht en knowhow

Het reeds aangehaalde arrest *Systran en Systran Luxembourg/Commissie* geeft blijk van nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot de geschillen inzake schadevergoeding en de eerbiediging van auteursrecht en knowhow. In dat arrest wordt uitspraak gedaan op een ingewikkeld geding tussen de onderneming Systran en de Commissie als gevolg van een aanbesteding voor het onderhoud en de taalkundige verbetering van het automatische vertaalsysteem van de Commissie.

Tussen 22 december 1997 en 15 maart 2002 heeft de onderneming Systran Luxembourg onder de benaming EC-Systran Unix haar software voor automatische vertaling Systran-Unix aangepast aan de specifieke behoeften van de Commissie ter zake. Op 4 oktober 2003 heeft de Commissie een aanbesteding voor het onderhoud en de taalkundige verbetering van haar automatische vertaalsysteem uitgeschreven. De diensten die door de Commissie werden toevertrouwd aan degene aan wie de opdracht werd gegund, hadden onder meer betrekking op „verbeteringen en aanpassingen van en toevoegingen aan taalprogramma's", „specifieke verbeteringen aan programma's van analyse, omzetting en synthese" en „updates van het systeem", die de aanbesteding beoogde.

Na deze aanbesteding heeft Systran — moedermaatschappij van Systran Luxembourg — contact opgenomen met de Commissie om haar erop te wijzen dat de geplande werkzaamheden haars inziens afbreuk konden doen aan haar intellectuele-eigendomsrechten. Na verschillende contacten tussen Systran en de Commissie was deze laatste van mening dat Systran geen „bewijsstukken" had overgelegd die de rechten vaststelden die deze onderneming kon claimen op haar automatisch vertaalsysteem EC-Systran Unix. Aldus was de Commissie van oordeel dat de Systran-groep niet het recht had om zich te verzetten tegen de werkzaamheden van de onderneming waaraan de opdracht in het kader van de betrokken aanbesteding werd gegund, en heeft dus de opdracht die het voorwerp van de aanbesteding was, gegund.

Van mening dat de Commissie op onrechtmatige wijze hun knowhow aan een derde heeft onthuld en dat zij een auteursrechtelijke inbreuk heeft gepleegd in het kader van de niet-toegestane verdere ontwikkeling van de versie EC-Systran Unix door degene aan wie de opdracht was gegund, hebben Systran en Systran Luxembourg tegen de Commissie beroep tot schadevergoeding ingesteld. Dienaangaande was het Gerecht van oordeel dat de Commissie, door zich het recht toe te kennen om werkzaamheden te verrichten die een wijziging van de elementen van de versie Systran-Unix van de Systran-software met zich dienen te brengen, zonder voorafgaandelijke toestemming van de Systran-groep, onrechtmatig heeft gehandeld in strijd met de algemene beginselen die de rechtsstelsels der lidstaten gemeen hebben op het gebied van auteursrecht en knowhow. Deze onrechtmatige handeling, die een voldoende gekwalificeerde schending vormt van de auteursrechten en knowhow van de Systran-groep met betrekking tot de versie Systran-Unix van de Systran-software, leidt tot de niet-contractuele aansprakelijkheid van de Unie.

Nu vaststaat dat de Commissie onrechtmatig heeft gehandeld, stelt het Gerecht dat de aangevoerde schade, te weten in wezen commerciële schade door het verlies van potentiële klanten en de moeizamere discussies met de actuele klanten van Systran, alsmede financiële schade door het verlies van haar economische aantrekkelijkheid voor investeerders en een waardevermindering van haar immateriële activa, rechtstreeks voortvloeien uit de schending van de auteursrechten en de knowhow van Systran door de Commissie.

Het Gerecht stelt de vergoeding van de door de onderneming Systran geleden schade vast op 12 001 000 EUR, daaronder begrepen het bedrag van de vergoeding die verschuldigd zou zijn geweest indien de Commissie had verzocht om toestemming voor het gebruik van de intellectuele-

eigendomsrechten van Systran voor de uitvoering van de in de aanbesteding opgesomde werkzaamheden, de impact die de handelwijze van de Commissie heeft kunnen hebben op de omzet van Systran en de vergoeding van de morele schade. Ook dient erop te worden gewezen dat het Gerecht uitzonderlijk heeft gepreciseerd dat de verspreiding van een persbericht het tevens mogelijk maakte om de morele schade bestaande in de aantasting van de reputatie van Systran door de onrechtmatige handelwijze van de Commissie in natura te vergoeden.

III. Hogere voorzieningen

In 2010 zijn 24 hogere voorzieningen ingesteld tegen uitspraken van het Gerecht voor ambtenarenzaken en 37 zaken zijn afgedaan door de kamer voor hogere voorzieningen van het Gerecht. Twee daarvan verdienen bijzondere aandacht.

In de eerste plaats bracht het Gerecht in het arrest van 8 juli 2010, *Commissie/Putterie-De-Beukelaer* (T-160/08 P, nog niet gepubliceerd), in herinnering dat de bevoegdheid van de persoon die een bezwarende handeling heeft verricht, een middel van openbare orde vormt dat de rechter van de Unie zo nodig ambtshalve moet onderzoeken, en voorts dat de niet-inachtneming van de procedureregels voor de vaststelling van een bezwarende handeling een schending van wezenlijke vormvoorschriften vormt, die door de rechter van de Unie zelfs ambtshalve kan worden onderzocht. Aldus vormt de weigering om een intern beroep te onderzoeken, dat is voorzien in de procedureregels die voor de vaststelling van een bezwarende handeling gelden, een schending van wezenlijke vormvoorschriften en kan door het Gerecht voor ambtenarenzaken dus ambtshalve worden aangevoerd.

In de tweede plaats werd voor de eerste keer een zaak naar het Gerecht verwezen door het Hof na de heroverweging van een in hogere voorziening gewezen arrest. In het arrest van 8 juli 2010, *M/EMA* (T-12/08 P-RENV-RX, nog niet gepubliceerd), is het Gerecht van oordeel dat de rechter in hogere voorziening in bepaalde omstandigheden over een beroep ten gronde kan beslissen hoewel de procedure in eerste aanleg werd beperkt tot een exceptie van niet-ontvankelijkheid die de rechter in eerste aanleg heeft aanvaard. Dat kan het geval zijn wanneer de vernietiging van het bestreden arrest of de bestreden beschikking noodzakelijkerwijs leidt tot een bepaalde oplossing met betrekking tot de grond van het betrokken beroep, of wanneer het onderzoek ten gronde van het beroep tot nietigverklaring berust op argumenten die partijen in het kader van de hogere voorziening als gevolg van een redenering van de rechter in eerste aanleg hebben aangevoerd. Wanneer er geen sprake is van dergelijke bijzondere omstandigheden, is de zaak niet in staat van wijzen in de zin van artikel 61 van het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van artikel 13, lid 1, van de bijlage bij dit Statuut. Derhalve kan de rechter in hogere voorziening enkel de zaak terugverwijzen naar de rechter in eerste aanleg voor een uitspraak op de vorderingen over de grond van het beroep. Aldus heeft het Gerecht de zaak zelf terugverwezen naar het Gerecht voor ambtenarenzaken.

IV. Verzoeken in kort geding

Dit jaar zijn bij de president van het Gerecht 41 verzoeken in kort geding ingediend, wat een duidelijke stijging betekent ten opzichte van het aantal verzoeken dat in 2009 werd ingediend (24). In 2010 heeft de kortgedingrechter uitspraak gedaan in 38 zaken, tegenover 20 in 2009.

In de beschikkingen van 15 januari en 25 november 2010, *United Phosphorus/Commissie* (T-95/09 R II en T-95/09 R III, niet gepubliceerd), heeft de president van het Gerecht twee

verzoeken toegewezen strekkende tot verlenging van een maatregel tot opschorting van de tenuitvoerlegging van een beschikking houdende verbod om een werkzame stof van gewasbeschermingsmiddelen in de handel te brengen. Bij beschikking van 28 april 2009, *United Phosphorus/Commissie* (T-95/09 R, niet gepubliceerd), had de president van het Gerecht reeds het bestaan van spoedeisendheid erkend door beslissend te achten dat verzoekster na de vaststelling van deze beschikking een nieuwe versnelde beoordelingsprocedure had ingeleid, in het kader waarvan haar kans op slagen groter leek dan in het kader van de procedure die tot de verbodsbeschikking had geleid, en dat deze versnelde procedure kon worden afgesloten luttele maanden na de opgelegde datum voor het uit de handel nemen van de betrokken werkzame stof. Hij was dan ook van oordeel dat het onredelijk zou zijn om het in de handel brengen te verbieden van een product waarvan het niet onwaarschijnlijk was dat dit slechts enkele maanden later werd toegelaten. Na het bestaan van fumus boni juris te hebben erkend en te hebben gesteld dat de belangenafweging in het voordeel van verzoekster uitviel, had de president van het Gerecht de tenuitvoerlegging van de verbodsbeschikking opgeschort tot 7 mei 2010.

Vervolgens heeft verzoekster bij beschikking van 15 januari 2010 de verlenging van de toegekende opschorting verkregen tot 30 november 2010, op grond dat was gebleken dat de versnelde procedure niet zou zijn afgesloten voor 7 mei 2010 en dat de elementen op grond waarvan de oorspronkelijke toekenning van de opschorting van de tenuitvoerlegging gerechtvaardigd was, ongewijzigd bleven. Begin november 2010 heeft verzoekster een nieuw verzoek tot verlenging ingediend, op grond van het feit dat de versnelde beoordelingsprocedure een voor haar gunstige afloop zou hebben. De Commissie had immers de procedure van toelating van de betrokken stof opgestart en een richtlijn houdende deze toelating zou op 1 januari 2011 in werking moeten treden. In deze omstandigheden heeft de president van het Gerecht bij beschikking van 25 november 2010 de opschorting van de tenuitvoerlegging van de verbodsbeschikking tot 31 december 2011 verlengd voor zover daarbij de toelating van de betrokken werkzame stof werd geweigerd. Met betrekking tot de gewasbeschermingsmiddelen die deze stof bevatten, heeft hij in herinnering gebracht dat de verbodsbeschikking de lidstaten verplichtte om de toelatingen voor dergelijke producten in te trekken en dat de door de voorgaande beschikkingen toegekende opschorting ook betrekking had op de intrekking van de toelatingen van die producten. Zelfs na de inwerkingtreding van de toelating voor de betrokken stof, zou verzoekster bij de nationale autoriteiten nieuwe verzoeken tot toelating moeten indienen voor haar gewasbeschermingsmiddelen die deze stof bevatten, aangezien deze producten uit de handel moeten worden genomen voor de verlening van de nationale toelatingen. Op dit punt heeft de president van het Gerecht vastgesteld dat de nieuwe toelatingsrichtlijn geen enkele bepaling bevatte waarbij de verbodsbeschikking werd herroepen, zodat deze laatste bij gebreke van verlenging van de reeds toegekende opschorting, de intrekking beval van de toelatingen voor de producten waarover verzoekster thans beschikte. Verder bevatte de nieuwe richtlijn geen enkele bepaling waarin rekening werd gehouden met de door de beschikkingen van 28 april 2009 en 15 januari 2010 verleende opschorting teneinde een onderbreking in de commercialisatie van de bedoelde gewasbeschermingsmiddelen te vermijden en een redelijke overgangsperiode tussen de verbodsbeschikking en de tenuitvoerlegging van de nieuwe richtlijn te verzekeren. De president van het Gerecht heeft derhalve de eerder toegekende opschorting tot 31 december 2011 verlengd met betrekking tot de intrekking van de toelatingen voor de gewasbeschermingsmiddelen die de betrokken werkzame stof bevatten, en daarbij beklemtoond dat een dergelijke maatregel rekening hield met de onschadelijkheid van deze stof, zoals deze uiteindelijk op het einde van de versnelde beoordelingsprocedure was gebleken.

Met betrekking tot verzoeken in kort geding die zijn gebaseerd op het beweerde onvermogen van verzoeksters tot het betalen van de geldboeten die de Commissie wegens schending van de mededingingsregels heeft opgelegd, heeft de president van het Gerecht in de beschikking van

7 mei 2010, *Almamet/Commissie* (T-410/09 R, niet gepubliceerd), de rechtspraak bevestigd volgens welke de verzoekende partij concrete aanwijzingen dient te verstrekken, gestaafd door omstandige gewaarmerkte documenten, die een getrouw en globaal beeld geven van haar financiële situatie en op grond waarvan de kortgedingrechter kan beoordelen in welke precieze situatie deze partij zich hoogstwaarschijnlijk zou bevinden wanneer de gevraagde voorlopige maatregelen niet werden toegekend. Overeenkomstig deze rechtspraak volstond het volgens de president niet dat verzoekster zich beriep op de louter mondelinge weigering door een bank die zij had gecontacteerd met het oog op een bankgarantie. De president heeft daaraan toegevoegd dat de rechtspraak inzake de inaanmerkingneming van de groep van ondernemingen weliswaar vaak werd toegepast ten aanzien van de meerderheidsaandeelhouder, maar de daaraan ten grondslag liggende redenering niet uitsluit dat zij relevant kan zijn ten aanzien van de minderheidsaandeelhouder, aangezien de belangen van bepaalde minderheidsaandeelhouders gelet op de aandeelhoudersstructuur evenzeer kunnen rechtvaardigen dat hun financiële middelen in aanmerking worden genomen. Aangezien in casu het aandeelhouderschap van de verzoekende onderneming bestond uit twee hoofdaandeelhouders, die respectievelijk 50 % en 30 % van het kapitaal ervan in handen hadden, had deze onderneming de kortgedingrechter nauwkeurige inlichtingen moeten verstrekken over de minderheidsaandeelhouder die 30 % in handen heeft[44].

Verder is bij het eerste verzoek in kort geding in de context van verordening (EG) nr. 1907/2006[45] de vraag gerezen van het oorzakelijke verband tussen de gestelde schade en de maatregel waarvan de opschorting wordt gevraagd. In de beschikking van 26 maart 2010, *SNF/ECHA* (T-1/10 R, niet gepubliceerd), heeft de president van het Gerecht het verzoek tot opschorting van de tenuitvoerlegging van de vermelding van een chemische stof op de „lijst van zeer zorgwekkende stoffen" afgewezen, op grond dat geen enkele bepaling van verordening nr. 1907/2006 als gevolg had dat de productie, de commercialisatie of het gebruik van deze stof werd verboden of beperkt door het loutere feit van de inschrijving ervan op die lijst. Wat de vrees betreft dat de betrokken lijst door de industrie en de consument wordt opgevat als een „zwarte lijst" van te vermijden stoffen, werd geoordeeld dat bij gebreke van enig automatisme tussen de vermelding van de stof op de litigieuze lijst en de geleidelijke vervanging ervan door andere stoffen, eventuele negatieve reacties van verzoeksters klanten niet konden worden beschouwd als gevolgen die een marktdeelnemer redelijkerwijs had kunnen trekken uit de loutere identificatie van de stof als een zeer zorgwekkende stof. De president van het Gerecht was van oordeel dat, gesteld dat deze negatieve reacties kunnen worden verklaard door een gewijzigd beleid van de betrokken marktdeelnemers, dat is gebaseerd op een toegenomen gevoeligheid voor gevaarlijke stoffen, het gaat om een zelfstandige keuze van deze marktdeelnemers, die de ware oorzaak van de gestelde schade vormt.

44 In deze context dient nog te worden gewezen op een andere zaak — die onder de geheimhoudingsplicht valt gelet op het risico dat het faillissement van verzoekster wordt bespoedigd bij bekendmaking van haar precaire financiële situatie — die betrekking had op een verzoek strekkende tot verkrijging van een vrijstelling van de door de Commissie opgelegde verplichting een bankgarantie te stellen als voorwaarde voor de niet-onmiddellijke invordering van de opgelegde geldboete. Aangezien verzoekster reeds was begonnen met de uitvoering van een plan van gespreide betalingen ten gunste van de Commissie, heeft de president van het Gerecht een beschikking vastgesteld om de behandeling van de zaak te schorsen, op grond van artikel 105, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering, gevolgd door een hoorzitting, teneinde partijen aan te moedigen om een juridische regeling te treffen. Aangezien de inspanningen van partijen daadwerkelijk zijn beloond, werd de zaak in kort geding doorgehaald in het register.

45 Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH), tot oprichting van een Europees Agentschap voor chemische stoffen, houdende wijziging van richtlijn 1999/45/EG en houdende intrekking van verordening (EEG) nr. 793/93 van de Raad en verordening (EG) nr. 1488/94 van de Commissie alsmede richtlijn 76/769/EEG van de Raad en de richtlijnen 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG en 2000/21/EG van de Commissie (PB L 396, blz. 1).

Inzake aanbestedingen dient melding te worden gemaakt van de beschikking van 31 augustus 2010, *Babcock Noell/Entreprise commune Fusion for Energy* (T-299/10 R, niet gepubliceerd), die is gegeven in een zaak betreffende het internationale project van bouw en exploitatie van een internationale thermonucleaire experimentele reactor (ITER), die is bedoeld om de wetenschappelijke en technische haalbaarheid van kernfusie aan te tonen. In het kader van dit project werd de Europese gemeenschappelijke onderneming voor ITER opgericht, die als taak heeft bij te dragen aan de snelle verwezenlijking van kernfusie. Daartoe gaat de gemeenschappelijke onderneming over tot het plaatsen van opdrachten voor leveringen, werken en diensten. In het kader van een aanbesteding voor de gunning van de opdracht van levering van „ITER Toroidal Field Coils Winding Packs" heeft verzoekster, een onderneming die actief is op het gebied van nucleaire technologie, een offerte voor de betrokken opdracht ingediend, die werd afgewezen op grond dat deze niet in overeenstemming was met de bepalingen van het bestek. Verzoekster heeft beroep ingesteld tot nietigverklaring van het afwijzingsbesluit en van het besluit tot gunning van de opdracht aan een andere onderneming. Naast dit beroep heeft zij een verzoek in kort geding ingediend, dat werd afgewezen omdat in casu geen enkele van de voorwaarden voor toekenning van de gevraagde voorlopige maatregelen was vervuld.

Wat de voorwaarde van spoedeisendheid betreft, werd de vermeende aantasting van verzoeksters reputatie niet erkend door de kortgedingrechter, daar de deelneming aan een openbare aanbesteding voor alle inschrijvers risico's inhoudt en de afwijzing van de offerte van een inschrijver op grond van de aanbestedingsregels op zich geen enkele schade kan veroorzaken. Bij onrechtmatige afwijzing van de offerte van een onderneming is er des te minder reden om aan te nemen dat haar reputatie op ernstige en onherstelbare wijze dreigt te worden aangetast, aangezien deze onrechtmatige afwijzing geen verband houdt met haar capaciteiten en het arrest houdende nietigverklaring de mogelijkheid zal bieden een eventuele aantasting van haar reputatie te herstellen. Met betrekking tot de belangenafweging heeft de kortgedingrechter voorts erop gewezen dat verzoeksters belang om voor reclamedoeleinden de betrokken opdracht te kunnen vermelden, moest wijken voor het algemene belang van de Unie, daaronder begrepen dat van haar burgers, bestaande in een snelle verwezenlijking van het ITER-project, waarvan het doorslaggevende politiek-economische belang duidelijk is doordat dit project beoogt kernfusie te exploiteren als een energiebron die potentieel onbeperkt, zeker, duurzaam, milieuvriendelijk en economisch competitief is, en de Unie belangrijke voordelen kan opleveren[46].

Ten slotte dient te worden gewezen op de juridische, economische en socioculturele impact van de beschikkingen van 30 april, 19 augustus, 19 oktober en 25 oktober 2010, die de president van het Gerecht heeft vastgesteld in de zaak *Inuit Tapiriit Kanatami e.a./Parlement en Raad* [respectievelijk, T-18/10 R, T-18/10 R II, T-18/10 R II INTP en T-18/10 R II (hogere voorziening ingesteld), niet gepubliceerd]. Deze beschikkingen vinden hun oorsprong in verordening (EG) nr. 1007/2009[47], die in het belang van het dierenwelzijn en met het oog op de vaststelling van geharmoniseerde voorschriften voor het in de handel brengen van zeehondenproducten vanaf 20 augustus 2010 het op de markt brengen van dergelijke producten verbiedt, met uitzondering van die welke afkomstig zijn van door de Inuitgemeenschappen traditioneel voor hun levensonderhoud beoefende jacht. Als rechtvaardigingsgrond voor deze uitzondering werd gewezen op de fundamentele economische en sociale belangen van de Inuitgemeenschappen die de jacht op

[46] Op het gebied van overheidsopdrachten dient nog melding te worden gemaakt van de afwijzingsbeschikkingen (niet gepubliceerd) van 15 oktober 2010, *Nexans France/Gemeenschappelijke onderneming Fusion for Energy* (T-415/10 R), van 26 maart 2010, *Sviluppo Globale/Commissie* (T-6/10 R), van 5 februari 2010, *De Post/Commissie* (T-514/09 R), en van 20 januari 2010, *Agriconsulting Europe/Commissie* (T-443/09 R).

[47] Verordening (EG) nr. 1007/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de handel in zeehondenproducten (PB L 286, blz. 36).

zeehonden beoefenen, waarbij die jacht een integraal onderdeel is van de cultuur en identiteit van die gemeenschappen. De toelating voor de Inuitgemeenschappen moest ten uitvoer worden gelegd door een door de Commissie vast te stellen uitvoeringsverordening.

In januari 2010 hebben verschillende zeehondenjagers, verwerkers van zeehondenproducten en ondernemingen die actief zijn bij het in de handel brengen van dergelijke producten of deze gebruiken voor medische doeleinden, beroep tot nietigverklaring van verordening nr. 1007/2009 ingesteld, en in februari 2010 een verzoek om opschorting van de tenuitvoerlegging van deze verordening ingediend. Bij beschikking van 30 april 2010 heeft de president van het Gerecht dit verzoek afgewezen. Hij was van mening dat de ontvankelijkheid van het hoofdberoep niet kon worden uitgesloten en dat de door verzoekers aangevoerde middelen tot nietigverklaring voldoende relevant en ernstig leken om fumus boni juris te vormen, maar concludeerde tot het ontbreken van spoedeisendheid, in het bijzonder op grond dat de Commissie de uitvoeringsverordening houdende tenuitvoerlegging van de toelating voor de Inuitgemeenschappen nog niet had vastgesteld.

In juli 2010 hebben verzoekers een nieuw verzoek in kort geding ingediend op grond van een nieuw feit, te weten de publicatie van het voorstel van de uitvoeringsverordening van de Commissie. Zij voerden aan dat de toekomstige uitvoeringsverordening, die op 20 augustus 2010 in werking zou treden, volstrekt ongeschikt was en de toelating voor de Inuitgemeenschappen elke praktische strekking ervan zou ontnemen. Bij beschikking van 19 augustus 2010 heeft de president van het Gerecht dit nieuwe verzoek toegewezen overeenkomstig artikel 105, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering, en de tenuitvoerlegging van verordening nr. 1007/2009 opgeschort voor zover daarbij het in de handel brengen van zeehondenproducten voor verzoekers werd beperkt, tot de vaststelling van de beschikking waarbij de kortgedingprocedure wordt beëindigd.

Bij beschikking van 25 oktober 2010 heeft de president van het Gerecht uitspraak gedaan in de kortgedingprocedure en het in juli 2010 ingediende nieuwe verzoek in kort geding afgewezen wegens het ontbreken van spoedeisendheid. Aangezien geen enkele van verzoekers een publiekrechtelijke entiteit is, konden verzoekers geen economische, sociale en culturele algemene belangen van de Inuitgemeenschappen aanvoeren, maar moesten zij elk voor zich aantonen dat zij ernstige en onherstelbare schade konden lijden door verordening nr. 1007/2009 wanneer het verzoek in kort geding werd afgewezen. Dergelijke bewijzen werden evenwel door verzoekers niet geleverd. De zeehondenjagers en de verwerkers van zeehondenproducten hebben hun inkomsten uit jacht of uit andere activiteiten of hun persoonlijke situatie niet verduidelijkt, en geen enkele verklaring van een bevoegde autoriteit overgelegd waaruit hun recht op sociale bijstand, een werkloosheidsuitkering of een andere toelage blijkt, terwijl in een door henzelf overgelegd verslag gewag werd gemaakt van een subsidieregeling die bestaat in Groenland en Canada, hun landen van oorsprong, om de zeehondenjacht te ondersteunen. De ondernemingen die in deze sector actief zijn, hebben geen enkel cijferelement overgelegd op grond waarvan de ernst van de vermeende schade kan worden beoordeeld gelet op de omvang en de omzet van elke individuele onderneming.

Ten slotte hebben verzoekers met betrekking tot de uitvoeringsverordening van de Commissie niet aangetoond dat het onmogelijk is om het door deze verordening opgelegde systeem van traceerbaarheid te creëren, waardoor identificatie van de zeehondenproducten afkomstig van de jacht door de Inuitgemeenschappen mogelijk zou moeten zijn. Integendeel, in het door henzelf overgelegde verslag wordt gewag gemaakt van traceerbaarheidssystemen die daadwerkelijk reeds werden gebruikt in Groenland (gebruik van een label met streepjescode en de tekst „Door de Inuitgemeenschappen traditioneel voor hun levensonderhoud beoefende jacht"). Verzoekers hebben nagelaten uiteen te zetten waarom het onmogelijk zou zijn om deze Groenlandse traceerbaarheidssystemen aan te passen aan de vereisten van de uitvoeringsverordening.

B — Samenstelling van het Gerecht

(protocollaire rangorde op 18 november 2010)

Eerste rij, van links naar rechts:

Kamerpresidenten A. Dittrich, S. Papasavvas, O. Czúcz en J. Azizi; president van het Gerecht M. Jaeger; kamerpresidenten N. J. Forwood, I. Pelikánová; E. Moavero Milanesi en L. Truchot.

Tweede rij, van links naar rechts:

Rechters N. Wahl, K. Jürimäe, I. Wiszniewska-Białecka, F. Dehousse, E. Martins Ribeiro, E. Cremona, V. Vadapalas, I. Labucka en M. Prek.

Derde rij, van links naar rechts:

Rechters D. Gratsias, J. Schwarcz, K. O'Higgins, S. Soldevila Fragoso, V. M. Ciucă, S. Frimodt Nielsen, H. Kanninen en M. van der Woude; griffier E. Coulon.

1. Leden van het Gerecht

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Marc Jaeger
geboren in 1954; gediplomeerde in de rechten van de universiteit Robert Schuman te Straatsburg; studies aan het Europacollege; toegelaten tot de balie te Luxemburg (1981); attaché de justice bij de procureur-generaal te Luxemburg (1983); rechter bij de Arrondissementsrechtbank te Luxemburg (1984); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1986–1996); voorzitter van het Institut universitaire international de Luxembourg (IUIL); rechter in het Gerecht sedert 11 juli 1996; president van het Gerecht sedert 17 september 2007.

Josef Azizi
geboren in 1948; doctor in de rechtsgeleerdheid en licentiaat sociale en economische wetenschappen, universiteit van Wenen; docent en lector aan de economische universiteit Wenen, de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Wenen en verschillende andere universiteiten; erehoogleraar aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de universiteit van Wenen; Ministerialrat en afdelingshoofd bij de kanselarij van de bondskanselier; lid van het directiecomité voor juridische samenwerking van de Raad van Europa; procesgemachtigde bij het Verfassungsgerichtshof (constitutioneel hof) in gerechtelijke procedures inzake grondwettigheidstoetsing; coördinator voor de aanpassing van het Oostenrijkse federale recht aan het gemeenschapsrecht; rechter in het Gerecht sedert 18 januari 1995.

Arjen W. H. Meij
geboren in 1944; raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden (1996); lid en vicevoorzitter van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (1986); plaatsvervangend lid van de Centrale Raad van Beroep en van de Tariefcommissie; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1980); hoofddocent Europees recht aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen; research assistant aan de University of Michigan Law School; medewerker internationaal secretariaat van de Kamer van Koophandel te Amsterdam (1970); rechter in het Gerecht van 17 september 1998 tot 13 september 2010.

Mihalis Vilaras
geboren in 1950; advocaat (1974–1980); nationaal deskundige bij de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, daarna hoofdadministrateur bij DG V (werkgelegenheid, industriële betrekkingen en sociale zaken); auditeur; maître des requêtes bij de raad van state en sedert 1999, raadsheer; toegevoegd lid van het Bijzondere Hooggerechtshof van Griekenland; lid van het Griekse centraal comité voor de voorbereiding van de wetgeving (1996–1998); directeur van de juridische dienst van het secretariaat-generaal van de Griekse regering; rechter in het Gerecht van 17 september 1998 tot 25 oktober 2010.

Nicholas James Forwood
geboren in 1948; afgestudeerd aan de universiteit van Cambridge, BA 1969, MA 1973 (werktuigkunde en rechtsgeleerdheid); ingeschreven bij de Engelse balie in 1970 en vervolgens praktiserend te Londen (1971–1999) en Brussel (1979–1999); in 1981 ingeschreven bij de Ierse balie; in 1987 benoemd tot Queen's Counsel; in 1998 Bencher (bestuurslid) van de Middle Temple; vertegenwoordiger van de balie van Engeland en Wales in de Raadgevende Commissie van de balies van de Europese Gemeenschap (CCBE) en voorzitter van de vaste delegatie van de CCBE bij het Hof van Justitie (1995–1999); lid van het bestuur van de World Trade Law Association en van de European Maritime Law Organization (1993–2002); rechter in het Gerecht sedert 15 december 1999.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro
geboren in 1956; gestudeerd te Lissabon, Brussel en Straatsburg; advocaat in Portugal en te Brussel; vrij onderzoeker aan het Institut d'études européennes de l'Université Libre de Bruxelles; referendaris bij de Portugese rechter van het Hof van Justitie Moitinho de Almeida (1986–2000) en bij de president van het Gerecht van eerste aanleg Vesterdorf (2000–2003); rechter in het Gerecht sedert 31 maart 2003.

Franklin Dehousse

geboren in 1959; licentiaat in de rechtsgeleerdheid (université de Liège, 1981); aspirant (Nationaal Fonds voor wetenschappelijk onderzoek, 1985–1989); juridisch adviseur van de Kamer van volksvertegenwoordigers (1981–1990); doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Straatsburg, 1990); hoogleraar (université de Liège, universiteit van Straatsburg, Europacollege, Koninklijk Hoger Instituut voor defensie, Montesquieu-universiteit te Bordeaux; Collège Michel Servet van de universiteiten van Parijs; faculteit Notre Dame de la Paix te Namen); bijzonder vertegenwoordiger van de minister van Buitenlandse Zaken (1995–1999); directeur Europese studies van het Koninklijk Instituut voor internationale betrekkingen (1998–2003); assessor bij de Raad van State (2001–2003); adviseur bij de Europese Commissie (1990–2003); lid van het Observatorium van de rechten voor het internet (2001–2003); rechter in het Gerecht sedert 7 oktober 2003.

Ena Cremona

geboren in 1936; gediplomeerde in talen van de koninklijke universiteit van Malta (1955); doctor in de rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta (1958); advocate bij de balie van Malta sedert 1959; juridisch adviseur bij de National Council of Women of Malta (1964–1979); lid van de commissie van de overheidsdienst (1987–1989); lid van de raad van bestuur van de Lombard Bank (Malta) Ltd, als vertegenwoordiger van de Staat — aandeelhouder (1987–1993); lid van de verkiezingscommissie sedert 1993; jurylid voor doctoraalproefschriften aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de koninklijke universiteit van Malta; lid van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) (2003–2004); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Ottó Czúcz

geboren in 1946; doctor in de rechtsgeleerdheid van de universiteit van Szeged (1971); administrateur bij het ministerie van Arbeid (1971–1974); docent en hoogleraar (1974–1989), decaan van de faculteit rechtsgeleerdheid (1989–1990), vicerector (1992–1997) van de universiteit van Szeged; advocaat; lid van het presidium van de nationale pensioensverzekering; vicevoorzitter van het Europees Instituut voor sociale zekerheid (1998–2002); lid van de wetenschappelijke raad van de Internationale Vereniging voor sociale zekerheid; rechter in het Constitutioneel Hof (1998–2004); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

geboren in 1947; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Warschau (1965–1969); onderzoekster (wetenschappelijk medewerkster, docente, hoogleraar) bij het instituut voor rechtswetenschappen van de Poolse academie van wetenschappen (1969–2004); onderzoekster bij het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent, Urheber- und Wettbewerbsrecht te München (1985–1986); advocate (1992–2000); rechter in het Administratief Hooggerechtshof (2001–2004); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Irena Pelikánová

geboren in 1949; doctor in de rechtsgeleerdheid, assistente economisch recht (vóór 1989), vervolgens doctor in de exacte wetenschappen, hoogleraar handelsrecht (sedert 1993) aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de Karelsuniversiteit te Praag; lid van het bestuur van de effectencommissie (1999–2002); advocate; lid van de raad wetgeving van de Tsjechische regering (1998–2004); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Vilenas Vadapalas

geboren in 1954; doctor in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Moskou); doctor habilitas in de rechtsgeleerdheid (universiteit van Warschau); hoogleraar aan de universiteit van Vilnius: internationaal recht (sedert 1981), rechten van de mens (sedert 1991) en gemeenschapsrecht (sedert 2000); adviseur van de regering voor buitenlandse zaken (1991–1993); lid van de coördinatiegroep van de delegatie voor de onderhandelingen met het oog op de toetreding tot de Europese Unie; directeur-generaal van het departement Europees recht van de regering (1997–2004); hoogleraar Europees recht aan de universiteit van Vilnius, bekleder van de Jean Monnetleerstoel; voorzitter van de Litouwse vereniging voor studies over de Europese Unie; rapporteur van de parlementaire werkgroep voor de grondwetsherziening met betrekking tot de toetreding van Litouwen; lid van de International Commission of Jurists (april 2003); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Küllike Jürimäe
geboren in 1962; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Tartu (1981–1986); assistente van de openbare aanklager te Tallinn (1986–1991); gediplomeerde van de school voor diplomatieke wetenschappen van Estland (1991–1992); juridisch adviseur (1991–1993) en algemeen adviseur bij de kamer van koophandel en industrie (1992–1993); rechter in het hof van beroep te Tallinn (1993–2004); European Master in Human Rights and Democratisation, universiteiten van Padua en Nottingham (2002–2003); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Ingrida Labucka
geboren in 1963; gediplomeerde in de rechten van de universiteit van Letland (1986); inspecteur voor het ministerie van Binnenlandse Zaken voor de regio Kirov en de stad Riga (1986–1989); rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Riga (1990–1994); advocate (1994–1998 en juli 1999–mei 2000); minister van Justitie (november 1998–juli 1999 en mei 2000–oktober 2002); lid van het Permanent Hof van Arbitrage te Den Haag (2001–2004); parlementslid (2002–2004); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Savvas S. Papasavvas
geboren in 1969; studies aan de universiteit van Athene (Ptychion in 1991); postdoctorale studies aan de universiteit Paris II (DEA publiekrecht in 1992) en aan de universiteit Aix-Marseille III (doctor in de rechtsgeleerdheid in 1995); inschrijving bij de balie van Cyprus, lid van de balie van Nicosia sedert 1993; docent aan de universiteit van Cyprus (1997–2002), docent grondwettelijk recht sedert september 2002; onderzoeker bij het European Public Law Center (2001–2002); rechter in het Gerecht sedert 12 mei 2004.

Enzo Moavero Milanesi
geboren in 1954; doctor in de rechten (universiteit La Sapienza, Rome); studie Europees recht (Europacollege, Brugge); lid van de balie, advocaat (1978–1983); docent Europees recht aan de universiteiten La Sapienza, Rome (1993–1996), Luiss, Rome (1993–1996 en 2002–2006) en Bocconi, Milaan (1996–2000); adviseur voor Europese aangelegenheden bij de Italiaanse eerste minister (1993–1995); ambtenaar bij de Europese Commissie; juridisch adviseur en vervolgens kabinetschef van de vicevoorzitter (1989–1992), kabinetschef van de commissaris voor de interne markt (1995–1999) en de mededinging (1999), directeur bij het directoraat-generaal Mededinging (2000–2002), adjunct-secretaris-generaal van de Europese Commissie (2002–2005), directeur-generaal van het Bureau voor politiek adviseurs (2006); rechter in het Gerecht sedert 3 mei 2006.

Nils Wahl
geboren in 1961; licentiaat in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Stockholm (1987); doctor in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Stockholm (1995); geassocieerd hoogleraar en titularis van de Jean Monnetleerstoel voor Europees recht (1995); hoogleraar Europees recht, universiteit van Stockholm (2001); jurist, werkzaam bij advocatenkantoor (1987–1989); administratief directeur van een educatieve stichting (1993–2004); voorzitter van Nätverket för europarättslig forskning (Zweedse vereniging voor de studie van het gemeenschaprecht) (2001–2006); lid van Rådet för konkurrensfrågor (raad voor mededingingsvraagstukken) (2001–2006); rechter in Hovrätten över Skåne och Blekinge (hof van beroep) (2005); rechter in het Gerecht sedert 7 oktober 2006.

Miro Prek
geboren in 1965; afgestudeerd in de rechtsgeleerdheid (1989); toegelaten tot de balie (1994); diverse taken en functies binnen de overheidsadministratie, met name bij het regeringsbureau voor wetgeving (adjunct-staatssecretaris en onderdirecteur, hoofd van de afdeling Europees recht en vergelijkend recht) en bij het bureau voor Europese zaken (onderstaatssecretaris); lid van het onderhandelingsteam voor de associatieovereenkomst (1994–1996) en voor de toetreding tot de Europese Unie (1998–2003), verantwoordelijke voor juridische aangelegenheden; advocaat; verantwoordelijke voor projecten voor de aanpassing aan de Europese wetgeving en voor de Europese integratie, met name in het westen van de Balkan; afdelingshoofd bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (2004–2006); rechter in het Gerecht sedert 7 oktober 2006.

Teodor Tchipev

geboren in 1940; rechtenstudie aan de „St. Kliment Ohridski"-universiteit te Sofia (1961); doctor in de rechten (1977); advocaat (1963–1964); juridisch adviseur bij de staatsonderneming voor internationaal wegvervoer (1964–1973); belast met studies aan het juridisch instituut van de Bulgaarse academie van wetenschappen (1973–1988); belast met cursussen burgerlijk procesrecht aan de „St. Kliment Ohridski"-universiteit te Sofia (1988–1991); arbiter bij het Arbitragehof van de Kamer van Koophandel en Fabrieken (1988–2006); rechter bij het Grondwettelijk Hof (1991–1994); geassocieerd hoogleraar aan de „Paissiy Hilendarski"-universiteit te Plovdiv (februari 2001–2006); minister van Justitie (1994–1995); docent burgerlijk procesrecht aan de Nieuwe Bulgaarse universiteit te Sofia (19952006); rechter in het Gerecht van 12 januari 2007 tot en met 29 juni 2010.

Valeriu M. Ciucă

geboren in 1960; licentiaat in de rechten (1984), doctor in de rechten (1997) (universiteit Alexander Ioan Cuza te Iaşi); rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Suceava (1984–1989); militair rechter in de militaire rechtbank te Iaşi (1989–1990); hoogleraar aan de universiteit Alexander Ioan Cuza te Iaşi (1990–2006); specialisatiebeurs privaatrecht aan de universiteit van Rennes (1991–1992); lector aan de universiteit Petre Andrei te Iaşi (1999–2002); geassocieerd hoogleraar aan de universiteit Littoral Côte d'Opale (LAB. RII) (2006); rechter in het Gerecht van 12 januari 2007 tot en met 26 november 2010.

Alfred Dittrich

geboren in 1950; rechtenstudie aan de universiteit van Erlangen-Nürnberg (1970–1975); Rechtsreferendar in het rechtsgebied van het Oberlandesgericht Nürnberg (1975–1978); bestuurder bij het bondsministerie van Economie (1978–1982); administrateur bij de permanente vertegenwoordiging van de Bondsrepubliek Duitsland bij de Europese Gemeenschappen (1982); administrateur bij het bondsministerie van Economie, bevoegd voor kwesties van gemeenschapsrecht en mededinging (1983–1992); hoofd van de afdeling „Recht van de Europese Unie" (1992–2007) van het ministerie van Justitie; hoofd van de Duitse delegatie binnen de werkgroep „Hof van Justitie" van de Raad; gemachtigde van de bondsregering in een groot aantal zaken voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter in het Gerecht sedert 17 september 2007.

Santiago Soldevila Fragoso

geboren in 1960; afgestudeerd in de rechtsgeleerdheid aan de Universidad Autónoma van Barcelona (1983); rechter (1985); sinds 1992 magistraat bij de kamer voor administratiefrechtelijke geschillen van het Tribunal Superior de Justicia de Canarias te Santa Cruz de Tenerife (1992 en 1993) en bij de Audiencia Nacional (Madrid, mei 1998–augustus 2007), waar hij zich heeft beziggehouden met beroepen in belastingzaken (btw), beroepen tegen algemene bestuursrechtelijke voorschriften van de minister van Economische Zaken en diens besluiten inzake staatssteun of vermogensrechtelijke aansprakelijkheid van de overheid, alsmede tegen alle overeenkomsten van de centrale economische toezichthoudende autoriteiten op het gebied van banken, beurzen, energie, verzekeringen en mededinging; referendaris bij het Constitutioneel Hof (1993–1998); rechter in het Gerecht sedert 17 september 2007.

Laurent Truchot

geboren in 1962; afgestudeerd aan het Institut d'études politiques de Paris (1984); École nationale de la magistrature (1986–1988); rechter in het Tribunal de grande instance de Marseille (januari 1988–januari 1990); magistraat bij de direction des affaires civiles et du sceau du ministère de la Justice (januari 1990–juni 1992); adjunct-afdelingshoofd, vervolgens afdelingshoofd bij de direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes du ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie (juni 1992–september 1994); technisch adviseur bij de garde des Sceaux, ministre de la Justice (september 1994–mei 1995); rechter in het Tribunal de grande instance de Nîmes (mei 1995–mei 1996); referendaris bij het Hof van Justitie bij advocaat-generaal P. Léger (mei 1996–december 2001); magistraat bij het Hof van cassatie (december 2001–augustus 2007); rechter in het Gerecht sedert 17 september 2007.

Sten Frimodt Nielsen

geboren in 1963; licentiaat in de rechtsgeleerdheid, universiteit van Kopenhagen (1988); ambtenaar bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1988–1991); docent internationaal recht en Europees recht aan de universiteit van Kopenhagen (1988–1991); ambassadesecretaris bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Verenigde Naties te New York (1991–1994); ambtenaar bij de juridische dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken (1994–1995); buitengewoon hoogleraar aan de universiteit van Kopenhagen (1995); adviseur, vervolgens eerste adviseur bij de dienst van de eerste minister (1995–1998); minister-adviseur bij de permanente vertegenwoordiging van Denemarken bij de Europese Unie (1998–2001); bijzonder adviseur bij de dienst van de eerste minister voor juridische kwesties (2001–2002); afdelingshoofd en juridisch adviseur bij de dienst van de eerste minister (maart 2002–juli 2004); onderstaatssecretaris en juridisch adviseur bij de dienst van de eerste minister (augustus 2004–augustus 2007); rechter in het Gerecht sedert 17 september 2007.

Kevin O'Higgins
geboren in 1946; studies aan Crescent College te Limerick, Clongowes Wood College, University College Dublin (BA en diploma Europees recht) en Kings Inns; ingeschreven bij de balie van Ierland in 1968; Barrister (1968–1982); Senior Counsel (Inner Bar van Ierland, 1982–1986); rechter in de Circuit court (1986–1997); rechter in de High Court van Ierland (1997–2008); bestuurslid van Kings Inns; vertegenwoordiger van Ierland bij de adviesraad van Europese rechters (2000–2008); rechter in het Gerecht sedert 15 september 2008.

Heikki Kanninen
geboren in 1952; diploma van de handelshogeschool te Helsinki en van de rechtenfaculteit van de universiteit van Helsinki; referendaris bij het Administratief Hooggerechtshof van Finland; secretaris-generaal van het comité voor de hervorming van de rechtsbescherming in de overheidsadministratie; hoofdadministrateur bij het Administratief Hooggerechtshof; secretaris-generaal van het comité voor de hervorming van de administratieve rechtspleging; adviseur bij de directie wetgeving van het ministerie van Justitie; adjunct-griffier van het EVA-Hof; referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen; rechter in het Administratief Hooggerechtshof (1998–2005); lid van de commissie van beroep voor vluchtelingen; vicevoorzitter van het comité voor de ontwikkeling van de Finse rechterlijke instanties; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken van 6 oktober 2005 tot 6 oktober 2009; rechter in het Gerecht sedert 7 oktober 2009.

Juraj Schwarcz
geboren in 1952; doctor in de rechtsgeleerdheid (Comeniusuniversiteit te Bratislava, 1979); juridisch adviseur ondernemingsrecht (1975–1990); secretaris van het handelsregister bij de stedelijke rechtbank te Košice (1991); rechter in die rechtbank (januari–oktober 1992); rechter en kamerpresident in het regionaal hof te Košice (november 1992–2009); gedetacheerd rechter in het Hooggerechtshof van de Slowaakse Republiek, handelsrechtkamer (oktober 2004–september 2005); president van college voor handelsrecht bij het regionaal hof te Košice (oktober 2005–september 2009); extern lid van de afdeling handelsrecht en economisch recht van de universiteit Pavol Jozef Safarik te Košice (1997–2009); extern lid van het lerarenkorps van de Justičná akadémia (2005–2009); rechter in het Gerecht sedert 7 oktober 2009.

Marc van der Woude

geboren in 1960; doctoraalexamen rechtsgeleerdheid (Rijksuniversiteit Groningen, 1983); studie aan het Europacollege (1983–1984); assistent aan het Europacollege (1984–1986); docent aan de Universiteit Leiden (1986–1987); rapporteur bij het directoraat-generaal Mededinging van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1987–1989); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1989–1992); politiek coördinator bij het directoraat-generaal Mededinging van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1992–1993); lid van de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1993–1995); advocaat aan de balie te Brussel sinds 1995; hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam sinds 2000; auteur van tal van publicaties; rechter in het Gerecht sedert 13 september 2010.

Dimitrios Gratsias

geboren in 1957; diploma rechtsgeleerdheid van de universiteit van Athene (1980); diploma voortgezette studies publiekrecht van de universiteit Paris I, Panthéon-Sorbonne (1981); getuigschrift van het centre universitaire d'études communautaires et européennes (universiteit Paris I) (1982); auditeur bij de Raad van State (1985–1992); assessor bij de Raad van State (1992–2005); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1994–1996); plaatsvervangend lid van het bijzonder Hooggerechtshof van Griekenland (1998 en 1999); staatsraad bij de Raad van State (2005); lid van het bijzonder hof voor geschillen inzake onrechtmatige rechtspraak (2006); lid van de hoge raad voor de bestuursrechtspraak (2008); inspecteur van de bestuursrechtbanken (2009–2010); rechter in het Gerecht sedert 25 oktober 2010.

Andrei Popescu

geboren in 1948; licentiaat in de rechten van de universiteit van Boekarest (1971); postuniversitaire studie internationaal arbeidsrecht en Europees sociaal recht, universiteit van Genève (1973–1974); doctor in de rechten van de universiteit van Boekarest (1980); assistent-stagiair (1971–1973), assistent (1974–1975) en vervolgens docent arbeidsrecht aan de universiteit van Boekarest (1985–1990); hoofdonderzoeker aan het Instituut voor wetenschappelijk onderzoek op het gebied van arbeid en sociale bescherming (1990–1991); adjunct-directeur-generaal (1991–1992) en vervolgens directeur (1992–1996) bij het ministerie van Arbeid en Sociale Zaken; lector (1997) en vervolgens hoogleraar aan de nationale school voor politieke en administratieve studies, Boekarest (2000); staatssecretaris bij het ministerie van Europese Integratie (2001–2005); afdelingshoofd bij de Wetgevende Raad van Roemenië (1996–2001 en 2005–2009); gemachtigde van de Roemeense regering voor de rechterlijke instanties van de Europese Unie (2009–2010); rechter in het Gerecht sedert 26 november 2010.

Emmanuel Coulon

geboren in 1968; rechtenstudie (universiteit Panthéon-Assas, Parijs); studie management (universiteit Paris-Dauphine); Europacollege (1992); toegangsexamen voor het regionaal opleidingscentrum voor advocaten te Parijs; certificaat van bekwaamheid als advocaat bij de balie te Brussel; advocaat te Brussel; geslaagd voor een algemeen vergelijkend onderzoek van de Commissie van de Europese Gemeenschappen; referendaris bij het Gerecht van eerste aanleg (kabinet van president Saggio, 1996–1998; kabinet van president Vesterdorf, 1998–2002); chef van het kabinet van de president van het Gerecht van eerste aanleg (2003–2005); griffier van het Gerecht sedert 6 oktober 2005.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht in 2010

Plechtige zitting van 13 september 2010

Bij besluiten van 23 juni 2010 en 8 juli 2010 hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten voor de periode van 1 september 2010 tot en met 31 augustus 2016 het mandaat van rechter in het Gerecht vernieuwd van de heren Marc Jaeger en Josef Azizi, mevrouw Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro, de heer Ottó Czúcz, mevrouw Irena Wiszniewska-Białecka, de heer Franklin Dehousse, mevrouw Küllike Jürimäe en de heren Savvas S. Papasavvas, Sten Frimodt Nielsen, Heikki Kanninen en Juraj Schwarcz.

Ter vervanging van de heer Arjen W. H. Meij hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten bij besluit van 8 juli 2010 de heer Marc van der Woude voor de periode van 1 september 2010 tot en met 31 augustus 2016 benoemd tot rechter in het Gerecht.

Plechtige zitting van 25 oktober 2010

Bij besluit van 21 oktober 2010 hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten van de Europese Unie de heer Dimitrios Gratsias tot rechter in het Gerecht van de Europese Unie benoemd, ter vervanging van de heer Mihalis Vilaras, voor de periode van 25 oktober 2010 tot en met 31 augustus 2016.

Plechtige zitting van 26 november 2010

Bij besluit van 18 november 2010 hebben de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten de heer Andrei Popescu voor de periode van 26 november 2010 tot 31 augustus 2016 tot rechter in het Gerecht van de Europese Unie benoemd, ter vervanging van de heer Valeriu M. Ciucă.

3. Protocollaire rangorde

van 1 januari tot en met 14 september 2010

M. JAEGER, president van het Gerecht
J. AZIZI, kamerpresident
A. W. H. MEIJ, kamerpresident
M. VILARAS, kamerpresident
N. J. FORWOOD, kamerpresident
M. E. MARTINS RIBEIRO, kamerpresident
O. CZÚCZ, kamerpresident
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, kamerpresident
I. PELIKÁNOVÁ, kamerpresident
F. DEHOUSSE, rechter
E. CREMONA, rechter
V. VADAPALAS, rechter
K. JÜRIMÄE, rechter
I. LABUCKA, rechter
S. PAPASAVVAS, rechter
E. MOAVERO MILANESI, rechter
N. WAHL, rechter
M. PREK, rechter
T. TCHIPEV, rechter
V. M. CIUCĂ, rechter
A. DITTRICH, rechter
S. SOLDEVILA FRAGOSO, rechter
L. TRUCHOT, rechter
S. FRIMODT NIELSEN, rechter
K. O'HIGGINS, rechter
H. KANNINEN, rechter
J. SCHWARCZ, rechter

E. COULON, griffier

van 15 september tot en met 24 oktober 2010

M. JAEGER, president van het Gerecht
J. AZIZI, kamerpresident
J. FORWOOD, kamerpresident
O. CZÚCZ, kamerpresident
I. PELIKÁNOVÁ, kamerpresident
S. PAPASAVVAS, kamerpresident
E. MOAVERO MILANESI, kamerpresident
A. DITTRICH, kamerpresident
L. TRUCHOT, kamerpresident
M. VILARAS, rechter
M. E. MARTINS RIBEIRO, rechter
F. DEHOUSSE, rechter
E. CREMONA, rechter
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
V. VADAPALAS, rechter
K. JÜRIMÄE, rechter
I. LABUCKA, rechter
N. WAHL, rechter
M. PREK, rechter
V. M. CIUCĂ, rechter
S. SOLDEVILA FRAGOSO, rechter
S. FRIMODT NIELSEN, rechter
K. O'HIGGINS, rechter
H. KANNINEN, rechter
J. SCHWARCZ, rechter
M. VAN DER WOUDE, rechter

E. COULON, griffier

van 25 oktober tot en met 25 november 2010

M. JAEGER, president van het Gerecht
J. AZIZI, kamerpresident
N. J. FORWOOD, kamerpresident
O. CZÚCZ, kamerpresident
I. PELIKÁNOVÁ, kamerpresident
S. PAPASAVVAS, kamerpresident
E. MOAVERO Milanesi, kamerpresident
A. DITTRICH, kamerpresident
L. TRUCHOT, kamerpresident
M. E. MARTINS RIBEIRO, rechter
F. DEHOUSSE, rechter
E. CREMONA, rechter
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
V. VADAPALAS, rechter
K. JÜRIMÄE, rechter
I. LABUCKA, rechter
N. WAHL, rechter
M. PREK, rechter
V. M. CIUCĂ, rechter
S. SOLDEVILA FRAGOSO, rechter
S. FRIMODT NIELSEN, rechter
K. O'HIGGINS, rechter
H. KANNINEN, rechter
J. SCHWARCZ, rechter
M. VAN DER WOUDE, rechter
D. GRATSIAS, rechter

E. COULON, griffier

van 26 november tot en met 31 december 2010

M. JAEGER, president van het Gerecht
J. AZIZI, kamerpresident
N. J. FORWOOD, kamerpresident
O. CZÚCZ, kamerpresident
I. PELIKÁNOVÁ, kamerpresident
S. PAPASAVVAS, kamerpresident
E. MOAVERO MILANESI, kamerpresident
A. DITTRICH, kamerpresident
L. TRUCHOT, kamerpresident
M. E. MARTINS RIBEIRO, rechter
F. DEHOUSSE, rechter
E. CREMONA, rechter
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, rechter
V. VADAPALAS, rechter
K. JÜRIMÄE, rechter
I. LABUCKA, rechter
N. WAHL, rechter
M. PREK, rechter
S. SOLDEVILA FRAGOSO, rechter
S. FRIMODT NIELSEN, rechter
K. O'HIGGINS, rechter
H. KANNINEN, rechter
J. SCHWARCZ, rechter
M. VAN DER WOUDE, rechter
D. GRATSIAS, rechter
A. POPESCU, rechter

E. COULON, griffier

4. Gewezen leden van het Gerecht

Edward David Alexander Ogilvy (1989–1992)
Yeraris Christos (1989–1992)
Da Cruz Vilaça José Luis (1989–1995), president van 1989 tot 1995
Biancarelli Jacques (1989–1995)
Barrington Donal Patrick Michael (1989–1996)
Schintgen Romain Alphonse (1989–1996)
Kirschner Heinrich (1989–1997)
Saggio Antonio (1989–1998), president van 1995 tot 1998
Briët Cornelis Paulus (1989–1998)
Lenaerts Koen (1989–2003)
Vesterdorf Bo (1989–2007), president van 1998 tot 2007
García-Valdecasas y Fernández Rafael (1989–2007)
Kalogeropoulos Andreas (1992–1998)
Bellamy Christopher William (1992–1999)
Potocki André (1995–2001)
Gens de Moura Ramos Rui Manuel (1995–2003)
Lindh Pernilla (1995–2006)
Tiili Virpi (1995–2009)
Cooke John D. (1996–2008)
Pirrung Jörg (1997–2007)
Mengozzi Paolo (1998–2006)
Meij Arjen W. H. (1998–2010)
Vilaras Mihalis (1998–2010)
Legal Hubert (2001–2007)
Trstenjak Verica (2004–2006)
Šváby Daniel (2004–2009)
Tchipev Teodor (2007–2010)
Ciucă Valeriu M. (2007–2010)

Presidenten

Da Cruz Vilaça José Luis (1989–1995)
Saggio Antonio (1995–1998)
Vesterdorf Bo (1998–2007)

Griffier

Jung Hans (1989–2005)

C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht

Werkzaamheden van het Gerecht

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2006–2010)

Aanhangig gemaakte zaken

2. Aard van de procedures (2006–2010)
3. Aard van het beroep (2006–2010)
4. Onderwerp van het beroep (2006–2010)

Afgedane zaken

5. Aard van de procedures (2006–2010)
6. Onderwerp van het beroep (2010)
7. Onderwerp van het beroep (2006–2010) (arresten en beschikkingen)
8. Rechtsprekende formatie (2006–2010)
9. Procesduur in maanden (2006–2010) ((arresten en beschikkingen)

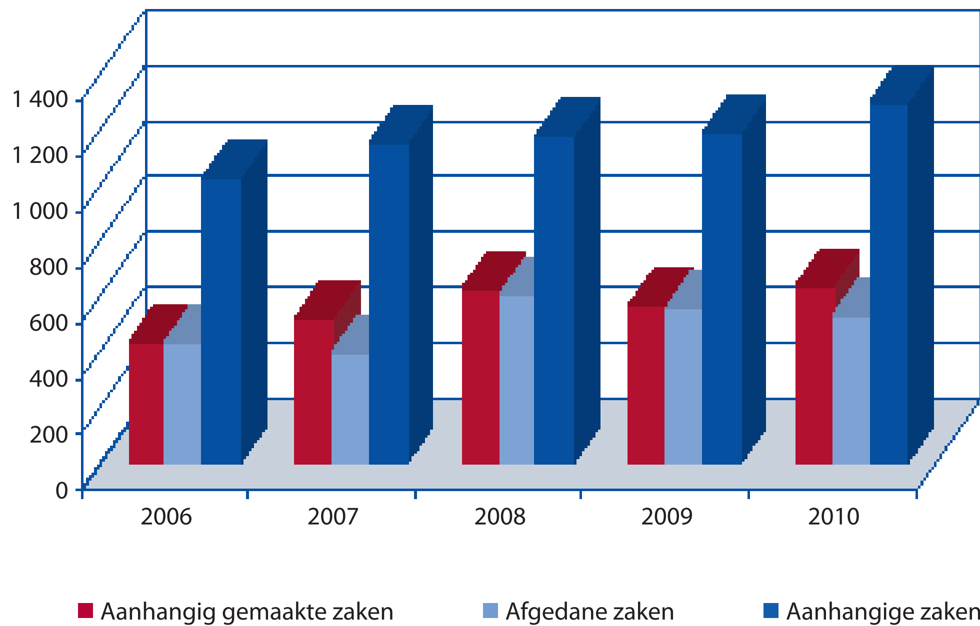
Op 31 december aanhangige zaken

10. Aard van de procedures (2006–2010)
11. Onderwerp van het beroep (2006–2010)
12. Rechtsprekende formatie (2006–2010)

Diversen

13. Korte gedingen (2006–2010)
14. Versnelde procedures (2006–2010)
15. Beslissingen van het Gerecht waartegen bij het Hof van Justitie hogere voorziening is ingesteld (1989–2010)
16. Verdeling van de bij het Hof van Justitie ingestelde hogere voorzieningen volgens de aard van de procedure (2006–2010)
17. Uitspraken van het Hof van Justitie in hogere voorziening (2010) (arresten en beschikkingen)
18. Uitspraken van het Hof van Justitie in hogere voorziening (2006–2010) (arresten en beschikkingen)
19. Algemene ontwikkeling (1989–2010) (aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken)

1. *Werkzaamheden van het Gerecht* — Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2006–2010)[1]

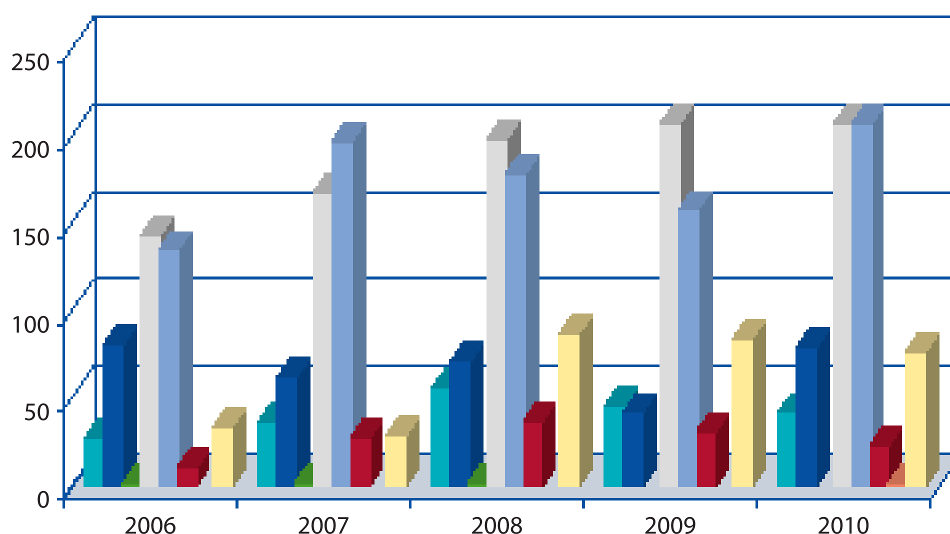

	2006	2007	2008	2009	2010
Aanhangig gemaakte zaken	432	522	629	568	636
Afgedane zaken	436	397	605	555	527
Aanhangige zaken	1 029	1 154	1 178	1 191	1 300

[1] Tenzij anders is vermeld, omvatten deze tabel en de tabellen op de volgende bladzijden mede de bijzondere procedures.

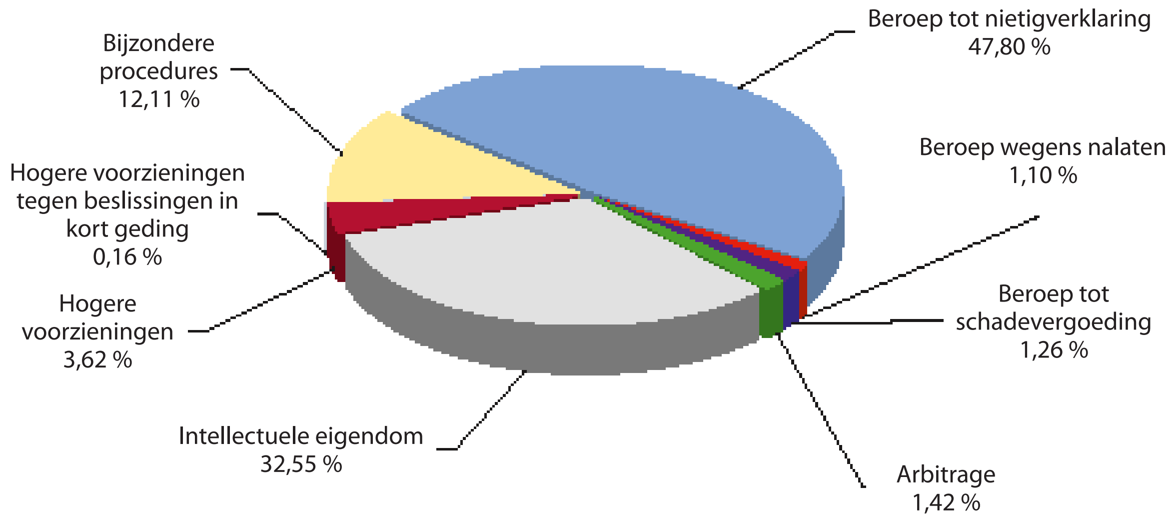
Als „bijzondere procedures" worden beschouwd: verzet tegen een arrest (art. 41 Statuut; art. 122 Reglement procesvoering Gerecht), derdenverzet (art. 42 Statuut; art. 123 Reglement procesvoering Gerecht), herziening van een arrest (art. 44 Statuut; art. 125 Reglement procesvoering Gerecht), uitlegging van een arrest (art. 43 Statuut; art. 129 Reglement procesvoering Gerecht), begroting van kosten (art. 92 Reglement procesvoering Gerecht), rechtsbijstand (art. 96 Reglement procesvoering Gerecht) en rectificatie van een arrest (art. 84 Reglement procesvoering Gerecht).

2. *Aanhangig gemaakte zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Steunmaatregelen van de staten	28	37	56	46	42
Mededinging	81	62	71	42	79
Ambtenarenzaken	1	2	2		
Intellectuele eigendom	143	168	198	207	207
Andere rechtstreekse beroepen	135	197	178	158	207
Hogere voorzieningen	10	27	37	31	23
Hogere voorzieningen tegen beslissingen in kort geding					1
Bijzondere procedures	34	29	87	84	77
Totaal	**432**	**522**	**629**	**568**	**636**

3. *Aanhangig gemaakte zaken* — Aard van het beroep (2006–2010)

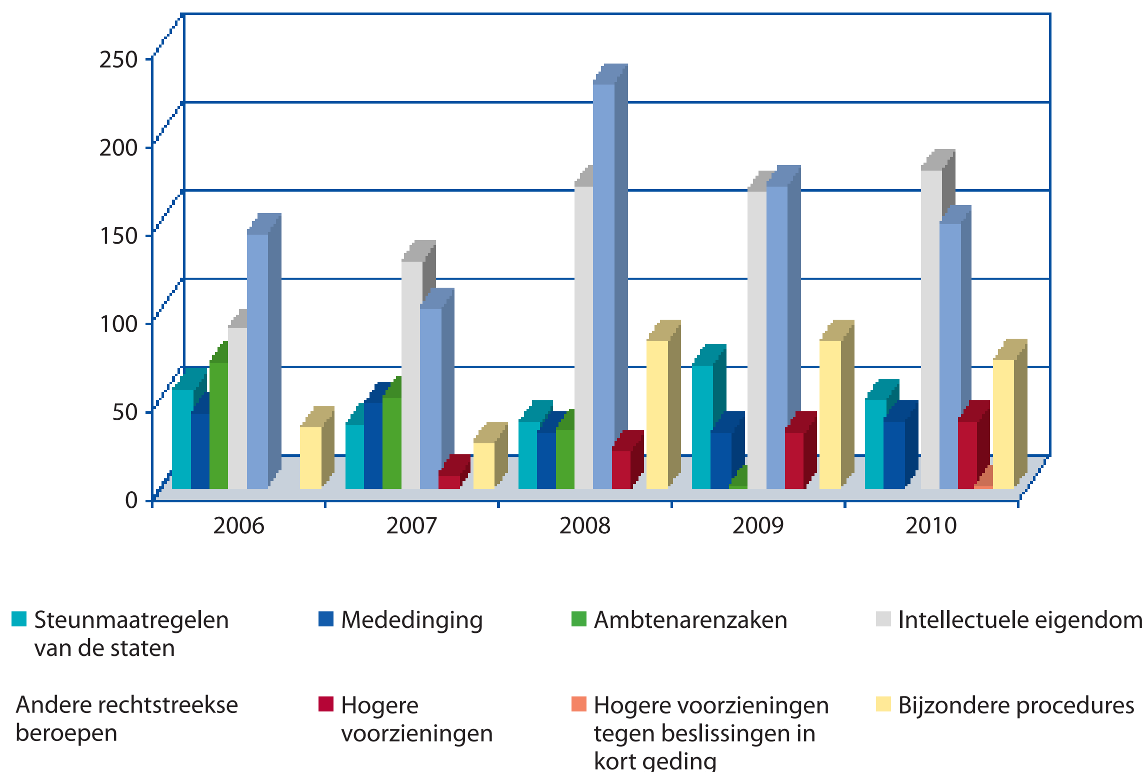
	2006	2007	2008	2009	2010
Beroep tot nietigverklaring	223	251	269	214	304
Beroep wegens nalaten	4	12	9	7	7
Beroep tot schadevergoeding	9	27	15	13	8
Arbitrage	8	6	12	12	9
Intellectuele eigendom	143	168	198	207	207
Ambtenarenzaken	1	2	2		
Hogere voorzieningen	10	27	37	31	23
Hogere voorzieningen tegen beslissingen in kort geding					1
Bijzondere procedures	34	29	87	84	77
Totaal	**432**	**522**	**629**	**568**	**636**

4. *Aanhangig gemaakte zaken* — Onderwerp van het beroep (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Arbitrage	8	6	12	12	9
Beperkende maatregelen (extern optreden)	5	12	7	7	21
Buitenlands en veiligheidsbeleid					1
Consumentenbescherming			2		
Cultuur	1	1		1	
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief	2	5	1	5	4
Economisch en monetair beleid	2				4
Economische, sociale en territoriale samenhang	16	17	6	6	24
Energie				2	
Extern optreden van de Europese Unie	2	1	2	5	1
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude)	1	1		1	
Fiscale bepalingen	1	2			1
Handelspolitiek	18	9	10	8	9
Harmonisatie van wetgevingen		1			
Institutioneel recht	12	19	23	32	17
Intellectuele en industriële eigendom	145	168	198	207	207
Landbouw	26	46	14	19	24
Mededinging	81	62	71	42	79
Milieu	9	27	7	4	15
Ondernemingsrecht	1			1	
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport		1			
Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte		4		6	3
Overheidsopdrachten	14	11	31	19	15
Registratie en beoordeling van en autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH-verordening)					8
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid		3	3	2	
Sociale politiek	2	5	6	2	4
Steunmaatregelen van de staten	28	37	55	46	42
Toegang tot documenten	4	11	22	15	19
Toetreding van nieuwe staten				1	
Vervoer	1	4	1		1
Visserij		5	23	1	19
Volksgezondheid	1	1	2	2	4
Vrij verkeer van goederen	1	1	1	1	
Vrij verkeer van personen	4	4	1	1	1
Vrij verrichten van diensten	1		3	4	1
Vrijheid van vestiging			1		
Totaal EG-Verdrag/VWEU	**386**	**464**	**502**	**452**	**533**
Totaal EGKS-Verdrag			**1**		
Totaal EGA-Verdrag	**1**				**1**
Ambtenarenstatuut	11	29	39	32	25
Bijzondere procedures	34	29	87	84	77
TOTAAL-GENERAAL	**432**	**522**	**629**	**568**	**636**

[1] Wegens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) op 1 december 2009 moest de indeling van de onderwerpen van de beroepen worden gewijzigd. De gegevens voor de jaren 2006–2009 zijn daaraan aangepast.

5. *Afgedane zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Steunmaatregelen van de staten	55	36	37	70	50
Mededinging	42	48	31	31	38
Ambtenarenzaken	71	51	33	1	
Intellectuele eigendom	90	128	171	168	180
Andere rechtstreekse beroepen	144	101	229	171	149
Hogere voorzieningen		7	21	31	37
Hogere voorzieningen tegen beslissingen in kort geding					1
Bijzondere procedures	34	26	83	83	72
Totaal	**436**	**397**	**605**	**555**	**527**

6. *Afgedane zaken* — Onderwerp van het beroep (2010)[1]

	Arresten	Beschikkingen	Totaal
Arbitrage	10	2	12
Beperkende maatregelen (extern optreden)	8	2	10
Consumentenbescherming		2	2
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief	1	3	4
Economisch en monetair beleid		2	2
Economische, sociale en territoriale samenhang	1	1	2
Energie		2	2
Extern optreden van de Europese Unie	1	3	4
Fiscale bepalingen		1	1
Handelspolitiek	8		8
Institutioneel recht	9	17	26
Intellectuele en industriële eigendom	132	48	180
Landbouw	9	7	16
Mededinging	26	12	38
Milieu	2	4	6
Ondernemingsrecht		1	1
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport	1		1
Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte	2	1	3
Overheidsopdrachten	10	6	16
Sociale politiek	1	5	6
Steunmaatregelen van de staten	28	22	50
Toegang tot documenten	14	7	21
Vervoer	1	1	2
Volksgezondheid	2		2
Vrij verrichten van diensten		2	2
Totaal EG-Verdrag/VWEU	**266**	**151**	**417**
Ambtenarenstatuut	22	16	38
Bijzondere procedures		72	72
TOTAAL-GENERAAL	**288**	**239**	**527**

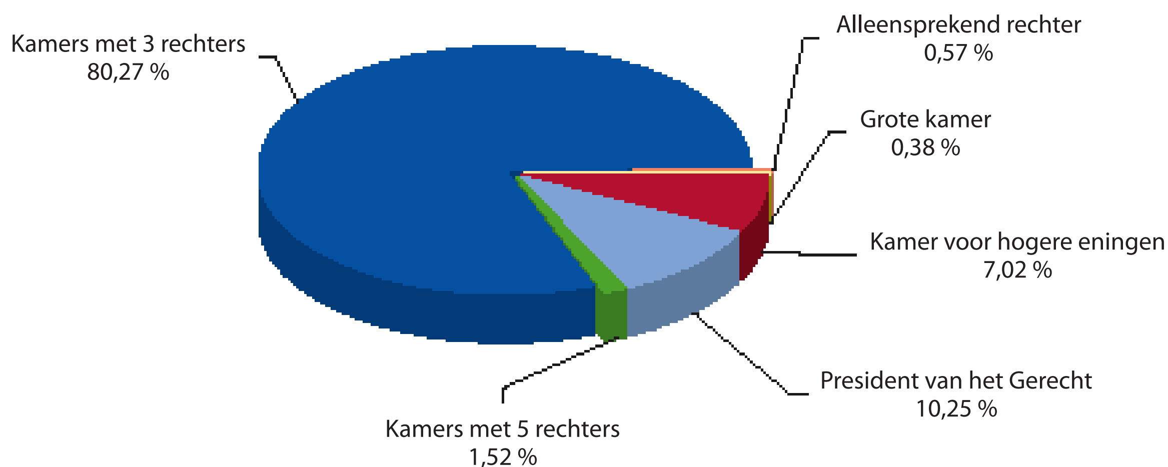
[1] Wegens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) op 1 december 2009 moest de indeling van de onderwerpen van de beroepen worden gewijzigd. De gegevens voor de jaren 2006–2009 zijn daaraan aangepast.

7. *Afgedane zaken* — Onderwerp van het beroep (2006–2010)[1] (arresten en beschikkingen)

	2006	2007	2008	2009	2010
Arbitrage	5	10	9	10	12
Associatie van landen en gebieden overzee	2				
Beperkende maatregelen (extern optreden)	4	3	6	8	10
Consumentenbescherming					2
Cultuur			1	2	
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief	2	3	6	10	4
Economisch en monetair beleid	1	1	1		2
Economische, sociale en territoriale samenhang	6	5	42	3	2
Energie					2
Extern optreden van de Europese Unie	5	4	2		4
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude)	4		2	2	
Fiscale bepalingen	1		2		1
Handelspolitiek	13	4	12	6	8
Harmonisatie van wetgevingen		1	1		
Industriebeleid		1			
Institutioneel recht	8	10	22	20	26
Intellectuele en industriële eigendom	91	129	171	169	180
Landbouw	27	13	48	46	16
Mededinging	42	38	31	31	38
Milieu	11	10	17	9	6
Ondernemingsrecht	1	1			1
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport					1
Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte	1	1	1	1	3
Overheidsopdrachten	4	7	26	12	16
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid		2	1	3	
Sociale politiek	5	4	2	6	6
Steunmaatregelen van de staten	54	36	37	70	50
Toegang tot documenten	7	7	15	6	21
Toetreding van nieuwe staten	1			1	
Vervoer	2	1	3		2
Visserij	24	4	4	17	
Volksgezondheid	3	2	1	1	2
Vrij verkeer van goederen			2	3	
Vrij verkeer van personen	4	4	2	1	
Vrij verrichten van diensten	2	1		2	2
Vrijheid van vestiging			1		
Totaal EG-Verdrag/VWEU	**330**	**302**	**468**	**439**	**417**
Totaal EGKS-Verdrag	**1**	**10**			
Totaal EGA-Verdrag		**1**		**1**	
Ambtenarenstatuut	71	58	54	32	38
Bijzondere procedures	34	26	83	83	72
TOTAAL-GENERAAL	**436**	**397**	**605**	**555**	**527**

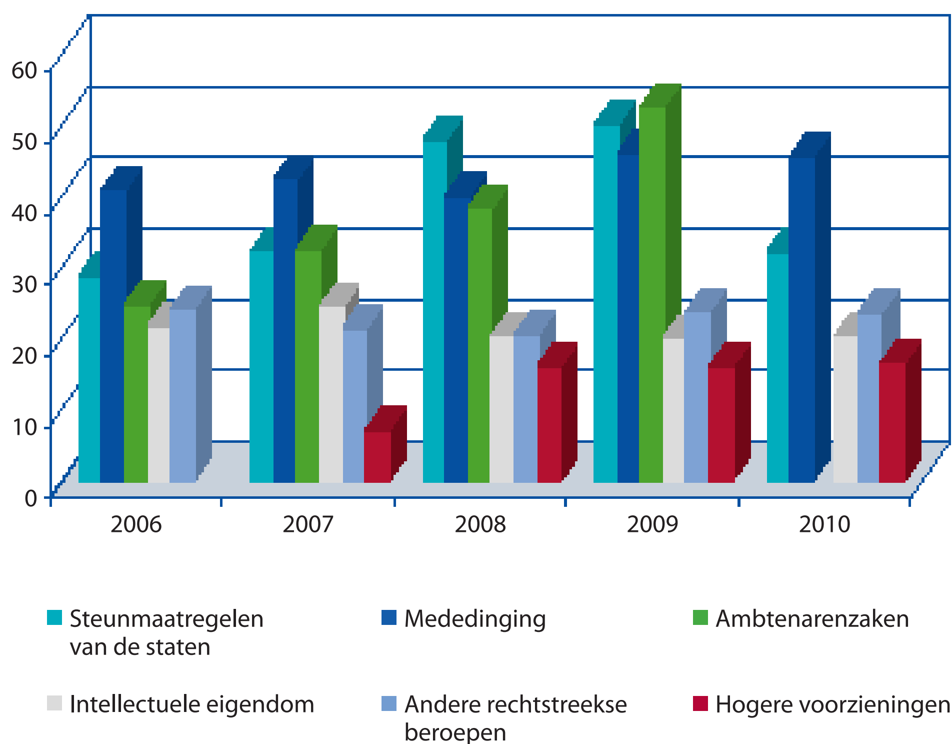
[1] Wegens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) op 1 december 2009 moest de indeling van de onderwerpen van de beroepen worden gewijzigd. De gegevens voor de jaren 2006–2009 zijn daaraan aangepast.

8. *Afgedane zaken* — Rechtsprekende formatie (2006–2010)

	2006			2007			2008			2009			2010		
	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal	Arresten	Beschikkingen	Totaal
Grote kamer				2		2								2	2
Kamer voor hogere eningen				3	4	7	16	10	26	20	11	31	22	15	37
President van het Gerecht		19	19		16	16		52	52		50	50		54	54
Kamers met 5 rechters	22	33	55	44	8	52	15	2	17	27	2	29	8		8
Kamers met 3 rechters	198	157	355	196	122	318	228	282	510	245	200	445	255	168	423
Alleensprekend rechter	7		7	2		2							3		3
Totaal	**227**	**209**	**436**	**247**	**150**	**397**	**259**	**346**	**605**	**292**	**263**	**555**	**288**	**239**	**527**

9. *Afgedane zaken* — Procesduur in maanden (2006–2010)[1] (arresten en beschikkingen)

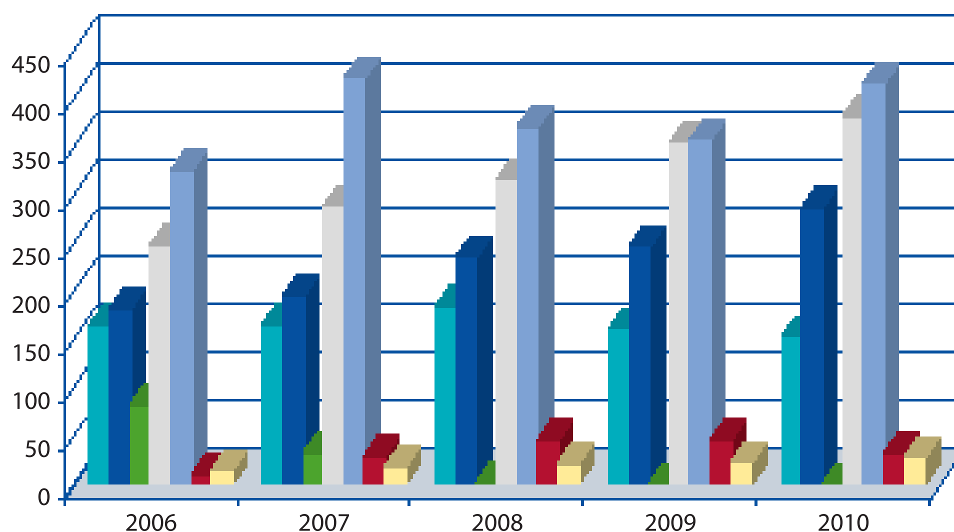

	2006	2007	2008	2009	2010
Steunmaatregelen van de staten	29,0	32,4	48,1	50,3	32,4
Mededinging	41,1	42,6	40,2	46,2	45,7
Ambtenarenzaken	24,8	32,7	38,6	52,8	
Intellectuele eigendom	21,8	24,5	20,4	20,1	20,6
Andere rechtstreekse beroepen	24,2	21,5	20,6	23,9	23,7
Hogere voorzieningen		7,1	16,1	16,1	16,6

[1] Bij de berekening van de gemiddelde procesduur is geen rekening gehouden met zaken waarin een tussenarrest is gewezen, bijzondere procedures, hogere voorzieningen tegen beslissingen in kort geding, zaken die door het Hof van Justitie zijn overgedragen na de wijziging van de bevoegdheidsverdeling tussen het Hof van Justitie en het Gerecht en zaken die door het Gerecht zijn overgedragen na de instelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken.

De procesduur is uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

10. *Op 31 december aanhangige zaken* — Aard van de procedures (2006–2010)

Steunmaatregelen van de staten · Mededinging · Ambtenarenzaken · Intellectuele eigendom · Andere rechtstreekse beroepen · Hogere voorzieningen · Bijzondere procedures

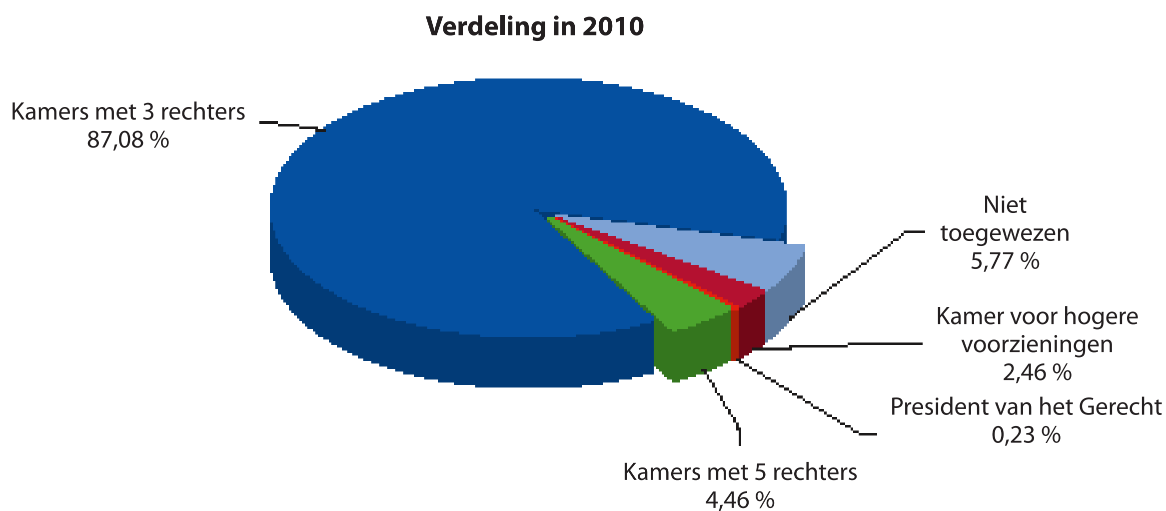
	2006	2007	2008	2009	2010
Steunmaatregelen van de staten	165	166	185	161	153
Mededinging	182	196	236	247	288
Ambtenarenzaken	82	33	2	1	1
Intellectuele eigendom	249	289	316	355	382
Andere rechtstreekse beroepen	326	422	371	358	416
Hogere voorzieningen	10	30	46	46	32
Bijzondere procedures	15	18	22	23	28
Totaal	**1 029**	**1 154**	**1 178**	**1 191**	**1 300**

11. *Op 31 december aanhangige zaken* — Onderwerp van het beroep (2006–2010)[1]

	2006	2007	2008	2009	2010
Arbitrage	21	17	20	22	19
Beperkende maatregelen (extern optreden)	9	18	19	18	29
Buitenlands en veiligheidsbeleid					1
Consumentenbescherming	1	1	3	3	1
Cultuur	1	2	1		
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief	14	16	11	6	6
Economisch en monetair beleid	2	1			2
Economische, sociale en territoriale samenhang	37	49	13	16	38
Energie				2	
Extern optreden van de Europese Unie	6	3	3	8	5
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude)	4	5	3	2	2
Fiscale bepalingen		2			
Handelspolitiek	28	33	31	33	34
Harmonisatie van wetgevingen	1	1			
Industriebeleid	1				
Institutioneel recht	19	28	29	41	32
Intellectuele en industriële eigendom	251	290	317	355	382
Landbouw	85	118	84	57	65
Mededinging	172	196	236	247	288
Milieu	23	40	30	25	34
Ondernemingsrecht	1			1	
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport		1	1	1	
Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte	1	4	3	8	8
Overheidsopdrachten	25	29	34	41	40
Registratie en beoordeling van en autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH-verordening)					8
Ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid		1	3	2	2
Sociale politiek	5	6	10	6	4
Steunmaatregelen van de staten	165	166	184	160	152
Toegang tot documenten	24	28	35	44	42
Vervoer	1	4	2	2	1
Visserij	4	5	24	8	27
Volksgezondheid	3	2	3	4	6
Vrij verkeer van goederen	2	3	2		
Vrij verkeer van personen	3	3	2	2	3
Vrij verrichten van diensten	1		3	5	4
Totaal EG-Verdrag/VWEU	**910**	**1 072**	**1 106**	**1 119**	**1 235**
Totaal EGKS-Verdrag	**10**		**1**	**1**	**1**
Totaal EGA-Verdrag	**2**	**1**	**1**		**1**
Ambtenarenstatuut	92	63	48	48	35
Bijzondere procedures	15	18	22	23	28
TOTAAL-GENERAAL	**1 029**	**1 154**	**1 178**	**1 191**	**1 300**

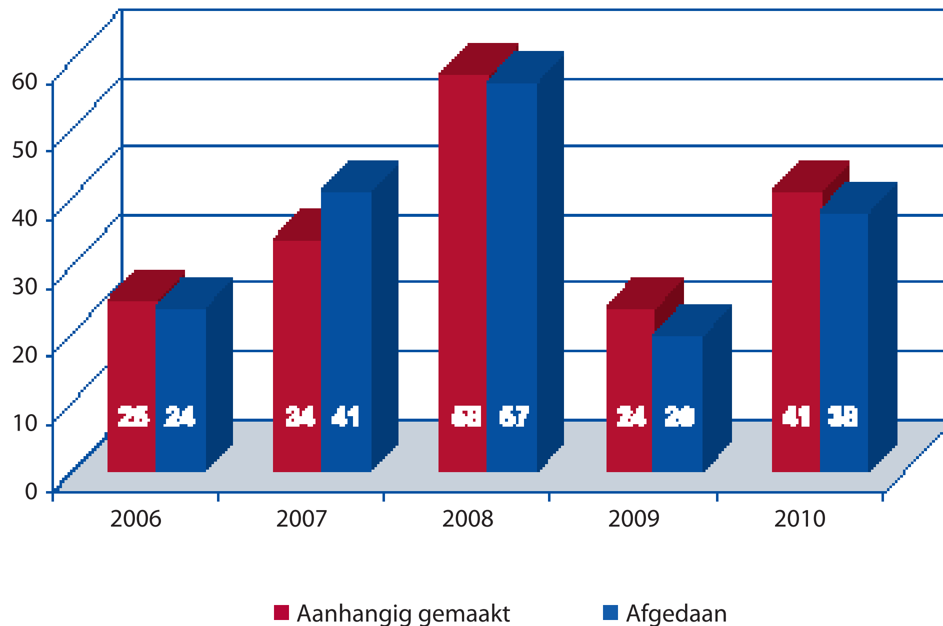
[1] Wegens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) op 1 december 2009 moest de indeling van de onderwerpen van de beroepen worden gewijzigd. De gegevens voor de jaren 2006–2009 zijn daaraan aangepast.

12. *Op 31 december aanhangige zaken* — Rechtsprekende formatie (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Grote kamer	2				
Kamer voor hogere voorzieningen	10	30	46	46	32
President van het Gerecht	1				3
Kamers met 5 rechters	117	75	67	49	58
Kamers met 3 rechters	825	971	975	1 019	1 132
Alleensprekend rechter	2			2	
Niet toegewezen	72	78	90	75	75
Totaal	**1 029**	**1 154**	**1 178**	**1 191**	**1 300**

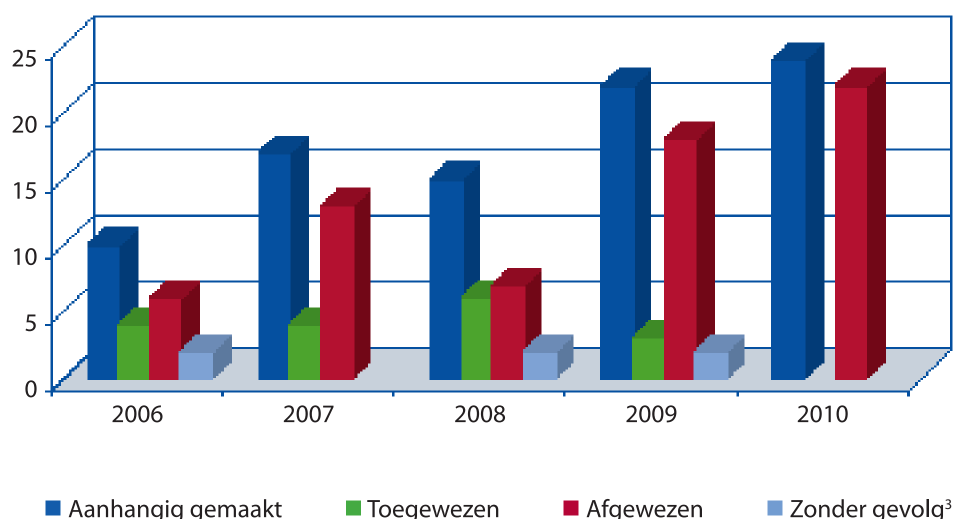
13. *Diversen* — Korte gedingen (2006–2010)

Verdeling in 2010

	Aanhangig gemaakte korte gedingen	Beslissingen in kort geding	Uitspraak		
			Afwijzing	Toewijzing	Doorhaling/ Afdoening zonder beslissing
Ambtenarenstatuut	2	2		1	1
Arbitrage	1	2	2		
Buitenlands en veiligheidsbeleid	1	1	1		
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief		1	1		
Economische, sociale en territoriale samenhang	2	2	2		
Extern optreden van de Europese Unie	1	1	1		
Institutioneel recht	8	8	6		2
Landbouw	3	4	1	2	1
Mededinging	8	4	3		1
Milieu	2	3	3		
Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte	2	2	2		
Overheidsopdrachten	3	5	5		
Registratie en beoordeling van en autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH-verordening)	1	1	1		
Steunmaatregelen van de staten	7	2	2		
Totaal	**41**	**38**	**30**	**3**	**5**

14. *Diversen* — Versnelde procedures (2006–2010)[1 2]

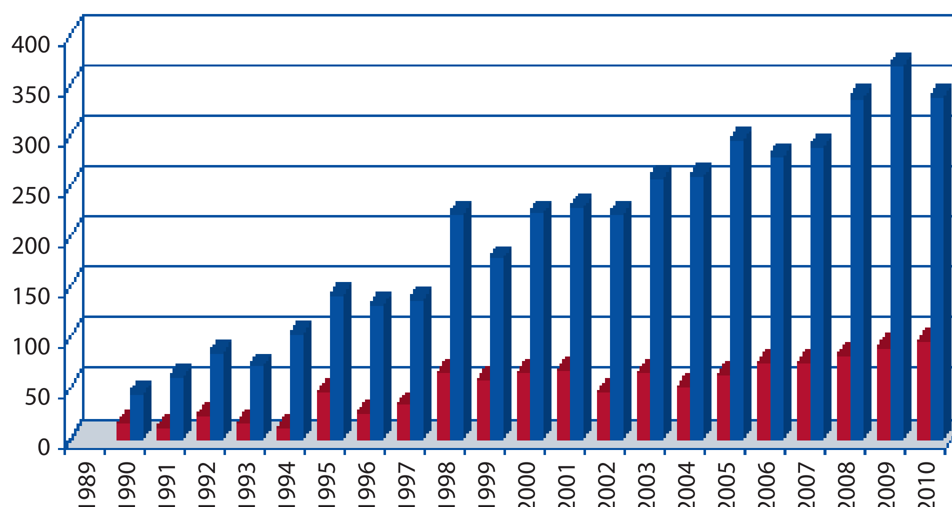
	2006				2007				2008				2009				2010			
	Aanhangig gemaakt	Uitspraak: Toegewezen	Uitspraak: Afgewezen	Uitspraak: Zonder gevolg[3]	**Aanhangig gemaakt**	Uitspraak: Toegewezen	Uitspraak: Afgewezen	Uitspraak: Zonder gevolg[3]	**Aanhangig gemaakt**	Uitspraak: Toegewezen	Uitspraak: Afgewezen	Uitspraak: Zonder gevolg[3]	**Aanhangig gemaakt**	Uitspraak: Toegewezen	Uitspraak: Afgewezen	Uitspraak: Zonder gevolg[3]	**Aanhangig gemaakt**	Uitspraak: Toegewezen	Uitspraak: Afgewezen	Uitspraak: Zonder gevolg[3]
Ambtenarenstatuut									1					1						
Arbitrage									1			1								
Beperkende maatregelen (extern optreden)					3	2	1		4	4			5	1	2	1	10		10	
Economische, sociale en territoriale samenhang																	1		1	
Extern optreden van de Europese Unie																	1		1	
Financiële bepalingen (begroting, financieel kader, eigen middelen, bestrijding van fraude)				2																
Handelspolitiek					2	1				1			2		2					
Institutioneel recht									1			1	1		1					
Landbouw	3	1	3				1		1				2		3					
Mededinging	4	2	2		1		1		1		1		2		2		3		3	
Milieu	2	1	1		7	1	6						1			1				
Overheidsopdrachten					2		1		3	1	3		2		2		2		2	
Procedure													1		1					
Steunmaatregelen van de staten	1				1		2		1		1						7		5	
Toegang tot documenten					1		1		2		2		4		4					
Volksgezondheid													1		1					
Vrij verrichten van diensten													1	1						
Totaal	**10**	**4**	**6**	**2**	**17**	**4**	**13**		**15**	**6**	**7**	**2**	**22**	**3**	**18**	**2**	**24**		**22**	

[1] Krachtens artikel 76 bis van het Reglement voor de procesvoering kan het Gerecht in een zaak uitspraak doen volgens een versnelde procedure. Deze bepaling is van kracht sedert 1 februari 2001.

[2] Wegens de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) op 1 december 2009 moest de indeling van de onderwerpen van de beroepen worden gewijzigd. De gegevens voor de jaren 2006–2009 zijn daaraan aangepast.

[3] Tot de categorie „zonder gevolg" behoren de zaken waarin het verzoek is ingetrokken, afstand van instantie is gedaan of het beroep bij beschikking is afgedaan alvorens uitspraak is gedaan over het verzoek om versnelde behandeling.

15. *Diversen* — Beslissingen van het Gerecht waartegen bij het Hof van Justitie hogere voorziening is ingesteld (1989–2010)

	Aantal beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld	Totaal aantal beslissingen waartegen hogere voorziening kon worden ingesteld[1]	Percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld
1989			
1990	16	46	35 %
1991	13	62	21 %
1992	25	86	29 %
1993	17	73	23 %
1994	12	105	11 %
1995	47	143	33 %
1996	27	133	20 %
1997	35	139	25 %
1998	67	224	30 %
1999	60	180	33 %
2000	67	225	30 %
2001	69	230	30 %
2002	47	224	21 %
2003	66	260	25 %
2004	53	261	20 %
2005	64	297	22 %
2006	77	281	27 %
2007	77	290	27 %
2008	84	339	25 %
2009	92	371	25 %
2010	98	340	29 %

[1] Totaal aantal beslissingen — arresten, beschikkingen in kort geding, beschikkingen tot afwijzing van interventie en beschikkingen waardoor een procedure anders wordt beëindigd dan door doorhaling of verwijzing — waarvoor de termijn voor het instellen van hogere voorziening is verstreken of waartegen hogere voorziening ingesteld.

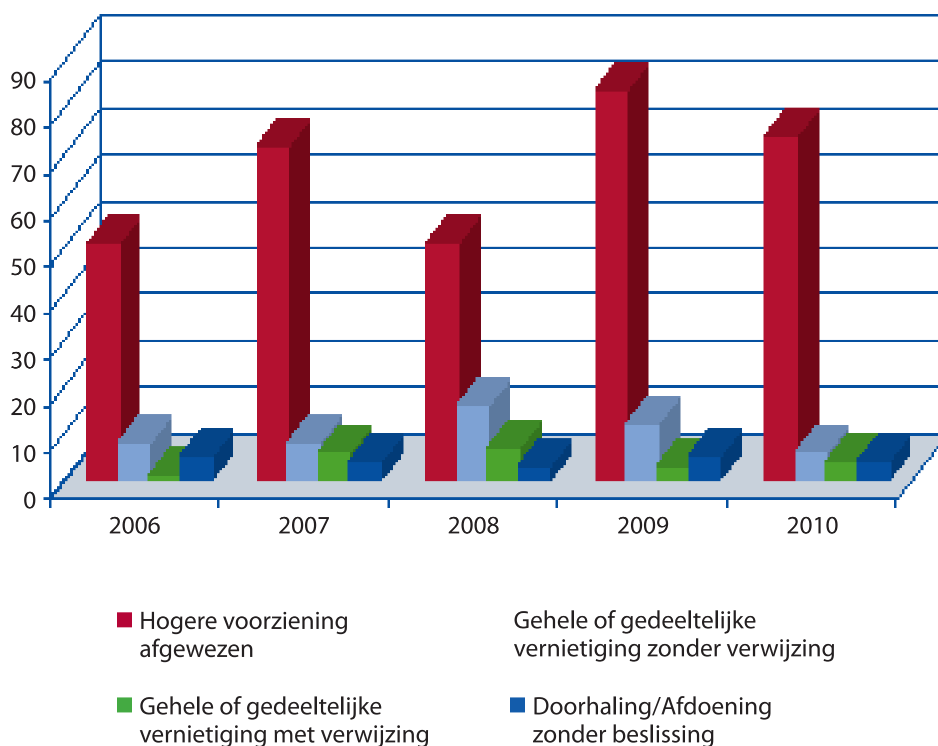
16. *Diversen* — Verdeling van de bij het Hof van Justitie ingestelde hogere voorzieningen volgens de aard van de procedure (2006–2010)

	2006			2007			2008			2009			2010		
	Hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	**Percentage hogere voorzieningen**	Hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	**Percentage hogere voorzieningen**	Hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	**Percentage hogere voorzieningen**	Hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	**Percentage hogere voorzieningen**	Hogere voorzieningen	Hogere voorziening mogelijk	**Percentage hogere voorzieningen**
Steun-maatregelen van de staten	5	21	**24 %**	11	30	**37 %**	4	19	**21 %**	23	51	**45 %**	17	35	**49 %**
Mededinging	14	41	**34 %**	13	33	**39 %**	7	26	**27 %**	11	45	**24 %**	15	33	**45 %**
Ambtenaren-zaken	13	62	**21 %**	10	53	**19 %**	9	31	**29 %**	1	3	**33 %**			
Intellectuele eigendom	18	62	**29 %**	14	64	**22 %**	24	105	**23 %**	25	153	**16 %**	32	140	**23 %**
Andere rechtstreekse beroepen	27	95	**28 %**	29	110	**26 %**	40	158	**25 %**	32	119	**27 %**	34	132	**26 %**
Totaal	77	281	**27 %**	77	290	**27 %**	84	339	**25 %**	92	371	**25 %**	98	340	**29 %**

17. *Diversen* — Uitspraken van het Hof van Justitie in hogere voorziening (2010) (arresten en beschikkingen)

	Hogere voorziening afgewezen	Gehele of gedeeltelijke vernietiging zonder verwijzing	Gehele of gedeeltelijke vernietiging met verwijzing	Doorhaling/ Afdoening zonder beslissing	Totaal
Ambtenarenstatuut	3				3
Douane-unie en gemeenschappelijk douanetarief	2				2
Economisch en monetair beleid	1				1
Handelspolitiek	1				1
Institutioneel recht	20	2	1		23
Intellectuele en industriële eigendom	23	1	1	3	28
Landbouw	2				2
Mededinging	8	3			11
Milieu en consumenten	1				1
Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport				1	1
Regionale politiek	2				2
Sociale politiek	1				1
Steunmaatregelen van de staten	7		2		9
Visserij	1				1
Vrij verkeer van goederen	1				1
Vrij verkeer van personen	1				1
Totaal	**74**	**6**	**4**	**4**	**88**

18. *Diversen* — Uitspraken van het Hof van Justitie in hogere voorziening (2006–2010) (arresten en beschikkingen)

	2006	2007	2008	2009	2010
Hogere voorziening afgewezen	51	72	51	84	74
Gehele of gedeeltelijke vernietiging zonder verwijzing	8	8	16	12	6
Gehele of gedeeltelijke vernietiging met verwijzing	1	6	7	3	4
Doorhaling/Afdoening zonder beslissing	5	4	3	5	4
Totaal	**65**	**90**	**77**	**104**	**88**

19. *Diversen* — Algemene ontwikkeling (1989–2010)
Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken

	Aanhangig gemaakte zaken[1]	Afgedane zaken[2]	Aanhangige zaken op 31 december van elk jaar
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
2008	629	605	1 178
2009	568	555	1 191
2010	636	527	1 300
Totaal	**8 611**	**7 311**	

[1] 1989: overdracht van 153 zaken door het Hof van Justitie naar het pas opgerichte Gerecht.

1993: overdracht van 451 zaken door het Hof van Justitie wegens de eerste uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht.

1994: overdracht van 14 zaken door het Hof van Justitie wegens de tweede uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht.

2004–2005: overdracht van 25 zaken door het Hof van Justitie wegens de derde uitbreiding van de bevoegdheden van het Gerecht.

[2] 2005–2006: overdracht van 118 zaken door het Gerecht naar het pas opgerichte Gerecht voor ambtenarenzaken.

Hoofdstuk III

Het Gerecht voor ambtenarenzaken

A — De werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken in 2010

door Paul Mahoney, president

1. Uit de gerechtelijke statistieken van het Gerecht voor ambtenarenzaken blijkt dat het aantal in 2010 aanhangig gemaakte zaken (139) aanzienlijk is gestegen ten opzichte van het aantal in 2009 (113) en 2008 (111) ingestelde beroepen.

Het aantal afgedane zaken (129) is evenwel lager[1] dan dat van het voorgaande jaar (155).

Het aantal aanhangige zaken[2] is dus enigszins hoger dan het voorgaande jaar (185 op 31 december 2010 tegen 175 op 31 december 2009). De gemiddelde procesduur is eveneens gestegen (18,1 maanden in 2010 tegen 15,1 maanden in 2009[3])[4].

Tegen 24 beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken is hogere voorziening ingesteld bij het Gerecht van de Europese Unie, dat tien beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken geheel of gedeeltelijk heeft vernietigd, terwijl zes zaken zijn terugverwezen naar het Gerecht voor ambtenarenzaken.

Twaalf zaken zijn afgedaan na een minnelijke regeling, het hoogste aantal sinds de instelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken[5]. De statistieken van dit jaar lijken dus te wijzen op een grotere bereidheid tot deze wijze van geschillenbeslechting.

1 De afname van het aantal afgedane zaken is zonder enige twijfel mede veroorzaakt doordat dit jaar een hoger percentage zaken bij arrest is afgedaan in plaats van bij de veel lichtere procedure van afdoening bij beschikking. Bovendien moet rekening worden gehouden met het feit dat het Gerecht voor ambtenarenzaken niet voltallig was, omdat één van de zeven rechters permanent niet-beschikbaar was.

2 Er zijn onder meer nog 15 beroepen aanhangig, ingesteld door 327 ambtenaren en personeelsleden tegen hun respectieve instellingen, die strekken tot nietigverklaring van de afrekening betreffende de nabetaling van hun bezoldiging over de periode van 1 juli tot en met 31 december 2009 alsmede van hun salarisafrekeningen die sinds 1 januari 2010 zijn opgesteld, voor zover daarbij een salarisverhoging van 1,85 % wordt toegepast, in plaats van 3,7 %, die zou zijn gevolgd uit de toepassing van artikel 65 van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Unie (hierna: „Statuut") en van bijlage XI bij dat Statuut. Deze zaken zijn nauw verbonden met de zaak *Commissie/Raad* (arrest van 24 november 2010, C-40/10), waarbij het Hof verordening (EU, Euratom) nr. 1296/2009 van de Raad van 23 december 2009 houdende aanpassing met ingang van 1 juli 2009 van de bezoldigingen en de pensioenen van de ambtenaren en de andere personeelsleden van de Europese Unie, alsmede van de aanpassingscoëfficiënten welke van toepassing zijn op deze bezoldigingen en pensioenen, nietig heeft verklaard.

3 Duur van een eventuele schorsing niet inbegrepen.

4 Er moet zonder enige twijfel een parallel worden getrokken tussen die toename van de procesduur en de toename van het aantal bij arrest afgedane zaken in vergelijking met het aantal bij beschikking afgedane zaken.

5 Er is voor het eerst een minnelijke regeling tussen partijen getroffen in het kader van een procedure in kort geding, in verband met de vraag van de toepassing van de gevraagde voorlopige maatregel (zaak *De Roos-Le Large/Commissie*, F-50/10 R).

2. Met betrekking tot de procedurele instrumenten moet erop worden gewezen dat het Gerecht voor ambtenarenzaken dit jaar voor het eerst gebruik heeft gemaakt van de hem bij zijn Reglement voor de procesvoering[6] verleende bevoegdheid om als alleensprekende rechter te beslissen[7].

3. Ten slotte is in 2010 ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van het Gerecht voor ambtenarenzaken een colloquium[8] georganiseerd, waaraan magistraten, hoogleraren en advocaten gespecialiseerd op het gebied van de Europese en de internationale openbare dienst, hoge functionarissen van Europese instellingen en vertegenwoordigers van de vak- en beroepsorganisaties hebben deelgenomen. De gedachtewisseling die tijdens dat colloquium heeft plaatsgevonden zal zeer zeker bijdragen tot de overpeinzing van het Gerecht voor ambtenarenzaken, met name bij die over een eventuele herziening van zijn Reglement voor de procesvoering in het licht van de ervaring die het sinds zijn instelling heeft opgedaan. Het vijfjarig bestaan van het Gerecht voor ambtenarenzaken is eveneens gevierd met een „open dag", voorbehouden aan het personeel van de instelling.

4. Hieronder zal eerst worden ingegaan op de meest opmerkelijke beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken op het gebied van de procedure en de zaak ten gronde. Aangezien er geen belangrijke nieuwe ontwikkeling op het gebied van de procedure in kort geding[9], de vraag van de gerechtskosten en die van de rechtsbijstand was, zijn de rubrieken die traditioneel aan die kwesties zijn gewijd niet opgenomen in dit jaarverslag.

I. Procedurele kwesties

Voorwaarden voor ontvankelijkheid

1. Precontentieuze procedure: regel van overeenstemming tussen klacht en verzoekschrift

In het arrest van 1 juli 2010, *Mandt/Parlement* (F-45/07*)[10], heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken de regel van overeenstemming tussen de precontentieuze klacht en het verzoekschrift versoepeld, door te oordelen dat er alleen sprake is van schending van de regel van overeenstemming indien het beroep voor de rechter het voorwerp of de grond van de klacht wijzigt, waarbij laatstgenoemd begrip ruim moet worden uitgelegd. Bij een vordering tot nietigverklaring moet in beginsel onder grond van het geding worden verstaan, de betwisting door de verzoeker van de interne wettigheid van het bestreden besluit dan wel de betwisting van de externe wettigheid ervan. Derhalve is er,

6 Artikel 14 van het Reglement voor de procesvoering.

7 Deze bevoegdheid is gebruikt in de zaak die heeft geleid tot het arrest van 14 december 2010, *Marcuccio/Commissie*, F-1/10.

8 De verslagen van het colloquium zullen in de loop van 2011 worden gepubliceerd in de Revue universelle des droits de l'homme (RUDH), Éditions N.P. Engel. De toespraken van de dag zijn reeds beschikbaar op de Curiasite.

9 De president van het Gerecht voor ambtenarenzaken heeft dit jaar vier beschikkingen in kort geding gegeven (beschikking van 23 februari 2010, *Papathanasiou/BHIM*, F-99/09 R; beschikking van 14 juli 2010, *Bermejo Garde/EESC*, F-41/10 R; beschikking van 10 september 2010, *Esders/Commissie*, F-62/10 R, en beschikking van 15 december 2010, *Bömcke/EIB*, F-95/10 R en F-105/10 R). In deze vier zaken zijn de verzoeken om voorlopige maatregelen afgewezen.

10 De van een sterretje voorziene arresten zijn vertaald in alle officiële talen van de Europese Unie, met uitzondering van het Iers.

onder voorbehoud van excepties van onwettigheid (die een intrinsiek juridische aard hebben en voor niet-juristen niet gemakkelijk herkenbaar zijn) en van middelen van openbare orde, sprake van wijziging van de grond van het geding en, dientengevolge, van niet-ontvankelijkheid wegens niet-inachtneming van de regel van overeenstemming, indien de verzoeker, die in zijn klacht alleen bezwaren heeft geuit tegen de formele geldigheid van het voor hem bezwarend besluit, in het verzoekschrift middelen ten gronde aanvoert of in het omgekeerde geval wanneer de verzoeker, na in zijn klacht uitsluitend de wettigheid ten gronde van het voor hem bezwarend besluit te hebben betwist, een verzoekschrift indient dat middelen betreffende de formele geldigheid ervan bevat.

In het arrest van 23 november 2010, *Bartha/Commissie* (F-50/08*), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken voor het eerst een middel waarvan werd gezegd dat het op grond van het voormelde arrest *Mandt/Parlement*, ontvankelijk was, gegrond verklaard.

2. Begrip bezwarend besluit

In het arrest van 13 januari 2010, *A en G/Commissie* (gevoegde zaken F-124/05 en F-96/06*), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken na het arrest van het Gerecht van eerste aanleg van 15 oktober 2008, *Mote/Parlement*, T-345/05, dat de opheffing van de immuniteit van jurisdictie van een lid van het Europees Parlement betrof, geoordeeld dat het besluit tot opheffing van de immuniteit van jurisdictie van een ambtenaar, voor laatstgenoemde een bezwarend besluit vormt. In casu kon de verzoeker zich in het kader van het door hem ingestelde beroep tot schadevergoeding echter niet beroepen op de onwettigheid van het besluit tot opheffing van zijn immuniteit van jurisdictie, aangezien hij dat besluit niet had betwist binnen de in de artikelen 90 en 91 van het Statuut voorgeschreven termijnen.

Bij arrest van 23 november 2010, *Gheysens/Raad* (F-8/10*), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken geoordeeld dat een besluit houdende weigering om een overeenkomst voor bepaalde tijd te verlengen een bezwarend besluit is dat overeenkomstig artikel 25 van het Statuut moet worden gemotiveerd, indien het ten opzichte van de betrokken overeenkomst een afzonderlijk besluit is, hetgeen met name het geval is wanneer het is gebaseerd op nieuwe elementen of wanneer het een standpunt van de administratie inhoudt, dat op verzoek van de betrokken functionaris tot stand is gekomen en dat betrekking heeft op de in de overeenkomst opgenomen mogelijkheid om deze te verlengen.

3. Procesbelang

In het arrest van 5 mei 2010, *Bouillez e.a./Raad* (F-53/08*), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken bevestigd dat ambtenaren die tot een bepaalde rang kunnen worden bevorderd, in beginsel niet alleen een persoonlijk belang hebben bij de betwisting van de besluiten om hen niet te bevorderen, maar eveneens bij dat van de besluiten om andere ambtenaren tot die rang te bevorderen.

4. Termijnen

In het arrest van 30 september 2010, *Lebedef en Jones/Commissie* (F-29/09*), waarin het ging om de wettigheid van de in artikel 3, lid 5, eerste alinea, van bijlage XI bij het Statuut opgenomen bepaling dat niet alleen in België (referentieland voor de bepaling van de kosten van levensonderhoud), maar ook in Luxemburg geen aanpassingscoëfficiënt van toepassing is, heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken allereerst herinnerd aan de rechtspraak dat een ambtenaar die heeft verzuimd om binnen de klacht- en beroepstermijn op te komen tegen de salarisafrekening

waarbij voor het eerst uitvoering wordt gegeven aan een algemene handeling tot vaststelling van geldelijke rechten, na het verstrijken van die termijnen niet met succes kan opkomen tegen latere afrekeningen, op grond dat die even onwettig zouden zijn als de eerste afrekening. In casu heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken evenwel vastgesteld dat de verzoekers hoofdzakelijk kritiek hadden op de voortdurende toepassing door de Commissie van artikel 3, lid 5, eerste alinea, van bijlage XI bij het Statuut, zonder te onderzoeken of er eventueel sprake was van een verstoring van de koopkracht tussen Brussel en Luxemburg, terwijl zij zich beriepen op nieuwe economische omstandigheden die, met name gelet op het beginsel van gelijke behandeling, niet langer de toepassing van die bepaling rechtvaardigden. Voorts heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken herinnerd aan de problemen van procedurele aard die een justitiabele zou ondervinden die op grond van artikel 265 VWEU een beroep wegens nalaten tegen een instelling wil instellen, met het oog op de intrekking van een bepaling van een door de wetgever van de Unie vastgestelde verordening. In deze omstandigheden heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken geoordeeld dat wanneer een ambtenaar op grond van bovenvermelde rechtspraak de mogelijkheid werd ontnomen om op te komen tegen zijn salarisafrekening wegens een wijziging van feitelijke omstandigheden, zoals gewijzigde economische omstandigheden, door het opwerpen van een exceptie van onwettigheid van een statutaire bepaling die, ook al leek zij op het moment van vaststelling geldig, volgens de betrokken ambtenaar ongeldig is geworden door die wijziging van omstandigheden, dit tot gevolg zou hebben dat het praktisch onmogelijk wordt om een beroep in te stellen teneinde de eerbiediging te verzekeren van het algemene beginsel van gelijke behandeling zoals dit door het recht van de Unie wordt erkend, hetgeen een onevenredige schending zou opleveren van het recht op een doeltreffende rechterlijke bescherming.

In de beschikking van 16 december 2010, *AG/Parlement* (F-25/10), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken met betrekking tot de kennisgeving van een besluit bij aangetekende brief geoordeeld dat wanneer de adressaat van een aangetekende brief die op het moment van de postbezorging niet thuis is, niets onderneemt of de brief niet afhaalt binnen de termijn gedurende welke deze normaliter door de postdienst wordt bewaard, ervan moet worden uitgegaan dat het betrokken besluit op de datum van afloop van die termijn naar behoren ter kennis van de adressaat is gebracht. Aanvaarding dat de regelmatige kennisgeving van een besluit bij aangetekende brief wordt verhinderd door een dergelijke houding van de adressaat, zou immers betekenen dat de door deze wijze van kennisgeving geboden waarborgen aanzienlijk worden afgezwakt, ofschoon het om een bijzonder zekere en objectieve wijze van kennisgeving van administratieve handelingen gaat. Voorts zou de adressaat over een zekere speelruimte beschikken bij de bepaling van het begin van de beroepstermijn, terwijl die termijn niet ter beschikking van de partijen kan staan, maar moet voldoen aan de vereisten van rechtszekerheid en een goede rechtsbedeling. Het vermoeden dat de adressaat bij het verstrijken van de termijn gedurende welke de aangetekende brief normaliter door de postdienst wordt bewaard, kennis heeft gekregen van het besluit, is echter niet absoluut. De toepassing ervan hangt immers af van het door de administratie te leveren bewijs van de regelmatigheid van de kennisgeving bij aangetekende brief, met name door de afgifte van een bericht op het laatste door de adressaat aangegeven adres. Bovendien is dit vermoeden niet onweerlegbaar. De adressaat kan met name proberen aan te tonen dat hij, onder meer wegens ziekte of door een van zijn wil onafhankelijk geval van overmacht, verhinderd was om naar behoren kennis te nemen van dat bericht.

Vertrouwelijke stukken

In de zaak die heeft geleid tot het arrest van 15 april 2010, *Matos Martins/Commissie* (F-2/07), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken, na te hebben vastgesteld dat bepaalde stukken waarvan de verzoeker door middel van een maatregel tot organisatie van de procesgang overlegging had gevraagd, ten aanzien van hem een vertrouwelijk karakter hadden, de toegang tot die stukken

beperkt tot de advocaat van de betrokkene, met uitsluiting van de verzoeker in persoon, waarbij die raadpleging moest plaatsvinden in de ruimten van de griffie en het niet was toegestaan om kopieën van die stukken te maken.

Bij twee beschikkingen van 17 maart 2010 en 20 mei 2010 in de zaak *Missir Mamachi di Lusignano/Commissie* (F-50/09)[11], heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken de verwerende partij gelast om bepaalde stukken, die waren geclassificeerd als „restreint EU", over te leggen, waarbij het de zekerheidsmaatregelen aangaf die voor de toegang tot die stukken dienden te gelden en met name beklemtoonde dat noch de verzoeker noch zijn advocaat die stukken mocht raadplegen. Het heeft met name gepreciseerd dat, indien het de beslechting van het geding op die stukken wilde baseren, het bij zichzelf te rade diende te gaan over de toepassingswijze, in het onderhavige geval, van het beginsel van de procedure op tegenspraak en van de bepalingen van artikel 44, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering, daar dit beginsel en die bepalingen kunnen inhouden dat de verzoeker althans ten dele toegang tot die stukken krijgt[12].

Ambtshalve aanvoeren van een middel

Bij elf arresten van 29 juni 2010[13] heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken eraan herinnerd dat de eerbiediging van de rechten van de verdediging een wezenlijk vormvoorschrift vormt, waarvan de schending ambtshalve kan worden aangevoerd, en heeft het besluiten van de Europese Politiedienst (Europol) houdende weigering om de verzoekers een overeenkomst voor onbepaalde tijd te geven, wegens schending van dat beginsel nietig verklaard.

II. Ten gronde

Algemene beginselen

1. Niet-contractuele aansprakelijkheid van de instellingen

In het arrest *Nanopoulos/Commissie* (arrest van 11 mei 2010, F-30/08*, waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht van de Europese Unie), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken in herinnering gebracht dat voor de niet-contractuele aansprakelijkheid van de instellingen op grond van artikel 236 EG (thans, na wijziging bij het Verdrag van Lissabon, artikel 270 VWEU) de onrechtmatigheid van een bezwarende handeling (dan wel van een gedraging die geen besluit vormt) volstaat, zonder dat daarbij behoeft te worden nagegaan of er sprake is van een voldoende gekwalificeerde schending van een rechtsregel die ertoe strekt aan particulieren rechten toe te kennen. Het heeft daarbij gepreciseerd dat deze rechtspraak niet uitsluit dat de rechter de omvang van de beoordelingsmarge van de administratie op het betrokken gebied beoordeelt. Dit is juist een essentieel criterium bij het onderzoek of het gewraakte besluit of de gewraakte gedraging rechtmatig is, aangezien de door de rechter verrichte rechtmatigheidstoetsing en de intensiteit daarvan afhangen van de meer of minder ruime beoordelingsmarge waarover de administratie ingevolge het toepasselijke recht en de door haar in acht te nemen vereisten van goed functioneren beschikt.

[11] De eindbeslissing in deze zaak is nog niet gegeven.

[12] Beschikking van 17 maart 2010, reeds aangehaald.

[13] Arresten gewezen in de zaken F-27/09, F-28/09, F-34/09, F-35/09, F-36/09, F-37/09, F-38/09, F-39/09, F-41/09, F-42/09, F-44/09.

In het arrest van 9 maart 2010, *N/Parlement* (F-26/09), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken er eerst aan herinnerd dat de nietigverklaring van een door een ambtenaar betwiste handeling op zich een passend en in beginsel toereikend herstel vormt van de immateriële schade die hij kan hebben geleden. Vervolgens heeft het aangegeven in welke gevallen de rechter van de Unie bepaalde uitzonderingen op die regel heeft toegestaan. Zo heeft het gepreciseerd dat de nietigverklaring van de onwettige handeling van de administratie ten eerste geen volledig herstel van de geleden immateriële schade kan bieden indien die handeling een expliciet negatieve beoordeling van de capaciteiten van de verzoeker inhoudt die voor hem nadelig kan zijn, ten tweede, wanneer de onwettigheid bijzonder ernstig is en, ten derde, wanneer de nietigverklaring van een handeling geen enkele nuttige werking heeft.

2. Fundamentele rechten en algemene beginselen van het ambtenarenrecht

a) Fundamenteel recht op onschendbaarheid van de privéwoning

In het arrest van 9 juni 2010, *Marcuccio/Commissie* (F-56/09), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken eraan herinnerd dat in de rechtsorde van de Unie het fundamentele recht op onschendbaarheid van de privéwoning van natuurlijke personen geldt, als algemeen beginsel dat de rechtsordes van de lidstaten gemeen hebben, en dat het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: „EVRM"), waarnaar artikel 6, lid 2, VEU verwijst, in artikel 8, lid 1, bepaalt dat „eenieder recht [heeft] op respect voor zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie". In casu heeft het vastgesteld dat de administratie, die zich zonder inachtneming van enige formaliteit toegang had verschaft tot de dienstwoning van de verzoeker, inbreuk had gemaakt op het recht van de betrokkene op eerbiediging van zijn goederen, zijn woning en zijn privéleven, en dat een dergelijke dienstfout tot aansprakelijkstelling van de verwerende partij kan leiden.

b) Vermoeden van onschuld

In de zaak die tot het arrest van 23 november 2010, *Wenig/Commissie* (F-75/09), heeft geleid was voor het Gerecht voor ambtenarenzaken een middel aangevoerd waarmee de verzoeker betoogde dat de Commissie, door zijn verzoeken om bijstand niet in te willigen, het beginsel van het vermoeden van onschuld had geschonden, aangezien die weigering impliciet inhield dat hij zich volgens de Commissie daadwerkelijk schuldig had gemaakt aan bepaalde in een krantenartikel genoemde feiten. Het Gerecht voor ambtenarenzaken heeft er eerst aan herinnerd dat het in artikel 6, lid 2, EVRM geformuleerde vermoeden van onschuld niet slechts een procedurele waarborg in strafzaken is, maar dat het een ruimer toepassingsbereik heeft en inhoudt dat geen enkele vertegenwoordiger van de staat iemand schuldig mag verklaren aan een overtreding zolang diens schuld niet in rechte is komen vast te staan. Vervolgens heeft het geoordeeld dat de Commissie in casu geen enkele verklaring had afgelegd waaruit het vermoeden kon worden afgeleid dat verzoeker haars inziens een strafbaar feit had begaan of had kunnen begaan, zodat de betrokkene niet kon stellen dat de Commissie het beginsel van het vermoeden van onschuld had geschonden, alleen omdat zij had geweigerd hem bijstand te verlenen.

c) Zorgplicht

In het arrest van 28 oktober 2010, *U/Parlement* (F-92/09*), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken gepreciseerd dat wanneer er twijfel bestaat over de medische oorzaak van de problemen die een ambtenaar bij de vervulling van de hem opgedragen taken ondervindt, de administratie op grond van de zorgplicht al het nodige moet doen om die twijfel weg te nemen alvorens een besluit te nemen om die ambtenaar te ontslaan. Bovendien zijn de verplichtingen die de zorgplicht voor de

administratie meebrengt aanzienlijk groter in de bijzondere situatie van een ambtenaar aan wiens geestelijke gezondheid en, bijgevolg, aan wiens vermogen om zijn eigen belangen op passende wijze te verdedigen, wordt getwijfeld.

3. Toepassing van het internationale privaatrecht door een instelling van de Unie

In het reeds aangehaalde arrest *Mandt/Parlement* heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken met betrekking tot de toepassing door een instelling van een bepaling die naar de burgerlijke staat van personen verwijst, gepreciseerd dat de administratie niet verplicht was om het toepasselijke recht en/of de bevoegde rechtsorde te bepalen door middel van een louter op het internationale privaatrecht gebaseerde redenering, maar als aanknopingspunt kon nemen het bestaan van „zeer nauwe" banden met het geding.

In die zaak maakten twee personen in hun hoedanigheid van overlevende echtgenoot van dezelfde overleden ambtenaar aanspraak op een overlevingspensioen uit hoofde van artikel 79 van het Statuut, een situatie waarin het Parlement had besloten om dat pensioen te verdelen tussen de twee verzoekers. Na het door een van de verzoekers ingestelde beroep niet-ontvankelijk te hebben verklaard (beschikking van 23 mei 2008, *Braun-Neumann/Parlement*, F-79/07), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken het door de andere verzoeker ingestelde beroep verworpen, met name door afwijzing zowel van het middel dat de eerstgenoemde verzoeker niet de hoedanigheid van overlevende echtgenoot had (het Gerecht voor ambtenarenzaken merkte in dit verband op dat die persoon door het recht en de rechtsorde van een land dat zeer nauwe banden had met die persoon én met het geding in zijn geheel, als overlevende echtgenoot werd beschouwd) alsook van het middel dat in geval van twee overlevende echtgenoten, elk van hen recht had op een volledig overlevingspensioen. Het Gerecht voor ambtenarenzaken heeft derhalve geoordeeld dat het Parlement, gelet op een leemte in de wet, niet van een verkeerde rechtsopvatting was uitgegaan door voor bovengenoemde oplossing te kiezen.

Rechten en verplichtingen van de ambtenaar

1. Bijstandsplicht

In het reeds aangehaalde arrest *Wenig/Commissie* is geoordeeld dat de administratie niet verplicht is om in het kader van een strafprocedure bijstand te verlenen aan een ambtenaar die ervan wordt verdacht dat hij, gelet op precieze en relevante gegevens, ernstig is tekortgeschoten in zijn ambtelijke verplichtingen en tegen wie uit dien hoofde een tuchtprocedure kan worden ingeleid, zelfs al was een en ander het gevolg van onregelmatige handelingen van derden.

2. Toegang van een ambtenaar tot op hem betrekking hebbende stukken

In het reeds aangehaalde arrest *A en G/Commissie* heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken de samenhang gepreciseerd tussen de bepalingen van artikel 26 van het Statuut, betreffende het recht op toegang van een ambtenaar tot zijn persoonsdossier, de bepalingen betreffende de toegang van een ambtenaar tot op hem betrekking hebbende medische stukken, zoals opgenomen in de gemeenschappelijke regeling voor de verzekering van ambtenaren tegen ongevallen en beroepsziekten, en de bepalingen van verordening (EG) nr. 1049/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2001 inzake de toegang van het publiek tot documenten van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB L 145, blz. 43).

Loopbaan van de ambtenaar

1. Vergelijkend onderzoek

In het arrest van 15 juni 2010, *Pachtitis/Commissie* (F-35/08*, waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht van de Europese Unie), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken het besluit van het Europees Bureau voor personeelsselectie (EPSO) om verzoeker niet op te nemen op de lijst van kandidaten die de meeste punten voor de toelatingstoetsen van een algemeen vergelijkend onderzoek hadden behaald, nietig verklaard, omdat het EPSO niet bevoegd was om een dergelijk besluit te nemen. Het Gerecht voor ambtenarenzaken heeft namelijk geoordeeld dat bij gebreke van een statutaire wijziging die de tot dan toe aan de jury van een vergelijkend onderzoek toekomende taken uitdrukkelijk aan het EPSO toewijst, het EPSO niet bevoegd is om die taken uit te oefenen, en met name taken die, wanneer het om de aanwerving van ambtenaren gaat, betrekking hebben op de vaststelling van de inhoud van de examens en de correctie daarvan, daaronder begrepen examens die de vorm van meerkeuzetoetsen hebben, zelfs al worden die toetsen voorgesteld als toetsen voor de „toelating" van kandidaten tot het schriftelijke en mondelinge examen van het vergelijkend onderzoek.

In het reeds aangehaalde arrest *Bartha/Commissie* heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken een aantal preciseringen aangebracht met betrekking tot de bepalingen van artikel 3, vijfde alinea, van bijlage III bij het Statuut, volgens welke een jury bestaande uit vier leden ten minste twee leden van elk geslacht moet omvatten. Het heeft met name gepreciseerd dat deze regel moet worden gecontroleerd bij de samenstelling van de jury, zoals deze volgt uit de lijst die wordt bekendgemaakt door de instelling of instellingen die het vergelijkend onderzoek organiseren, en dat alleen rekening moet worden gehouden met de vaste juryleden.

2. Bevorderingsprocedures

In het reeds aangehaalde arrest *Bouillez e.a./Raad* is gepreciseerd dat uit de bepalingen van artikel 45, lid 1, van het Statuut volgt dat het niveau van de verantwoordelijkheden die de voor bevordering in aanmerking komende ambtenaren hebben gedragen, één van de drie relevante elementen vormt waarmee bij de vergelijking van de verdiensten van die ambtenaren rekening moet houden. De uitdrukking „zo nodig" in artikel 45, lid 1, derde volzin, van het Statuut betekent slechts dat functionarissen van eenzelfde rang in beginsel weliswaar worden geacht om werkzaamheden met gelijkwaardige verantwoordelijkheden uit te oefenen, doch dat deze omstandigheid, wanneer dit niet concreet het geval is, in aanmerking moet worden genomen bij de bevorderingsprocedure.

Het Gerecht voor ambtenarenzaken, dat het middel ontleent aan schending van artikel 45, lid 1, van het Statuut in casu gegrond heeft geacht, heeft er eerst aan herinnerd dat de rechter van de Unie heeft erkend dat wanneer het nietig te verklaren besluit voordeel brengt aan een derde, hetgeen het geval is met de plaatsing op een reservelijst, een bevorderingsbesluit of een besluit tot benoeming in een te vervullen ambt, de rechter eerst moet nagaan of de nietigverklaring niet een te excessieve sanctie voor de begane onregelmatigheid zou zijn. Vervolgens heeft het opgemerkt dat de rechter van de Unie op het gebied van de bevordering van geval tot geval te werk gaat. In de eerste plaats houdt hij rekening met de aard van de begane onregelmatigheid, in de tweede plaats maakt hij een belangenafweging. Bij die belangenafweging houdt de rechter allereerst rekening met het belang van de verzoekers om in overeenstemming met de wet volledig in hun rechten te worden hersteld, vervolgens met de belangen van de ten onrechte bevorderde ambtenaren en ten slotte met het belang van de dienst.

In het arrest van 15 december, *Almeida Campos e.a./Raad* (F-14/09), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken geoordeeld dat het tot aanstelling bevoegd gezag (hierna: „TABG") de verdiensten van ambtenaren van dezelfde rang niet afzonderlijk mocht onderzoeken naargelang zij onder het oude Statuut deel uitmaakten van de categorie A dan wel van de groep voor de talendienst LA, aangezien de wetgever heeft besloten dat zij onder het nieuwe Statuut beide onder de functiegroep van administrateurs vallen.

Arbeidsvoorwaarden van de ambtenaar

In het arrest van 30 november 2010, *Taillard/Parlement* (F-97/09), is gepreciseerd dat aangezien ziektes zich kunnen ontwikkelen, er niet kan worden gesteld dat de uitkomst van een arbitrage waarbij is geconcludeerd dat een ambtenaar arbeidsgeschikt was, geldig blijft wanneer die ambtenaar daarna een nieuw medisch attest overlegt. Met betrekking tot het gevaar van omzeiling van de procedures inzake de medische controles door de overlegging van opeenvolgende medische attesten betreffende eenzelfde ziekte, heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken geoordeeld dat de betrokken instelling, wanneer dit nodig blijkt en met name wanneer er aanwijzingen van misbruik door de verzoeker bestaan, gebruik kan maken van de relevante tuchtprocedures.

Financiële regeling en sociale voordelen van de ambtenaar

1. Bezoldiging

In het arrest van 14 oktober 2010, *W/Commissie* (F-86/09*), was bij het Gerecht voor ambtenarenzaken beroep ingesteld tot nietigverklaring van een besluit van de Commissie houdende weigering om een functionaris de kostwinnerstoelage toe te kennen, op grond dat het door die functionaris en zijn niet-gehuwde partner van hetzelfde geslacht gevormde paar niet voldeed aan de voorwaarde van artikel 1, lid 2, sub c-iv, van bijlage VII bij het Statuut, aangezien het paar in België toegang had tot het burgerlijk huwelijk. Verzoeker, die zowel de Belgische als de Marokkaanse nationaliteit had, wierp de administratie echter tegen dat dit huwelijk, gelet op zijn Marokkaanse nationaliteit, onmogelijk was, aangezien hij door het sluiten van een huwelijk met een persoon van hetzelfde geslacht het risico liep om in Marokko strafrechtelijk te worden vervolgd op basis van artikel 489 van het Marokkaanse wetboek van strafrecht, waarin homoseksualiteit strafbaar wordt gesteld. Het Gerecht voor ambtenarenzaken baseerde zich op de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens en oordeelde dat de statutaire regels waarbij het recht op de kostwinnerstoelage wordt uitgebreid tot ambtenaren die een geregistreerd partnerschap buiten het huwelijk hebben gesloten, aldus moeten worden uitgelegd dat kan worden gewaarborgd dat dit recht niet een theoretisch recht blijft, maar dat het concreet en doeltreffend is. In casu heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken vastgesteld dat een nationale bepaling als artikel 489 van het Marokkaanse wetboek van strafrecht, dat homoseksuele handelingen strafbaar stelt zonder zelfs maar onderscheid te maken naargelang de plaats waar die handelingen plaatsvinden, het gevaar oplevert dat de toegang tot het huwelijk en daarmee het recht op de kostwinnerstoelage theoretisch wordt. Het heeft derhalve het besluit van de verwerende partij houdende weigering om verzoeker die toelage te betalen, nietig verklaard.

2. Sociale zekerheid

In het arrest van 1 juli 2010, *Füller-Tomlinson/Parlement* (F-97/08, waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht van de Europese Unie), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken een exceptie afgewezen waarbij verzoekster zich beriep op de onwettigheid van de Europese schaal voor de beoordeling van aantastingen van de fysieke en psychische integriteit, die integrerend

deel uitmaakt van de op 1 januari 2006 in werking getreden gemeenschappelijke regeling voor de verzekering van ambtenaren tegen ongevallen en beroepsziekten.

In het arrest van 14 september 2010, *AE/Commissie* (F-79/09), waarin beroep wegens aansprakelijkheid was ingesteld op grond van de onredelijk lange duur van de procedure inzake de vaststelling van een beroepsziekte, heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken eraan herinnerd dat de Commissie, als instelling, ervoor verantwoordelijk is om de leden van de medische commissies eraan te herinneren dat zij verplicht zijn om met de nodige spoed te werk te gaan.

In het arrest van 23 november 2010, *Marcuccio/Commissie* (F-65/09), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken een exceptie van onwettigheid van de criteria voor de definitie van een ernstige ziekte in de zin van artikel 72 van het Statuut afgewezen, namelijk een ongunstige levensverwachting, een chronische ontwikkeling, de noodzaak van ingrijpende diagnostische of therapeutische maatregelen en het bestaan of het gevaar van een ernstige handicap. In dit arrest is eveneens gepreciseerd dat het begrip „geestesziekte" in de zin van artikel 72 van het Statuut alleen betrekking kan hebben op ziektes met, objectief gezien, een bepaalde ernst, en niet op elke psychologische en psychiatrische stoornis, hoe ernstig die ook is.

In het arrest van 1 december 2010, *Gagalis/Raad* (F-89/09), is gepreciseerd dat zowel artikel 73, lid 3, van het Statuut alsook artikel 9, lid 1, derde alinea, van de ongevallenregeling aldus moeten worden uitgelegd dat zij uitsluitend voorzien in een aanvullende vergoeding van kosten die zijn gemaakt voor door artikel 72 van het Statuut gedekte prestaties, na vergoeding van het deel van de kosten dat onder de ziektekostenregeling valt. De ongevallenregeling vormt een aanvulling en voorziet dus niet in een vergoeding van kosten die zijn gemaakt voor prestaties die niet onder de ziektekostenregeling vallen, met uitzondering van die voorzien in artikel 9, lid 2, en waarvoor de ziektekostenregeling dus geen vergoeding heeft betaald.

Tuchtregeling

In het reeds aangehaalde arrest *A en G/Commissie* is gepreciseerd dat het feit dat de tuchtprocedure is afgesloten zonder dat aan de betrokken ambtenaar een tuchtmaatregel is opgelegd, de Europese rechter niet kan beletten de rechtmatigheid te toetsen van het besluit inzake de inleiding van een tuchtprocedure tegen de betrokken persoon. Teneinde de rechten van de betrokken ambtenaar te beschermen, moet het TABG niet alleen bij bewezen misbruik van bevoegdheid, maar ook bij het ontbreken van voldoende nauwkeurige en ter zake dienende gegevens waaruit blijkt dat de betrokkene een tuchtrechtelijke fout heeft gemaakt, worden geacht zijn bevoegdheden op onrechtmatige wijze te hebben uitgeoefend. Overigens is in dit arrest ook het beginsel bevestigd dat een tuchtprocedure binnen een redelijke termijn moet worden afgesloten. De verplichting van het bevoegde gezag om met de nodige spoed te werk te gaan geldt zowel voor de inleiding alsook voor de afwikkeling van de tuchtprocedure.

Regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Europese Unie

1. Ontslag van een functionaris met een overeenkomst voor onbepaalde tijd

In de arresten van 9 december 2010, *Schuerings/ETF* (F-87/08) en *Vandeuren/ETF* (F-88/08), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken er eerst aan herinnerd dat het in strijd zou zijn met de stabiliteit waardoor overeenkomsten voor onbepaalde tijd worden gekenmerkt alsmede met de essentie van dit soort overeenkomsten om een wetgever de mogelijkheid te geven, een arbeidsverhouding voor onbepaalde tijd zonder geldige reden te beëindigen. Vervolgens heeft het geoordeeld dat een verkleining van het werkterrein van een agentschap een geldige reden

voor ontslag kan vormen, op voorwaarde echter dat het agentschap niet over een andere post beschikt waarin de betrokken functionaris kan worden tewerkgesteld. Bij het onderzoek of een functionaris in een andere, bestaande of te creëren, post kan worden tewerkgesteld, moet de administratie het dienstbelang, op grond waarvan de persoon moet worden aangeworven die het meest geschikt is voor de post, afwegen tegen dat van de functionaris die zal worden ontslagen. Hierbij moet zij in het kader van haar beoordelingsvrijheid rekening houden met verschillende criteria, waaronder de vereisten van de post ten opzichte van de kwalificaties en de mogelijkheden van de functionaris, de omstandigheid dat de arbeidsovereenkomst van de betrokkene al dan niet preciseert dat hij voor een bepaalde post is aangeworven, zijn beoordelingsrapporten alsmede zijn leeftijd, diensttijd en het aantal jaren dat hij nog bijdragen moet betalen alvorens aanspraak te kunnen maken op zijn pensioen.

2. Ontslag van een functionaris aan het einde van zijn proeftijd

In het arrest van 24 februari 2010, *Menghi/ENISA* (F-2/09), heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken naar aanleiding van het ontslag van een tijdelijk functionaris aan het einde van zijn proeftijd enkele preciseringen gegeven voor ontslagbesluiten. Het heeft om te beginnen aangegeven dat het feit dat is aangetoond dat een functionaris slachtoffer is geweest van psychisch geweld, niet betekent dat elk voor die functionaris bezwarend besluit dat in die context van geweld is gegeven, onwettig is. Er moet eveneens een verband bestaan tussen het betrokken geweld en de gronden van het bestreden besluit. Voorts heeft het verklaard dat met betrekking tot een ontslagbesluit niet met succes een beroep kan worden gedaan op schending van de bepalingen van artikel 24 van het Statuut betreffende de bijstandsplicht. Alleen administratieve besluiten met een inhoud die verband houdt met de bijstandplicht, dat wil zeggen besluiten tot afwijzing van een verzoek om bijstand of, in bepaalde uitzonderlijke gevallen, het verzuim om een functionaris uit eigen beweging bijstand te verlenen, kunnen in strijd zijn met die verplichting. Het voorwerp van een ontslagbesluit valt echter niet binnen de werkingssfeer van artikel 24 van het Statuut en houdt derhalve geen verband met de in dat artikel voorziene bijstandplicht. Ten slotte heeft het geoordeeld dat de bepalingen van artikel 22 bis, lid 3, van het Statuut, volgens welke de ambtenaar die informatie heeft ontvangen over feiten die het bestaan doen vermoeden van mogelijke onwettige activiteiten dan wel van een gedraging die een aanwijzing kan vormen voor ernstig plichtsverzuim door ambtenaren van de Unie, „van de kant van de instelling geen nadelige gevolgen [mag] ondervinden, op voorwaarde dat hij redelijk en te goeder trouw heeft gehandeld", de ambtenaar die op grond van artikel 22 bis, lid 1, van het Statuut informatie heeft verstrekt over feiten die doen vermoeden dat er sprake is van een onwettige activiteit geen bescherming bieden tegen elk voor hem bezwarend besluit, maar uitsluitend tegen besluiten die wegens die informatie zijn vastgesteld.

B — Samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken

(protocollaire rangorde op 31 december 2010)

Van links naar rechts:

S. Van Raepenbusch en H. Kreppel, rechters; H. Tagaras, kamerpresident; P. Mahoney, president; S. Gervasoni, kamerpresident; I. Boruta en M. I. Rofes i Pujol, rechters; W. Hakenberg, griffier.

1. Leden van het Gerecht voor ambtenarenzaken

(in volgorde van ambtsaanvaarding)

Paul J. Mahoney
geboren in 1946; studie rechten (Master of Arts, universiteit van Oxford, 1967; Master of Laws, University College London, 1969); docent University College London (1967–1973); barrister (Londen, 1972–1974); administrateur, hoofdadministrateur bij het Europees Hof voor de rechten van de mens (1974–1990); gasthoogleraar rechten aan de universiteit van Saskatchewan, Saskatoon, Canada (1988); hoofd van het personeel van de Raad van Europa (1990–1993); afdelingshoofd (1993–1995), adjunct-griffier (1995–2001), griffier van het Europees Hof voor de rechten van de mens (2001–september 2005); president van het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Horstpeter Kreppel
geboren in 1945; universitaire studies te Berlijn, München, Frankfurt am Main (1966–1972); juristisches Staatsexamen (1972); magistraat-stagiair te Frankfurt am Main (1972–1973 en 1974–1975); Europacollege te Brugge (1973–1974); 2. juristisches Staatsexamen (Frankfurt am Main, 1976); ambtenaar bij de Bundesanstalt für Arbeit en advocaat (1976); rechter in het Arbeitsgericht (Land Hessen, 1977–1993); docent aan de Fachhochschule für Sozialarbeit te Frankfurt am Main en de Verwaltungsfachhochschule te Wiesbaden (1979–1990); nationaal expert bij de Juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1993–1996 en 2001–2005); attaché voor sociale zaken bij de ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland te Madrid (1996–2001); rechter in het Arbeitsgericht Frankfurt am Main (februari–september 2005); rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Irena Boruta
geboren in 1950; diploma rechten van de universiteit van Wrocław (1972); doctor in de rechten (Łodz 1982); advocaat bij de balie van de Republiek Polen (sedert 1977); gastvorser (universiteit Paris X, 1987–1988; universiteit van Nantes, 1993–1994); expert bij „Solidarnosc" (1995–2000); hoogleraar arbeidsrecht en Europees sociaal recht aan de universiteit van Łodz (1997–1998 en 2001–2005), geassocieerd hoogleraar aan de handelshogeschool te Warschau (2002), hoogleraar arbeids- en socialezekerheidsrecht aan de Kardinaal Stefan Wyszynski-universiteit te Warschau (2002–2005); viceminister van Arbeid en Sociale Zaken (1998–2001); lid van het comité van onderhandelaars voor de toetreding van de Republiek Polen tot de Europese Unie (1998–2001); vertegenwoordiger van de Poolse regering bij de Internationale Arbeidsorganisatie (1998–2001); auteur van verschillende werken over arbeidsrecht en Europees sociaal recht; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Haris Tagaras

geboren in 1955; licentiaat in de rechten (universiteit van Thessaloniki, 1977); bijzondere licentie Europees recht (Institut d'études européennes van de Université Libre de Bruxelles, 1980); doctor in de rechten (universiteit van Thessaloniki, 1984); jurist-linguïst bij de Raad van de Europese Gemeenschappen (1980–1982); vorser bij het Centrum voor internationaal en Europees economisch recht te Thessaloniki (1982–1984); administrateur bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1986–1990); hoogleraar gemeenschapsrecht, internationaal privaatrecht en mensenrechten aan de Panteion-universiteit te Athene (sedert 1990); extern medewerker voor Europese aangelegenheden bij het ministerie van Justitie en lid van het permanent comité van het Verdrag van Lugano (1991–2004); lid van de nationale mededingingscommissie (1999–2005); lid van de nationale commissie voor telecommunicatie en posterijen (2000–2002); lid van de balie te Thessaloniki, advocaat bij het Hof van cassatie; medeoprichter van de Unie van Europese advocaten (UAE); geassocieerd lid van de Académie internationale de droit comparé; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Sean Van Raepenbusch

geboren in 1956; licentiaat in de rechten (Université Libre de Bruxelles, 1979); bijzondere licentie internationaal recht (Brussel, 1980); doctor in de rechten (1989); hoofd van de juridische dienst van de naamloze vennootschap Zeekanaal en Haveninrichtingen van Brussel (1979–1984); ambtenaar bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen (directoraat-generaal Sociale zaken, 1984–1988); lid van de juridische dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (1988–1994); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1994–2005); docent aan het Centre universitaire de Charleroi (internationaal en Europees sociaal recht, 1989–1991), de Université de Mons-Hainaut (Europees recht, 1991–1997), de université de Liège (Europees ambtenarenrecht, 1989–1991; institutioneel recht van de Europese Unie, 1995–2005; Europees sociaal recht, 2004–2005); talrijke publicaties inzake Europees sociaal recht en grondwettelijk recht van de Europese Unie; rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Stéphane Gervasoni

geboren in 1967; diploma van het Institut d'études politiques de Grenoble (1988) en de École nationale d'administration (1993); lid van de Conseil d'État (rapporteur bij de section du contentieux, 1993–1997, en bij de section sociale, 1996–1997); maître des requêtes (1996–2008); conseiller d'État (sedert 2008); docent aan het Institut d'études politiques te Parijs (1993–1995); commissaire du gouvernement bij de bijzondere cassatiecommissie voor de pensioenen (1994–1996); juridisch adviseur bij het ministerie van Ambtenarenzaken en bij de stad Parijs (1995–1997); secretaris-generaal van de prefectuur van het departement Yonne, viceprefect van het arrondissement Auxerre (1997–1999); secretaris-generaal van de prefectuur van het departement Savoie, viceprefect van het arrondissement Chambéry (1999–2001); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (september 2001–september 2005); lid van de commissie van beroep van de NAVO (2001–2005); rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 6 oktober 2005.

Maria Isabel Rofes i Pujol

geboren in 1956; studie rechtsgeleerdheid (licentiaat in de rechtsgeleerdheid, Universidad de Barcelona, 1981); specialisatie internationale handel (Mexico 1983); studie Europese integratie (Kamer van koophandel van Barcelona 1985) en communautair recht (Escola d'Administació Pública de Catalunya 1986); ambtenaar bij de Generalitat de Catalunya (lid van de juridische dienst van het ministerie van Industrie en Energie, april 1984–augustus 1986); lid van de balie van Barcelona (1985–1987); administrateur, vervolgens hoofdadministrateur bij de afdeling onderzoek en documentatie van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1986–1994); referendaris bij het Hof van Justitie (kabinet van advocaat-generaal Ruiz-Jarabo Colomer, januari 1995–april 2004; kabinet van rechter Lõhmus mei 2004–augustus 2009); docent communautaire rechtspleging, faculteit der rechtsgeleerdheid, Universitat Autònoma de Barcelona (1993–2000); talrijke publicaties en cursussen op het gebied van Europees sociaal recht; lid van de kamer van beroep van het Communautair Bureau voor plantenrassen (2006–2009); rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 7 oktober 2009.

Waltraud Hakenberg

geboren in 1955; rechtenstudie te Regensburg en Genève (1974–1979); 1. juristisches Staatsexamen (1979); postacademische studie gemeenschapsrecht aan het Europacollege te Brugge (1979–1980); magistraat-stagiair te Regensburg (1980–1983); doctor in de rechtsgeleerdheid (1982); 2. juristisches Staatsexamen (1983); advocaat te München en Parijs (1983–1989); ambtenaar bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (1990–2005); referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (kabinet van rechter Jann, 1995–2005); onderwijsopdrachten aan verschillende universiteiten in Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Rusland; buitengewoon hoogleraar aan de universiteit van Saarland (sedert 1999); lid van verschillende juridische comités, verenigingen en jury's; talrijke publicaties inzake het gemeenschapsrecht en de communautaire rechtspleging; griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken sedert 30 november 2005.

2. Wijzigingen in de samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken in 2010

In 2010 heeft er geen wijziging in de samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken plaatsgevonden.

3. Protocollaire rangorde

van 1 januari tot en met 31 december 2010

P. MAHONEY, president van het Gerecht
H. TAGARAS, kamerpresident
S. GERVASONI, kamerpresident
H. KREPPEL, rechter
I. BORUTA, rechter
S. VAN RAEPENBUSCH, rechter
M. I. ROFES i PUJOL, rechter

W. HAKENBERG, griffier

4. Voormalig lid van het Gerecht voor ambtenarenzaken

Kanninen Heikki (2005–2009)

C — Gerechtelijke statistieken van het Gerecht voor ambtenarenzaken

Werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken

1. Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2006–2010)

Aanhangig gemaakte zaken

2. Percentage van het aantal zaken per belangrijkste verwerende instelling (2006–2010)
3. Procestaal (2006–2010)

Afgedane zaken

4. Arresten en beschikkingen — Rechtsprekende formatie (2010)
5. Resultaat (2010)
6. Korte gedingen (2006–2010)
7. Duur van de procedures in maanden (2010)

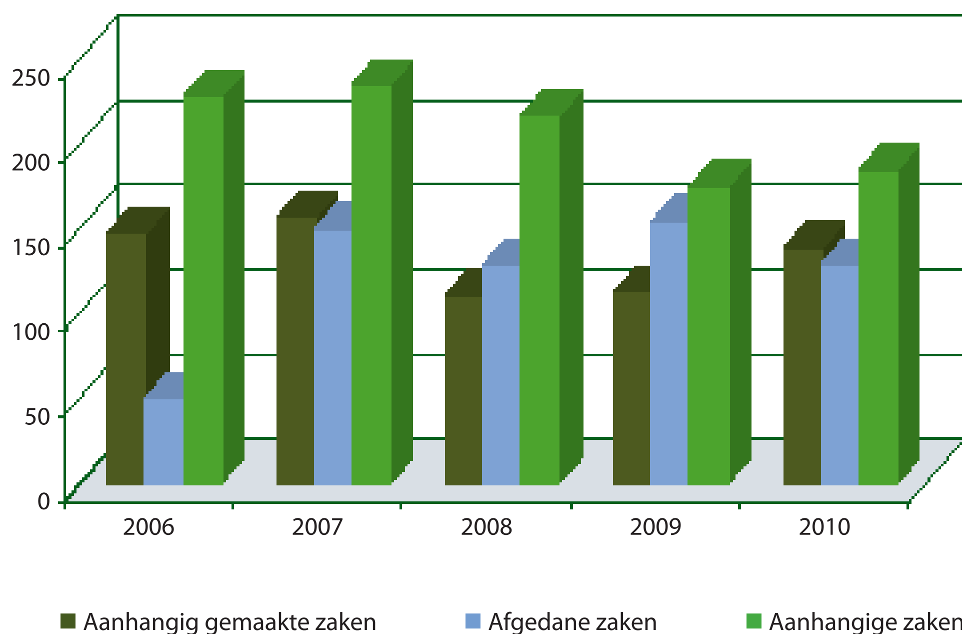
Aanhangige zaken op 31 december

8. Rechtsprekende formatie (2006–2010)
9. Aantal verzoekers (2010)

Diversen

10. Beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht (2006–2010)
11. Resultaat van de hogere voorzieningen bij het Gerecht (2006–2010)

1. *Werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken —* Aanhangig gemaakte, afgedane, aanhangige zaken (2006–2010)

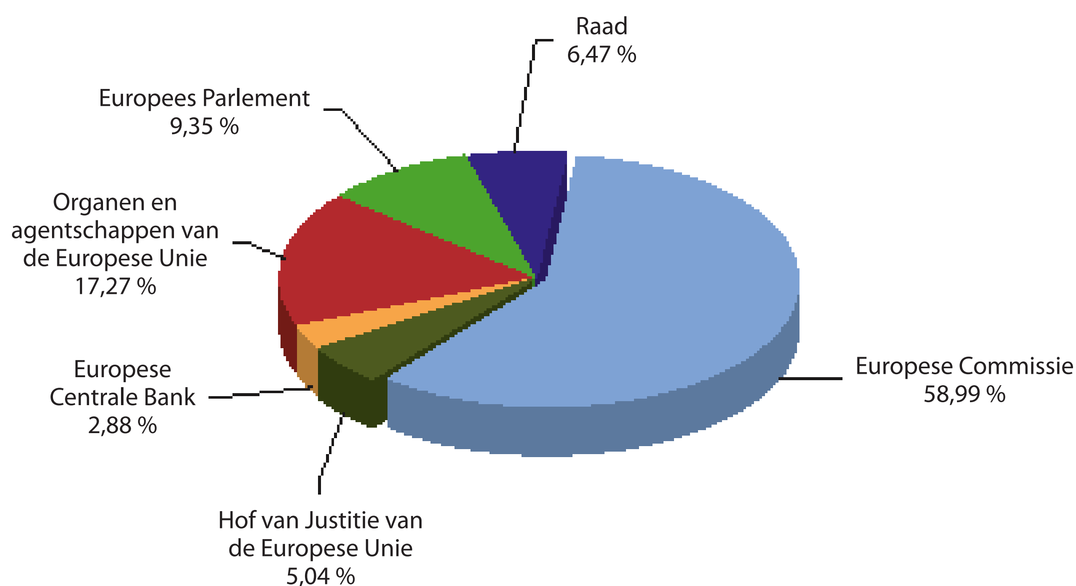

	2006	2007	2008	2009	2010
Aanhangig gemaakte zaken	148	157	111	113	139
Afgedane zaken	50	150	129	155	129
Aanhangige zaken	228	235	217	175	185[1]

De (bruto) cijfers hebben betrekking op het totale aantal zaken, ongeacht of zij wegens verknochtheid zijn gevoegd (één zaaknummer = één zaak).

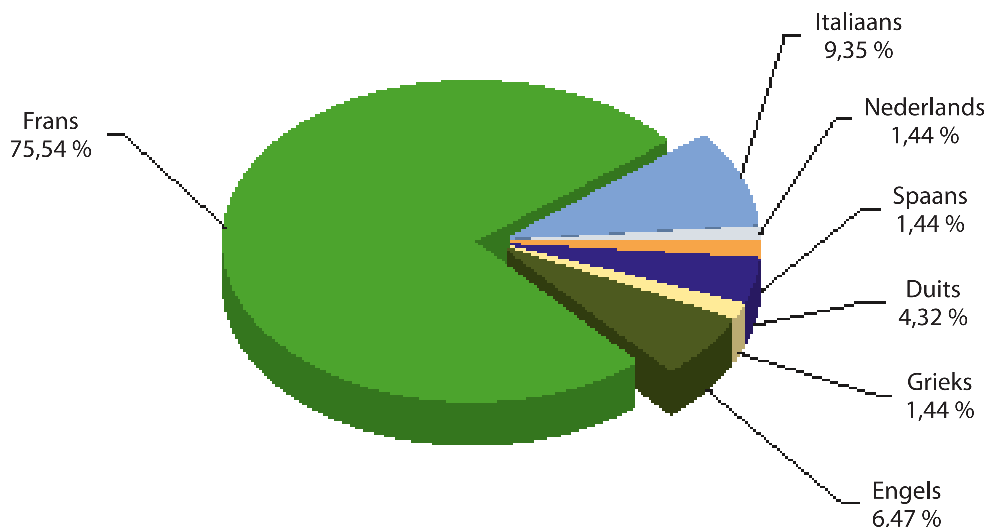
[1] Waarvan 14 zaken waarvan de behandeling is geschorst.

2. *Aanhangig gemaakte zaken* — Percentage per verwerende instelling (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Europees Parlement	7,48 %	15,29 %	14,41 %	8,85 %	9,35 %
Raad	5,44 %	4,46 %	4,50 %	11,50 %	6,47 %
Europese Commissie	72,79 %	63,69 %	54,95 %	47,79 %	58,99 %
Hof van Justitie van de Europese Unie	4,08 %	3,82 %		2,65 %	5,04 %
Europese Centrale Bank		1,27 %	2,70 %	4,42 %	2,88 %
Rekenkamer	2,72 %	2,55 %	5,41 %	0,88 %	
Organen en agentschappen van de Europese Unie	7,48 %	8,92 %	18,02 %	23,89 %	17,27 %
Totaal	**100 %**	**100 %**	**100 %**	**100 %**	**100 %**

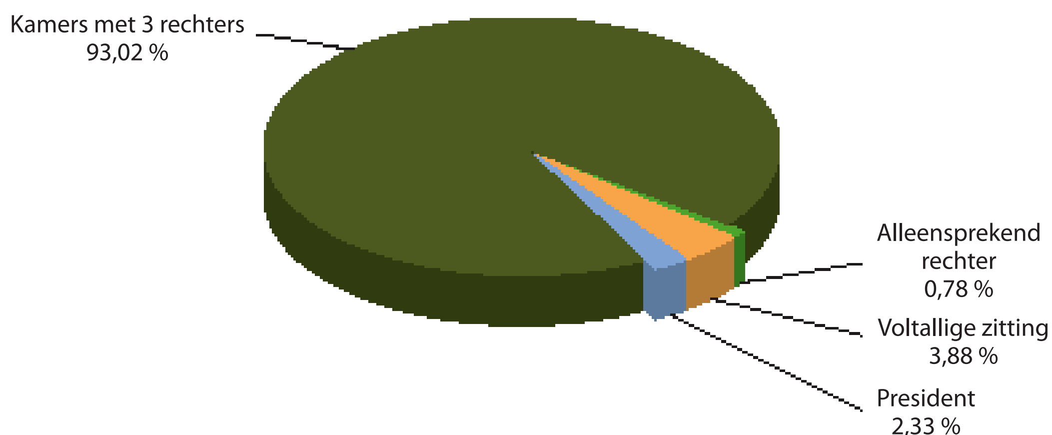
3. *Aanhangig gemaakte zaken* — Procestaal (2006–2010)

Procestaal	2006	2007	2008	2009	2010
Bulgaars		2			
Spaans	1	2	1	1	2
Tsjechisch				1	
Duits	2	17	10	9	6
Grieks	3	2	3	3	2
Engels	8	8	5	8	9
Frans	113	101	73	63	105
Italiaans	10	17	6	13	13
Litouws		2	2		
Hongaars	2	1	1		
Nederlands	7	4	8	15	2
Pools			1		
Portugees			1		
Roemeens		1			
Sloveens	1				
Fins	1				
Totaal	**148**	**157**	**111**	**113**	**139**

De procestaal is de taal waarin het beroep is ingesteld, en weerspiegelt niet de moedertaal of de nationaliteit van de verzoeker.

4. *Afgedane zaken* — Arresten en beschikkingen — Rechtsprekende formatie (2010)

	Arresten	Beschikkingen tot doorhaling ten gevolge van een minnelijke regeling[1]	Andere beschikkingen tot afdoening	Totaal
Voltallige zitting	4	1		**5**
President			3	**3**
Kamers met 3 rechters	84	11	25	**120**
Alleensprekend rechter	1			**1**
Totaal	**89**	**12**	**28**	**129**

[1] In 2010 heeft het Gerecht voor ambtenarenzaken nog 12 vergeefse pogingen gedaan om tot een minnelijke regeling te komen.

5. *Afgedane zaken* — Resultaat (2010)

	Arresten			Beschikkingen				
	Beroep integraal toegewezen	**Beroep ten dele toegewezen**	**Beroep in zijn geheel verworpen, afdoening zonder beslissing**	**Beroep/Vordering [kennelijk] niet-ontvankelijk of ongegrond**	**Minnelijke regelingen na optreden van rechtsprekende formatie**	**Doorhalingen om andere redenen, wegens afdoening zonder beslissing of verwijzing**	**Geheel of ten dele toegewezen beroepen (bijzondere procedures)**	**Totaal**
Tewerkstelling/Nieuwe tewerkstelling		1	1	1				**3**
Vergelijkend onderzoek	3	2	6					**11**
Arbeidsvoorwaarden/Verloven	1	1	1		1			**4**
Beoordeling/Bevordering	1	3	5		3	8		**20**
Pensioenen en invaliditeitsuitkeringen			3		1			**4**
Tuchtprocedures		2						**2**
Aanwerving/Benoeming/ Indeling in rang	2	1	16	1	2	5		**27**
Bezoldiging en vergoedingen	2		3		2			**7**
Opzegging van overeenkomst van personeelslid	11	4	7	2	1			**25**
Sociale zekerheid/Beroepsziekte/ Ongeval		2	4	1	1	1		**9**
Andere		5	2	5	1	2	2	**17**
Totaal	**20**	**21**	**48**	**10**	**12**	**16**	**2**	**129**

6. *Korte gedingen* (2006–2010)

Afgesloten korte gedingen		Uitspraak		
		Geheel of ten dele ontvankelijk	Verwerping	Doorhaling
2006	**2**		2	
2007	**4**		4	
2008	**4**		4	
2009	**1**	1		
2010	**6**		4	2
Totaal	**17**	**1**	**14**	**2**

7. *Afgedane zaken* — Procesduur in maanden (2010)

Arresten		Totale procesduur	Procesduur, exclusief eventuele schorsing
		Gemiddelde procesduur	Gemiddelde procesduur
Bij het Gerecht voor ambtenarenzaken aanhangig gemaakte zaken	81	21,4	19,7
Oorspronkelijk bij het Gerecht aanhangig gemaakte zaken[1]	8	62,4	34,9
Totaal	**89**	**25,1**	**21**

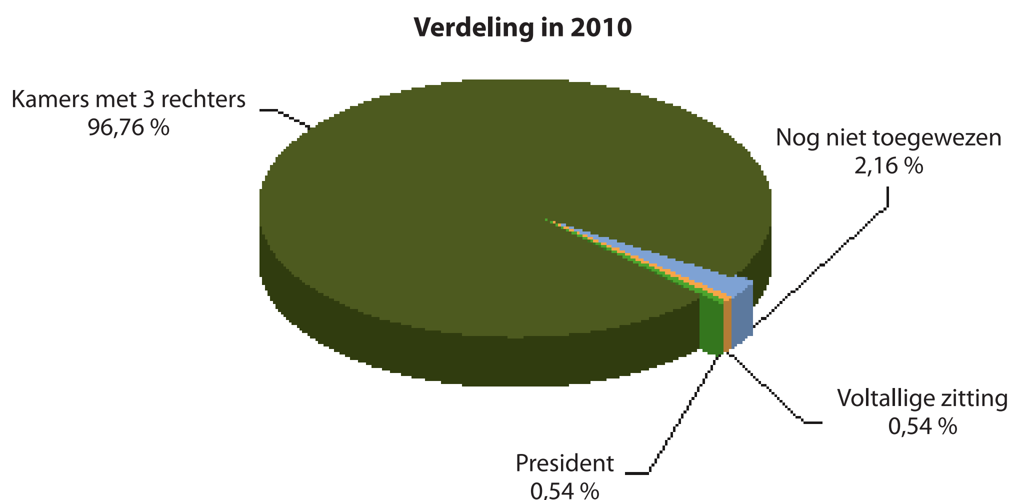
Beschikkingen		Totale procesduur	Procesduur, exclusief eventuele schorsing
		Gemiddelde procesduur	Gemiddelde procesduur
Bij het Gerecht voor ambtenarenzaken aanhangig gemaakte zaken	37	17,1	10,1
Oorspronkelijk bij het Gerecht aanhangig gemaakte zaken[1]	3	66,5	28,9
Totaal	**40**	**20,8**	**11,5**

TOTAAL-GENERAAL	**129**	**23,8**	**18,1**

De procesduur is uitgedrukt in maanden en tiende delen van maanden.

[1] Bij het begin van de werkzaamheden van het Gerecht voor ambtenarenzaken zijn hem 118 zaken zaken overgedragen door het Gerecht.

8. *Op 31 december aanhangige zaken* — Rechtsprekende formatie (2006–2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Voltallige zitting	2	3	5	6	1
President	4	3	2	1	1
Kamers met 3 rechters	212	206	199	160	179
Alleensprekend rechter					
Nog niet toegewezen	10	23	11	8	4
Totaal	**228**	**235**	**217**	**175**	**185**

9. *Op 31 december aanhangige zaken* — Aantal verzoekers (2010)

De aanhangige zaken met het grootste aantal verzoekers

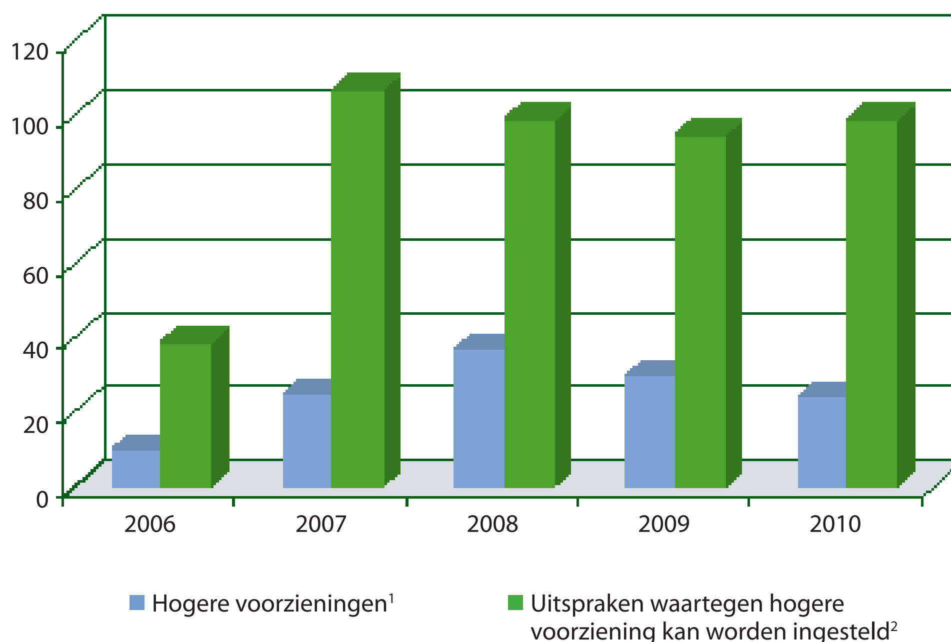
Aantal verzoekers	Onderwerp
327 (15 zaken)	Ambtenarenstatuut — Bezoldiging — Jaarlijkse aanpassing van de bezoldigingen en de pensioenen van de ambtenaren en de andere personeelsleden — Artikel 65 en Bijlage XI bij Ambtenarenstatuut — Verordening (EG, Euratom) nr. 1296/2009 van de Raad van 23 december 2009
169	Ambtenarenstatuut — Personeel van de EIB — Hervorming van de pensioenregeling
35	Ambtenarenstatuut — EIB — Pensioenen — Hervorming van 2008
26 (3 zaken)	Ambtenarenstatuut — Herindeling — Kandidaten die vóór nieuw Ambtenarenstatuut op reservelijst van vergelijkend onderzoek waren geplaatst — Indeling in rang krachtens minder gunstige bepalingen — Overgangsbepalingen van bijlage XIII bij Ambtenarenstatuut — Verlies van bevorderingspunten
18	Ambtenarenstatuut — Bezoldiging — Arbeidscontractant die werkzaam is in een beveiligingsdienst of regelingen voor nood- en crisiscoördinatie ondersteunt — Toeslag voor werknemers die regelmatig wachtdiensten verrichten — Artikel 56ter Ambtenarenstatuut
16 (2 zaken)	Ambtenarenstatuut — Arbeidscontractant — Clausule waardoor contract wordt beëindigd indien contractant niet wordt opgenomen op reservelijst van vergelijkend onderzoek — Opzegging van overeenkomst van contractant
14	Ambtenarenstatuut — Benoeming — Werknemers van een bewakingsbedrijf — Verzoek om erkenning van de hoedanigheid van personeelsleden
13	Ambtenarenstatuut — Hulpfunctionaris — Tijdelijk functionaris — Aanwervingsvoorwaarden — Contractduur

Met het woord „Ambtenarenstatuut" wordt hierna verwezen naar het Statuut van de ambtenaren van de Europese Unie en de Regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Unie.

Totaal aantal verzoekers voor alle aanhangig gemaakte zaken

	Totaal aantal verzoekers	Totaal aantal aanhangig gemaakte zaken
2006	1 652	228
2007	1 267	235
2008	1 161	217
2009	461	175
2010	812	185

10. *Diversen* — Beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken waartegen hogere voorziening is ingesteld bij het Gerecht (2006–2010)

	Hogere voorzieningen[1]	Uitspraken waartegen hogere voorziening kan worden ingesteld[2]	Percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld[3]	*Percentage hogere voorzieningen, inclusief minnelijke regelingen[4]*
2006	10	39	25,64 %	*22,22 %*
2007	25	107	23,36 %	*21,93 %*
2008	37	99	37,37 %	*34,91 %*
2009	30	95	31,58 %	*30,93 %*
2010	24	99	24,24 %	*21,62 %*

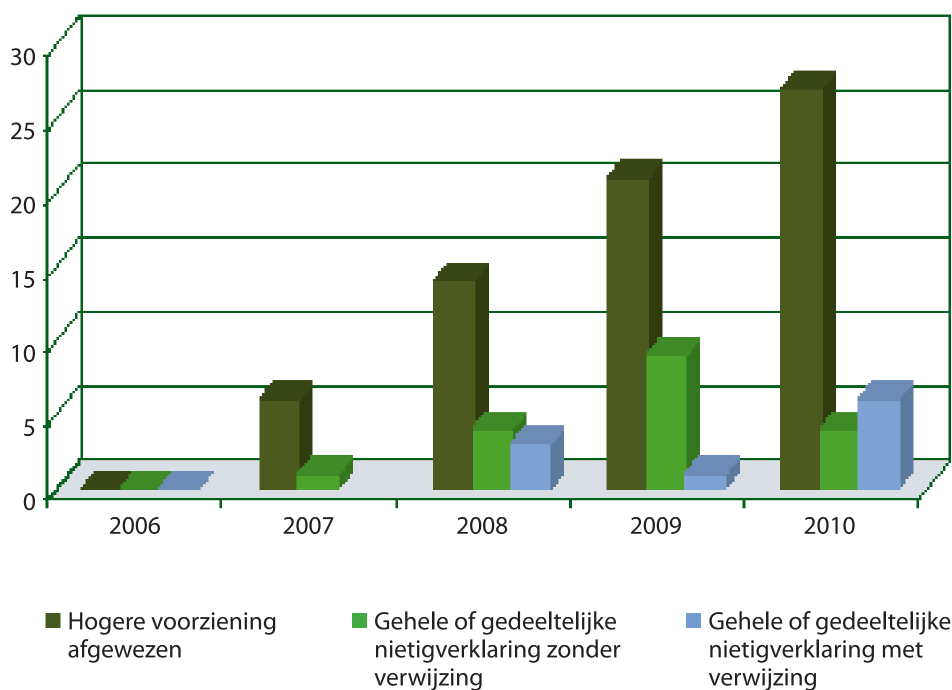
[1] De uitspraken waartegen door verschillende partijen hogere voorziening is ingesteld, worden slechts één keer meegerekend. In 2007 zijn tegen twee uitspraken twee hogere voorzieningen ingesteld.

[2] Arresten, beschikkingen waarbij beroep niet-ontvankelijk, kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond wordt verklaard, beschikkingen in kort geding, tot afdoening zonder beslissing of tot afwijzing van interventie, in het referentiejaar.

[3] Dit percentage kan in een bepaald jaar verschillen van de uitspraken waartegen in het referentiejaar hogere voorziening kon worden ingesteld, omdat de termijn voor hogere voorziening zich over twee kalenderjaren kan uitstrekken.

[4] Overeenkomstig het verzoek van de wetgever poogt het Gerecht voor ambtenarenzaken de minnelijke regeling van geschillen te vergemakkelijken. Elk jaar wordt een aantal zaken op die manier afgedaan. Die zaken leiden niet tot „uitspraken waartegen hogere voorziening kan worden ingesteld", die de basis vormen voor de berekening van het „percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld", zoals dat in het Jaarverslag traditioneel gebeurt, met name voor het Hof en het Gerecht. Daar het „percentage beslissingen waartegen hogere voorziening is ingesteld" echter kan worden geacht de „mate van betwisting" van de beslissingen van een rechterlijke instantie te weerspiegelen, zou dat percentage de situatie beter weergeven indien het niet enkel werd berekend met inachtneming van de uitspraken waartegen hogere voorziening kan worden ingesteld, maar ook met die waarvoor dat niet het geval is, juist omdat zij het geschil beëindigen door een minnelijke regeling. Het resultaat van die berekening staat in deze kolom.

11. *Diversen* — Uitspraken van het Gerecht in hogere voorziening (2006–2010)

■ Hogere voorziening afgewezen
■ Gehele of gedeeltelijke nietigverklaring zonder verwijzing
■ Gehele of gedeeltelijke nietigverklaring met verwijzing

	2006	2007	2008	2009	2010
Hogere voorziening afgewezen		6	14	21	27
Gehele of gedeeltelijke nietigverklaring zonder verwijzing		1	4	9	4
Gehele of gedeeltelijke nietigverklaring met verwijzing			3	1	6
Totaal		**7**	**21**	**31**	**37**

Hoofdstuk IV

Bijeenkomsten en bezoeken

A — Officiële bezoeken aan en evenementen bij het Hof van Justitie, het Gerecht en het Gerecht voor ambtenarenzaken

Hof van Justitie

25 en 26 januari	Delegatie van de Judiciary of England and Wales, Scotland and Northern Ireland
29 januari	Delegatie van het Spaanse voorzitterschap van de groep „Hof van Justitie" van de Raad
7 tot en met 9 februari	Delegatie van het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten van Amerika en hoogleraren van de SMU Dedman School of Law
23 februari	Delegatie van de commissie Juridische zaken van het Europees Parlement
2 maart	M. Šefčovič, vicevoorzitter van de Europese Commissie
9 maart	A. Merkel, bondskanselier van de Bondsrepubliek Duitsland
22 en 23 maart	Stage voor magistraten van de lidstaten (België, Bulgarije, Denemarken, Duitsland, Estland, Griekenland, Cyprus, Ierland, Letland, Litouwen, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en het Verenigd Koninkrijk)
19 april	C. Kart, ambassadeur van de Republiek Turkije bij het Groothertogdom Luxemburg
19 tot en met 21 april	Delegatie van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Slovenië
26 april	Bijeenkomst van de gemachtigden van de lidstaten en de instellingen van de Europese Unie
26 tot en met 28 april	Delegaties van het Hof van Justitie van de West-Afrikaanse Economische en Monetaire Unie (UEMOA), het Hof van Justitie van de Economische en Monetaire Gemeenschap van Centraal-Afrika (CEMAC) en het Hof van Justitie van de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (CEDEAO)
4 mei	Delegatie van de commissie Burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken van het Europees Parlement
17 en 18 mei	Delegatie van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Turkije
31 mei	P. Étienne, permanent vertegenwoordiger van de Franse Republiek bij de Europese Unie
3 juni	J.-M. Bockel, staatssecretaris voor Justitie van de Franse Republiek
7 en 8 juni	Colloquium en algemene vergadering van de Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne
9 juni	H. Trüpel, rapporteur van de commissie Begroting van het Europees Parlement
14 juni	A. Ronchi, minister van Europese Zaken van de Italiaanse Republiek
20 tot en met 22 juni	Delegatie van de Hoge Raad der Nederlanden
28 en 29 juni	Delegatie van het Hooggerechtshof van de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (VJRM)
1 en 2 juli	Delegatie van het Hooggerechtshof van de Republiek Kroatië

6 en 7 september	„4e Luxemburger Expertenforum zur Entwicklung des Unionsrechts", met deelname van Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, minister van Justitie van de Bondsrepubliek Duitsland
20 tot en met 22 september	Delegatie van de Hoge Raad voor de magistratuur en het Nationaal Instituut van de magistratuur van Roemenië
7 oktober	T. de Maizière, minister van Binnenlandse Zaken van de Bondsrepubliek Duitsland
7 oktober	L. Barfoed, minister van Justitie van het Koninkrijk Denemarken
7 oktober	K. Jäger, ambassadeur van het Vorstendom Liechtenstein bij het Koninkrijk België en de Europese Unie
12 oktober	Permanente delegatie van de Conseil des barreaux européens (CCBE)
25 oktober	M. Radović, minister van Justitie van Montenegro, en A. A. Pejović, ambassadeur van Montenegro bij de Europese Unie
8 november	L. Mosar, voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers van het Groothertogdom Luxemburg, en leden van de commissie Juridische zaken van de Kamer van volksvertegenwoordigers van het Groothertogdom Luxemburg
8 en 9 november	Delegatie van het EU Select Committee of the House of Lords
10 november	A. Pipan, ambassadeur van de Republiek Slovenië bij het Koninkrijk België en het Groothertogdom Luxemburg
15 november	Stage voor magistraten van de lidstaten (Tsjechië, Spanje, Frankrijk, Italië, Hongarije, Malta, Oostenrijk, Roemenië, Slovenië, Slovakije, Finland en Zweden)
18 november	Delegatie van magistraten van het Koninkrijk Saoedi-Arabië onder het voorzitterschap van Prins Dr. Bandar bin Salman bin Mohammed Al Saud, adviseur van de Koning, voorzitter van de Saoedische arbitrage-instantie
23 november	M. Manevski, minister van Justitie van de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (VJRM) en ambassadeur Nikola Poposki, hoofd van de zending van de VJRM bij de Europese Unie
24 en 25 november	K. Prost, ombudsvrouw van Comité 1267 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties
2 december	J.-U. Hahn, viceminister-president en minister van Justitie, Integratie en Europese zaken van Hessen (Duitsland)

Gerecht

29 januari	Bezoek van een delegatie van het Spaanse voorzitterschap van de groep „Hof van Justitie" van de Raad
7 tot en met 9 februari	Bezoek van een delegatie van het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten van Amerika en van hoogleraren
23 februari	Bezoek van een delegatie van de commissie Juridische zaken van het Europees Parlement
16 maart	Bezoek van een delegatie van de Comisión nacional de la Competencia (Spanje)
26 april	Bijeenkomst van de gemachtigden van de lidstaten en de instellingen van de Europese Unie

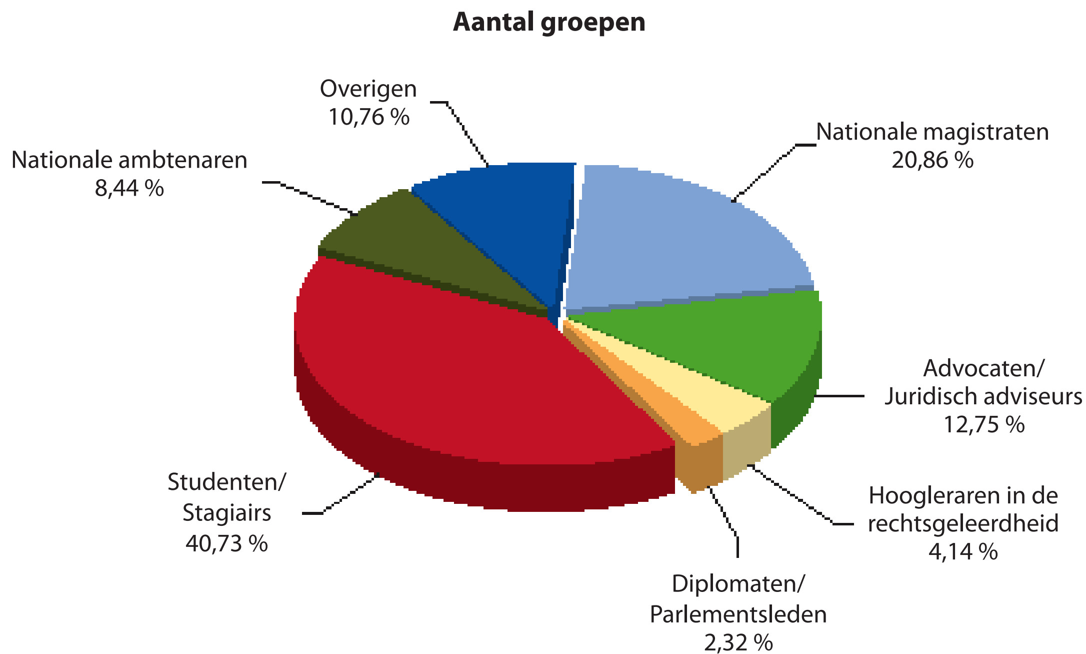
12 oktober	Bezoek van een delegatie van de Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE)
27 oktober	Bezoek van N. Diamandouros, Europees Ombudsman
28 oktober	Bezoek van de leden van de drie rechterlijke instanties aan de Villa Vauban
8 november	Bezoek van de voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers van het Groothertogdom Luxemburg en van leden van de commissie Juridische zaken van de Kamer van volksvertegenwoordigers van het Groothertogdom Luxemburg
8 tot en met 9 november	Bezoek van een delegatie van het EU Select Committee of the House of Lords (Verenigd Koninkrijk)
24 en 25 november	Bezoek van K. Prost, ombudsvrouw van Comité 1267 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties
2 december	Bezoek van J.-U. Hahn, viceminister-president en minister van Justitie, Integratie en Europese zaken van Hessen (Duitsland)

Gerecht voor ambtenarenzaken

25 maart	Bezoek van M. de Sola Domingo, ombudsvrouw van de Europese Commissie
20 april	Bezoek van A. Schneebalg, advocaat en mediator
30 september	Bezoek van A. Zack, president van het Administratief Gerecht van de Aziatische Ontwikkelingsbank
1 oktober	Colloquium ter gelegenheid van 5 jaar Gerecht voor ambtenarenzaken
26 oktober	Bezoek van N. Diamandouros, Europees Ombudsman

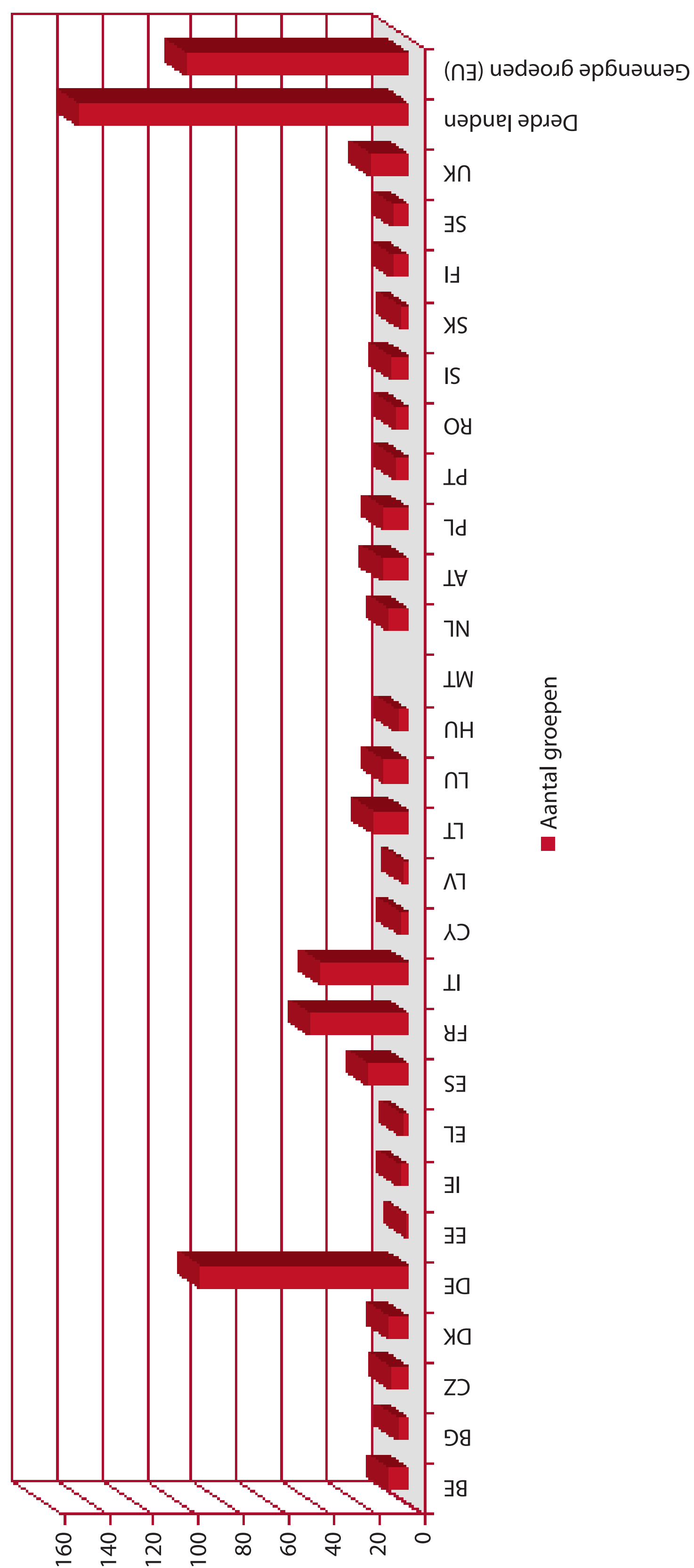
B — Studiebezoeken (2010)

1. Per soort groep

	Nationale magistraten	Advocaten/ Juridisch adviseurs	Hoogleraren in de rechtsgeleerd-heid	Diplomaten/ Parlementsleden	Studenten/ Stagiairs	Nationale ambtenaren	Overigen	Totaal
Aantal groepen	126	77	25	14	246	51	65	604

2. *Studiebezoeken* — Per lidstaat (2010)

	Aantal bezoekers								Aantal groepen
	Nationale magistraten	Advocaten/ Juridisch adviseurs	Hoogleraren in de rechtsgeleerdheid	Diplomaten/ Parlementsleden	Studenten/ Stagiairs	Nationale ambtenaren	Overigen	Totaal	
BE	10				208	25	32	**275**	**9**
BG	59	35						**94**	**5**
CZ	15	24			84			**123**	**8**
DK	5	24			100	21	29	**179**	**9**
DE	291	260		56	795	166	606	**2 174**	**93**
EE		40						**40**	**1**
IE	16				48			**64**	**4**
EL	12				35			**47**	**3**
ES	97	71	19		128		51	**366**	**18**
FR	176	65			534	12	143	**930**	**44**
IT		23	10		597			**630**	**39**
CY	8				16			**24**	**4**
LV		11						**11**	**2**
LT			11		5			**16**	**16**
LU	23				63	49	102	**237**	**11**
HU	78		6		39			**123**	**5**
MT								**0**	**0**
NL	32	57			39	23	25	**176**	**9**
AT		16			144		79	**239**	**12**
PL	62	94			21		35	**212**	**11**
PT	135				2			**137**	**6**
RO	16						4	**20**	**6**
SI					93	5		**98**	**8**
SK	42				12			**54**	**4**
FI	11			27	60		40	**138**	**7**
SE	93	13				27	12	**145**	**7**
UK	58	35	1		109			**203**	**17**
Derde landen	368	81		56	1 414	95	175	**2 189**	**147**
Gemengde groepen (EU)	480	439		7	2 061	407	174	**3 568**	**99**
Totaal	**2 087**	**1 288**	**47**	**146**	**6 607**	**830**	**1 507**	**12 512**	**604**

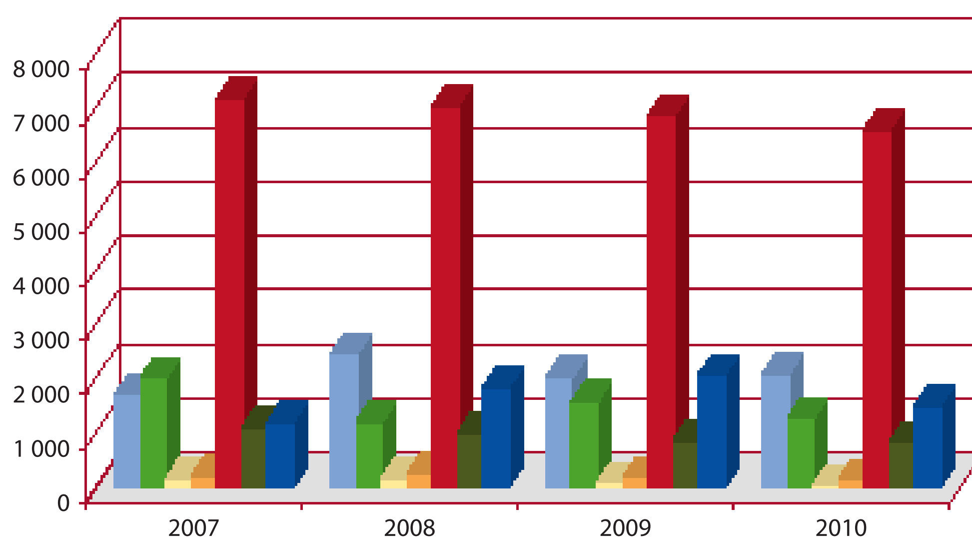
3. *Studiebezoeken* — Nationale magistraten (2010)

Stage

BE	8	**DK**	4	**IE**	4	**FR**	16	**LV**	2	**HU**	8	**AT**	6	**RO**	8	**FI**	4
BG	3	**DE**	17	**EL**	7	**IT**	19	**LT**	4	**MT**	1	**PL**	16	**SI**	2	**SE**	5
CZ	8	**EE**	2	**ES**	12	**CY**	2	**LU**	2	**NL**	7	**PT**	8	**SK**	4	**UK**	11

Totaal	**190**

4. Evolutie van het aantal en de soort bezoekers (2007–2010)

Nationale magistraten
Advocaten/ Juridisch adviseurs
Hoogleraren in de rechtsgeleerdheid
Diplomaten/Parlementsleden
Studenten/Stagiairs
Nationale ambtenaren
Overigen

Aantal bezoekers

	Nationale magistraten	**Advocaten/ Juridisch adviseurs**	**Hoogleraren in de rechtsge-leerdheid**	**Diplomaten/ Parlementsleden**	**Studenten/ Stagiairs**	**Nationale ambtenaren**	**Overigen**	**Totaal**
2007	1 719	2 025	157	213	7 178	1 111	1 206	13 609
2008	2 463	1 219	156	262	7 053	1 016	1 854	14 023
2009	2 037	1 586	84	193	6 867	870	2 078	13 715
2010	2 087	1 288	47	146	6 607	830	1 507	12 512

C — Plechtige zittingen

1 februari	Plechtige zitting ter nagedachtenis van advocaat-generaal D. Ruiz-Jarabo Colomer
8 maart	Plechtige zitting ter nagedachtenis van Lord Slynn of Hadley, K. Bahlmann en M. Diez de Velasco, gewezen leden van het Hof
15 maart	Plechtige zitting ter nagedachtenis van H. Jung, gewezen griffier van het Gerecht van eerste aanleg
3 mei	Plechtige zitting ter gelegenheid van de plechtige verbintenis van de voorzitter en de leden van de Europese Commissie, in aanwezigheid van HH.KK.HH. de Groothertog en de Groothertogin en van J. Buzek, voorzitter van het Europees Parlement
10 juni	Plechtige zitting ter gelegenheid van de neerlegging van het ambt en het afscheid van rechter C. W. A. Timmermans en de ambtsaanvaarding van S. Prechal als rechter in het Hof
28 juni	Plechtige zitting ter gelegenheid van de plechtige verbintenis van de nieuwe leden van de Europese Rekenkamer
13 september	Plechtige zitting ter gelegenheid van de neerlegging van het ambt en het afscheid van rechter A. W. H. Meij en de ambtsaanvaarding van M. van der Woude als rechter in het Gerecht
6 oktober	Plechtige zitting ter gelegenheid van de neerlegging van het ambt en het afscheid van rechter P. Kūris en de ambtsaanvaarding van E. Jarašiūnas als rechter in het Hof, en van de neerlegging van het ambt en het afscheid van R. Grass, griffier van het Hof, en de ambtsaanvaarding van A. Calot Escobar als griffier van het Hof
25 oktober	Plechtige zitting ter gelegenheid van de plechtige verbintenis van C. Ashton, vicevoorzitter van de Europese Commissie, Hoge Vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, en van N. Diamandouros, Europees Ombudsman, en van de neerlegging van het ambt en het afscheid van rechter M. Vilaras en de ambtsaanvaarding van D. Gratsias als rechter in het Gerecht
26 november	Plechtige zitting ter gelegenheid van de neerlegging van het ambt en het afscheid van rechter V. M. Ciucă en de ambtsaanvaarding van A. Popescu als rechter in het Gerecht

D — Bezoeken of aanwezigheid bij officiële evenementen

Hof van Justitie

4 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de nieuwjaarsreceptie van het Hof van cassatie, te Brussel
11 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de nieuwjaarsreceptie van de Raad van State, te Brussel
14 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtigheden ter gelegenheid van 90 jaar Hooggerechtshof van de Republiek Estland, te Tartu
18 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige opening van het gerechtelijk jaar van de Cour d'appel de Paris
29 januari	Deelneming van een delegatie van het Hof aan het seminarie „La Convention vous appartient" en aan de plechtige zitting van het Europees Hof voor de rechten van de mens, te Straatsburg
29 januari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige opening van het gerechtelijk jaar van de Corte Suprema di Cassazione, te Rome
4 tot en met 6 februari	Bezoek van een delegatie van het Hof aan het Tribunal fédéral van de Zwitserse Bondsstaat, te Lausanne
8 februari	Vertegenwoordiging van het Hof bij officiële viering van de 15e verjaardag van de toetreding van de Republiek Finland tot de Europese Unie, op uitnodiging van Eikka Kosonen, hoofd van de vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Finland, te Helsinki
9 februari	Vertegenwoordiging van het Hof bij de „Rechtspolitische Neujahrsempfang 2010", op uitnodiging van Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, minister van Justitie van de Bondsrepubliek Duitsland, te Berlijn
12 februari	Ontvangst van een delegatie van het Hof van Justitie op het Groothertogelijk hof ter gelegenheid van Nieuwjaar
7 tot en met 11 maart	Vertegenwoordiging van het Hof bij het 10e congres van de Association internationale des hautes juridictions administratives, te Sydney
15 maart	Aanwezigheid van de president van het Hof bij de hoorzitting met Jean-Paul Costa, president van het Europees Hof voor de rechten van de mens, georganiseerd door het Europees Comité voor sociale rechten, te Straatsburg
18 maart	Vertegenwoordiging van het Hof bij een hoorzitting van de commissie Constitutionele zaken van het Europees Parlement betreffende „Institutionele aspecten van de toetreding van de Europese Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden", te Brussel
19 maart	Deelneming van de president van het Hof aan het colloquium van het netwerk van de presidenten van de Hooggerechtshoven van de Europese Unie betreffende „Aspects pratiques de l'indépendance de la justice", te Dublin
14 april	Vertegenwoordiging van het Hof bij de Algemene vergadering van het Grondwettelijk Hof, te Warschau
17 en 18 april	Vertegenwoordiging van het Hof bij de begrafenisplechtigheid van Lech Kaczyński, president van de Republiek Polen, te Warschau

23 april	Vertegenwoordiging van het Hof bij de jaarlijkse conferentie van de EELA (European Employment Lawyers Association), te Luxemburg
8 tot en met 10 mei	Deelneming van de president van het Hof aan en vertegenwoordiging van het Hof bij het bezoek op uitnodiging van Iva Brožová, presidente van het Hooggerechtshof van de Tsjechische Republiek, te Praag en Brno
9 mei	Vertegenwoordiging van het Hof bij de viering van de 60e verjaardag van de Verklaring van Robert Schuman in het Europees Parlement, te Straatsburg
19 tot en met 22 mei	Vertegenwoordiging van het Hof bij de internationale conferentie over „Global Environmental Governance", georganiseerd door de ICEF (International Court of the Environmental Foundation), te Rome
3 en 4 juni	Vertegenwoordiging van het Hof bij de bijeenkomst van de algemene vergadering van het Réseau européen des conseils de la Justice met als thema „Vers une culture judiciaire européenne", te Londen
6 tot en met 8 juni	Vertegenwoordiging van het Hof bij het colloquium „Prévenir des arriérés dans la justice administrative" en bij de vergadering van de raad van bestuur en de algemene vergadering van de Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, te Luxemburg
10 juni	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtigheden ter gelegenheid van 25 jaar Grondwettelijk Hof van de Republiek Polen, te Warschau
23 juni	Luxemburgse nationale feestdag, met plechtig Te Deum gevolgd door een receptie op het Groothertogelijk hof
1 juli	Vertegenwoordiging van het Hof bij de begrafenis van A. Brazauskas, gewezen president van de Republiek Litouwen, te Vilnius
24 juli	Receptie aangeboden door de president van de Helleense Republiek ter gelegenheid van de 36e verjaardag van het herstel van de democratie, te Athene
16 augustus	Vertegenwoordiging van het Hof bij de begrafenis van G. de Marco, gewezen president van de Republiek Malta, te Valletta
17 september	Vertegenwoordiging van het Hof bij de conferentie REGLEG („Access of regions with legislative powers to the European Court of Justice"), te Zaragoza
26 en 27 september	Officieel bezoek van een delegatie van het Hof aan het Bundesverfassungsgericht, te Karlsruhe
1 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de Opening of the Legal Year, op uitnodiging van de Lord Chancellor, te Londen
1 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij het „Jubiläum — 90-jähriges Bestehen der Bundesverfassung Österreichs", te Wenen
3 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de officiële plechtigheden voor de „Tag der Deutschen Einheit", te Bremen
21 tot en met 23 oktober	Officieel bezoek aan de hoge rechterlijke instanties van de Slovaakse Republiek, op uitnodiging van Štefan Harabin, president van het Hooggerechtshof van de Slovaakse Republiek, en ontmoeting met vertegenwoordigers van het parlement en de regering, te Bratislava

22 en 23 oktober	Vertegenwoordiging van het Hof bij de conferentie „Criminal Justice in Europe: Challenges, Principles and Perspectives", georganiseerd door het Institut universitaire international Luxembourg, te Luxemburg
3 tot en met 6 november	Deelneming aan het 24e FIDE-congres, te Madrid
18 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige zitting ter gelegenheid van 130 jaar Hoog Hof van cassatie van de Republiek Bulgarije, te Sofia
18 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de „Conference for the 25th anniversary of the EIA Directive", georganiseerd door de Europese Commissie (DG Milieu), te Leuven
18 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de plechtige zitting ter gelegenheid van de aanstelling van Robert Biever als Procureur général d'État de la Cour supérieure de justice de Luxembourg
22 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de vergadering van de raad van bestuur van de Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne, te Brussel
25 november	Vertegenwoordiging van het Hof bij de buitengewone academische zitting ter gelegenheid van 40 jaar Fondation du Mérite Européen, te Luxemburg

Gerecht

1 januari	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de traditionele nieuwjaarsreceptie van de president van de Republiek Malta, te Valetta
14 januari	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de 90e verjaardag van het Hooggerechtshof van de Republiek Estland, te Tartu
9 februari	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de „Rechtspolitische Neujahrsempfang 2010" georganiseerd door de minister van Justitie van de Bondsrepubliek Duitsland, te Berlijn
12 februari	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de ontvangst van een delegatie van het Hof van Justitie op het Groothertogelijk hof ter gelegenheid van Nieuwjaar
9 april	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij het plechtig congres van rechters, georganiseerd door de voorzitster van de Raad van rechters van de Republiek Litouwen, ter gelegenheid van de 20e verjaardag van het herstel van de Litouwse Staat en van de 15e verjaardag van de heroprichting van het Hof van beroep van de Republiek Litouwen en de regionale rechtbanken, te Vilnius
16 tot en met 18 april	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de nationale plechtigheid ter nagedachtenis van Lech Kaczyński, president van de Republiek Polen, en zijn echtgenote
12 mei	Deelneming aan de „Día Europeo de la Competencia" georganiseerd door de Comisión Nacional de la Competencia, te Madrid
1 juni	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de door de president van de Italiaanse Republiek aangeboden receptie ter gelegenheid van de nationale feestdag, te Rome

23 juni	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij het plechtig Te Deum ter gelegenheid van de Luxemburgse nationale feestdag, gevolgd door een receptie op het Groothertogelijk hof
24 juli	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de receptie aangeboden door de president van de Helleense Republiek ter gelegenheid van de 36e verjaardag van het herstel van de democratie, te Athene
16 tot en met 19 september	Deelneming aan het „Seminar for the EU and US judiciary" onder auspiciën van Justice Antonin Scalia van het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten van Amerika en van rechter A. Borg Barthet, georganiseerd door het onderzoeksinstituut „Mentor group" van Boston, te Berlijn
1 oktober	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de plechtige viering van de 90e verjaardag van de Grondwet van de Republiek Oostenrijk
1 oktober	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de plechtige opening van het gerechtelijk jaar in Westminster Abbey, te Londen
3 oktober	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de door de president van de Bondsrepubliek Duitsland aangeboden receptie ter gelegenheid van de nationale feestdag
22 en 23 oktober	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de conferentie „Criminal Justice in Europe: Challenges, Principles and Perspectives", georganiseerd door het Institut universitaire International Luxembourg, te Luxemburg
28 en 29 oktober	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de plechtige zitting ter gelegenheid van de aanstelling van R. Grass als raadsheer in de Cour de cassation, in aanwezigheid van de eerste voorzitter van de Cour de cassation, te Parijs
3 tot en met 6 november	Vertegenwoordiging van het Gerecht op het 24e FIDE-congres, te Madrid
25 november	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de buitengewone academische zitting ter gelegenheid van 40 jaar Fondation du Mérite Européen, te Luxemburg
6 december	Vertegenwoordiging van het Gerecht bij de officiële receptie, aangeboden door de presidente van de Republiek Finland en haar echtgenoot ter gelegenheid van de Onafhankelijkheidsdag van de Republiek Finland

Gerecht voor ambtenarenzaken

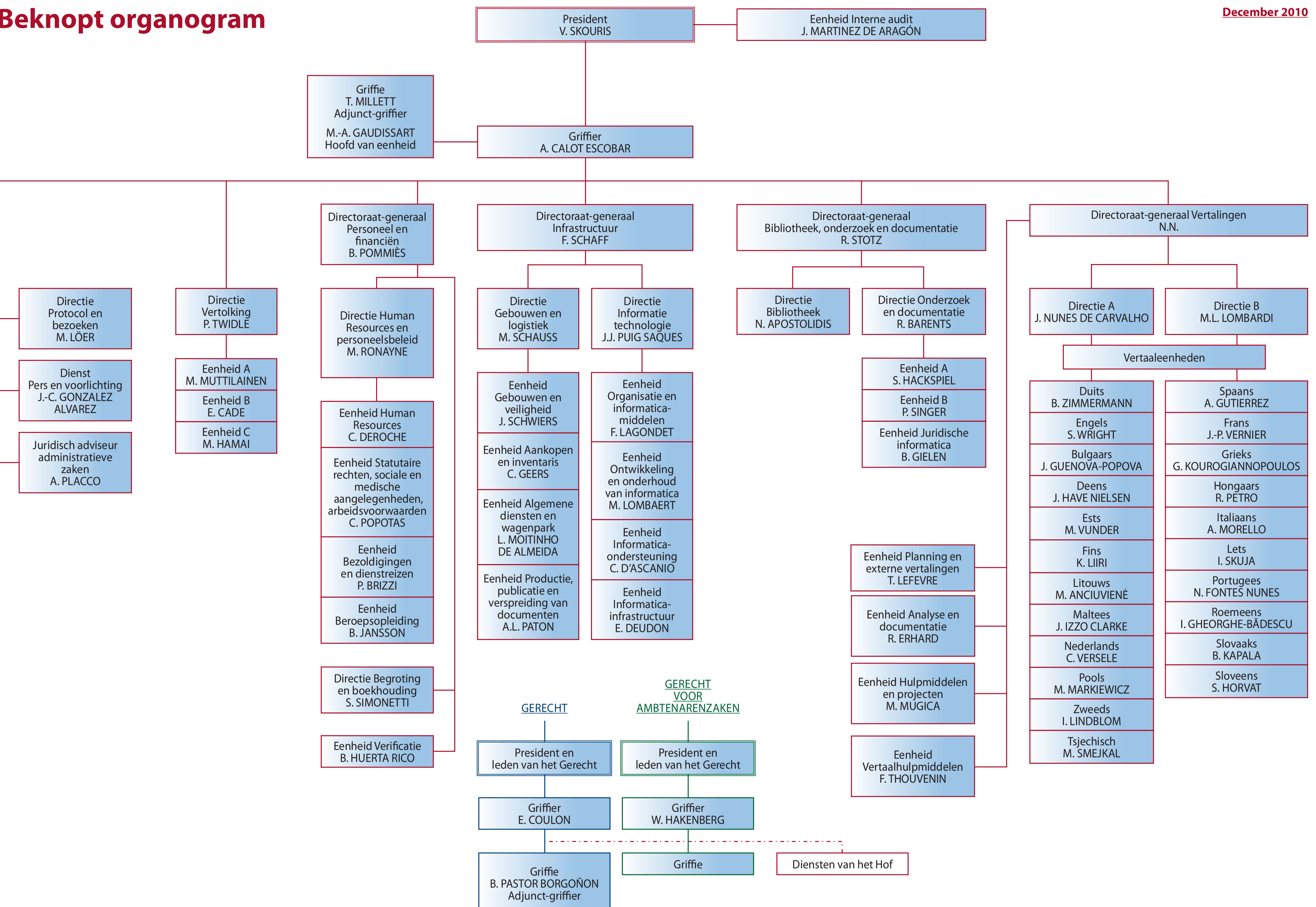
23 maart	Deelneming van griffier W. Hakenberg aan het symposium ter gelegenheid van 30 jaar Administratief Gerecht van de Wereldbank, te Washington
15 december	Ontmoeting van rechters H. Tagaras en H. Kreppel met de rechters van het Ambtenarengerecht van de Verenigde Naties, te Genève
16 december	Bezoek van rechter H. Kreppel aan het Ambtenarengerecht van de Internationale Arbeidsorganisatie, te Genève

Beknopt organogram

Beknopt organogram

December 2010

Hof van Justitie van de Europese Unie

Jaarverslag 2010 — Overzicht van de werkzaamheden van het Hof van Justitie, het Gerecht en het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie

2011 — 260 blz. — 21 x 29,7 cm

Catalogusnummer: QD-AG-11-001-NL-C

ISBN 978-92-829-1042-9

doi:10.2862/50145

ISSN 1831-8525

Publicatiebureau

ISBN 978-92-829-1042

9 789282 910429

HOE KOM IK AAN EU-PUBLICATIES?

Gratis publicaties:

- bij de EU Bookshop (http://bookshop.europa.eu);
- bij de vertegenwoordigingen en delegaties van de Europese Commissie.
  Ga voor de contactgegevens naar http://ec.europa.eu of stuur een fax naar
  +352 2929-42758.

Betaalde publicaties:

- bij de EU Bookshop (http://bookshop.europa.eu).

Betaalde abonnementen (bv. jaarreeksen van het *Publicatieblad van de Europese Unie* en de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie):

- via een van de verkoopkantoren van het Bureau voor publicaties van de Europese Unie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_nl.htm).

QD-AG-11-001-NL-C